

Univerza v Ljubljani
Fakulteta za socialno delo

Kaja Kmetič

Porast števila otrok s posebnimi potrebami v vrtcih

Magistrsko delo

Ljubljana, 2024

Univerza v Ljubljani
Fakulteta za socialno delo

Kaja Kmetič

Porast števila otrok s posebnimi potrebami v vrtcih

Magistrsko delo

Mentorica: izr. prof. dr. Lea Šugman Bohinc

Ljubljana, 2024

*Iskrena hvala mentorici,izr. prof. dr. Lei Šugman Bohinc za strokovno podporo in pomoč ter
usmerjanje pri nastajanju zaključnega dela.*

*Hvala vsem svetovalnim delavkam, ki ste si vzele čas in ste bile pripravljene sodelovati v moji
raziskavi. Ne pozabite, vaše delo je neprecenljivo!*

*In nenazadnje, iskrena hvala vsem »mojim« - moji družini, fantu in prijateljicam, ker ste vseskozi
verjeli vame, me spodbujali, motivirali in bili ves čas študija moja največja opora.*

Hvala vsem, ki ste bili del te poti!

PODATKI O MAGISTRSKI NALOGI

Ime in priimek: Kaja Kmetič

Naslov: Porast števila otrok s posebnimi potrebami v vrtcih

Mentorica: Izr. prof. dr. Lea Šugman Bohinc

Kraj: Ljubljana

Leto: 2024

Povzetek: V svojem magistrskem delu obravnavam porast števila otrok s posebnimi potrebami v vrtcih in kako to vpliva na delo svetovalne službe v vrtcu. V teoretičnem delu naprej opredelim terminologijo in otroke s posebnimi potrebami ter predstavim posamezne kategorije. Predstavim svetovalno delo v vrtcu, s poudarkom na svetovalnem delu z otroki s posebnimi potrebami in njihovimi starši. Nato predstavim še vzgojo in izobraževanje otrok s posebnimi potrebami v predšolskem obdobju, zgodnjo obravnavo ter z vzgojno-izobraževalnim sistemom povezano inkluzijo in integracijo. Teoretični del zaključim s krajšim opisom opažanja naraščanja števila otrok s posebnimi potrebami v Sloveniji.

V empiričnem delu najprej opredelim problem, določim raziskovalna vprašanja in ustrezno metodologijo. Na podlagi zastavljenih teoretičnih izhodišč sem izvedla kvalitativno raziskavo. Podatke sem zbirala z uporabo nestandardiziranih intervjujev, pri čemer so bile moje sogovornice svetovalne delavke v vrtcih. Zbrane podatke sem nato kvalitativno analizirala. V raziskavi ugotavljam, kako svetovalni delavci v vrtcih prepoznajo oz. odkrijejo otroke z odstopanji v razvoju in kako poteka njihovo nadaljnje delo z njimi, kako svetovalni delavci v vrtcih ocenjujejo porast števila otrok s posebnimi potrebami, kakšni so po njihovem mnenju razlogi za to in kako to vpliva na njihovo delo, s kakšnimi izzivi se pri tem srečujejo in kdo ali kaj jim je pri njihovem reševanju v podporo in pomoč. Rezultate predstavim glede na raziskovalna vprašanja, nato pa jih v razpravi povzamem in podkrepim s teorijo in lastnimi ugotovitvami. Zaključim s sklepi in predlogi za nadaljnje delo in raziskovanje.

Ključne besede: otroci s posebnimi potrebami, zgodnja obravnavo, predšolska vzgoja, svetovalno delo

Title: Increase in the Number of Children with Special Needs in Kindergartens

Abstract: In my master's thesis, I examine the increase in the number of children with special needs in kindergartens and its impact on the work of kindergarten counselling centres. In the theoretical part, I start by defining key terms, identifying children with special needs and describing specific categories of these needs. I then provide an overview of counselling work in kindergartens, focusing on counselling children with special needs and their parents. In addition, I discuss the education and upbringing of children with special needs in the preschool years, early intervention and inclusion and integration into the education system. The theoretical part concludes with a brief discussion of the increased number of children with special needs in Slovenia.

In the empirical part, I first define the research problem, formulate research questions and choose an appropriate methodology. Based on the theoretical framework, I conducted a qualitative study. The data was collected through semi-structured interviews, with my interviewees being kindergarten counsellors. I then analysed the data qualitatively. In this study, I investigated how counsellors in kindergartens recognise children with developmental differences and how they deal with them afterwards. I also explored the counsellors' views on the increasing number of children with special needs, their perceptions of the reasons for this trend, and how this affects their work. I also explored the challenges they face and who or what supports them in addressing these issues. I presented the findings according to the research questions and then summarised and supported them in the discussion with theory and my own findings. I concluded with recommendations and suggestions for further work.

Keywords: children with special needs, early intervention, preschool education, counselling

KAZALO VSEBINE

1. TEORETIČNI UVOD	1
1.1 Otroci s posebnimi potrebami	1
1.1.1 Opredelitev otrok s posebnimi potrebami	2
1.1.2 Otroci z motnjami v duševnem razvoju	3
1.1.3 Slepí in slabovidni otroci	4
1.1.4 Gluhi in naglušni otroci.....	5
1.1.5 Otroci z govorno-jezikovnimi motnjami.....	5
1.1.6 Gibalno ovirani otroci	6
1.1.7 Dolgotrajno bolni otroci.....	7
1.1.8 Otroci s primanjkljaji na posameznih področjih učenja.....	7
1.1.9 Otroci z avtističnimi motnjami	8
1.1.10 Otroci s čustvenimi in vedenjskimi motnjami	9
1.2 Svetovalno delo v vrtcu.....	10
1.2.1 Svetovalno delo z otroki s posebnimi potrebami	12
1.2.2 Sodelovanje svetovalne službe s starši otrok s posebnimi potrebami.....	13
1.3 Vzgoja in izobraževanje otrok s posebnimi potrebami v predšolskem obdobju.....	15
1.3.1 Usmerjanje otrok s posebnimi potrebami	15
1.3.2 Individualiziran načrt	18
1.3.3 Zgodnja obravnava.....	19
1.4 Inkluzija in integracija otrok s posebnimi potrebami v vrtec	20
1.4.1 Integracija.....	20
1.4.2 Inkluzija	21
1.4.3 Inkluzija in integracija v vrtcu	23
1.5 Naraščanje števila otrok s posebnimi potrebami	25
2. FORMULACIJA PROBLEMA.....	27
2.1 Raziskovalna vprašanja	28
3. METODOLOGIJA	29
3.1 Vrsta raziskave	29
3.2 Metoda zbiranja podatkov	29
3.3 Opredelitev enot raziskovanja – populacija in vzorec.....	29
3.4 Zbiranje podatkov.....	29
3.5 Obdelava podatkov.....	30
4. REZULTATI	32
4.1 Prepoznavanje oz. odkrivanje otrok s posebnimi potrebami.....	32

4.2	Delo z otroki s posebnimi potrebami	34
4.3	Porast števila otrok s posebnimi potrebami.....	37
4.4	Izzivi in viri pomoči pri delu z otroki s posebnimi potrebami	41
4.5	Primeri dobrih praks	45
5.	RAZPRAVA.....	47
5.1	Kritična ocena uporabljene metodologije.....	51
6.	SKLEPI.....	53
7.	PREDLOGI.....	55
8.	VIRI IN LITERATURA	57
9.	PRILOGE	64
9.1	Smernice za intervju	64
9.2	Določitev enot kodiranja	65
9.3	Odperto kodiranje.....	94
9.4	Osno kodiranje	129

KAZALO TABEL

Tabela 3.1 Primer odprtega kodiranja	30
Tabela 9.1 Odprto kodiranje A	94
Tabela 9.2 Odprto kodiranje B	97
Tabela 9.3 Odprto kodiranje C	101
Tabela 9.4 Odprto kodiranje D	107
Tabela 9.5 Odprto kodiranje E	111
Tabela 9.6 Odprto kodiranje F	116
Tabela 9.7 Odprto kodiranje G	120
Tabela 9.8 Odprto kodiranje H	125

1. TEORETIČNI UVOD

1.1 Otroci s posebnimi potrebami

Kdo sploh so otroci, za katere so strokovnjaki ustvarili konstrukt »otroci s posebnimi potrebami« in kaj to pomeni? Poimenovanje in opredeljevanje otrok, ki po različnih kriterijih odstopajo od postavljenih standardov, že nekaj časa predstavlja izziv za strokovnjake, ki si prizadevajo oblikovati najboljši način za opis in označitev te skupine. Različni strokovnjaki in ljudje te otroke poimenujejo različno, npr. prizadeti, defektni, moteni, deviantni, v novejšem času pa otroci z motnjami v razvoju, otroci z učnimi težavami in motnjami, otroci z ovirami, otroci z oviranostmi ali otroci s posebnimi vzgojno-izobraževalnimi potrebami. Takoj lahko opazimo, da večina pojmov te otroke označujejo negativno. Na tak način jih bremenijo, kot da so oni sami odgovorni za nastale motnje (Bratož, 2004, str. 11).

Se pa terminologija skozi čas spreminja in v ospredje vedno bolj postavlja človeka, ne njegovo drugačnost (glede na postavljanje standarde »normalnosti«). Čačinovič Vogrinčič in sodelavci (2015, str. 8), pravijo, da potrebujemo pozitivne besede in jezik, ki vključuje, opogumlja ter daje moč. Pri tem se opiramo na celostno in interakcijsko ter konstruktivistično pojmovanje človeka. Prav jezik oz. poimenovanje je lahko tisto, ki naredi največjo razliko. Najbolj sodobno pojmovanje teh otrok uporablja inkluzivna šola, kjer o njih govorimo kot o otrocih oz. učencih, tako kot o vseh ostalih, da bi se s tem čimbolj izognili stigmatizaciji (Galeša, 1995, str. 45). Vsak otrok je v prvi vrsti otrok, šele nato lahko govorimo o njegovih značilnostih. Tudi pojmovanje »učenec s posebnimi potrebami« pomeni nekaj posebnega. Vsak otrok je namreč na svoj način nekaj posebnega.

Leta 1978 je bilo v Veliki Britaniji objavljeno poročilo Warnock Report (1978), ki je uvedlo pojem »*special educational needs*« (posebne izobraževalne potrebe). Gre za ključno in prelomno definicijo otrok s posebnimi potrebami, s katero so razširili razumevanje tega pojma in uvedli pristop, ki poudarja raznolikost potreb otrok ter njihovo pravico do podpore in vključujočega izobraževanja. Termin otroci s posebnimi potrebami se je uradno začel uporabljati od leta 1980 dalje (Opara, 2015, str. 18). Ta termin presega stigmatizirajoče nazive in uporablja pojmovanje, ki so umerjena na to, kaj posameznik zmore ter kaj potrebuje (Opara, 2005, str. 7). V Salamanški izjavi iz leta 1994, ki je bila sprejeta na svetovni konferenci o izobraževanju za otroke s posebnimi potrebami, so otroci s posebnimi potrebami opredeljeni kot tisti otroci, ki zaradi različnih telesnih, intelektualnih, čustvenih, socialnih ali drugih ovir

potrebujejo prilagojen način izobraževanja in dodatno podporo pri izobraževanju, socializaciji ali življenju na splošno (Salamanška izjava, 1994).

Ena izmed značilnosti terminologije na področju otrok s posebnimi potrebami je tudi ta, da različne stroke uporabljajo različne izraze. Enotnega pojma ne najdemo niti v slovenskem niti v mednarodnem pravu. Murgel (2014) ugotavlja, da je npr. v slovenskem prevodu Konvencije o pravicah invalidov (2006) uporabljen izraz »invalidni otrok«, v angleškem izvirniku pa je zapisano »*child with disabilities*«, kar bi v slovenščini pomenilo »otrok z ovirami«. Pri nas se izraz otroci z ovirami uporablja kot alternativa, ki poudarja, da težave, s katerimi se ti otroci soočajo, niso posledica njihovih notranjih značilnosti, temveč izhajajo iz zunanjih dejavnikov, kot so družbeno okolje, neprilagojena infrastruktura ali sistemska diskriminacija. Ta terminologija izhaja iz socialnega modela invalidnosti in preusmerja pozornost z otroka na odgovornost okolja, da odstrani ovire in omogoči enakopravno sodelovanje ter vključevanje (Oliver, 1990). Pojem otrok s posebnimi potrebami, ki je pri nas najbolj uveljavljen, izhaja iz področja vzgoje in izobraževanja, so ga pa v zadnjih letih začeli prevzemati tudi na ostalih področjih (Murgel, 2019, str. 58). Tudi sama bom v svojem magistrskem delu uporabljala ta izraz.

1.1.1 Oprelitev otrok s posebnimi potrebami

Oprelitev otrok s posebnimi potrebami po Zakonu o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami (*ZOUPP-I*, 2011):

- otroci z motnjami v duševnem razvoju;
- slepi in slabovidni otroci oziroma otroci z okvaro vidne funkcije;
- gluhi in naglušni otroci;
- otroci z govorno-jezikovnimi motnjami;
- gibalno ovirani otroci;
- dolgotrajno bolni otroci;
- otroci s primanjkljaji na posameznih področjih učenja;
- otroci z avtističnimi motnjami;

- otroci s čustvenimi in z vedenjskimi motnjami, ki potrebujejo prilagojeno izvajanje programov vzgoje in izobraževanja z dodatno strokovno pomočjo ali prilagojene programe vzgoje in izobraževanja oziroma posebne programe vzgoje in izobraževanja.

Jasna Murgel (2006) poudarja, da je natančna opredelitev ključna, saj tako vsebinsko določi, kateri otroci imajo določene pravice. Umeščenost v določeno skupino OPP namreč določa pravice s področja socialne varnosti, zdravstva, zaposlitve in drugih ugodnosti, ki izhajajo iz pozitivne diskriminacije in načel izenačevanja možnosti. Poleg tega predstavlja umeščenost tudi orientacijo za ugotavljanje posebnih vzgojno-izobraževalnih potreb v postopkih, ki sledijo po usmerjanju. Navsezadnje pa sta opredelitev in zakonsko navajanje posameznih skupin otrok pomembna tudi zaradi administrativnih razlogov (Košir idr., 2011, str. 282).

1.1.2 Otroci z motnjami v duševnem razvoju

Otroci z motnjami v duševnem razvoju so otroci z nevrolško pogojeno razvojno motnjo, ki se pojavi ali razvije pred dopolnjenim osemnajstim letom starosti (Vovk Ornik, 2015, str. 6). Motnja se kaže v nižjih intelektualnih sposobnostih, znižanih sposobnostih učenja, sklepanja in reševanja problemskih okoliščin ter znižanih sposobnostih abstraktnega mišljenja in presojanja. Odstopanja se pojavljajo tudi pri prilagoditvenih spretnostih oz. funkcijah (Kesič Dimic, 2010, str.11). Primanjkljaje v prilagoditvenih spretnostih opredelimo glede na otrokovo kronološko starost, odražajo pa se kot odstopanja na področjih govora in komunikacije, skrbi zase, samostojnosti, socialnih spretnostih, učnih in delovnih zmožnostih, funkcionalnih učnih sposobnostih, sposobnostih praktičnih znanj, skrbi za lastno varnost. Motnje v duševnem razvoju se lahko pojavijo v kombinaciji z drugimi razvojnimi motnjami. Stopnje motnje ne določamo zgolj na podlagi skupnega rezultata IQ, temveč glede na ugotovljene prilagoditvene funkcije (Vovk Ornik, 2015, str. 6).

Otroci z motnjami v duševnem razvoju potrebujejo prilagojene razmere za učenje in se usmerjajo praviloma v prilagojen vzgojno-izobraževalni program z nižjim izobrazbenim standardom ali poseben program vzgoje in izobraževanja. Vključitev v program je odvisna od stopnje motnje v duševnem razvoju (Vovk Ornik, 2014, str. 6). Glede na stopnjo motnje v duševnem razvoju ločimo otroke z lažjo, zmerno, težjo in težko motnjo. Stopnja le-te se določi celostno, in sicer na podlagi kronološke starosti, inteligenčnega kvocienta in razvoja prilagoditvenih funkcij (Žagar, 2012).

1.1.3 Slepí in slabovidni otroci

Kot slepe in slabovidne otroke ter otroke z okvaro vidne funkcije opredeljujemo tiste otroke, ki imajo zmanjšano ostrino vida, zoženo vidno polje ali okvaro vidne funkcije. (Vovk Ornik, 2015, str. 8).

Glede na slabovidnost ločimo zmerno slabovidne in težko slabovidne otroke. Prvi imajo od 10 do 30-odstotno ostrino vida, medtem ko drugi le od 5 do manj kot 10-odstotno (Žerovnik, 2004, str. 125). Zmerno slabovidni otroci potrebujejo delno prilagojeno okolje, z manjšo prilagoditvijo gradiv ali pripomočkov za branje, vendar lahko ohranjajo hitrost dela kot normalno videči vrstniki (Vovk Ornik, 2015, str. 8). Otroci, ki so težko slabovidni pa potrebujejo več prilagoditev, kot so npr. večje tiskane črke, pri delu in branju pa so običajno počasnejši od vrstnikov (Žerovnik, 2004, str. 125).

Slepi otroci se delijo na tri podkategorije po stopnji slepote, in sicer na slepe otroke z ostankom vida, ki imajo ostrino vida od 2 do manj kot 5 odstotkov, njihovo vidno polje pa je zoženo na od 5 do 10 stopinj okrog fiksacijske točke; slepe otroke z minimalnim ostankom vida, katerih ostrina vida je manj kot 2 odstotka, vidno polje pa zoženo na 5 ali manj stopinj okrog fiksacijske točke; ter popolnoma slepe otroke, ki ne ločijo niti svetlobe niti teme (Vovk Ornik, 2015, str. 8, 9).

Kesič Dimić (2010, str. 15) navaja nekaj napotkov za delo s slepimi in slabovidnimi otroci. V prvi vrsti je pomemben intenziven telesni kontakt in stalno oglašanje. Ker otrok ne vidi, kaj se dogaja, mu moramo vse dogajanje ubesediti. Pomembno je, da z njim govorimo zelo jasno in konkretno, saj na tak način podajamo tudi natančna navodila. Otrokove roke pri delu vodimo od zadaj, npr. ko mu pomagamo držati barvico, in ga pri tem nežno usmerjamo. Ne vlečemo ga za roke od strani ali spredaj. Pri otroku poskušamo vzbuditi radovednost, najlažje tako, da mu dajemo vse v roke, da potipa. Pri tem ga spodbujamo h gibanju in k raziskovanju okolice, pri čemer vedno poskrbimo za varnost.

Za vse slepe in slabovidne otroke je pomembno, da poleg treninga uporabe drugih čutil razvijajo tudi ostanek vidnih sposobnosti. Slednje je bistveno, četudi se otroci učijo veščin za življenje kot popolnoma slepi. Uporabljajo pripomočke za slepe, pišejo in berejo večinoma v Braillovi pisavi, nekateri pa lahko berejo besedilo z močno povečanim tiskom. Otroci lahko tudi popolnoma izgubijo vid, zato za učenje in vsakdanje življenje uporabljajo druga čutila, kar zahteva poseben specialni trening in pripomočke (Opara, 2005, str. 45).

1.1.4 Gluhi in naglušni otroci

Po definiciji ima naglušni otrok povprečno izgubo sluha na frekvencah 500, 1000, 2000 in 4000 Hz manj kot 110 dB, gluhi otrok pa več kot 110 dB. Med naglušnimi in gluhimi otroci so pogoste velike individualne razlike (Vovk Ornik, 2015, str. 11). Naglušni otroci imajo težave pri poslušanju, komunikaciji, orientaciji, prilagajanju in vključevanju v družbo. Nekateri uporabljajo slušne aparate. Pri gluhih otrocih gre za najtežjo in popolno izgubo sluha. Uporabljajo slušni aparat ali polžkov vsadek, za komunikacijo pa znakovni jezik, če z govornim ne zmorejo komunicirati (Kesič Dimic, 2010, str. 18).

Pri naglušnih otrocih ločimo otroke z lažjo, zmerno ali s težko izgubo sluha. Gluhe otroke pa delimo na otroke z najtežjo izgubo sluha ter otroke s popolno izgubo sluha (Vovk Ornik, 2015, str. 11).

Normalno sliščeči ljudje težko razumemo, kako živijo gluhi ljudje, saj kar 80 % vseh informacij dobimo po slušni poti. Gluhi in naglušni ljudje se dnevno srečujejo s številnimi izzivi, katerih sploh ne opazimo, saj je gluhoti nevidna. Pri odkrivanju motenj sluha pri otrocih moramo biti še posebej pozorni na znake, kot so glasno in vpadljivo vedenje, nepozornost ali zasanjanost (Kesič Dimic, 2010, str. 18). Opara (2005, str. 46) pravi, da naj bi bili gluhoti in naglušnost celo bolj razširjeni, kot slepota in slabovidnost.

Pri delu z otroki z motnjo sluha je pomembno, da je odrasla oseba med govorjenjem vedno obrnjena proti otroku, da govori nekoliko počasneje in jasno artikulirano. Redno tudi preverja otrokovo razumevanje, pri tem pa upošteva, da se otrok pri tako intenzivnem poslušanju oz. ogledovanju hitreje utruja. Ko otroku predajamo pomembne informacije, je smiselno, da imamo z njim tudi telesni stik. Uporabljamo lahko tudi razne vidne signale, npr. namesto ploskanja za opozarjanje lahko uporabljamo prižiganje in ugašanje luči. Na splošno pa pri delu z otrokom z motnjo sluha uporabljamo različne vizualne demonstracije, kot so fotografije, plakati, video posnetki ipd. Pri tem poskrbimo, da je v prostor čim manj motečih zvokov, saj imajo lahko otroci s slušnimi aparati težave zaradi raznovrstnih šumov (Kesič Dimic, 2010, str. 19).

1.1.5 Otroci z govorno-jezikovnimi motnjami

Otroci z govorno-jezikovnimi motnjami so otroci, ki imajo zmanjšano zmožnost usvajanja, razumevanja, izražanja in/ali smiselne uporabe govora, jezika in komunikacije. Odstopanja na omenjenih področjih vplivajo na otrokovo sporazumevanje in učenje (Vovk Ornik, 2015, str.

15). Motnje se pri otrocih kažejo v razumevanju govora in jezikovnem izražanju od blagega zaostanka do nerazvitosti (Žerovnik, 2004, str. 128). Posledice motenj se v predšolskem obdobju pogosto odražajo na otrokovi sposobnosti interakcije z okoljem, učenju preko jezika in vedenju. Pri otrocih običajno opazimo neskladja med besednimi in nebesednimi sposobnostmi, pri čemer so nebesedne običajno boljše od besednih sposobnosti. Govorno-jezikovno motnjo pri otroku opredeli logoped v skladu s strokovnimi standardi po kriterijih za opredelitev motnje. Ločimo otroke z lažjimi, zmernimi, s težjimi in težkimi govorno-jezikovnimi motnjami (Vovk Ornik, 2015, str. 15).

Otroke z govorno-jezikovnimi motnjami prepoznamo po znakih, kot so skromen besedni zaklad, malo in neradi govorijo ali pa sploh ne govorijo, pogosto sporočevalca ne razumejo, po govorenju brez smisla ipd. Pomembno je, da takemu otroku prilagodimo besedišče in v pogovoru z njim uporabljamo enostavno izražanje. Pri tem spremljamo njegove besedne in nebesedne reakcije ter stalno preverjamo njegovo razumevanje. Pozorni moramo biti, da otroku nudimo dovolj časa za pogovor, ga ne priganjamo, ne prekinjamo, ga spodbujamo in ne izpostavljam pred drugimi otroci (Kesič Dimic, 2010, str. 21).

1.1.6 Gibalno ovirani otroci

Med gibalno ovirane otroke oz. otroke z zmanjšanimi zmožnostmi gibanja uvrščamo tiste otroke, ki imajo prirojene ali pridobljene okvare gibalnega aparata, centralnega ali perifernega živčevja. Glede na oviranost ločimo otroke z lažjo, zmerno, s težjo in težko gibalno oviranostjo (Vovk Ornik, 2015, str. 19). Vzroki za gibalno oviranost so različni. Lahko gre za različna stanja, bolezni, obolenja ali posledice poškodb (Kesič Dimic, 2010, str. 25).

Gre za zelo heterogeno skupino otrok, od tistih, ki imajo le nekaj težav pri gibanju, do tistih, ki jim motnje povzročajo popolno funkcionalno odvisnost, gibajo pa se lahko le z elektromotornim vozičkom. Takšni otroci za sedenje potrebujejo posebej prilagojene pripomočke, njihovi gibi rok niso vidno funkcionalni, možne pa so tudi prilagoditve hranjenja, kot je npr. hranjenje po sondi (Žerovnik, 2004, str. 130, 131).

Gibalno ovirani otroci imajo različne težave in zato potrebujejo tudi različne prilagoditve. Težje gibalno oviranim otrokom se vrtcu običajno dodeli spremljevalec za nudenje fizične pomoči. Pomembno je, da gibalno oviranega otroka ne izključujemo iz dejavnosti, niti iz gibalnih, temveč dejavnosti prilagodimo tako, da jih bo lahko izvajal tudi on. Tudi drugim otrokom lahko na tak način predstavimo njegov svet, npr. igramo se sedeče podajanje žoge. Zelo pomembno je, da ima ustanova, torej vrtec, šola, klančine, dvigalo, prilagojene sanitarije ter rezervirana in

jasno označena parkirna mesta za gibalno ovirane osebe. Tudi v prostorih moramo otroku zagotoviti nemoten dostop do pripomočkov in igrač. Pri tem pa je pomembno, da ga spodbujamo k samostojnosti in preizkušanju vseh pripomočkov ter dejavnosti (Kesič Dimic, 2010, str. 25).

1.1.7 Dolgotrajno bolni otroci

Med dolgotrajno bolne otroke uvrščamo otroke, katerih bolezen ne izzveni v treh mesecih. Otroka lahko kot dolgotrajno bolnega opredelimo, če mu diagnozo postavi zdravnik specialist. Diagnoza sama po sebi pa še ni merilo za usmerjanje. Za usmeritev je namreč najprej potrebna ugotovitev, da bolezen ali zdravljenje pomembno vpliva na otrokovo funkcioniranje v vzgojno-izobraževalnem procesu (Vovk Ornik, 2015, str. 21). Med dolgotrajne bolezni sodijo nevrološke bolezni, avtoimune motnje, motnje hranjenja, kardiološke, alergološke in onkološke bolezni (Kesič Dimic, 2010, str. 35).

Prilagoditve za dolgotrajne bolezni so različne, odvisne predvsem od vrste bolezni. Pomembno je, da si vzgojitelji, učitelji in drugi strokovni delavci pridobijo posebna zdravstvena navodila od zdravnikov specialistov, da se lahko prilagodijo potrebam teh otrok (Žerovnik, 2004, str. 74).

1.1.8 Otroci s primanjkljaji na posameznih področjih učenja

Kot otroke s primanjkljaji na posameznih področjih učenja opredeljujemo otroke, ki imajo znane ali neznane motnje v delovanju centralnega živčevja, zaradi katerih prihaja do zaostankov v razvoju v zvezi s pozornostjo, koordinacijo, z mišljenjem, s pomnjenjem, komunikacijo, v razvoju socialnih spretnosti ter emocionalnem dozorevanju. Pri otrocih se običajno pojavljajo izrazite težave z branjem, s pisanjem, pravopisom in z računanjem (Žerovnik, 2004, str. 14). Težave se pojavljajo kljub povprečnim ali celo nadpovprečnim intelektualnim sposobnostim (Kesič Dimic, 2010, str. 42). Primanjkljaji vplivajo na otrokovo kognitivno obdelavo besednih in nebesednih informacij, ovirajo usvajanje in avtomatizacijo šolskih veščin ter vse življenje vplivajo na učenje in vedenje. So notranje narave in niso primarno posledica neustreznega poučevanja ali drugih okoljskih dejavnikov, vidnih, slušnih ali motoričnih okvar, nevroloških motenj ter motenj v duševnem razvoju in vedenjskih ali čustvenih težav, čeprav se lahko pojavijo skupaj z njimi (Vovk Ornik, 2015, str. 23).

Prepoznavni znaki, ki so značilni za otroke te skupine:

- imajo slab slušni spomin,

- že malenkost jih hitro zmoti pri usmerjenem delu,
- imajo težave s koncentracijo,
- pogosto ne zmorejo nadzirati čustev,
- težje delajo v skupini,
- imajo težave s fino in z grobo motoriko, s koordinacijo, z grafomotoriko,
- se hitro zmedejo (Kesič Dimic, 2010, str. 42).

Primanjkljaji na posameznih področjih učenja so običajno navzven skriti, zato lahko takšni otroci hitro dobijo neprimerne oznake, npr. da se ne želijo potruditi, da so leni ipd. Pomembno je, da se motnje čim prej odkrijejo in da je otrokom nudena ustrezna strokovna pomoč s primernimi metodami, pristopi in didaktičnimi materiali (Kesič Dimic, 2010, str. 43).

1.1.9 Otroci z avtističnimi motnjami

Avtistične motnje se pojavljajo v spektru motenj na kontinuumu od manj do bolj izrazitih (Košir, idr., 2011, str. 283). Imenujemo jih motnje avtističnega spektra ali na kratko MAS. Avtizem se pri vsakem posamezniku kaže drugače, vendar pa imajo vsi ljudje z avtizmom težave na treh glavnih področjih - t. i. triada primanjkljajev. Ta področja so težave s socialno komunikacijo (razumevanje in uporaba tako verbalne kot neverbalne komunikacije), težave s socialno interakcijo (prepoznavanje in razumevanje čustev ter občutij drugih) ter težave na področju fleksibilnosti mišljenja (ne znajo prilagoditi svojega vedenja določeni socialni situaciji) (Svetovalnica za avtizem, 2016).

Primanjkljaji se pokažejo že v zgodnjem otroštvu in pomembno vplivajo na otrokovo delovanje na socialnem, izobraževalnem in drugih pomembnih področjih otrokovega trenutnega delovanja (Vovk Ornik, 2015, str. 36). Zgodnji prepoznavni znaki motenj avtističnega spektra so (Kesič Dimic, 2010, str. 64):

- otrok do starosti enega leta ne čeblja, ne uporablja obrazne mimike, ne kaže s prstom na predmete,
- do starosti 16 mesecev ne spregovori nobene besede,
- je neodziven na svoje ime, daje vtis, kot da je gluhi,
- ne vzpostavlja očesnega stika,
- igrače postavlja v vrste,
- se ne smeji,
- je pretirano navezan samo na eno igračo.

Nekateri otroci z avtizmom so kasneje sposobni živeti »vsakdanje« odraslo življenje, nekateri pa potrebujejo vseživljenjsko strokovno pomoč. Predvsem pa je pomembno zavedanje, da se lahko z ustrežno podporo in ustreznimi pristopi dela ter poučevanja doseže veliko (Svetovalnica za avtizem, 2016).

1.1.10 Otroci s čustvenimi in vedenjskimi motnjami

Nagajivo, kljubovalno, uporniško in impulzivno vedenje se kdaj pa kdaj pojavlja pri vseh odraščajočih otrocih in je povsem normalno, otroci s čustveno vedenjskimi motnjami pa imajo na teh področjih več težav (Kesič Dimic, 2010, str. 61). Zanje je značilno t. i. disocialno vedenje, ki je intenzivno, ponavljajoče ter se kaže z neuspešno socialno integracijo (Šoln Vrbinc, Jakič Brezočnik in Arnuš Tabaković, 2014). Motnje se pogosto pojavljajo skupaj z motnjami oz. s primanjkljaji na drugih področjih, npr. motnjami pozornosti, motnjami avtističnega spektra idr. (Vovk Ornik, 2015, str. 32).

Motnje se lahko izražajo kot čustvene motnje, vedenjske motnje ali v kombinaciji obeh – kot čustvene in vedenjske motnje (Vovk Ornik, 2015, str. 32).

Kesič Dimic (2010, str. 61) pravi, da je zelo verjetno, da čustvene in vedenjske motnje pri otrocih izhajajo iz okolja, kjer so doživeli neprijetne socialne izkušnje s svojimi straši ali pa so trpeli zapostavljenost v družini. Navaja tudi teorijo socialnega učenja, ki trdi, da se agresije naučimo preko opazovanja, torej prisotnosti nasilja v družini. Pri opredeljevanju otrok in načrtovanju pomoči pa moramo, poleg okoljskih, upoštevati tudi biološke, psihološke in socialne dejavnike. Medsebojno torej delujejo neustrezno zadovoljevanje psihosocialnih potreb, doživljanje travmatskih izkušenj, šibkosti v delovanju živčnega sistema, slaba kontrola impulzov, pomanjkanje strategij spoprijemanja, nizek socialni kapital in drugi neugodni vplivi. Ti dejavniki, bodisi v kombinaciji bodisi posamezno, sprožajo, vzdržujejo in oblikujejo otrokove čustvene in vedenjske odzive ter vplivajo na njegovo psihosocialno delovanje (Vovk Ornik, 2015, str. 32).

Za vsakega otroka s čustvenimi in z vedenjskimi motnjami se določijo specifične strategije dela, na splošno pa velja, da je pomembno, da se tem otrokom v prvi vrsti zagotovi občutek varnosti, da se jim ob primernih priložnostih daje občutek odgovornosti, da se z njimi čim večkrat pogovarjamo o primernem vedenju, da se jih vključuje v pogovor pri postavljanju pravil, da jim sporočimo naša jasna pričakovanja in postavimo konkretne meje, da jim pomagamo graditi samopodobo in samozavest idr. (Kesič Dimic, 2010, str. 62).

1.2 Svetovalno delo v vrtcu

Temeljni cilj vrtca ter posledično tudi temeljni cilj svetovalne službe v vrtcu je optimalen razvoj otroka ne glede na spol, socialno in kulturno poreklo, veroizpoved, narodno pripadnost ter telesno in duševno konstitucijo. Glavna naloga svetovalne službe v vrtcu je, da s svojim specifičnim strokovnim znanjem in strokovno avtonomijo sodeluje pri celostnem reševanju pedagoških, psiholoških in socialnih izzivov v vzgojno-izobraževalnem procesu. Svetovalna služba preko svetovalnega odnosa pomaga in sodeluje z vsemi udeleženci v vrtcu ter po potrebi tudi z zunanjimi ustanovami (Čačinovič Vogrinčič idr., 2008, str. 5). Svetovalne delavke pri svojem delu stremijo k sodelovanju z vsemi udeleženci, upoštevajo njihove potrebe in se z njimi posvetujejo, da dosežejo svoj temeljni cilj. Ne želijo zgolj intervenirati ob pojavu problema, ki naj bi ga obravnavala svetovalna služba, ampak se aktivno vključujejo v stalno podporo in sodelovanje. Svetovalna služba je torej strokovni sodelavec vrtca, ne pa strokovni psihološko-pedagoški servis, ki ponuja zgolj občasne intervencije, diagnoze ali rešuje posamezne težave, ko se te že pojavijo, brez celostnega vpogleda v vzgojno-izobraževalno okolje (Ajdišek in Danieli, 2012, str. 15). Temeljni dokument za svetovalno delo v vrtcu, v katerem so navedeni cilji in naloge natančno opredeljeni, so bile do nedavnega Programske smernice za delo svetovalne službe, sprejete leta 1999 na seji Strokovnega sveta RS za splošno izobraževanje (Čačinovič Vogrinčič idr., 2008), od letos pa imamo nove Programske smernice svetovalnega dela v programih s področja vzgoje in izobraževanja (Rupar idr., 2024). Programske smernice so pomembna podlaga za načrtovanja, izvajanje in evalvacijo svetovalnega dela (Rupar idr., 2024).

Svetovalna služba v vrtcu opravlja tri medsebojno povezane temeljne dejavnosti (Ajdišek in Danieli, 2012, str. 15):

- dejavnosti pomoči (dejavnosti, ki so odgovor na potrebo po pomoči kogarkoli od udeležencev v vrtcu),
- razvojne in preventivne dejavnosti (spremljanje in ugotavljanje obstoječega stanja, načrtovanje različnih sprememb, vodenje in koordinacija razvojnih, inovativnih in preventivnih projektov) ter
- dejavnosti načrtovanja in evalvacije (dejavnosti, ki so pomembne za operacionalizacijo, vrednotenje ter zagotavljanje celostnosti in kontinuiranosti prispevka svetovalne službe pri reševanju problemov vrtca).

Svetovalna služba stremi k temu, da ohranja ravnovesje med zgoraj navedenimi dejavnostmi, hkrati pa ohranja tudi primerno razmerje med strokovnimi in strokovno-administrativnimi nalogami (Rupar idr., 2024).

Naloge svetovalnih delavk vključujejo svetovalno delo z otroki, ki se lahko izvaja individualno ali v skupini, svetovalno in posvetovalno delo s starši ter strokovnimi delavci vrtca in sodelovanje pri organizaciji in načrtovanju dela v vrtcu. Svetovalna delavka izvaja vzgojno-izobraževalne aktivnosti, svetovalno delo in naloge bodisi samostojno bodisi v sodelovanju z vzgojitelji, vodstvom vrtca in drugimi strokovnimi sodelavci. Njihovo delo obsega neposredno svetovanje, posvetovalne oblike dela, koordinacijo ter druge oblike sodelovanja (*Zakon o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja*, 2007).

Svetovalna delavka v vrtcu si v svetovalnem odnosu prizadeva vzpostaviti, razvijati in vzdrževati ustvarjalno sodelovanje in učinkovito reševanje izzivov z vsemi udeleženci v sodelovalnem projektu. Na ta način si prizadeva ohranjati odprte možnosti za stalno izgradnjo in krepitev mreže pomoči (Čačinovič Vogrinčič idr., 2008, str. 8). V postmodernem socialnem delu sicer izraza »svetovanje« ne uporabljamo preveč radi, ker nakazuje na določeno nesorazmerje ekspertne moči, vendar v našem primeru svetovalni odnos predstavlja specifični strokovni pristop, ki zajema različne oblike in metode dela svetovalne službe. Temelji na dogovoru z vsakim posameznim udeležencem (Mlinarič, 2017, str. 43). Prav odnos, ki ga definiramo kot delovni, predstavlja oporo svetovalni delavki, da vzpostavi pogovor, ki omogoča raziskovanje in sooblikovanje dobrih izidov (Čačinovič Vogrinčič idr., 2015, str. 9). V sodelovalnem ali svetovalnem odnosu ima ključno vlogo odprta komunikacija, ki omogoča, da vsi udeleženci odkrito delijo svoja pričakovanja, znanja in izkušnje. Ob soočanju z različnimi prepričanji in pogledi na posamezne situacije svetovalni delavec ostaja spoštljiv, si prizadeva razumeti življenjski svet sogovornika in spodbuja tudi druge k medsebojnemu razumevanju in spoštovanju (Rupar idr., 2024).

Svetovalna služba v vrtcu nudi podporo otrokom, vzgojiteljem, pomočnikom vzgojiteljev in staršem ter sodeluje z vodstvom in zunanjimi ustanovami na naslednjih področjih vsakodnevnega življenja in dela v vrtcu (Rupar idr., 2024):

- zagotavljanje varnega, spodbudnega in vključujočega okolja,
- spodbujanje celostnega razvoja in skrb za dobrobit/blagostanje otrok,
- igra in učenje otrok,
- uvajanje novincev in prehodi otrok,

- razvoj vzgojno-izobraževalnega zavoda in profesionalni razvoj.

Svetovalna delavka mora biti tako pri svetovalnem delu z otroki s posebnimi potrebami kot tudi z ostalimi otroki pozorna na omejitve, ki izhajajo iz razvojnih zmožnosti otroka. V zgodnjem otroštvu recimo otroci še niso sposobni samoevalvacije in samorefleksije ter nimajo razvite sposobnosti za učenje o svetu in sebi na verbalen način ali preko višjih kognitivnih procesov. Učijo se izkustveno, preko izkušenj in okolja in s ponavljanjem. Svoje težave večinoma izražajo skozi vedenje, le redko na simbolni ravni (Pečjak in Košir, 2012). Prav zato mora svetovalna delavka poznati različne načine in tehnike za komunikacijo in delo s predšolskimi otroki. Načini pogosto temeljijo na igri, risanju, ustvarjanju, pripovedovanju zgodb, uporabi lutk, branju knjig ipd. Aktivnosti morajo biti oblikovane tako, da krepijo otrokov občutek kompetentnosti in nadzora, omogočajo otrokovo izražanje in mu ponujajo možnosti izbire (Berg in Steiner, 2003).

1.2.1 Svetovalno delo z otroki s posebnimi potrebami

Delo z otroki je najpomembnejša in hkrati najbolj zahtevna in odgovorna razsežnost svetovalnega dela v vrtcu (Mlinarič, 2017, str. 44). Svetovalno delo v zgodnjem otroštvu vključuje razvijanje in izvajanje različnih metod in pristopov, s katerimi podpiramo otrokov razvoj in skrbimo, da ne doživi izkušenj, ki bi lahko trajno vplivale na njegovo telesno in duševno zdravje in na življenje njegovih bližnjih (Resman idr., 1999). V Zakonu o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja je zapisano, da je ena izmed nalog svetovalne službe v vrtcu ta, da sodeluje pri pripravi in izvedbi individualiziranih programov za otroke s posebnimi potrebami (*Zakon o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja*, 2007).

Otroci s posebnimi potrebami so sposobni učenja in napredka na različnih področjih razvoja, zato je pomembno, da niso izvzeti nobenega področja življenja v vrtcu in posledično prikrajšani zanj. Dejstvo pa je, da delo z otroki s posebnimi potrebami zahteva specifične pristope, prilagojene njihovim sposobnostim in potrebam. Motnja ali ovira s svojimi posledicami je le ena izmed številnih interpretiranih značilnosti otroka, ki jih morajo odrasli v vrtcu prepoznati in upoštevati pri načrtovanju in izvajanju vsakodnevnega vzgojnega dela. Pri tem se osredotočajo na otrokove pozitivne lastnosti in sposobnosti ter se izogibajo primerjanju otrok med seboj, saj se lahko ista interpretirana motnja pri različnih otrocih zaradi interakcije z drugimi lastnostmi in okoliščinami izraža različno. Razlike v razvoju otrokovih sposobnosti se kažejo v obsegu in kakovosti dosežkov, kar poleg interpretirane stopnje in vrste motnje vplivajo tudi spodbude, ki jih otrok prejme. Pomembno je omogočati razvoj pozitivne samopodobe otroka, ki je pogosto rezultat interakcije z drugimi osebami, predmeti in situacijami (Čas idr.,

2003, str. 6). Pomembno pa je tudi, da ne pozabimo, da so svetovalni delavci v vrtcu tam zaradi vseh otrok (in odraslih), ne le zaradi otrok s posebnimi potrebami (Mlinarič, 2017, str. 44).

Za celovito obravnavo otroka s posebnimi potrebami poleg svetovalne delavke skrbijo tudi vzgojiteljica, pomočnica vzgojiteljice, specialna pedagoginja/defektologinja in po potrebi tudi druge strokovne delavke vrtca. V strokovni tim so vključeni so tudi otrokovi starši, zdravnica pediatrija, zdravnice specialiste, psihologinja in drugi. Strokovni tim, ki sodeluje v procesu vzgoje posameznega otroka s posebnimi potrebami, pripravi individualiziran program, pri katerem upoštevajo tudi *Izvedbeni kurikulum vrtca oz. oddelka*. Glede na otrokov odziv se individualni načrt sproti dopolnjuje in korigira. Naloga svetovalnih delavcev je, da usklajujejo dejavnosti pri načrtovanju, izvajanju in vrednotenju programov za otroke s posebnimi potrebami in otroku, v skladu s svojo strokovno usposobljenostjo, nudijo neposredno pomoč. Pri tem sodelujejo tudi z družino, jim pomagajo pri premagovanju težav in stisk, ki se lahko pojavljajo staršem ob razumevanju, da je njihov otrok drugačen, in jih po potrebi usmerjajo pri iskanju pomoči različnih strokovnjakov in ustanov (Čas idr., 2003, str. 8).

1.2.2 Sodelovanje svetovalne službe s starši otrok s posebnimi potrebami

Sodelovanje svetovalne delavke s starši otrok se vsekakor ne konča z vpisom otroka v vrtec. Svetovalne delavke vodijo tudi roditeljske sestanke, opazujejo skupino, sodelujejo na pogovornih urah z vzgojiteljico in starši itd. Po potrebi organizirajo tudi timska srečanja z drugimi strokovnjaki in zunanjimi institucijami (Mlinarič, 2017, str. 44).

Naloga svetovalne delavke, še posebej pri delu z otroki s posebnimi potrebami, je koordiniranje pomoči in organiziranje srečanj z vzgojiteljicami, zunanjimi izvajalci, otroki in starši. Lahko bi rekli, da je svetovalna delavka ključen vezni člen (Mlinarič, 2017, str. 44). Komunikacija ima v današnjem času že tako ali tako pomembno vlogo, na področju predšolske vzgoje in izobraževanja in posebej pri delu z otroki s posebnimi potrebami pa je komunikacija vrtca s starši še toliko bolj pomembna zaradi starosti otrok (Ule, 2010, str. 67). Sodelovanje in skupni pogovori so namenjeni predvsem celovitejšim analizam. Vsak strokovni delavec lahko starše seznanja z otrokovim napredkom in morebitnimi težavami s svojega področja. Hkrati pa je to tudi priložnost, da strokovni delavci prisluhnejo staršem ter upoštevajo njihove izkušnje z otrokom glede vzgoje, zdravljenja in vsakdanjega življenja z otrokom s posebnimi potrebami (Čas idr., 2003, str. 10). Bolj kot so starši vključeni v procese otrokovega učenja, večja je možnost otrokovega uspeha (Swap, 1993). Sodelovanje s starši je eden od pomembnejših dejavnikov pri soustvarjanju vrtčevske kulture (Ule, 2010, str. 67).

Pri sodelovanju med starši in vrtcem lahko prihaja do ovir, ki lahko vodijo v neuspešna medsebojna sodelovanja. Oviro lahko predstavljajo prepričanja strokovnih delavcev glede tega, kako starši otrok s posebnimi potrebami sprejemajo dejstvo, da njihov otrok potrebuje določene prilagoditve. Negativna čustva staršev, ki so pogosto posledica spremembe nedavnega spoznanja o posebnih potrebah njihovega otroka, lahko v določenih trenutkih otežijo sodelovanje. V praksi strokovni delavci soglasje staršev pogosto enačijo s sprejemanjem. Če starši sodelujejo na pričakovan način, torej, da so aktivni in predani, nekateri strokovnjaki sklepajo, da so starši sprejeli, da bo njihov otrok potreboval dodatno pomoč. Dejansko pa se za tem sodelovanjem lahko skriva velika stiska (Jurišić, 2008, str. 36). Kavkler (2008, str. 57) poudari, da je pomoč staršev pomembna, vendar v okviru njihovih zmožnosti.

Starši pogosto poročajo, da niso razumeli izvidov, ki so jih prejeli od različnih strokovnjakov, da se ne znajdejo pri branju zakonodaje, poročil, individualiziranih programov in tudi ne v številnih pogovorih in sestankih (Jurišić, 2012, str. 90).

Zelo pomembno je, da strokovni delavci, ki sodelujejo z otrokom s posebnimi potrebami, še posebej pa svetovalni delavci, niso osredotočeni le na otroka, pri tem pa pozabijo na starše oz. družino. Starši niso le otrokov spremljevalec ali posrednik za informacije, temveč so pomemben člen pri skrbi in vzgoji otroka s posebnimi potrebami (Plešec, 2021, str. 363). Vsak otrok je individuum in to velja tudi za starše (Ule, 2010, str. 66). Jurišić (2012, str. 90) opozarja, da so kratice, kot so »DSP, IP« ali izrazi, kot »otrok je usmerjen«, staršem lahko nepoznani in nerazumljivi, zato je tako pomembno, da svetovalna delavka staršem približa jezik stroke, jim obrazloži strokovne izraze in stalno preverja njihovo razumevanje. Tako se bodo tudi starši počutili bolj sprejete, informirane, doživljali bodo manj frustracij in občutkov manjvrednosti.

Vsaka družina je edinstvena, kar še posebej velja za družine otrok s posebnimi potrebami. Pomembno je poznati splošne okoliščine in značilnosti družin ter posebnosti, ki jih prinašajo družine otrok s posebnimi potrebami. Za učinkovitejše sodelovanje je treba razumeti različne oblike sodelovanja in njihove koristi za strokovne delavce in starše. Pomembno je razumeti namen in pomen interakcije strokovnih delavcev s starši in vrednost srečanj za vse vpletene. Hkrati se moramo naučiti veščin kakovostnega sodelovanja, od navezovanja stikov do želene in učinkovite komunikacije. Sem zagotovo spadajo tudi empatija, razumevanje in človeška toplina (Ule, 2010, str. 70).

Sodelovanje s starši je proces, ki je včasih dolgotrajen in zahteven. Gre za odnos, v katerega je potrebno vlagati in ga negovati. Strokovni delavci lahko skozi ta odnos veliko pridobijo, saj

bolje razumejo kontekst otrokovega življenja in situacijo družine. Pomembno je, da starši strokovnih delavcev ne dojemajo kot nasprotnikov, temveč kot zaveznike, ki si prizadevajo za dobrobit njihovega otroka. Starši naj občutijo, da strokovni delavci stojijo ob njih in njihovem otroku, z namenom, da skupaj dosežejo najboljše za otroka (Ule, 2010, str. 74).

1.3 Vzgoja in izobraževanje otrok s posebnimi potrebami v predšolskem obdobju

Predšolska vzgoja otrok s posebnimi potrebami temelji na pravici vsakega otroka do vzgoje in izobraževanja. Osredotočena je na poln razvoj otrokove osebnosti in krepitev spoštovanja otrokovih pravic in svoboščin, hkrati pa spodbuja strpnost, prijateljstvo in razumevanje med vsemi udeleženci v vzgojno-izobraževalnem sistemu (Samec, 2010, str. 22).

Opara (2015, str. 18) trdi, da za otroke s posebnimi potrebami t. i. tradicionalni sistem vzgoje in izobraževanja ne zadošča in je treba upoštevati njihove individualne potrebe in posebnosti.

Oblike izvajanja vzgoje in izobraževanja ter usmerjanja otrok s posebnimi potrebami ureja Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami (ZUOPP). V vrtcih v Sloveniji se lahko otroci s posebnimi potrebami vključijo v program s prilagojenim izvajanjem in dodatno strokovno pomočjo ter v prilagojen program za predšolske otroke, ki poteka v posebnih oddelkih vrtca. Otroke s posebnimi potrebami se usmeri v programe oz. enega od programov glede na vrsto in stopnjo ocenjenih primanjkljajev, ovir in motenj (*Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami*, 2011).

Program s prilagojenim izvajanjem in dodatno strokovno pomočjo je program, v katerem so otroci s posebnimi potrebami integrirani med ostale vrstnike in niso ločeni v posebne oddelke vrtcev ali zavodov. Predšolskim otrokom glede na vrsto in stopnjo primanjkljaja, ovire oziroma motnje prilagodimo organizacijo in način izvajanja programa, po potrebi pa se jim zagotovi tudi dodatna strokovna pomoč. Pogosto se jim prilagodijo prostor in pripomočki, gibalno oviranim otrokom pa se lahko za zagotavljanje fizične pomoči dodeli spremljevalca (*Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami*, 2011).

1.3.1 Usmerjanje otrok s posebnimi potrebami

Postopek usmerjanja otrok s posebnimi potrebami v ustrezne programe vzgoje in izobraževanja določa Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami (*ZUOPP-1*, 2007). S tem naj bi zagotovili premik od poudarka na vrsti in stopnji motnje posameznika na poudarek njegovih sposobnosti (Samec, 2010, str. 24). Pri usmerjanju gre za uradno prepoznanje otroka s

posebnimi potrebami na podlagi uradne odločbe, ki daje otroku pravico do prilagoditev in dodatne strokovne pomoči, v zahtevnejših primerih pa tudi vključitev v programe s prilagojenim izvajanjem (Opara, 2015).

Za postopke usmerjanja sta se v preteklosti uporabljala izraza kategorizacija in razvrščanje. Temeljila sta na medicinskem modelu ugotavljanja motenj pri otrocih, na podlagi katerih so bili otroci nameščeni v določene institucije (Opara idr., 2010, str. 10). V zadnjih letih smo že naredili ključek premik od osredotočenosti na motnje k preusmeritvi v potrebe in zmožnosti otrok. Poudarek je zdaj na razvoju otroka, pomembno je spremljati otrokovo rast in ugotavljati, kdaj, kako in pod kakšnimi pogoji se posameznik najbolje uči (Opara, 2005).

Postopek usmerjanja otroka s posebnimi potrebami se začne s pisno zahtevo staršev, ko govorimo o mladostnikih, pa lahko zahtevo zase vloži tudi oseba starejša od 15 let. Zahtevo se vloži na območni enoti Zavoda RS za šolstvo, vloži pa se lahko pred vpisom v vzgojno-izobraževalni program in ves čas, dokler je otrok v program vključen. Poleg zahteve za začetek postopka je treba predložiti tudi strokovno dokumentacijo, ki se nanaša na posebne potrebe otroka (zdravstvena, psihološka, specialnopedagoška, socialna in druga dokumentacija, poročila vzgojno-izobraževalnega zavoda, ki ga otrok obiskuje in iz katerega je razvidno, da je bil otroku zagotovljen kontinuum pomoči, zapis pogovora z otrokom o postopku usmerjanja, razen če tega zaradi otrokove starosti oz. sposobnosti razumevanja okoliščin ni možno opraviti). V primeru nasprotovanj med otrokom in starši se otroku določi skrbnika za posebne primere v skladu z zakonom, ki ureja družinska razmerja. Skrbnika postavi center za socialno delo. V kolikor vzgojno-izobraževalni zavod oceni, da je treba preveriti ustreznost programa, v katerega je otrok vključen, je dolžan vložiti zahtevo za začetek postopka. V primeru, ko se postopek ne začne na zahtevo staršev, je treba zahtevo za začetek postopka usmerjanja vročiti tudi njim (Šoln Vrbinc, Jakič Brezočnik in Arnuš Tabakovič, 2014, str. 9).

Zahtevo za začetek usmerjanja nato obravnava strokovna komisija za usmerjanje, ki jo sestavljajo trije člani: specialni pedagog ustrezne smeri, psiholog in specialist pediater. Komisije so vedno imenovane glede na vrsto ocenjenih ovir, motenj in primanjkljajev. Po potrebi se v komisijo lahko vključi tudi specialista pedopsihiatra ali specialista fizikalne medicine in rehabilitacije, okulista oziroma katerega koli specialista medicine, ki je ključen za ugotavljanje otrokovih posebnih potreb. Pred odločitvijo morajo pridobiti še pisno ali ustno mnenje otrokovega vzgojitelja ali učitelja. Komisija za usmerjanje nato poda strokovno mnenje za usmeritev v ustrezen program vzgoje in izobraževanja. Pri tem opredeli vrsto in stopnjo

ocenjenega primanjkljaja, ovire oziroma motnje in poda predlog za usmeritev otroka v ustrezen vzgojno-izobraževalni program. Strokovno mnenje pošlje staršem oziroma vlagatelju ter vzgojno-izobraževalnemu zavodu, v katerega je oz. bo otrok vključen. V določenih primerih lahko komisija določi tudi, da usmeritev ni potrebna (Šoln Vrbinc, Jakič Brezočnik in Arnuš Tabakovič, 2014, str. 10).

Zavod Republike Slovenije za šolstvo na podlagi strokovnega mnenja komisije nato izda odločbo o usmeritvi v program vzgoje in izobraževanja. Z odločbo lahko tudi ugotovi, da usmeritev ni potrebna. Z odločbo se odloči o (*Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami*, 2011):

- vzgojno-izobraževalnih potrebah otroka,
- programu vzgoje in izobraževanja, v katerega se otroka usmerja,
- vzgojno-izobraževalnem zavodu, v katerega se bo otrok vključil,
- datumu vključitve v program ali vzgojno-izobraževalni zavod,
- obsegu, obliki ter izvajalcu posamezne oblike dodatne strokovne pomoči,
- pripomočkih, prostoru in opremi ter drugih pogojih, ki morajo biti zagotovljeni,
- začasnem ali stalnem spremljevalcu,
- zmanjšanju števila otrok v oddelku glede na predpisane normative,
- roku preverjanja ustreznosti usmeritve,
- pravicah, za katere tako določa poseben zakon.

Odločba o usmeritvi se vroči staršem oz. starejšemu mladoletniku, drugim vlagateljem zahteve ter vzgojno-izobraževalnemu zavodu, v katerega je oziroma bo otrok vključen. Zoper odločbo pa lahko starši oz. vložnik v roku 15 dni od vročitve vložijo tudi pritožbo (Šoln Vrbinc, Jakič Brezočnik in Arnuš Tabakovič, 2014, str. 11).

Postopek je torej v zakonu jasno določen, Zaviršek (2005a, str. 225–235) pa kljub temu opozarja na proces usmerjanja, ki mu sama še vedno pravi kategorizacija. Meni, da so komisije za usmerjanje pogosto še vedno osredotočene na medicinski model obravnave in pogosto otroka dajo v določeno kategorijo glede na njegovo medicinsko določeno diagnozo, ne da bi ga člani komisije sploh spoznali. Meni tudi, da postopek usmerjanja traja bistveno predolgo, saj se v

vmesnem obdobju čakanja na odločbo in dodelitve pomoči tako starši kot otroci srečujejo s stisko in stigmo, ki jim jo še dodatno povzroča zanje neprimeren način vzgoje in izobraževanje.

1.3.2 Individualiziran načrt

V Zakonu o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami (2011) je jasno opredeljeno, da odločbi o usmerjanju sledi izdelava individualiziranega programa za otroka s posebnimi potrebami. Vzgojno-izobraževalni zavod ga mora izdelati v roku 30 dni po dokončnosti odločbe. Z individualiziranim programom se določita organizacija in izvedba dodatne strokovne pomoči za premagovanje primanjkljajev, izvajanje svetovalnih storitev in izvajanje učne pomoči. Individualiziran program je nato treba v vsakem vzgojno-izobraževalnem obdobju evalvirati in ga po potrebi spremeniti. Gre za ključen dokument za vsakega otroka s posebnimi potrebami.

Individualiziran program zajema (*Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami*, 2011):

- cilje in oblike dela na posameznih vzgojno-izobraževalnih področjih,
- strategije vključevanja otroka s posebnimi potrebami v skupino,
- potrebne prilagoditve pri preverjanju in ocenjevanju znanja, doseganju standardov in napredovanju,
- uporaba prilagojene in pomožne izobraževalne tehnologije,
- izvajanje fizične pomoči,
- izvajanje tolmačenja v slovenskem znakovnem jeziku,
- prehajanje med programi ter potrebne prilagoditve pri organizaciji,
- časovna razporeditev pouka,
- veščine za čim večjo samostojnost v življenju (prilagoditvene spretnosti) in načrt vključitve v zaposlitev.

V zakonu je določeno, da morajo biti v pripravo in spremljanje individualiziranega programa vključeni tudi starši in otrok s posebnimi potrebami, upošteva njegovo zrelost in starost. Plešec (2021, str. 370) pri tem opozarja, da starši in otroci pogosto niso seznanjeni z vsemi možnostmi in pravicami v postopku ter pri načrtovanju individualiziranega programa. Zato imajo strokovni delavci, ki sodelujejo z njimi, ključno vlogo so-delavcev in so-ustvarjalcev v skupnem projektu. Njihova naloga je, da staršem in otrokom natančno pojasnijo takšen program. Med načrtovanjem individualiziranega programa je strokovna podpora zelo

pomembna, vendar je treba paziti, da strokovni delavci ne delujejo iz pozicije moči, saj lahko mnenje stroke prevlada nad mnenjem staršev. Da bi bil individualiziran program resnično v pomoč otroku, je pomembno, da starše in otroke obravnavamo kot enakovredne člane strokovne skupine in jim omogočimo prostor za interpretacijo in njihov lasten prispevek.

1.3.3 Zgodnja obravnava

V Sloveniji je državni zbor leta 2017 sprejel Zakon o celostni zgodnji obravnavi predšolskih otrok s posebnimi potrebami (2017), s katerim je na sistemski ravni uredil zgodnjo obravnavo predšolskih otrok s posebnimi potrebami. V zakonu je zapisano, da: *»celostna zgodnja obravnava otrok s posebnimi potrebami in otrok z rizičnimi dejavniki v predšolskem obdobju obsega obravnavo otroka in njegove družine v predšolskem obdobju z namenom, da se zagotovi in spodbudi otrokov razvoj, okrepi zmogljivost družine ter spodbudi socialna vključenost družine in otroka«* (ZOPOP, 2017, 1. člen). Strokovnjaki so si enotni, da zgodnja obravnava traja od rojstva do vstopa v šolo (Murgel, 2019, str. 60).

Prva leta otrokovega življenja so ključna za njegov nadaljnji razvoj in s tem povezano kakovost življenja. Zato je zelo pomembno, da otrokove težave in posebne potrebe odkrijemo čim prej in se otroku in njegovi družini takoj zagotovita ustrezna pomoč in podpora. Otrok s posebnimi potrebami namreč potrebuje mnogo dodatnih spodbud, da bi lahko postopno, od rojstva dalje, nadomestil svoj primanjkljaj (Murgel, 2019, str. 59). Zgodnja obravnava temelji na sodobnih konceptih otroštva, ki poudarjajo hitre količinske in kakovostne spremembe v zgodnjem razvoju. Te spremembe so predvsem povezane z nevrološkim razvojem in z boljšim ter natančnejšim prepoznavanjem bioloških in socialnih dejavnikov, ki lahko ogrožajo otrokov razvoj (Košir idr., 2011, str. 284).

Zgodnja obravnava zajema različne oblike neposredne pomoči otroku in njegovi družini. To so svetovanje, socialna pomoč, priložnostno varstvo, organizacija pregledov, ocena otroka in obravnave pri specialistih. Potreben je celovit, meddisciplinarni in medresorski pristop na področjih, kot so diagnostika, pomoč in svetovanje družini ter spremljanje in evalvacija učinkov pomoči (Košir idr., 2011, str. 285). Sistem usmerjanja otrok s posebnimi potrebami omogoča, da se jim nudi zgodnja obravnava. Z njo posamezniku ali posameznici prilagajamo delo, nudimo dodatno pomoč in ustvarimo in organiziramo prostor za napredovanje (Opara, 2005, str. 28, 29).

V Zakonu o celostni zgodnji obravnavi predšolskih otrok s posebnimi potrebami (2017) je opredeljeno, da zgodnjo obravnavo izvajajo centri za zgodnjo obravnavo. Na predlog centra pa

jo v okviru javne mreže izvajajo tudi javni vrtci in drugi vzgojno-izobraževalni zavodi, socialnovarstveni zavodi, centri za socialno delo, centri za duševno zdravje in svetovalni centri. Obisk centra za zgodnjo obravnavo staršem priporoči osebni zdravnik, lahko pa tudi drug zdravnik specialist ali pediater v porodnišnici.

Zgodnja obravnavo otroku nudi, da se mu prilagaja delo, nudi dodatno pomoč ter ustvari in organizira prostor za napredovanje (Opara, 2005). V vrtcu se oblikuje strokovna skupina za zgodnjo obravnavo, ki jo sestavljajo svetovalni delavec, strokovni delavec oddelka, v katerega je vključen otrok, in strokovni delavec na področju zgodnje obravnave. Vsi pa sodelujejo s koordinatorjem v centru za zgodnjo obravnavo, ki prav tako deluje kot član strokovnega tima. Vsi člani strokovne skupine morajo biti usposobljeni v skladu s predpisi, ki urejajo izvajanje programov predšolske vzgoje (GOV, 2021).

Ločimo dva osnovna modela zgodnje obravnave: tradicionalni medicinski model in sodobnejši socialnopedagoški model. Tradicionalni medicinski model ima fokus na zdravju in negi otroka, medtem ko so novejši modeli osredotočeni na celostno obravnavo otroka in njegove družine. Dotikajo se vseh vidikov, ki so pomembni za otrokov razvoj. Socialnopedagoški model v ospredje postavlja vprašanje, kaj naj stori družba, da bo otroku s posebnimi potrebami omogočila razvoj potencialov in zadovoljno življenje (Močnik, 2016, str. 6). Pri tem modelu sta otrok s posebnimi potrebami in njegova družina enakovredna udeleženca v procesu (Griffin, 2008).

Zgodnja obravnavo poleg zagotavljanja podpore in krepitev moči otroka in družine prispeva tudi k razvoju inkluzivne in kohezivne družbe, ki se zaveda pravic otrok in njihovih družin (Šoln Vrbinc, Brezočnik in Švalj, 2016, str. 3). Gre torej za krovni izraz, ki zajema različne oblike podpore in pomoči otroku in njegovi družini z namenom spodbujanja otrokovega optimalnega razvoja (Sapiets, Totsika in Hastings, 2020, str. 696).

1.4 Inkluzija in integracija otrok s posebnimi potrebami v vrtec

1.4.1 Integracija

V Slovarju slovenskega knjižnega jezika (2000) je zapisano, da beseda integracija pomeni združevanje, povezovanje posameznih enot v celoto; tudi vključevanje določenih delov v celoto.

Integracija pomeni vključevanje otrok s posebnimi potrebami v širše okolje, kar pomeni, da morajo biti pogoji za to skupino otrok čim bolj podobni tistim, ki jih imajo otroci brez ovir. Z

vključevanjem v socialno okolje bo otrok s posebnimi potrebami lažje razvil svoje potenciale tudi skozi posnemanje drugih in interakcije s sovrstniki ali drugimi ljudmi. Najboljše okolje za njegovo učenje in širjenje kompetenc predstavlja skupina otrok, ki nimajo ocenjenih ovir. V kontekstu vzgoje in izobraževanja to pomeni vključevanje otrok s posebnimi potrebami v redne oddelke vrtcev, osnovnih in srednjih šol. Iz integracije je nato nastala ideja o še večji pravičnosti in enakopravnosti učencev, kar danes poznamo pod imenom inkluzivna pedagogika (Opara, 2005, str. 10-11).

Schmidt (2001, str. 7) pravi, da je pomembno razlikovati med integracijo kot ciljem in integracijo kot sredstvom. Ko govorimo o integraciji kot cilju, govorimo o vključevanju oseb s posebnimi potrebami v širše socialno okolje na vseh področjih. Osrednje želje in vodila takega načina delo so skupno učenje, skupna igra in učenje drug od drugega (Schindler, 2008, str. 10). Temu pravimo socialna integracija. Kadar pa z integracijo poimenujemo prilagajanje pogojev in odnosov med otroki s posebnimi potrebami in ostalimi otroki, integracija praviloma pomeni sredstvo (Schmidt, 2001, str.7).

1.4.2 Inkluzija

Sodobna paradigma na področju usmerjanja otrok s posebnimi potrebami temelji na načelu inkluzije oz. socialne vključenosti, kot jo prepoznava politika številnih držav Evrope pri izobraževanju otrok oz. oseb s posebnimi potrebami. Temelji na premiku od medicinskega modela k modelu vzgojno-izobraževalnih potreb otroka. V ospredju sta opazovanje in ocenjevanje otrokovega razvoja, z namenom prepoznavanje otrokovih potreb v procesu vzgoje in izobraževanja. Temelji tudi na vse bolj pomembni vlogi strokovnih delavk v oddelku, svetovalne službe, specialnega pedagoga, socialnega pedagoga in drugih strokovnih delavcev. Tudi naša zakonodaja izhaja iz načela inkluzije, kjer se vse bolj poudarjajo različne vzgojno-izobraževalne potrebe otroka namesto otrokovih primanjkljajev (Stritih, 2010, str. 46).

Resman (2003) navaja, da pri pojmu inkluzija ne gre samo za prilagajanje, ampak za kulturo življenja v določeni skupnosti, v kateri je vsak posameznik dobrodošel, pri čemer si inkluzivna šola oz. vrtec prizadeva za sobivanje vseh učencev oz. otrok. Pri implementaciji inkluzivne paradigme in spodbujanju celostnega razvoja otrok s posebnimi potrebami ima zagotovo ključno vlogo svetovalna služba (Vršnik Perše, 2022, str. 123)

Inkluzija je nenehen proces, ki ga je mogoče vedno izboljševati, krepiti in prilagajati socialno-ekonomskim razmeram v družbi. Inkluzija ali vključenost pomeni sprejemanje, sodelovanje, povezovanje, biti skupaj in skrbeti drug za drugega. Inkluzija ne pomeni, da smo vsi enaki, ne

pomeni niti, da se v vsem strinjamo, ampak nas uči, da večje kot so razlike med nami, večje so možnosti, da razvijemo nov pogled, se naučimo sprejemati ljudi, ki so »drugačni« od nas, in obenem začnemo sprejemati tudi svojo »drugačnost« (Kavkler idr., 2008, str. 12).

Inkluzija otrok s posebnimi potrebami v redne vrtce in šole je temeljna vrednota demokratičnih družb, ki si prizadevajo za načela enakih možnosti in pravic, pravičnosti, nediskriminacije in za zagotavljanje dostopa do boljših razvojnih in izobraževalnih priložnosti v skupini vrstnikov. Ta koncept, kot rečeno, temelji na sprejemanju in razumevanju različnosti ter preprečevanju socialne izključenosti (Krapše, 2004, str. 13). Inkluzija ne koristi samo otrokom s posebnimi potrebami, temveč tudi vsem ostalim otrokom. Raziskave so namreč pokazale, da otroci brez posebnih potreb dosegajo enake razvojne rezultate tako v rednih kot v inkluzivnih vrtcih. Aktivno sodelujejo v inkluzivnih dejavnostih v skupinah in razvijajo prijateljstva v inkluzivnem okolju. Poleg tega sodelovanje v inkluzivnih programih pozitivno vpliva na njihovo razumevanje posebnih potreb in na oblikovanje pozitivnega odnosa do oseb s posebnimi potrebami (Buysse, Odom in Soukakou, 2011).

Pomemben dokument na področju inkluzije je Salamanška izjava, sprejeta leta 1994 na Svetovni konferenci UNESCO o izobraževanju o otrocih s posebnimi potrebami. Dokument je še posebej posvečen uresničevanju inkluzije otrok s posebnimi potrebami v redno šolstvo. Sestavljena je iz štirih členov. V prvem členu se delegati držav zavežejo, da bodo zagotovili izobraževanje za vse v okviru rednega izobraževalnega sistema. V drugem členu izjavijo, da morajo imeti vsi otroci s posebnimi potrebami dostop do izobraževanja v rednih šolah in da so redne šole na tak način usmerjene proti diskriminaciji. Tretji člen je apel vladam, naj dajo v politiki in financiranju prednost spremembam izobraževalnega sistema po načelih inkluzivnega izobraževanja. V zadnjem členu pa k sodelovanju spodbudijo tudi mednarodne skupnosti (Salamanška izjava, 1994).

Pojmovanj in definicij inkluzivnosti je v strokovni literaturi veliko. Dobro podlago za doseganje pravičnejšega in bolj inkluzivnega izobraževanja sta razvila Qvortrup in Qvortrup (2018), imenuje se večdimenzionalni koncept inkluzivnosti. Temelji na treh dimenzijah. Prva dimenzija so štiri ravni inkluzivnosti (Lesar, 2022, str. 8; Lesar, 2020, str. 147):

- numerična raven, kjer je osrednje vprašanje fizična prisotnost otroka v skupini oz. razredu,
- socialna raven, ki temelji na vprašanju, ali je otrok družbeno dejaven v skupnosti,

- psihološka raven, kjer se pojavljajo vprašanja o otrokovem občutku pripadnosti skupnosti in pripoznanju otroka s strani drugih članov skupnosti,
- epistemološka raven, kjer lahko vključenost opredelimo kot spoznanje, doživetje simetričnosti odnosa, enakovrednosti identitet, enake možnosti izbire ipd. Epistemološka raven ni pomembna samo za otroke, saj jim pomaga razvijati sposobnosti za spoštljivo sobivanje v raznoliki družbi, temveč je ključna tudi za (bodoče) učitelje in vzgojitelje. Prav epistemološka prepričanja najbolj spodbujajo inkluzivne pedagoške prakse in omogočajo razmislek o njihovem izvajanju (Gajewski, 2017).

Druga dimenzija koncepta so prizorišča inkluzivnosti, ki se navezujejo predvsem na proces vključevanja znotraj šolskega sistema, vsekakor pa jih lahko umestimo tudi v vrtčevski prostor. Otrok ni samo član določene oddelčne skupnosti oz. skupine, temveč s svojimi sošolci oblikuje tudi različne, predvsem različno kakovostne odnose; vključuje se tudi v razne interesne in neformalne dejavnosti; povezuje se z ostalimi otroki v šoli ali vrtcu in pa nenazadnje tudi z drugimi odraslimi, na primer s strokovnimi delavci, znotraj vzgojno-izobraževalne institucije (Lesar, 2022, str. 8)

Tretjo dimenzijo pa predstavlja stopnja inkluzivnosti, ki opozarja, da je otrok na določenem prizorišču inkluzivnosti vključen do določene stopnje na kontinuumu od popolne vključenosti do popolne izključenosti (Lesar, 2022, str.8).

1.4.3 Inkluzija in integracija v vrtcu

Integracija in inkluzija sta vsekakor med seboj povezana, sorodna pojma, ne moremo pa ju povsem enačiti. Pred leti so ju sicer označevali kot sinonima, saj sta navidezno sledila istim ciljem, danes pa se jasno poudarjajo razlike v pomenu, v praksi vključevanja otrok in v kakovosti dela. Integracija predpostavlja vključitev otrok, ki se lahko prilagodijo zahtevam šolskega okolja in sledijo vrstnikom, v vzgojno-izobraževalni sistem, pri čemer šolski sistem ostaja nespremenjen. Nasprotno pa inkluzija daje poudarek prilagajanju vzgojno-izobraževalnih ustanov potrebam posameznega otroka. Temeljna ideja inkluzije je, da lahko vzgojno-izobraževalne institucije s spremembami ustaljenih praks omogočijo večjo vključenost in sodelovanje manjšinskih skupin. Inkluzija ni namenjena samo otrokom s posebnimi potrebami, temveč tudi etničnim manjšinam, beguncem, priseljencem, učencem z drugačno spolno usmerjenostjo in otrokom iz socialno ogroženih družin. Inkluzija spodbuja strokovne delavce k razmisleku o svojih učnih pristopih, odzivanju na različne potrebe otrok, uporabi

različnih oblik pomoči in lastnem delovanju. Inkluzivna praksa ustvarja okoliščine, v katerih se sprejemajo različne potrebe in posebnosti otrok, ki izhajajo iz spola, družbenega statusa, težav, pomanjkljivosti, bolezni, jezikovne pripadnosti idr. (Kavkler, 2008, str. 31).

Povedano na kratko, integracija običajno pomeni, da se otroci z ovirami prilagajajo obstoječemu okolju, medtem ko inkluzija upošteva potrebe teh otrok tako, da se tudi okolje prilagodi njim (Krapše, 2004, str. 14).

Integracija temelji na ideji enakosti in enakih pravic za raznoliko populacijo. Vsak otrok naj bi imel torej enake možnosti dostopa do šolanja, saj naj bi vsakdo napredoval ob enaki podpori. Prav to pa je tudi težava pri integraciji, saj univerzalne prilagoditve ne morejo zagotoviti specifičnih potreb otrok s posebnimi potrebami. Corbett (1999, str. 128) opozarja, da je integriran otrok lahko samo tisti, ki se prilagodi zahtevam vrtčevskega ali šolskega okolja. Idejo integracije je tako v zadnjih letih nadomestil koncept inkluzije. V nasprotju z integracijo zahteva prilagoditev vzgojno-izobraževalnega okolja specifičnim potrebam vsakega otroka. Gre za proces ustvarjanja možnosti in okolij, ki bodo dostopne vsem (Dan, 2019, str. 986). Corbett (1999, str. 128) pravi, da je v inkluzivni šoli dobrodošel in sprejet vsak.

Otrok v predšolskem obdobju sprejema in prevzema vedenjske vzorce, socialne vloge, vrednote in družbene norme, značilne za skupino, v katero je vključen v procesu socializacije. Pri tem posameznik ponotranji družbene norme, ki postanejo del njegove osebnosti. To vključuje primarno in sekundarno socializacijo, ki poteka v družini, vrtcu, šoli in družbi nasploh. Otrok se tako vključuje v socialno skupino oziroma družbo. V vrtcih si na splošno prizadevajo zagotavljati in realizirati pogoje za razvoj otrok v spodbudnem in pozitivnem okolju (Samec, 2010, str. 21).

V Kurikulumu za vrtce (2014, str. 8) je zapisano, da naj bi se načelo enakih možnosti in upoštevanja različnosti otrok, ki je eno izmed temeljnih načel vzgoje in izobraževanja v Sloveniji, uresničevalo z zagotavljanjem enakovrednih pogojev za optimalni razvoj vsakega otroka, pri čemer se upoštevajo individualne razlike v razvoju in učenju. To pomeni širše in fleksibilno, vendar strokovno zagotavljanje pogojev za stalno in občasno vključevanje predšolskih otrok s posebnimi potrebami v redne oddelke vrtca. Vključevanje otrok s posebnimi potrebami med njihove vrstnike v vrtcu omogoča razvoj njihovih sposobnosti, ko spodbuja sprejemanje in priznavanje drugačnosti ter motenj, ki so prisotne skozi vse življenje. Prav tako daje tako otrokom s posebnimi potrebami kot tudi drugim otrokom in odraslim priložnost za

razumevanje in spoštovanje vsakega posameznika kot edinstvene in dragocene osebe (Čas idr., 2003, str. 4).

Samec (2010, str. 22) meni, da je prvi korak k uresničitvi socialne in psihološke integracije preprosta fizična integracija. Cilj socialne in psihološke integracije je, da se otrok s posebnimi potrebami vključuje v skupino kot vsi drugi, ne da bi kdo občutil drugačnost ali posebnost oziroma se znašel v takšni situaciji. Resman (2003) pravi, da je takšna integracija že začetek inkluzije. Na poti socialnega vključevanja otrok s posebnimi potrebami se ideja o inkluziji uresničuje skozi posamezne faze integracije, zaradi česar Resman (2003) zaključuje, da inkluzija ne nadomešča integracije, temveč poteka vzporedno ob njej.

Otrok s posebnimi potrebami je v vrtcu sicer lahko deležen dodatne strokovne pomoči ob izvajanju vsakodnevnih dejavnosti v oddelku, vendar pa mora biti izvedba pomoči taka, da ne prekinja otrokove igre ali dejavnosti, ki jo izvaja, in da otrok ob tem ne čuti dodatne obremenitve. Odrasli se otroku torej lahko priključijo kot soigralci ali pa kot usmerjevalci, pri tem pa spodbujajo otroka k urjenju posameznih spretnosti ali veščin. Otroku, ki je deležen dodatne strokovne pomoči v oddelku, se pri tem lahko oz. je zaželeno, da se pridružijo tudi drugi otroci. V kolikor je nujno izvajanje dodatne strokovne pomoči izven oddelka, pa se otroka nikoli ne prekine sredi izvajanja dejavnosti, še posebej ne, kadar je otrok za dejavnost, ki jo izvaja, posebej motiviran. Naloga vzgojiteljice in izvajalke dodatne strokovne pomoči je, da pri ponovni vrnitvi otroka v oddelek otroku pomagata, da se čim hitreje in brez stisk ponovno vključi v dejavnosti, ki potekajo v oddelku (Čas idr. 2003, str. 6,7).

1.5 Naraščanje števila otrok s posebnimi potrebami

Število otrok s posebnimi potrebami v vrtcih je v porastu. Razlogov za to je več, med drugim boljša prepoznava in natančnejša klasifikacija (značilnosti) teh otrok, izboljšano preživetje prezgodaj rojenih otrok in še nekateri drugi dejavniki (Resolucija o nacionalnem planu zdravstvenega varstva 2016–2025, 2016).

Mestna občina Ljubljana ocenjuje, da je v rednih oddelkih njenih javnih vrtcev po njihovih podatkih v zadnjih petnajstih letih delež otrok s posebnimi potrebami narasel z 1,8 % na kar 6,6 %. Posledično so narasle tudi potrebe po dodatnih kadrih za delo z otroki s posebnimi potrebami. V Mestni občini Ljubljana pravijo, da je bilo leta 2009 na voljo 19,5 delovnih mest vzgojiteljev za dodatno strokovno pomoč in 14 delovnih mest spremljevalcev. V letu 2023 pa je število naraslo že na 52,5 delovnih mest vzgojiteljev za dodatno strokovno pomoč in 113

delovnih mest spremljevalcev. Prav tako se je podvojilo število razvojnih oddelkov, saj se je od leta 2009 povečalo z 8 na 16 oddelkov (Mestna občina Ljubljana, 2023).

2. FORMULACIJA PROBLEMA

Delo v vrtcih se je v zadnjem desetletju spremenilo, k čemur so prispevale spremembe v družbi, kot so migracije, priseljevanje, povečana pričakovanja staršev do vrtca idr., po pripovedih svetovalnih delavk pa tudi povečanje števila otrok s posebnimi potrebami oziroma otrok z rizičnimi dejavniki v predšolskem obdobju. Pri delu v vrtcu in v pogovorih s svetovalnimi delavkami sem ugotovila, da je prav zadnja tema ena izmed trenutno najbolj aktualnih in hkrati izziv, s katerim se srečujejo v vrtčevski svetovalni službi.

Odločila sem se, da se v svoji magistrski nalogi posvetim analizi in raziskavi vloge svetovalne službe v vrtcih v povezavi z otroki s posebnimi potrebami, s poudarkom na tem, kako porast števila teh otrok vpliva na delo svetovalnih delavk in delavcev. Ker so potrebe otrok s posebnimi potrebami specifične, naraščajoče število teh otrok v vrtcih prinaša s sabo mnoge spremembe v organizaciji dela in prilagoditvah svetovalnega dela. Te obremenitve pa tudi večji obseg nalog, usmerjenih v dokumentiranje in administrativne postopke, lahko pogosto zasenčijo ključni poudarek, ki bi ga svetovalna služba morala namenjati individualni obravnavi in neposredni podpori otroku.

V svoji raziskavi se bom oprla na kvalitativno analizo zbranih empiričnih podatkov, ki jih bom pridobila s pomočjo intervjujev s svetovalnimi delavkami v vrtcih. Osredotočila se bom na njihove osebne perspektive in izkušnje, da bi bolje razumela dejanske izzive, s katerimi se soočajo pri delu z otroki s posebnimi potrebami. Preko teh perspektiv želim pridobiti vpogled v dinamiko vsakodnevnega dela svetovalne službe in v obstoječe izzive, s katerimi se svetovalne delavke soočajo, ko se trudijo, da na prvem mestu še vedno ostane otrok, ne pa da se izgubi med množico papirjev in postopkov razvrščanja. Na podlagi zbranih podatkov bom oblikovala konkretne predloge, ki bodo usmerjeni k izboljšanju obstoječih pristopov svetovalnega dela v vrtcih. Zlasti se bom osredotočila na možnosti za še uspešnejše obvladovanje izzivov, povezanih z naraščajočim številom otrok s posebnimi potrebami, in na načine, kako lahko svetovalna služba pripomore k temu, da otrok ostane v središču obravnave in so postopki usmerjeni v njegovo dobro.

V moji raziskavi je tako poudarek na svetovalnem delu, ki vključuje socialno delo v vzgoji in izobraževanju in socialno delo z družino. Podpora otrokom s posebnimi potrebami namreč ni le strokovna naloga svetovalnih služb, ampak vključuje širše podporno okolje, ki ga tvorijo tako vzgojitelji in učitelji kot tudi socialni in drugi strokovni delavci, ki skrbijo za otrokovo dobrobit in njegov celostni razvoj.

S svojim magistrskim delom želim prispevati k večji ozaveščenosti o aktualni problematiki porasta števila otrok s posebnimi potrebami v vrtcih in opozoriti na nove izzive, ki jih to prinaša za svetovalno delo.

2.1 Raziskovalna vprašanja

Raziskovalna vprašanja, na podlagi katerih sem raziskovala raziskovalni problem:

- Kako svetovalne delavke v vrtcih prepoznajo otroke s posebnimi potrebami?
- Kako poteka delo svetovalne delavke z otroki s posebnimi potrebami? Kako sodeluje z vzgojiteljicami, drugimi strokovnjaki in s starši? Kakšen je proces dela?
- Kako svetovalne delavke ocenjujejo današnjo pojavnost posebnih potreb otrok v vrtcu, kakšne spremembe opazajo in kaj to pomeni za njihovo delo? Kakšni so po njihovem mnenju razlogi za spremembe?
- S kakšnimi izzivi se svetovalne delavke v vrtcih srečujejo pri delu z otroki s posebnimi potrebami? Kako se s tem spoprijemajo, kakšni so njihovi viri pomoči?

3. METODOLOGIJA

3.1 Vrsta raziskave

Moja raziskava je kvalitativna, saj sem zbirala besedne opise in pripovedi. Zbrano gradivo sem nato obdelala in analizirala na beseden način, brez uporabe merskih postopkov, ki dajejo števila. Raziskava je tudi empirična in poizvedovalna, saj sem s postopkom spraševanja zbirala novo, neposredno izkustveno gradivo (Mesec, 2009).

3.2 Metoda zbiranja podatkov

Merski instrument v moji raziskavi predstavljajo smernice za intervju, saj sem podatke, kot že omenjeno, zbirala s spraševanjem. Smernice za intervju, ki sem jih vnaprej zasnovala sama, so mi služile kot vodilo pri spraševanju. Priložene so v prilogi št. 9.1. Poleg vnaprej pripravljenih vprašanj sem intervjuvankam po potrebi zastavljala dodatna vprašanja in podvprašanja, še posebej ko sem želela poglobiti razumevanje njihovih osebnih izkušenj in mnenj. Uporabila sem delno standardiziran oziroma odprt intervju: vprašanja so bila oblikovana vnaprej, vendar vrstni red ni bil vedno enak, prav tako pa odgovori niso bili predhodno določeni (Mesec, 2009).

3.3 Opredelitev enot raziskovanja – populacija in vzorec

Populacijo v moji raziskavi sestavljajo svetovalni delavci, zaposleni v svetovalni službi v vrtcih po Sloveniji, v času od junija do oktobra, leta 2024. Ker gre za relativno veliko populacijo, je bil za mojo raziskavo potreben proces vzorčenja. Vzorec sem omejila na osem svetovalnih delavk, ki so bile izbrane neslučajnostno in priročno. Proces vzorčenja sem se lotila tako, da sem na spletnih straneh vrtcev poiskala kontakte svetovalnih delavk in jih preko elektronske pošte povabila k sodelovanju v moji raziskavi. Dobila sem osem pritrdilnih odgovorov, nato pa sem se z njimi preko e-pošte ali telefonskega pogovora dogovorila za intervju. Po izvedbi osmih intervjujev je prišlo do podatkovne zasičenosti, zato sem ocenila, da imam dovolj informacij za začetek analize. V raziskavi je tako sodelovalo osem enot populacije, pri čemer so bile vse udeleženke ženskega spola.

3.4 Zbiranje podatkov

Podatke za svojo raziskavo sem zbirala v juniju, septembru in oktobru 2024. Metodo zbiranja podatkov predstavlja ustno, individualno, nestandardizirano, enkratno in neposredno spraševanje (Mesec, 2009, str. 214). Podatke sem pridobivala sama. Opravila sem osem intervjujev, od tega tri v živo, v vrtcih, kjer so svetovalne delavke zaposlene, in pet preko

videoklica na spletni platformi Zoom. Intervjuji so trajali različno dolgo, od 30 do 50 minut, odvisno od pripravljenosti in časa, ki ga je imela sogovornica na voljo. Za vsak intervju posebej sem se preko e-pošte ali telefonskega klica dogovorila za termin, ki je ustrežal tako sogovornici kot meni. Zaradi narave dela v svetovalni službi v vrtcu, kjer je polno nepričakovanih situacij, sem kakšen intervju morala tudi kdaj prestaviti, vendar to ni imelo posebnega vpliva na potek raziskave.

Na začetku pogovora sem se vsaki sogovornici zahvalila za pripravljenost in sodelovanje ter jim na kratko predstavila cilj svoje raziskave. Vse sogovornice so izrazile veliko zanimanje za obravnavano temo in z veseljem odgovarjale na zastavljena vprašanja. Večina jih je poudarila, da gre za zelo aktualno in pomembno področje, vredno podrobnejše raziskave. Poleg odgovorov na vprašanja so z mano delile tudi svoje izkušnje in praktične primere iz dela. Ob soglasju vseh sodelujočih sem pogovore zvočno posnela, kar mi je omogočilo natančnejši zapis pogovorov. Prav tako sem vsem zagotovila anonimnost, zato sem dele intervjujev, ki se nanašajo na imena in kraje, izpustila.

3.5 Obdelava podatkov

Pridobljene podatke sem obdelala in analizirala s pomočjo kvalitativne analize. Pogovore, ki sem jih zvočno posnela, sem najprej dobesedno prepisala na računalnik v Word-ov dokument. Gradivo sem uredila, pri zapisovanju sem uporabljala knjižni jezik za boljšo čitljivost. Nato sem se lotila analize. S postopkom klasifikacije sem določila enote kodiranja. To sem naredila tako, da sem podčrtala dele besedil, ki predstavljajo smiselno celoto, t. i. izjave, ter jih označila. Intervjuje sem po vrsti označila s črkami od A do H, posamezne izjave pa sem nato oštevilčila (npr. A1, B22, G30). Ko sem imela šifrirane izjave vseh intervjujev, sem izvedla še odprto kodiranje. Pri odprtem kodiranju sem se osredotočila na različne pomene besed in ločevanje posameznih izjav. Posamezne izjave, predhodno označene s številkami, sem zapisala v tabelo in jim pripisala ustrezen pojem, kategorijo ter temo. Kategorije in teme sem oblikovala po lastni presoji na podlagi smernic za intervju in raziskovalnih vprašanj. Vsak intervju ima svojo tabelo.

Tabela 3.1 Primer odprtega kodiranja

OZNAKA	IZJAVA/ENOTA	POJEM	KATEGORIJA	TEMA
A1	Včasih sva imeli več možnosti in priložnosti, da sva lahko šle namensko v skupine opazovati otroke, se z njimi igrati, zdaj pa je trenutno tak porast teh otrok s posebnimi potrebami, da se	Ni časa za preventivno opazovanje otrok	Vrtci opažajo porast	Opažanje porasta števila otrok s posebnimi potrebami

	odzivava samo na to, kdo naju pokliče.			
A2	Zdaj se v bistvu samo odzivam na te potrebe, ko me vzgojiteljice pokličejo v oddelek in prosijo naj pridem pogledat določenega otroka ali pa celo skupino.	Svetovalna delavka opravi opazovanja	Opazovanje znotraj oddelka	Prepoznavanje otrok s posebnimi potrebami

Odpnemu kodiranju je sledilo osno kodiranje, kjer sem pojme združila glede na teme in kategorije. Na podlagi celotne kvalitativne analize podatkov sem nato oblikovala ugotovitve.

Primer osnega kodiranja:

POTEK DELA Z OTROKI S POSEBNIMI POTREBAMI

- **Pogovor s starši**

Predstavitev opaženih težav staršem (B5, B18, C6, D4, E6, G6, H3)

Ne postavljamo diagnoz (B17)

Pomoč in podpora staršem (C10, E7, H4)

Interni obrazec za pomoč pri vključevanju v zgodnjo obravnavo (F17)

- **Vloga svetovalne delavke**

Pomoč pri težjih primerih (A14, F11, G10)

Koordinacija dela (A11, D11, E9, F10, G9, H9)

Celotno analizo podatkov sem dodala v priloge št. 9.2, 9.3 in 9.4. Obdelavo podatkov sem opravila v oktobru 2024.

4. REZULTATI

Rezultate, ki sem jih pridobila z raziskavo, bom predstavila na podlagi raziskovalnih vprašanj in tem, ki sem jih glede na raziskovalna vprašanja določila.

4.1 Prepoznavanje oz. odkrivanje otrok s posebnimi potrebami

Moje prvo raziskovalno vprašanje se nanaša na to, kako svetovalne delavke v vrtcih prepoznajo oz. odkrijejo otroke s posebnimi potrebami, kdo prvi opazi rizične dejavnike in kako te informacije pridejo do njih. Večina sogovornic je povedala, da so običajno **vzgojiteljice** in njihove pomočnice tiste, ki z otrokom preživijo največ časa v vrtcu, posledično otroke najbolj poznajo in tako tudi **prve opazijo določena odstopanja** (E1: *»V prvi vrsti se name obrnejo vzgojiteljice ali pomočnice, skratka vzgojni tandem, ko opazijo, da kakšen otrok ne sledi drugim vrstnikom, ne zmore sodelovati, ima kakšne fizične primanjkljaje, govorne, ne razume navodil ipd.«*). V dveh intervjujih je bilo omenjeno, da imajo vzgojiteljice v začetku šolskega leta navodilo, da **načrtno opazujejo otroke** ter si zapisujejo svoja opažanja (D1: *»...svetovalne delavke na začetku šolskega leta povemo vsem vzgojiteljem, naj čim bolj individualno opazujejo vse otroke ter naj bodo pozorni na določene razvojne mejnike in odstopanja. Potem vzgojitelji hitro opazijo, če kateri otrok odstopa oz. če so pri otroku kakšni rizični dejavniki.«*). Pri tem najhitreje opazijo gibalne zaostanke (B1: *»V tisti najzgodnejši fazi, pri letu, dveh, se lahko pokažejo kakšni zaostanki pri hoji, da otrok zelo pozno shodi.«*) ter zaostanke pri govoru in razumevanju (B2: *»...zelo pozno začne govoriti, da ne razume naših navodil, npr. prinesi barvice...«*).

Vzgojitelji pa pri opazovanju niso vedno popolnoma prepuščeni sami sebi. Večkrat je bilo omenjeno, da se po pomoč lahko obrnejo na svetovalno službo, v enem izmed vrtcev veliko delajo tudi na izobraževanju vzgojiteljev na temo prepoznavanja otrok s posebnimi potrebami (G1: *»Mi v vrtcu zelo veliko časa posvetimo izobraževanju strokovnega kadra, torej vzgojiteljev in pomočnikov. Imamo veliko različnih aktivov, kjer jaz in moje kolegice – specialne pedagoginje izvajamo izobraževalne delavnice na temo prepoznavanja otrok s posebnimi potrebami in pomena zgodnje obravnave.«*), ena izmed svetovalnih delavk pa je omenila, da imajo za **pomoč vzgojiteljem pri prepoznavanju določenih zaostankov** v vrtcu postavljene ocenjevalne lestvice (A9: *»...imamo že nekaj let postavljene opazovalne lestvice, na katerih je po starostni stopnji določeno, kaj naj bi otrok pri določeni starosti znal. To je vzgojiteljicam v veliko pomoč pri opazovanju otrok v skupini.«*).

Skoraj vsem opažanjem vzgojiteljev sledi, da se le-ti obrnejo na svetovalno službo. Svetovalna delavka gre nato v oddelok, kjer opazuje otroke, na katere so jo opozorili (D2: *»...obvesti mene, kot svetovalno službo, in me povabi v skupino na opazovanje določenega otroka. Jaz načeloma opravi od tri do pet opazovanj enega otroka, sproti opažanja zapisujem in na koncu izdelam poročilo svojih opažanj.«*). V enem intervjuju je bilo omenjeno, da poleg svetovalne delavke opazovanje kasneje opravi še vzgojiteljica za zgodnjo obravnavo, ki naj bi bila bolj strokovno podkovana na tem področju (E5: *»Mi imamo zaposleno tudi vzgojiteljico za zgodnjo obravnavo, ki z mano sodeluje. Tudi ona opravi opazovanje v oddelku in potem se skupaj posvetujeva.«*).

Pri opazovanju svetovalna delavka aktivno sodeluje tudi z vzgojiteljicami, ki ji pomagajo z informacijami iz svojih opažanj (A8: *»Ostale informacije pa dobim od vzgojiteljic...«*). Dve sogovornici pa sta povedali, da se v svetovalni službi ne odzivajo samo na povabila vzgojiteljev, ampak v začetku šolskega leta opazujejo otroke tudi na preventivnih obiskih v oddelkih. Slednje lahko opravijo svetovalne delavke (C3: *»...jaz na začetku leta opravi preventivne obiske po skupinah. Vedno grem po letih navzdol, torej začnem s predšolskimi skupinami, kjer so najstarejši otroci.«*) ali vzgojiteljice za zgodnjo obravnavo (H1: *»Pri nas vsako leto v oktobru naredimo redno letno detekcijo, to pomeni, da gredo vse vzgojiteljice za zgodnjo obravnavo po oddelkih. Tam naredijo pogovor z vzgojiteljico in opazujejo otroke. Za tiste otroke, pri katerih opazijo odstopanja ali jih na njih opozorijo vzgojiteljice, napišejo en kratek zapis.«*).

Eden izmed načinov prepoznavanja otrok s posebnimi potrebami je tudi ta, da **starši opazijo določena odstopanja pri otroku** in o tem obvestijo vrtec, bodisi vzgojiteljico bodisi svetovalno delavko. Ta način so omenile tri sogovornice, vse pa so si enotne, da je ta oblika prepoznavanja redka (E4: *»Še en način pa je, da starši sami opazijo določena odstopanja in se potem obrnejo na nas. Je pa ta zadnji način, da straši sami pridejo, zelo redek.«*).

Občasno se v vrtcih srečujejo z otroki s posebnimi potrebami, pri katerih prepoznavanje v vrtcu ni potrebno, saj že imajo odločbo (D9: *»Imamo pa tudi primere, ko k nam pridejo otroci, ki že imajo odločbo.«*) oz. so že v zunanji obravnavi, naloga vrtca pa je, da se z zunanjimi izvajalci poveže in pomoč otroku v vrtcu nadgradi (E3: *»...lahko dobimo zaprosilo iz centra za zgodnjo obravnavo ali od kakšne psihologinje, specialne pedagoginje, ki družino že obravnavajo v okviru zdravstvenega doma. Pri tem otroku torej že vemo, da se že nekaj dogaja, da je otrok že nekje v obravnavi in da bo nadalje potreboval še dodatno strokovno pomoč v vrtcu.«*)

4.2 Delo z otroki s posebnimi potrebami

V naslednjem raziskovalnem vprašanju me je zanimalo, kako poteka delo svetovalne delavke z otroki s posebnimi potrebami, kakšen je proces dela v vrtcu in kako svetovalna služba pri tem sodeluje s starši in pedagoškimi delavci. V večini intervjujev so sogovornice povedale, da **opažanju težav sledi pogovor s starši** otroka. Staršem se na pogovoru, kjer sta običajno prisotni vzgojiteljica otroka in svetovalna delavka, predstavi opažene težave in ponudi pomoč za naprej. (D4: *»Prisotna sem tudi pa pogovornih minutkah oz. govorilnih urah, kamor povabimo starše in kjer jim predstavim svoja opažanja ter dogovorjene prilagoditve.«*). Ena sogovornica je pri tem omenila, da staršem ne govori o motnjah niti ne postavlja diagnoz, saj to ni njena naloga, niti ni za to pristojna (B17: *»Staršem na tem prvem razgovoru sama ne govorim toliko o motnjah.«*). So pa nekatere sogovornice omenile, da je pomembno, da se staršem **na prvem pogovoru ponudita pomoč in podpora**, saj je lahko sprejemanje takšnih informacij o njihovem otroku zanje zelo težko (H4: *»Včasih je to seveda težko, starši potrebujejo čas, da sprejmejo, da ima njihov otrok težave. Če je potrebno, naredimo tudi dva, tri sestanke, staršem svetujem tudi, kaj lahko oni doma naredijo, kako lahko otroku doma pomagajo.«*). Poleg tega je pomembno, da se starše informira o nadaljnjih (možnih) korakih, ki običajno zajemajo **vklučitev otroka v zgodnjo obravnavo**. V enem izmed vrtcev imajo za to namenjen obrazec, ki ga lahko starši na pogovoru pregledajo in skupaj z vzgojiteljico izpolnijo. To jim kasneje služi tudi kot zapisnik pogovora in podlaga za pristop k pediatru (F17: *»V našem aktivu za zgodnjo obravnavo smo oblikovale tudi naš interni obrazec, ki ni nujen, je pa lahko v pomoč pri vključevanju v zgodnjo obravnavo. Ta obrazec lahko vzgojiteljica in straši na pogovoru pogledajo ter izpolnijo. Je kratek in razumljiv. Vsebuje predlog o dodatni strokovni pomoči v vrtcu. Straši ga lahko tudi dopolnijo, kasneje pa gredo z njim v zdravstvo.«*)

Po pogovoru s starši in ob njihovi odobritvi se nato v nekaterih vrtcih sestane strokovna skupina, kjer oblikujejo **individualiziran načrt dela za posameznega otroka**. Ena sogovornica je omenila, da jim ta služi kot vodilo vzgojiteljici za delo z otrokom (A15: *»Z vzgojiteljico se na začetku sodelovanja sestaneva, napiševa načrt dela z določenim otrokom, izpostaviva, katere stvari naj pri delu prilagaja, kako naj poteka komunikacija s starši...«*), druga pa, da je namenjen tudi v pomoč otroku in družini (D13: *»...v individualiziranem načrtu napišemo tudi načrt pomoči družini.«*). Ostale sogovornice, ki niso omenile izdelave individualiziranega načrta, pa so povedale, da pogovoru s starši običajno sledi napotitev otroka v razvojno ambulanto. Straši se s poročilom vrtca, ki ga izdela svetovalna delavka ali vzgojiteljica za zgodnjo obravnavo, obrnejo na otrokovega pediatra, ki jim izda napotnico za **pregled v**

razvojni ambulantni oz. centru za zgodnjo obravnavo. Tam otroka pregledajo različni strokovnjaki in izdelajo zapisnik multidisciplinarnega tima. Vse sogovornice so si bile enotne, da je ta zapisnik podlaga, da **otrok lahko dobi ure dodatne strokovne pomoči v vrtcu** (B20: *»...na podlagi tega našega pogovora jaz starše nato napotim do otrokovega osebnega zdravnika, pediatra, ki nato izda napotnico za razvojno ambulanto. Tam je potem en širok tim strokovnjakov, ki otroka pregledajo in izdelajo poročilo o otroku. Tudi socialni delavci so tam zaposleni. Poročilo pregleda komisija v razvojni ambulanti ter na podlagi tega zapišejo, kje so kakšni primanjkljaji in kakšne prilagoditve bi otrok potreboval. In tako dobi otrok v vrtcu dve uri dodatne strokovne pomoči.«*). Otroku lahko po potrebi dodelijo tudi stalnega spremljevalca (B28: *»...spremljevalca dobijo otroci v primerih kakšnih hujših avtističnih motenj ter primerih gibalne oviranosti. Včasih pa tudi v hujših primerih čustveno vedenjskih motenj.«*).

Po zakonu otroku v vrtcu pripadata maksimalno dve uri dodatne strokovne pomoči na teden, to mi je povedala tudi ena izmed sogovornic (B11: *»Vsakemu otroku pa pripada maksimalno 2 uri tedensko. Žal se seveda kdaj zgodi, da katera izvajalka zboli, ima druge nujne obveznosti ipd., potem to odpade in je otrok že prikrajšan.«*). V vseh vrtcih pa so si bili enotni, da dodatne strokovne pomoči ne izvajajo svetovalne delavke, temveč vzgojiteljice za dodatno strokovno pomoč oz. **vzgojiteljice za zgodnjo obravnavo** (F9: *»Mi imamo znotraj vrtca zaposlene tri inkluzivne pedagoginje za dodatno strokovno pomoč. Z njimi redno sodelujem, so pa one potem bolj vključene v nadaljnje delo s temi konkretnimi otroki.«*). Ker pa so postopki v razvojnih ambulantah dolgotrajni, je moja sogovornica v zadnjem intervjuju omenila, da imajo pri njih prakso, da v primeru resnejših težav otroku dodatno strokovno pomoč ponudijo takoj, torej še preden dobijo uradno odločbo s strani razvojne ambulante. Gre za začasno odločbo, ki jo izda strokovna skupina vrtca (H6: *»Medtem ko starši to urejajo, pa mi že začnemo delati z otrokom. Sploh, če gre za večja odstopanja, je treba začeti takoj, ne čakamo. Mi rečemo, da damo otroku začasno odločbo. Sestane se strokovna skupina vrtca, kjer se dogovorimo, koliko in kakšno dodatno pomoč otrok potrebuje.«*).

Glede na to, da je večina sogovornic povedala, da v svetovalni službi dodatne strokovne pomoči praviloma ne izvajajo, pa me je zanimalo, kakšna je potem njihova vloga v tem procesu. Skoraj vse svetovalne delavke so povedale, da **skrbijo predvsem za koordinacijo dela** (E9: *»...je moja naloga, da kot svetovalna delavka koordiniram delo teh strokovnih skupin ter sodelovanje z zunanjimi institucijami. Vsako leto moram urediti zapisnike strokovnih skupin, zapisati, kdo jih sestavlja in organizirati najmanj dva sestanka za vsakega otroka.«*), nekatere se vključujejo pri težjih primerih (F11: *»Se pa pri določenih težjih primerih tudi kdaj aktivno vključim, sploh,*

ko je potrebna moja strokovna pomoč.«). Dve sta omenili delo z otroki, ki so še v postopkih prepoznavanja (C15: »Jaz in sodelavka v svetovalni službi pa izvajava igralne urice za otroke, ki kažejo kakšne rizične dejavnike, pa še niso dobili odločb oz. so še v postopku prepoznavanja.«), tri so povedale, da pomagajo vzgojiteljicam pri prilagoditvah v oddelkih (G5: »Nato skupaj naredimo načrt, kaj bi še lahko v oddelku spremenili, kako lahko vzgojitelj še drugače deluje, kakšne so posebnosti itd. To vse naredimo sami, preden se obrnemo po pomoč na zunanje institucije.«), dve sta omenili tudi delo s spremljevalci (C40: »...imamo tudi veliko spremljevalcev, ki po zakonodaji ne potrebujejo posebne izobrazbe s področja posebnih potreb, zato pri nas svetovalna služba poskrbi, da jih izobražujemo, da jim nudimo pomoč...«). Ena svetovalna delavka pa je zadolžena še za vodenje razvojnega oddelka (E21: »Razvojni oddelek imam jaz pod okriljem. Redno spremljam otroke, sodelujem s starši, vodim vse strokovne skupine, sodelujem z zunanjimi strokovnjaki itd.«).

Del procesa dela z otroki s posebnimi potrebami je tudi sodelovanje med svetovalno službo in pedagoškimi delavci. V petih pogovorih je bilo omenjeno, da **svetovalne delavke v prvi vrsti nudijo strokovno podporo vzgojiteljicam**. Podporo jim nudijo na različne načine, kot so redni medsebojni pogovori (A16: »...veliko se pogovarjava, saj to ni podpora le za otroka, ampak tudi za vzgojiteljico.«), pomoč pri vpeljevanju novih metod dela (D12: »...ko gre za nemirnejše otroke s čustveno vedenjskimi motnjami. Takrat potrebujejo največ podpore, saj se ne čutijo dovolj kompetentne, da bi same vpeljevale nove metode. Raje pridejo do mene, skupaj predebatiramo, jaz jim dam nekaj predlogov, kako in kaj, potem pa one to poskušajo uvesti v praksi.«), dajanje nasvetov za delo s posameznim otrokom (E10: »...dajem vzgojiteljicam predvsem nasvete, kako ravnati s posameznim otrokom v določenih situacijah. Ko z določenim otrokom nekaj časa delam in ga opazujem, poznam že določene metode dela, ki mu ustrezajo.«), pomoč pri pripravi na pogovor s starši (F16: »...sodelujemo pri pripravi vzgojiteljic, na pogovor s starši ampak načeloma je fajn, da začnejo vzgojiteljice same s starši, da nas ni zraven, če ni to potrebno. Da ni takoj obteženo, da je to nek sestanek, na katerem moramo biti vsi prisotni. Tako je tudi staršem običajno lažje in se ne prestrašijo že na začetku.«) ali kakršni koli drugi potrebi po strokovni pomoči (A17: »...situacije so zelo težke in tudi kader rabi podporo, da lahko uspešno dela in pomaga otrokom.«). Vzgojiteljice in svetovalne delavke sodelujejo med seboj tudi pri izmenjavi informacij o določenih otrocih (B14: »Vzgojiteljice so tiste, ki so z otrokom vsak dan in posledično tudi one prve opazijo določene zaostanke, motnje. Lahko rečem, da so zelo dobre opazovalke, si vestno beležijo svoja opažanja, spremljajo otroke, hkrati pa tudi ne navalijo takoj na vrat na nos, če niso stvari dobro premislile in analizirale.«). Pri tem je ena

sogovornica opozorila, da si med seboj izmenjujejo opažanja, ne postavljajo diagnoz (B15: »...podajo svoja opažanja, nikoli mi ne polagajo diagnoz...«), ob tem pa morajo poskrbeti za diskretnost pri predaji informacij (B16: »...pomembno je tudi, da se z vzgojiteljico ne pogovarjava pred otroki, ker oni vse slišijo, vse posrkajo in si lahko stvari hitro po svoje razlagajo.«). Ena izmed sogovornic je kot obliko sodelovanja omenila tudi srečanja strokovnih delavk (F14: »S kolegicami za dodatno strokovno pomoč smo aktiv oz. tim za zgodnjo obravnavo. Me se dobivamo vsaj enkrat na mesec, včasih tudi večkrat po potrebi.«).

Kar se tiče sodelovanja svetovalne službe in staršev, pa gre v glavnem za različne oblike podpore in pomoči staršem, kot so **redna komunikacija in izmenjava informacij** (H14: »Vzgojiteljica za zgodnjo obravnavo in jaz tako redno komunicirava s starši. Starši vedno vedo, kaj vzgojiteljica dela z otrokom, kaj bosta delala v bodoče, kaj delajo v skupini in kaj naj delajo doma.«), dajanje predlogov za brezplačne izobraževalne vsebine (D30: »Jaz pogosto iščem še brezplačne vsebine tudi za starše, da jim lahko predlagam kaj uporabnega.«), reševanje stisk (D14: »Če pride do kakšne stiske starša ali večje problematike, potem se obrnejo name. Če gre pa bolj za redno spremljanje in izmenjavo informacij pa kar na vzgojiteljico...«) idr. Skoraj vse sogovornice so si bile enotne, da je pri sodelovanju s starši zelo pomembna ustrezna komunikacija, saj gre za težko temo (B19: »...nikoli ne rečem »vaš otrok je problematičen in zato rabi pomoč«. Tega noben starš ne želi slišati.«). V enem intervjuju je bil v tem kontekstu omenjen tudi socialnodelovni odnos, ki je odlično vodilo za delo s starši (B7: »...pristop do staršev, tako kot ga narekuje socialno delo. Mi nismo nad starši, smo enakovredni sogovorniki, skupaj sedemo, poskrbimo tudi za prijetno vzdušje v prostoru.«). Tak pristop lahko vodi v **zaupen in sodelovalen odnos** (C11: »...kljub pogostim začetnim zadržkom do mojega mnenja kasneje naše sodelovanje s starši skoraj vedno preraste v dober, zaupen, pozitiven sodelovalni odnos. Tudi ta napredek pri starših je zelo pomemben.«).

4.3 Porast števila otrok s posebnimi potrebami

V nadaljevanju sem se osredotočila na osrednjo temo svoje raziskave, ki je porast števila otrok s posebnimi potrebami v vrtcih. Zanimalo me je, kako svetovalne delavke ocenjujejo pojavnost posebnih potreb v vrtcu, predvsem če opažajo njihovo porast, kakšne konkretne spremembe opažajo in kako to vpliva na njihovo delo. Zanimalo me je tudi, kakšni so po njihovem mnenju razlogi za spremembe oz. naraščanje števila otrok s posebnimi potrebami

Prav v vseh intervjujih so si bile sogovornice enotne, da v vrtcih opažajo **izjemen porast** števila otrok s posebnimi potrebami. Vsi v prvi vrsti opažajo porast na papirju, v evidencah (A12:

»...ne uspem slediti čisto vsem otrokom, saj imamo trenutno 65 otrok s posebnimi potrebami, pa še novi so v odkrivanju. Včasih, ko smo jih imeli pa od 10 do 20, sem pa lahko res vsakega dobro spremljala...«). Tri sogovornice so povedale, da imajo pri njih otroke z določenimi odstopanji že v vsaki skupini (F19: »...seveda večje so potrebe, zaradi vedno večjega števila izzivov, razvojnih težav, posebnosti idr. Le-te so prisotne skoraj v vsakem oddelku.«). Omenjeno pa je bilo, da porast opazajo tudi med delom, saj v nekaterih vrtcih nimajo več časa za preventivno opazovanje otrok (A1: »Včasih sva imeli več možnosti in priložnosti, da sva lahko šle namensko v skupine opazovati otroke, se z njimi igrati, zdaj pa je trenutno tak porast teh otrok s posebnimi potrebami, da se odzivava samo na to, kdo naju pokliče.«), prav tako pa je manj časa za opazovanje posameznega otroka (G24: »Področje zgodnje obravnave pa je v izjemnem porastu. Prej sem imela čas, da sem se poglobila, da smo imeli večkratna srečanja, da sem šla večkrat v oddelke, da sem spremljala otroke v različnih situacijah, ...danes je tega manj.«). V dveh intervjujih sta sogovornici opozorili, da se porast kaže tudi v dolgih čakalnih vrstah, tako za razvojne oddelke (E22: »Je pa, kot rečeno, razvojni oddelek poln in tudi čakalna vrsta je vedno daljša. Zato si zdaj prizadevamo, da bi tudi v vrtcu v sosednji občini odprli razvojni oddelek, saj jih trenutno pokrivamo mi. Otrok, ki čakajo je ogromno.«), kot tudi v preobremenjenih razvojnih ambulantah (B21: »...moram omeniti, da je razvojna ambulanta trenutno zelo preobremenjena. Veliko je otrok, njihovo delo je zamudno in zato se na preglede in potem na njihove odločbe tudi kar dolgo čaka. Pa tudi pri njih je okrnjena kadrovska slika«).

Sogovornice so med pogovori tudi povedale, **za katere oblike in vrste težav opazajo, da so najbolj v porastu**. Pet sogovornic je izpostavilo, da so vedno pogostejše motnje avtističnega spektra (E20: »...spekter avtističnih motenj, ki je precej v porastu. Včasih prej je bil mogoče en na celo generacijo, zdaj jih imamo že za dva oddelka.«). Takoj za njimi navajajo porast govorno-jezikovnih motenj (C19: »Za naš vrtec lahko rečem, da so najbolj v porastu in najpogostejše predvsem govorno jezikovne motnje...«), ki se kažejo kot težave pri komunikaciji in odzivanju (F21: »...potem spremembe in zaostanki pri komunikaciji in odzivanju, tudi na govornem področju je porast...«). Posledično je vedno večja tudi potreba po logopedskih obravnavah (E17: »Opazamo predvsem porast govornih težav. Vsako leto z logopedinjo pred vstopom v šolo narediva analize predšolskih otrok. In dve leti nazaj je kar dve tretjini predšolskih otrok potrebovalo logopeda.«). Ena od sogovornic je pri tem izpostavila še težave zaradi večjezičnih družin (C20: »Specifika pri nas je ta, da imamo dve enoti, kjer je skoraj več kot polovica otrok priseljencev. Pri njih je to še malo težje, ker so družine dvo-, trojezične in to otrokom povzroča še dodatne težave.«). Po dvakrat sta bila omenjena še porast vedenjskih težav

(F22: »...motnje pozornosti, znižanje frustracijske tolerance... je kar velik spekter teh težav oz. razvojnih posebnosti, ki jih je vedno več.«) in porast gibalnih težav (E19: »...tudi gibalnih primanjkljajev opažam vedno več, otroci niso vajeni niti hoje, kaj šele kakšnih iger z žogo ipd.«). V dveh intervjujih pa so izpostavile še porast novih oblik, kot so kombinirane, kompleksne motnje (H23: »...tudi razne kombinirane motnje, tega prej ni bilo in taki otroci so predvsem v razvojnih oddelkih.«). Samo za dolgotrajne bolezni je bilo v enem intervjuju omenjeno, da ne opažajo njihovega porasta (B26: »...ne bi pa rekla, da so v porastu bolezni, kot je cerebralna paraliza ali določeni zaostanki, ki se pojavijo že ob rojstvu. To se po mojih opazanjih v zadnjih desetih letih ni nič spremenilo oz. delež ni narasel.«).

Tako kot je veliko različnih (konstruktov) oblik težav in primanjkljajev, tako so intervjuvanke navedle tudi **več različnih razlogov za njihov porast**. Največkrat pravijo, da gre za kombinacijo številnih dejavnikov, predvsem v ospredje postavljajo naravne in družbene spremembe (H24: »Na to zagotovo vplivajo različni dejavniki, ki izhajajo iz okolja, v katerem danes živimo. Je več stresa, tempo življenja je drugačen, narava je drugačna, starši so drugačni...«). Poleg tega sta svetovalni delavki v dveh intervjujih opozorili na preveč dogajanja in dražljajev v otrokovem vsakdanu, ki prav tako negativno vplivajo na njihov razvoj (F24: »...se mi zdi, da moramo zelo zavestno pristopati k temu pojavu, razmišljati o prioritetah pri našem delu in se tako vsaj delno zoperstaviti tem trendom. Otroci potrebujejo mir, prosto igro, tople odnose, topel stik...Preveč dodatnega dogajanja jim povzroča stres, na katerega se potem po svoje odzivajo.«). V vrtcu pa so bili kot glavni razlog navedeni neprilagojeni normativi (G18: »Bi rekla, da te generacije zahtevajo več. Mi pa na neki točki ostajamo na istem, kar se tiče prostorskih, kadrovskih, številčnih normativov. Zato je spremljevalcev oz. ljudi, ki imajo dodatne vloge v vrtcu več, kot jih je bilo nekoč.«). Svetovalne delavke kot pogost razlog za porast poleg omenjene kombinacije dejavnikov navajajo tudi digitalno zasvojenost. Tri sogovornice navajajo, da so vse pogostejše motnje pozornosti zaradi zaslonske odvisnosti (E18: »...pa tudi motnje pozornosti, koncentracije so zelo opazne pri današnjih otrocih, kar je najbrž posledica tega, da so otroci že zelo zgodaj "priklenjeni" na ekrane.«), slabši je tudi razvoj govora (H25: »Bi pa izpostavila še en velik problem in to so zasloni. Tega je ogromno in kot posledico mi opažamo, da otroci ne govorijo, ker jim to ni potrebno, ko imajo tablico pred seboj celo popoldne.«), otroci pa imajo vse pogostejše tudi težave pri hranjenju brez zaslonov (H26: »Tudi pri hranjenju imajo težave, ne poznajo kulture prehranjevanja, ves čas bi potrebovali neko animacijo pred sabo in zato tudi nimajo obstoja na mestu, nimajo fokusa. Starši iskreno

povedo, da jim dajo risanko ali tablico na mizo, da so pri miru in da jedo. Otrok pa tako sploh ne dobi občutka, da je jedel.»).

V enem intervjuju je sogovornica kot razlog dodala še **čustvene stiske otrok** zaradi pogostejših razvez staršev (C23: *»Veliko je v zadnjem času tudi razvez, kar lahko pri otroku povzroča hude čustvene stiske, sploh v prvem letu, ko se stvari še rešujejo. Tudi starši so čustveno prizadeti in preprosto ne zmorejo nuditi otroku potrebne podpore, v bistvu nanj še dodatno čustveno pritiskajo.»*), pa tudi zaradi izkušenj vojne, ki jih imajo otroci v zgodnjih letih (C22: *»...so pri nas pogoste še čustveno-vedenjske motnje. Izvor le-teh je zagotovo različen. Kot sem že prej omenila, imamo v vrtcu kar nekaj priseljenih otrok, tudi iz Rusije in Ukrajine. Nekateri od teh otrok so tam videli in doživeli težke stvari, tudi starši doma so v stiski in to zagotovo ne more imeti dobrega vpliva na otrokov razvoj.»*). Pri razlogih za porast pa ne smemo pozabiti še na boljšo prepoznavo in klasifikacijo posebnih potreb. K temu prispevajo zakonodajne spremembe (D17: *»Eden od razlogov za višje število otrok s posebnimi potrebami je gotovo ta, da ne rabimo čakati na podlago razvojne ambulante, ampak da lahko že sami prej usmerimo otroka.»*), napredek znanosti (H27: *»...bolj smo izobraženi na tem področju, medicina je napredovala, manj je tudi naravne selekcije in zato se otroke s posebnimi potrebami lažje in prej prepozna.»*) ter večja pozornost in hitrejše urgiranje (E15: *»Zagotovo je ta mreža bolj razširjena, bolj smo pozorni, prej se stvari opazi in hitro urgira.»*).

Porast števila otrok s posebnimi potrebami ima velik **vpliv na delo svetovalne službe v vrtcu**. Sogovornice so z mano podelile različne spremembe, ki jih posledično opažajo pri svojem delu. Štiri svetovalne delavke so se strinjale, da se je precej spremenila dinamika dela. Tri so si enotne, da je delo z otroki s posebnimi potrebami in njihovimi straši postalo zahtevnejše (B22: *»Spremenila se je cela dinamika. Zahtevnejše je postalo delo z otroki, še zahtevnejše s starši.»*), hkrati pa je ena svetovalna delavka povedala, da so v vrtcih tudi vedno bolj kompetentni za delo s posebnimi potrebami (H18: *»Pred leti motnje niso bile tako hude, kot so danes, in bilo jih je bistveno manj, pa so se recimo vzgojiteljice bolj bale teh otrok, bile so v stiski, niso vedele, kako delati z njimi. Danes lahko rečem, da večina vzgojiteljic nima s tem težav, so bolj kompetentne za delo z njimi.»*). Omenjeno je bilo še, da je delo v svetovalni službi veliko bolj spremenljivo, kar zahteva več prilagodljivosti (F13: *»...trenutno skupaj razmišljamo in iščemo, kako bi delali v prihodnje, saj se spreminja tako moja kot tudi narava dela teh strokovnih kolegic. Včasih je bilo manj otrok, imeli so večji obseg pomoči in bolj ali manj je bilo za celo leto fiksirano, katera kolegica za dsp dela s katerim otrokom. Zdaj pa se stvari spreminjajo tudi tekom šolskega leta.»*). Kot večjo spremembo so tri svetovalne delavke omenile še povečan obseg dela,

predvsem na področju posebnih potreb (C26: *»Jaz lahko rečem, da je bila v prejšnjem letu večina mojega svetovalnega dela usmerjena prav na delo z otroki s posebnimi potrebami.«*).

So pa **spremembe tudi pozitivne**. Štiri sogovornice so govorile o pozitivni spremembi zakonodaje, ki jim omogoča fleksibilnejše in dostopnejše postopke v vrtcih (F1: *»...zdaj imamo Zakon o celostni zgodnji obravnavi predšolskih otrok s posebnimi potrebami. Namen tega zakona je bil oz. je, da se naredi podpora, odzivanje in obravnavo v vrtcih fleksibilnejšo in dostopnejšo. Prej je bilo to kar problem, saj so bili postopki zelo formalni, zgolj preko odločb, kot trenutno še vedno velja za šole, in potrebna je bila opredelitev posebnih potreb oz. določena diagnoza. Zdaj je bolj namen, da se otrokom zagotovi pomoč in podporo v vrtcu bolj na podlagi otrokovega funkcioniranja, kot pa da se oblikuje diagnostika in stroga opredelitev.«*) ter prinaša spremembe v sistematizaciji in s tem okrepitev svetovalne službe (C2: *»...z novo sistematizacijo prišlo tudi do manjše spremembe, saj sem do zdaj delala sama, od letos pa imam še eno sodelavko za polovični delovni čas. Ona je tudi bolj izobražena s področja inkluzije, tako da bi lahko rekla, da smo letos malo močnejši na tem področju.«*). Dve sogovornici sta dodali še spremembe na ravni celotnega sistema, kar jim omogoča večjo fleksibilnost pri delu (F18: *»...spreminja se sistem v celoti, kar je nam pozitivno, saj nam omogoča večjo fleksibilnost.«*), spremembe pa so omogočile tudi napredek v prepoznavanju otrok s posebnimi potrebami in delu z njimi (H17: *»Do danes lahko rečem, da je ena velika sprememba in hkrati velik korak naprej prav pri prepoznavanju otrok s posebnimi potrebami in delu z njimi. Ne le pri nas strokovnjakih, ampak tudi pri vzgojiteljicah. Napredovali smo pri pristopih, metodah dela.«*).

4.4 Izzivi in viri pomoči pri delu z otroki s posebnimi potrebami

V zadnjem raziskovalnem vprašanju sem se osredotočila na izzive, s katerimi se srečujejo svetovalne delavke pri delu z otroki s posebnimi potrebami in kako se s tem spoprijemajo oz. kakšni so njihovi viri pomoči?

Kot največji izziv so skoraj vse svetovalne delavke izpostavile **preobremenjenost**. V treh intervjujih je bila omenjena splošna preobremenjenost (H29: *»Kot izziv sem tudi že omenila preobremenjenost, tako svetovalne službe kot tudi vzgojiteljic. Poznati moramo cel nabor motenj, metod dela, prijemov, prilagoditev... To pa seveda ni naše edino delo oz. področje dela.«*), zaradi katere včasih upada tudi kvaliteta dela (A20: *»...kvaliteta dela pada, ker preprosto nimaš časa, da bi se enemu otroku toliko posvetila.«*). Zaradi preobremenjenosti pa svetovalnim delavkam pogosto primanjkuje časa za vso delo. Trikrat so omenile pomanjkanje časa za preventivne dejavnosti (G21: *»To sicer ni naše bistveno področje, me bi se morale bolj*

posvečati preventivnim dejavnostim, pa to žal več ne gre, ker nam zmanjka časa.«), potem pa še pomanjkanje časa za interno učenje znotraj kolektiva (F31: *»Sama pa mislim, da bi poleg izobraževanj s strani strokovnjakov potrebovali še več časa, za interno učenje, učenje en od drugega, izmenjavo izkušenj, skupno iskanje rešitev. Za to pa nam pogosto zmanjka časa pa tudi organizacijsko je zelo težko.«*), pomanjkanje časa za iskanje najboljših pristopov (F26: *»...izziv je tudi čas. Običajno moraš za vsakega otroka delati nekaj drugače, vsak primer je individualen, ni nekih splošnih receptov, tako da si je potrebno vzeti kar nekaj časa in skupaj iskati najboljše pristope. Pri tem pa tudi vzgojiteljice potrebujejo podporo.«*), pomanjkanje časa za realizacijo vsega znanja v praksi (G26: *»...vem, kako zelo pomemben je ta zgodnji razvoj v prvih petih letih za oblikovanje otroka. In zato je zgodnja obravnava eno najpomembnejših področij v vrtcu. Če mi otroka pustimo do šole, ne da bi ga usmerjali na primeren način, kjer bi krepil svoje šibkosti, bodo zagotovo težave v šoli, lahko tudi kasneje v življenju. Zato je škoda, da nam pri vsem znanju, ki ga imamo, zmanjka časa, da ga realiziramo v praksi.«*), navsezadnje pa tudi zmanjkuje časa za ostale otroke (G22: *»... mislim, da je izziv to, da je obseg dela zame prevelik. Zato se jaz časovno težko poglabim v določene situacije. Meni se zdi ta doktrina zelo pomembna, da sem jaz kot svetovalna delavka na voljo za vse otroke in starše v našem vrtcu. To pa težko vse pokrijem in zato stvari opravljam na hitro, ker se nimam časa poglabiti.«*). Ena sogovornica je dodala še, da k njeni preobremenjenosti pripomore tudi premalo pomoči zdravstva pri odkrivanju primanjkljajev (A5: *»Bi si pa tukaj želela več sodelovanja z zdravstvenim domom, da bi tudi z njihove strani prišla kdaj kakšna pobuda, če so na kakšnem sistematskem pregledu kaj opazili, odkrili kakšna tveganja pa bi si mogoče želeli stopiti v kontakt z nami. Večinoma je vse na nas.«*).

Kot drugi večji izziv je bilo izpostavljeno **pomanjkanje strokovnega kadra**. V štirih vrtcih so si enotni, da jim primanjkuje logoped (B9: *»Smo pa pri tem izvajanju žal okrnjeni, saj nimamo nobenega logopeda, ki pa bi ga nujno potrebovali.«*), v dveh vrtcih se srečujejo s težavami pri pokrivanju ur dodatne strokovne pomoči (E24: *»...moj največji izziv je dobiti izvajalce dodatne strokovne pomoči. Na leto sem včasih sodelovala tudi z desetimi zunanjimi strokovnjaki in to je bilo zelo naporno.«*), v drugih dveh vrtcih dodajajo še neustrezne kadrovske normative (C33: *»...kadrovski pogoji niso idealni. Omenila sem že, da normative včasih moramo preseči, število vzgojiteljev pa ostaja enako.«*), enkrat pa je bilo omenjeno, da bi pomoč strokovnjakov potrebovale predvsem vzgojiteljice, saj same nimajo dovolj znanja na področju posebnih potreb (C29: *»Največkrat se vzgojiteljice potožijo, da nimajo dovolj znanja. Vzgojiteljice, ki so pri nas že recimo 30 let, povejo, da ko so se one izobraževale, takrat še ni bilo integracije, ni bilo*

inkluzije, ni bilo usmerjanja. Zato jim zdaj to znanje manjka. Pa tudi mlajše, ki so v času študija o tem že slišale, še vedno pravijo, da se ne čutijo dovolj kompetentne za vse oblike posebnih potreb, ki jih imajo v oddelkih.«).

Večji izziv lahko svetovalnim delavkam povzroča tudi **sodelovanje s starši**. V treh intervjujih so omenile težave staršev pri sprejemanju otrokovih težav (A24: »...kakšni starši predstavljajo velik izziv, ker preprosto otrokovih težav ne želijo sprejeti.«) ter posledično izziv za svetovalne delavke pri začetni komunikaciji s starši (B29: »Meni osebno je največji izziv komunikacija s starši. Po naravi sem zelo empatična oseba, ne podajam rada slabih novic, ne želim nikogar prizadeti in zato je moj osebni izziv predvsem ta začetna komunikacija s straši, ko jim je treba povedati, da z njihovim otrokom ni vse v redu.«). Dve sogovornici sta izpostavili, da se izzivi pojavljajo prav zato, ker starši ne razumejo ali ne zmorejo razumeti pomena dodatne strokovne pomoči (E27: »...tudi to je včasih izziv. Starši znajo reagirati zelo burno, v smislu, če mislim, da je njegov otrok neumen. Pogosto je prisoten tudi strah pred stigmo, da bo njegov otrok zdaj označen in izločen.«), kar lahko vodi tudi v njihovo neupoštevanje usmeritev vrtca (E26: »...izziv je včasih tudi delo s starši otrok s posebnimi potrebami. Načeloma se kar odzivajo, prihajajo na sestanke, ne upoštevajo pa vsi naših usmeritev. Če jim damo recimo kakšna navodila, vaje, igre, kaj bi lahko oni doma počeli z otroki, se tega pogosto ne držijo. Pa ne gre to za domače naloge ampak gre za aktivnosti, ki bi zelo pripomogle pri otrokovem napredku. Tako pa se mi v vrtcu trudimo, oni doma pa tega ne nadaljujejo.«). Je pa bilo v enem od intervjujev omenjeno tudi, da razumejo stisko in strah staršev, saj se zavedajo, da imajo starši otrok s posebnimi potrebami dokaj malo zunanje podpore (C45: »Starši otrok s posebnimi potrebami imajo izredno težko nalogo, da se s tem soočijo. Tako kot sem prej omenila, da mi pedagoški delavci nimamo dovolj podpore na tem področju, tako je tudi straši nimajo. Pa ne govorim v vrtcu, ampak na sploh.«). Pri delu z otroki, pa tudi sodelovanju s starši so bili v treh intervjujih omenjeni še izzivi pri delu s priseljenci, predvsem težave zaradi nerazumevanja jezika (C34: »...vrtec nima prevajalca, tako da imamo izziv tudi pri komunikaciji s starši priseljenci, ki ne govorijo niti slovensko niti angleško. Naše sporočanje opažanj pri otrocih je tako oteženo, ker starši ne razumejo, niti da je kaj narobe niti kako poiskati pomoč.)).

Kot druge izzive so svetovalne delavke navedle še **neugodne delovne pogoje**. Pri tem pravijo, da je premalo razvojnih oddelkov (A26: »...želela, da bi imeli v vrtcu razvojni oddelek, zato ker imamo kar nekaj otrok, ki bi tam najbrž super funkcionirali, ampak žal tega pri nas ni, zato jih moramo napotiti v druge vrtce ali pa ostajajo pri nas z manjšo podporo...«), da v vrtcih nimajo prilagojenih igrač in igralnic (C30: »Razvojni zavodi imajo cele spektre strokovnjakov,

imajo prilagojene igrače, prilagojene igralnice, pri nas pa smo glede tega zelo okrnjeni.»), da imajo neustrezne prostore za izvajanje dodatne strokovne pomoči (C31: »Že prostori za dsp so majhni, bolj za silo, da se lahko malo umaknejo. Nimamo pa prave igralnice, ki bi bila temu prilagojena.«), ena sogovornica pa dodaja še, da so pogoji za vključevanje otrok s posebnimi potrebami neustrezni (A35: »...se lahko zelo idilično sliši "inkluzija, vsi skupaj, vsi vključeni" ampak, če je otrok tam samo fizično in nima v bistvu nič od programa, potem ne moremo govoriti o pravi inkluziji«). Dve svetovalni delavki se srečujeta z izzivi tudi zaradi manj podpornega vodstva na področju posebnih potreb. Ena pravi, da je malo zanimanja za to področje (A31: »...bi si včasih sicer želela malo več zanimanja za to področje s strani vodstva.«), druga pa, da imajo z vodstvom različna stališča in strokovna mnenja (F33: »...je pa drugače včasih malo težko, ker imamo različne poglede na zadeve in je mogoče zato manj zanimanja za to področje. Svetovalne delavke smo včasih kar nemočne, ker imamo neka svoja stališča, poglede in strokovna mnenja, ki pa ne dobijo podpore drugod. Tako da bi si tu kdaj želela malo več podpore.«). Po enkrat so bili kot izzivi omenjeni še dolgotrajni postopki zaradi preobremenjenosti razvojnih ambulant (D24: »...še en izziv, sigurno bi nam bilo lažje, če bi postopki v razvojnih ambulantah stekli hitreje. Njihovo mnenje je nam zelo dragoceno, saj imajo oni multidisciplinarni tim, veliko specialistov, tudi socialne delavce, in to nam da zagotovo neko širšo sliko o otroku.«) ter zahtevnejše delo zaradi vedno novejših in kompleksnejših oblik motenj (H28: »Srečujemo se z vedno zahtevnejšimi in kompleksnejšimi motnjami in izziv je, kako se z njimi spoprijeti. Gre za vedno novejše oblike, ki jih še ne poznamo. Tako da včasih se res znajdemo v stiski, kako pomagati otroku.«).

Na eni strani izzivi, na drugi pa imajo svetovalne delavke v vrtcih tudi **številne vire pomoči**. V vseh intervjujih so svetovalne delavke kot velik vir pomoči navedle pomoč in podporo znotraj kolektiva, tako sodelovanje s strokovnim timom (B30: »Moj največji vir pomoči je moj strokovni tim. Smo dobra ekipa, dobro sodelujemo, si pomagamo med seboj.«) kot tudi drugimi sodelavkami (A27: »...so moji viri pomoči zagotovo dobre sodelavke, dobri odnosi in ta medsebojna podpora in pomoč.«). V treh intervjujih so dodale, da imajo v vrtcu tudi intervizije ali supervizije, namenjene spoprijemanju z izzivi (H32: »Enkrat do dvakrat na mesec se dobimo tudi na intervizijskem srečanju, kjer predebatiramo posamezne primere in skupaj iščemo rešitve.«). Pomoči znotraj kolektiva skoraj vse dodajajo še pomoč in podporo vodstva. Tri svetovalne delavke menijo, da je njihovo vodstvo angažirano za delo na področju posebnih potreb (D32: »...z vodstvom zelo dobro sodelujemo, tako s pomočnico ravnateljice kot tudi z ravnateljico. Obe me strokovno podpirata, imata neke zakonske podlage, pravilnike, sta

izobraženi, podpirata zunanja izobraževanja, da lahko gradim znanje na tem področju, ...tako da sigurno sta angažirani in zaznavata problematiko.«), dve omenita, da jim vodstvo pomaga pri iskanju dodatnih virov pomoči (E29: »Ona včasih pri svojih ravnateljskih virih potem poišče pomoč za nas, do teh mi vedno nimamo dostopa.«), štiri pa izpostavijo, da je njihovo vodstvo empatično in podporno (C42: »Upošteva tudi naša mnenja, naše predloge, je odzivna in skrbno sodeluje z nami.«). Kot vir pomoči je bilo v treh intervjujih omenjeno tudi to, da imajo zaposleni na vodstvenih položajih izkušnje z delom v svetovalni službi (D26: »...meni je v veliko pomoč tudi naša pomočnica ravnateljice, ki je pred mano delala na tem delovnem mestu in ima veliko izkušenj iz svetovalne službe. Zame je dober vir informacij, nasvetov, je dobra podpora in pomoč.«). V enem intervjuju dodajo še, da jim vodstvo daje občutek, da zaupajo v svetovalno službo (A30: »...smo v našem vrtcu zelo samostojne in avtonomne, kar bi lahko rekla, da je znak, da nam vodstvo zaupa in ceni naše kompetence.«).

Kot drugi viri pomoči so bili omenjeni še **samoiniciativnost**, predvsem pri iskanju znanja v strokovni literaturi (F29: »...tudi stalno iskanje novih znanj in virov za širjenje obzorij s tega področja. To pogosto poteka tudi izven službenega časa.«), pet sogovornic pa je izpostavilo še sodelovanje z zunanjimi institucijami. Pri tem imajo tri dobre izkušnje s sodelovanjem z zdravstvenimi ustanovami (E31: »Dobro sodelujem tudi z zdravstvenim domom, s centrom za zgodnjo obravnavno. Smo tedensko na vezi, včasih gremo tudi skupaj opazovati določenega otroka, si izmenjujemo mnenja...«), dve pa se uspešno povezujeta z zunanjimi vrtci (D27: »...imamo tudi aktiv svetovalnih delavk, s katerimi se srečujemo enkrat na mesec in kjer tudi lahko vedno predebatiram svoje izzive.«).

4.5 Primeri dobrih praks

Zadnja tema sicer ne izhaja iz mojih raziskovalnih vprašanj, niti ni toliko povezana s porastom števila otrok s posebnimi potrebami, a se mi jo zdi vseeno vredno omeniti. Ker je delo z otroki s posebnimi potrebami zahtevno in prinaša številne izzive v svetovalno službo, sem želela intervjuje zaključiti z bolj pozitivno noto. Zato sem sogovornice povabila, da z menoj podelijo kak **primer dobre prakse**, kakšno **pozitivno zgodbo**, misel ali karkoli, kar jim lepega ostaja ob misli na delo z otroki s posebnimi potrebami. Slišala sem kar nekaj lepih zgodb, ki opisujejo pravočasno pomoč otrokom, uporabo inkluzivnih praks, timsko delo, aktivno sodelovanje staršev, močne vezi med otrokom in spremljevalcem, pomen sodelovanja razvojnega oddelka z ostalimi idr. Vse so navedene v prepisih intervjujev ter analizi v prilogah št. 9.2, 9.3 in 9.4.

Posebej bi pa izpostavila stvari, ki predstavljajo svetovalnim delavkam **protiutež težkemu delu**, s katerim se srečujejo v svetovalni službi. Prva sogovornica je povedala, da ji največ pomeni, ko vidi, da otroci radi prihajajo v svetovalno službo (A39: *»Najbolj od vsega pa mene napolni feedback otrok, znajo biti tako luštni. Letos imam sicer kar nekaj otrok, ki ne govorijo, ampak že to, da vidim, da res radi pridejo k meni, da imamo skupaj nek napredek, to ogromno šteje.«*), druge so dodale še, da jim veliko pomeni, ko vidijo, da začnejo starši sprejemati otrokove težave, otroka takšnega, kot je (C48: *»Pomemben del je, ko se starši zavejo, da gre za individualne napredke, da se otroci razlikujejo in da je zanje pomembno le to, koliko napreduje njihov otrok, tudi če drugi mogoče hitreje. Ko pridemo do te faze, je meni zelo prijetno, saj starši večkrat rečejo, da so zelo hvaležni za svojega otroka. Včasih ugotovijo, da jim ta otrok da več in se z njim več naučijo, kot bi se, če bi bil popolnoma zdrav. Rečejo tudi, da so hvaležni, da so zaradi tega otroka postali boljši ljudje.«*) in se skupaj veselijo ob otrokovem napredku (G32: *»Meni daje največ energije in veselja, ko lahko vidim, da otroci napredujejo, rastejo in se razvijajo v zeleni smeri. Čeprav se v osnovi mi v svetovalni službi večinoma srečujemo s težavami. Zato se mi dogaja, da še toliko rajši opazujem te naše otroke, jim pomagam, se igram z njimi in skupaj z njimi pravzaprav rastem.«*) in da je na koncu njihovega sodelovanja v njihovi pisarni veliko hvaležnosti (C49: *»...to je zame v svetovalnem delu velika proti-utež. Kljub temu, da delamo večinoma s težavami na vseh področjih, pa je na drugi strani ogromno hvaležnosti in to odtehta.«*).

5. RAZPRAVA

Predšolsko obdobje je čas velikih sprememb in razvoja na vseh razvojnih področjih otroka. Je ključnega pomena za otrokov razvoj zaradi izjemno hitrega napredovanja možganov in telesa, ko otrok postavlja temelje za vseživljenjsko učenje, socialne veščine in čustveno stabilnost. V tem obdobju otrok razvija osnovne kognitivne sposobnosti, komunikacijske spretnosti, motorične veščine in socialne odnose, kar vpliva na njegovo poznejše življenje. Opara (2013, str. 10) pravi, da je zgodnje otroštvo za razvoj človeka pomembnejše kot katero koli drugo kasnejše življenjsko obdobje, prikrajšanost v zgodnjem otroštvu pa lahko povzroči težko popravljive posledice kasneje v življenju. Še posebej pa je to obdobje pomembno za otroke, pri katerih so opazna odstopanja na posameznih razvojnih področjih. S primernimi in pravočasnimi intervencijami lahko pri teh otrocih dosežemo napredek, izboljšanje ali celo odpravo razvojnih odstopanj. Zgodnje odkrivanje otrokovih primanjkljajev, ovir oziroma motenj ter s tem ustrezne obravnave že v predšolskem obdobju je podlaga za uspešno inkluzivno izobraževanje otrok s posebnimi potrebami. Zgodnja obravnava zajema obdobje od otrokovega rojstva do vstopa v šolo in pomeni pravico predšolskih otrok in njihovih družin do pomoči, ki je za njihov nadaljnji razvoj izrednega pomena (Satler in Tkalec, 2016). Kohli-Lynch in sodelavci (2019) izpostavljajo, da je prvih tisoč dni otrokovega življenja ključno obdobje za nevrološki razvoj (zaradi nevroplastičnosti), kar pomeni, da ima obravnava v tem času največji učinek in smisel. Tega se dobro zavedajo in so to v intervjujih omenile tudi intervjuvane svetovalne delavke, ki v zadnjih letih vedno več svojega dela posvečajo zgodnji obravnavi, prepoznavanju oz. odkrivanju otrok s posebnimi potrebami in urejanju primerne pomoči zanje. Čeprav je v Programskih smernicah za svetovalno službo v vrtcu (Čačinovič Vogrinčič idr., 2008; Rupar idr., 2024) delo z otroki s posebnimi potrebami navedeno kot eno izmed področij dela svetovalne službe, pa večina mojih intervjuvank navaja, da v praksi večino svojega dela usmerjajo prav na to področje. Žal pa tukaj omenjajo bolj kurativo kot preventivo, saj je število otrok s posebnimi potrebami vedno večje, obseg dela je večji, pojavljajo se vedno kompleksnejše oblike motenj, svetovalne delavke so vedno bolj obremenjene, normativi in kadrovske pogoji pa se po pripovedovanju sogovornic spreminjajo zelo počasi ali pa se sploh ne. Tudi Gregorič Mrvar in sodelavci (2020) v svoji raziskavi ugotavljajo, da se večini svetovalnih delavcev Programske smernice sicer zdijo ustrezne, vendar se v praksi redko uresničujejo v celoti. Razlogi za to so najpogostejše prav takšni, kot so ti, da je delo postalo kompleksnejše, obseg dela, predvsem strokovnega in administrativnega, pa vse večji. Ob tem pa ne prihaja do izboljšanja delovnih pogojev z ustreznimi strokovnimi okrepitvami.

V svoji raziskavi sem se med drugim osredotočila tudi na prepoznavanje oz. odkrivanje otrok s posebnimi potrebami v vrtcih, delo z njimi ter vlogo svetovalnih delavk v tem procesu. Skozi intervjuje sem ugotovila, da določena odstopanja v otrokovem razvoju oz. določene primanjkljaje in motnje najpogosteje najprej opazijo vzgojiteljice in njihove pomočnice ter se ob svojih opažanjih obrnejo na svetovalne delavke. Včasih jih opazijo tudi svetovalne delavke na preventivnih obiskih, ki jih je, zaradi že omenjenega velikega obsega dela, vedno manj, redkeje pa na težave opozorijo tudi starši. Satler (2016, str. 24) v svojem članku navaja, da naj bi imeli pomembno vlogo pri odkrivanju tudi pediatri, ki naj bi primanjkljaje opazili ter nanje opozarjali na obveznih sistematičnih pregledih. Sama sem od nekaj intervjuvank sicer izvedela, da z zdravstvenimi ustanovami dobro sodelujejo, vseeno pa je ena izmed njih izpostavila, da bi si v vrtcu želeli več njihove pomoči prav pri odkrivanju določenih tveganj. V praksi to pogosteje ostaja odgovornost vrtca. Naslednji korak, ki sledi prepoznavanju je, po besedah sogovornic, pogovor s starši in oblikovanje individualnega načrta za otroka. Sprejemanje otrokovih težav je lahko za starše zelo težko, še posebej če pri tem ne dobijo vseh informacij, niso seznanjeni s pravicami in z možnostmi, niso vključeni v postopke, kjer imajo kot starši pravico sodelovati, in če od strokovnih delavcev ne dobijo ustrezne podpore (Plešec, 2021). Zgodnja obravnava ni usmerjena samo v otroka, temveč v celotno družino (Cuderman, 2021). Na to so med intervjuji opozorile tudi moje sogovornice, ki se zavedajo pomena sodelovanja s starši, pravilne komunikacije z njimi ter ustvarjanja podpornega in sodelovalnega odnosa. Čeprav jim sodelovanje s starši občasno predstavlja velik izziv, razumejo njihovo stisko ter pomisleke in poskušajo priti naproti njihovim potrebam ter jih ne pustiti same v obilici informacij.

Svetovalne delavke so povedale, da staršem po pogovoru napišejo poročilo vrtca in jih s tem napotijo k pediatru ter kasneje v razvojno ambulanto, kjer deluje tudi center za zgodnjo obravnavo. V Zakonu o celostni zgodnji obravnavi predšolskih otrok s posebnimi potrebami (2017) je zapisano, da se otroku tam določi multidisciplinarni tim iz članov, ki so pomembni za pomoč otroku in družini na področju zdravstva, vzgoje in izobraževanja ter socialnega varstva. Del tega je tudi socialni delavec, še vedno pa govorimo bolj o medicinskem kot socialno-pedagoškem modelu, saj je fokus še vedno na medicinski obravnavi, ne pa na vključevanju otrok s posebnimi potrebami (Murgel, 2019). Multidisciplinarni tim nato pripravi individualni načrt za otroka in družino, na podlagi katerega dobi otrok dodatno strokovno pomoč v vrtcu. Svetovalne delavke v intervjujih pri tem opozarjajo na dolge čakalne vrste in dolgotrajne postopke v razvojnih ambulantah, zato pozitivno sprejemajo dejstvo, da jim Zakon o celostni zgodnji obravnavi predšolskih otrok s posebnimi potrebami (2017) omogoča, da lahko otroku

v vrtcu pomoč ponudijo že prej. To pomoč oblikuje in načrtuje strokovna skupina za zgodnjo obravnavo v vrtcu. Poleg svetovalne delavke jo sestavljajo še pedagoški delavci v oddelku in strokovni delavec za zgodnjo obravnavo (Cuderman, 2021). Svetovalne delavke so v intervjujih povedale, da dodatno strokovno pomoč v vrtcih izvajajo vzgojiteljice za zgodnjo obravnavo, najpogosteje pa so to socialne, specialne in inkluzivne pedagoginje. V vrtcih pa bi za izvajanje zgodnje pomoči poleg strokovnih delavcev za zgodnjo pomoč potrebovali tudi sistemizirane fizioterapevte in logopede ter pomoč drugih strokovnih delavcev s specializiranimi znanji, ki bi prihajali iz strokovnih centrov (Šoln Vrbinc, Jakič Brezočnik, Švalj, 2016). Vendar pa sogovornice poročajo, da se v vrtcih soočajo s pomanjkanjem strokovnega kadra, kar otežuje zagotavljanje že obstoječih ur dodatne strokovne pomoči, kaj šele omogočanje vključitve dodatne pomoči. Vzgojiteljice za zgodnjo obravnavo skupaj s svetovalno službo sodelujejo še pri nekaterih administrativnih postopkih, vezanih na izvajanje in evalvacijo zgodnje obravnave za posameznega otroka (Vovk Ornik in Poglajen Ručigaj, 2022). V moji raziskavi me je zanimalo tudi, kakšna je v tem procesu vloga svetovalnih delavk. Svetovalna delavka je vpeta v vzgojno-izobraževalni proces na različnih področjih dejavnosti: svetovalno delo z otroki, svetovalno delo s starši in svetovalno delo s strokovnimi delavci, ki delajo v oddelkih predšolske vzgoje (Čačinovič Vogrinčič idr., 2008). Svetovalna služba v vrtcu zagotavlja preostalim strokovnim delavcem neposredno strokovno podporo in svetovanje, poleg tega pa opravlja tudi večji del administrativnih nalog, povezanih z otroki s posebnimi potrebami in otroki z rizičnimi dejavniki. Njihove naloge obsegajo urejanje različnih strokovnih zadev s starši ter sodelovanje s strokovnjaki iz zunanjih institucij (Vovk Ornik in Poglajen Ručigaj, 2022). Večina mojih sogovornic je potrdila, da veliko časa posvetijo koordinaciji dela in administraciji, poleg tega pa delajo tudi s spremljevalci, z otroki, ki so še v postopkih prepoznavanja, ter kot pomoč pri določenih težjih primerih. Svetovalna služba v vrtcu ima torej osrednjo vlogo pri povezovanju vseh vidikov predšolske vzgoje, od strokovnega svetovanja in preventivnih dejavnosti do načrtovanja, evalvacije ter koordinacije z notranjimi in zunanjimi viri za zgodnjo obravnavo. Sodeluje tudi s starši v procesu informiranja, soočanja in spremljanja pri pridobivanju podpore za otroka. Vsi ti delovni procesi pa zahtevajo veliko vsebinsko poglobljenost in so časovno intenzivni oziroma zahtevni (Vovk Ornik in Poglajen Ručigaj, 2022).

V zadnjih letih prihaja v vrtcih do številnih sprememb, ki izhajajo iz družbenih, sistemskih, družinskih, strokovno-paradigmatskih in nenazadnje zdravstvenih razlogov. Od vrtcev se pričakuje, da bodo na te spremembe hitro in učinkovito odzivni ter prilagodljivi. Ta

pričakovanja se vse pogostejše usmerjajo predvsem na svetovalno službo v vrtcu (Malešević, 2022). Omenila sem že bistveno povečan obseg dela in preobremenjenost svetovalnih delavk, vendar pa so moje sogovornice izpostavile, da so nekatere spremembe tudi pozitivne, kot je na primer spreminjanje zakonodaje in sistema, ki omogoča večjo fleksibilnost in dostopnost. Ena večjih sprememb napram preteklosti pa je seveda tudi število otrok s posebnimi potrebami v vrtcih, ki se iz leta v leto povečuje. To so potrdile tudi vse intervjuvanke. V vrtcih opažajo predvsem porast motenj avtističnega spektra, govorno-jezikovnih ter čustveno-vedenjskih težav. V prvi vrsti velja omeniti, da je to mogoče pripisati zgodnjemu odkrivanju primanjkljajev, ovir oziroma motenj, ki je ključni pogoj za zgodnjo obravnavo in dodatno strokovno pomoč za premagovanje le-teh (Satler in Tkalec, 2016). Pedagoški in strokovni delavci v vrtcih, pa tudi starši so vedno bolj ozaveščeni na področju posebnih potreb, kar vodi v hitrejše in boljše odkrivanje odstopanj v vrtcih (Van Herwegen, 2021). Vovk Ornik in Poglajen Ručigaj (2022, str. 8) se v svojem članku osredotočata sicer bolj na ljubljanske vrtce, pravita pa, da delež otrok s posebnimi potrebami skozi leta narašča predvsem zaradi sistematičnega pristopa in sistema zgodnje pomoči ter podpore otrok s posebnimi potrebami, visoke usposobljenosti in izobraženosti strokovnih služb vrtcev za to področje predšolske vzgoje ter dobrega medresorskega in multidisciplinarnega sodelovanja med vrtci in zdravstvom. Poenostavljen in hitrejši je tudi postopek usmerjanja in izdaje uradnega dokumenta, ki potrjuje otrokove posebne potrebe in ga zaključi center za zgodnjo obravnavo. V moji raziskavi so intervjuvanke dodale še svoje poglede in mnenja o tem, kakšni bi lahko bili še drugi razlogi za porast števila otrok s posebnimi potrebami. Po njihovem mnenju gre običajno za kombinacijo naravnih in družbenih dejavnikov. Menijo tudi, da je v vsakdanu otrok danes preveč dražljajev in dogajanja, na kar vplivajo tudi neprilagojeni normativi v vrtcu. Kot pomemben razlog pa omenijo še digitalno zasvojenost, ki prav tako temelji na številnih zasvojitvenih dražljajih. Seveda moramo tu poudariti, da je informacijsko-komunikacijska tehnologija v današnjem času močno vpeta v naše vsakdanje življenje, prisotna je tudi v vrtcu. Njena uporaba je v tem primeru načrtovana, vpeta v celotne dejavnosti na določeno temo in ima točno določen in jasen cilj. Kljub številnim izboljšavam, ki jih je tehnologija prinesla v naša življenja, pa obstajajo tudi mnoge pasti in neželeni učinki, zlasti ob nenadzorovani in časovno neomejeni uporabi (Lepičnik Vodopivec in Hmelak, 2022). Kot negativne strani se navajajo odvisnost, izguba socialnih veščin, zmeda zaradi preobilja informacij, spodbujanje sovražnosti in nasilja, izguba zasebnosti ter tveganje izpostavljenosti pornografiji ali pedofiliji (Nikodem idr., 2014). Moje sogovornice pa kot negativne posledice, opažene v praksi, dodajajo slabši razvoj govora pri mlajših otrocih, motnje pozornosti ter težave pri hranjenju brez animacije.

Čeprav so svetovalne delavke v vrtcih tiste, ki otrokom, staršem, vzgojiteljem in drugim zaposlenim nudijo po-moč, pa se ob številnih izzivih tudi same kdaj obrnejo na svoje široke mreže pomoči. Moje sogovornice so poudarile, da jim največ pomenita pomoč in podpora znotraj kolektiva ter pomoč in podpora vodstva vrtca. Intihar in Kepec (2002, str. 138) poudarjata, da je naloga vodstva oz. ravnatelja vzpostaviti trdnjše povezave med pedagoškimi delavci in svetovalnimi delavkami. Ravnatelj namreč določi način in obseg sodelovanja, ki prispeva h kakovosti življenja in dela v vrtcu ter spodbuja učinkovito povezovanje med pedagoškimi delavci in svetovalno službo. V nekaterih vrtcih se za pomoč pri spoprijemanju z izzivi poslužujejo tudi intervizij, supervizij. Intervizija je metoda učenja, kjer majhna skupina sodelavcev s primerljivo stopnjo strokovne usposobljenosti in delovnih izkušenj izvaja medsebojno supervizijo, pri čemer se osredotočajo na vprašanja, ki se pojavljajo v njihovem delovnem okolju (Hanekamp, 1994). V vrtcih, kjer intervizija še ni redna praksa, pa si zaposleni to želijo v prihodnje. Poleg znanj, ki jih svetovalne delavke in drugi zaposleni v vrtcih že imajo, so jim pri delu z otroki s posebnimi potrebami v pomoč tudi redna izobraževanja in samostojno učenje iz dostopne literature.

5.1 Kritična ocena uporabljene metodologije

Imela sem nekaj težav s pridobivanjem intervjuvank, čeprav sem pošiljala prošnje za sodelovanje v vrtce po vsej Sloveniji. Na večino nisem dobila odgovorov, nekaj pa jih je sodelovanje v raziskavi zavrnilo zaradi preobilice dela in pomanjkanja časa. Želela bi si, da bi bilo med intervjuvankami več socialnih delavk kot samo dve. So pa bili opravljeni intervjuji vseeno dokaj obširni in sem z njimi dobila veliko koristnih informacij.

Ker gre za razmeroma nov fokus raziskovanje, ocenjujem, da je bila izbira kvalitativne metodologije ustrezna, bi jo bilo pa v nadaljevanju primerno dopolniti s kvantitativnimi metodami, kot je na primer kvantitativna analiza podatkov iz uradnih dokumentov vrtcev, npr. število otrok s posebnimi potrebami v določenem obdobju, vrste in pogostost intervencij svetovalne službe, obseg dela svetovalne službe z otroki s posebnimi potrebami ipd. V kvantitativno analizo bi bilo smiselno vključiti še druge sisteme, ki sodelujejo pri zgodnjem odkrivanju težav in podpori otroku s posebnimi potrebami in njegovi družini, torej vzgojitelje, zdravstvene ustanove, strokovni centre in zavode, centre za socialno delo, nevladne organizacije, ki delujejo na področju dela z otroki s posebnimi potrebami.

Dobljenih ugotovitev ne morem posplošiti na celotno populacijo svetovalnih delavcev, zaposlenih v svetovalni službi vrtcev po Sloveniji v času od junija do oktobra 2024, saj je bil moj vzorec intervjuvanih svetovalnih delavk neslučajnostni.

6. SKLEPI

Na podlagi izvedene raziskave ugotavljam naslednje:

- **Prepoznavanje otrok s posebnimi potrebami:** Otroke s posebnimi potrebami v vrtcih najpogosteje prepoznajo njihove vzgojiteljice in pomočnice v oddelkih. Ob opažanju odstopanj se obrnejo na svetovalno službo, ki v takšnih primerih opravi opazovanja otroka v oddelku. V nekaterih vrtcih opravljajo svetovalne delavke preventive obiske v oddelkih, z namenom, da bi odkrile otroke z rizičnimi dejavniki in tako razbremenile vzgojiteljice ter pravočasno pomagale otrokom. Žal pa to v vseh vrtcih ni mogoče, zaradi kadrovske stiske in preobremenjenosti svetovalnih delavk. V redkih primerih odstopanja prepoznajo in nanje opozorijo tudi starši.
- **Postopek po prepoznavi težav:** Ko svetovalna delavka opazi rizični dejavnike oz. potrdi opažanja vzgojiteljic, o tem skupaj obvestijo starše otroka. Običajno svetovalna delavka takoj priskoči na pomoč vzgojiteljici za napotki za delo in prilagoditve v oddelku. Če le te niso dovolj in otrok potrebuje dodatno pomoč, starše z otrokom napotijo k pediatru in kasneje v razvojno ambulanto oz. center za zgodnjo obravnavo. Tam otroka pregledajo strokovnjaki in izdelajo zapisnik multidisciplinarnega tima, ki je podlaga za nudenje dodatne strokovne pomoči otroku v vrtcu. Le to izvajajo različni profili strokovnjakov, pod skupnim nazivom »vzgojitelji za zgodnjo obravnavo«. Naloga svetovalne službe je običajno pomoč pri težjih primerih, delo z otroki, ki so še v postopkih ter koordinacija dela vseh strokovnjakov ter pedagoških delavcev.
- **Porast števila otrok s posebnimi potrebami:** Vrtci opažajo izjemno porast števila otrok s posebnimi potrebami. Najbolj so v porastu motnje avtističnega spektra, ter govorno jezikovne motnje, sledijo pa jim čustveno vedenjske motnje. Na porast kažejo tudi polno zasedeni razvojni oddelki, ter dolge čakalne dobe v razvojnih ambulantah.
- **Razlogi za porast števila otrok s posebnimi potrebami:** Kot razloge za porast svetovalne delavke navajajo, da gre običajno za kombinacijo številnih dejavnikov, tako naravnih kot družbenih, kot so povečan stres, hiter tempo življenja, številni dražljaji v našem vsakdanu, idr. Poleg tega pa izpostavijo še pogostejše čustvene stiske otrok ter več digitalne zasvojenosti. Ne smemo pa pozabiti, da na porast precej vpliva tudi napredek v prepoznavi in klasifikaciji posebnih potreb, boljša izobraženost strokovnjakov na tem področju ter hitrejši postopki usmerjanja.

- **Spremembe v delu svetovalne službe:** Delo v svetovalni službi se je v zadnjih letih spremenilo, na kar med drugim vpliva tudi porast števila otrok s posebnimi potrebami. Svetovalne delavke menijo, da se s spremenjeno zakonodajo na področju posebnih potreb in zgodnje obravnave ter novo sistematizacijo delovni pogoji spreminjajo na bolje, vseeno pa se spremembe odvijajo zelo počasi.
- **Izzivi pri delu z otroki s posebnimi potrebami:** Delo z otroki s posebnimi potrebami v vrtcu ni enostavno in svetovalnim delavkam povzroča tudi kar nekaj izzivov. Vrtci se soočajo predvsem s pomanjkanjem strokovnega kadra, najbolj so trenutno v pomanjkanju logopedi. Poleg tega pa so po mnenju svetovalnih delavk neustrezni tudi kadrovski normativi in normativi v oddelkih. Soočajo se tudi z neprilagojenimi igralnicami in igračami za delo z otroki s posebnimi potrebami. Izziv je lahko tudi sodelovanje s starši, ki ne zmorejo sprejeti otrokovih težav in niso pripravljeni sprejeti pomoči. Pri starših priseljencih pa je lahko težava tudi nerazumevanje jezika in s tem pomena zgodnje obravnave.
- **Viri pomoči za svetovalne delavke:** Poleg izzivov pa imajo svetovalne delavce v vrtcih tudi kar nekaj virov pomoči. Najpogosteje se ob izzivih lahko obrnejo na pedagoške in strokovne sodelavce, v obliki pogovora ali intervizije, pogosto pa pomoč poiščejo tudi pri vodstvu. Dodatna znanja pridobivajo tudi na izobraževanjih in v prebiranju literature, le ta pa potem predajajo tudi vzgojiteljem. Kot pomemben vir pomoči pa štejejo tudi povezovanje z zunanjimi institucijami ter drugimi vrtci.

7. PREDLOGI

Na podlagi raziskave predlagam naslednje ukrepe za izboljšanje podpore otrokom s posebnimi potrebami in delovanja svetovalnih služb v vrtcih:

- **Dodatne kadrovske okrepitve:** Treba je povečati število zaposlenih v svetovalnih službah, multidisciplinarnih timih in med pedagoškim kadrom. To bi omogočilo celostno podporo vsem otrokom, tudi tistim, ki kažejo določena razvojna odstopanja ali druge težave. S tem bi razbremenili obstoječe kadre – kot so moje sogovornice -, ki so preobremenjeni zaradi naraščajočega števila otrok s posebnimi potrebami.
- **Dodatno usposabljanje strokovnih delavcev:** Predlagam dodatna usposabljanja, ki vključujejo ne le teoretična znanja, ampak tudi praktične delavnice. Strokovni delavci bi tako pridobili praktične veščine za uporabo različnih metod dela, prilagoditev in intervencij v vsakodnevnih situacijah v oddelkih.
- **Prilagoditev prostorov in opreme:** Treba je prilagoditi učne in igralne prostore in zagotoviti specializirano opremo, kot so senzorne sobe, terapijski kotički ali kotički za umirjanje. Tovrstne prilagoditve so še posebej pomembne za otroke z gibalnimi, senzornimi ali kognitivnimi ovirami.
- **Vzpostavitev mreže s strokovnimi centri in organizacijami:** Manjšim vrtcem, ki še nimajo vzpostavljenih povezav, predlagam vzpostavitev sodelovanja z zunanjimi strokovnimi centri in organizacijami. To bi jim omogočilo dostop do dodatne strokovne podpore in pomoči, informacij in drugih potrebnih virov.
- **Povečanje vključevanja otrok s posebnimi potrebami:** Namesto pretežno individualnega dela z otroki s posebnimi potrebami predlagam več dejavnosti, ki vključujejo te otroke v manjše skupine ali celoten oddelek. Aktivnosti, ki spodbujajo empatijo, sodelovanje in razumevanje med vsemi otroki, prispevajo k bolj vključujočemu okolju. Vrtcem, ki ima razvojne oddelke, priporočam več sodelovanja med temi oddelki in drugimi skupinami.
- **Poudarek na sodelovanju s starši:** Pri delu z otroki s posebnimi potrebami je ključno tudi sodelovanje z njihovimi starši. Predlagam redno in odprto redno izmenjavo informacij o otrokovem napredku, njegovih potrebah in izzivih, skupaj s pohvalami, ki spodbujajo zaupanje in motivacijo staršev. S tem se okrepi vez med vrtcem in družino ter izboljša podpora otroku.
- **Predlogi za nadaljnje raziskovanje:** Za nadaljnje raziskovanje porasta otrok s posebnimi potrebami v vrtcih predlagam primerjavo med urbanimi in ruralnimi okolji

glede na razpoložljivost virov, kadrovske zasedbe in dostop do strokovnih služb. Sama sem namreč nekaj razlik opazila že v svojih intervjujih. Smiselna bi se mi zdela tudi analiza učinkov sistemskih sprememb, torej pregled, kako se spremembe v zakonodaji, smernicah ali organizaciji svetovalne službe odražajo v vsakodnevni praksi. Koristno pa bi se mi zdelo še raziskati in preučiti specifične potrebe svetovalnih delavcev za namene bolj učinkovitega dela z večjim številom otrok s posebnimi potrebami. Nenazadnje pa bi bilo zanimivo narediti mednarodne primerjave, kako se s porastom otrok s posebnimi potrebami spoprijemajo svetovalne službe v drugih državah. Pri tem bi lahko spoznali primere dobrih praks, ki bi jih bilo mogoče iz mednarodnega prenesti v slovenski kontekst.

8. VIRI IN LITERATURA

- Ajdišek, N., & Danieli, T. (2012). Avtonomija strokovnih delavcev v vrtcih. *Vzgoja in izobraževanje*, 43(2), 12-18. Pridobljeno 5. 7. 2024 s <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-0ERDG9F7/e2e522a2-0c50-4bdf-85e9-455a208fa66b/PDF>.
- Bahovec, E. D., Bregar, K. G., Čas, M., Domicelj, M., Saje Hribar, N., Japelj, B., idr. (2014). *Kurikulum za vrtce*. Ljubljana: Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport, Zavod RS za šolstvo.
- Berg, I. K., & Steiner, T. (2003). *Children's Solution Work*. New York: W. W. Norton & Company.
- Bratož, M. (2004). Integracija učencev s posebnimi vzgojno-izobraževalnimi potrebami. V Krapše (ur.), *Otroci s posebnimi potrebami* (str. 9 – 51). Nova Gorica: Educa.
- Buyse, V., Odom, S. L., & Soukakou, E. (2011). Inclusion for Young Children With Disabilities: A Quarter Century of Research Perspectives. *Journal of Early Intervention*, 33(4), 344–356.
- Corbett, J. (1999). Inclusivity and School Culture: the case of special education. V J. Prosser (ur.), *School Culture*. London: Paul Chapman Publishing.
- Cuderman, N. (2021). Vloga staršev pri zgodnji obravnavi otrok s posebnimi potrebami. *Vzgoja (Ljubljana)*, 23(92), 37-38. Pridobljeno 5. 11. 2024 s <https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:doc-S8JWY60F>.
- Čacinovič Vogrinčič, G., Koba, L., Mešl, N., & Možina, M. (2015). *Vzpostavljjanje delovnega odnosa in osebnega stika*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo
- Čacinovič Vogrinčič, G., Bregar Golobič, K., Bečaj, J., Pečjak, S., Resman, M., Bezić, T., Dobnik Žerjav, M., Grgurevič, J., Niklanović, S., & Šmuk, B. (2008). *Programske smernice, svetovalna služba v vrtcu*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Dan, A. (2019). The Inclusion of Children with Special Needs in Early Childhood: Challenges and Dilemmas of Kindergarten Teachers. *Creative Education*, 10, 986–1001. Pridobljeno 25. 7. 2024 s https://www.scirp.org/pdf/CE_2019052915251124.pdf.

- Gajewski, A. (2017). *Ethics, Equity, and Inclusive Education*. Bingley: Emerald Publishing Limited.
- Galeša, M. (1995). *Specialna metodika izobraževanja*. Didaktika: Radovljica.
- Gregorič Mrvar, P., Jeznik, K., Kalin, J., Kroflič, R., Mažgon, J., Šarić, M., & Šteh, B. (2020). *Šolska svetovalna služba: stanje in perspektive*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani.
- Griffin, S. (2008). *Inclusion, Equality and Diversity in Working with Children*. London: Heinemann, British library.
- Hanekamp, H. (1994). Intervizija. *Socialno delo*, 33(6). Pridobljeno 6. 11. 2024 s https://www.revija-socialnodelo.si/mma/Intervizija_URN_NBN_SI_DOC-DXUQ6MRC.pdf/2019102916290590/.
- Intihar, D. (2002). Vloga ravnatelja in šolske svetovalne službe pri sodelovanju šole (učiteljev) in doma (staršev). V D. Intihar, & M. Kepec, *Partnerstvo med šolo in domom: priročnik za učitelje, svetovalne delavce in ravnatelje* (str. 136–143). Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.
- Jurišić, B. D. (2008). Starši so enakovredni partnerji pri oblikovanju individualiziranega programa: otroci naj bodo dobri v šoli in odlični v življenju. V M. Rovšek (ur.), *Otroci s posebnimi potrebami. Izobraževanje in vzgoja otrok z motnjami v duševnem razvoju* (str. 33-58). Nova Gorica: Melior, Educa.
- Jurišić, B. D. (2012). Blokade v komunikaciji s starši in tehnike poslušanja. V B. D. Jurišić (ur.), *5. strokovno srečanje na temo: življenje oseb z Downovim sindromom – komunikacija med starši in strokovnjaki* (str. 81–93). Ljubljana: Sožitje, Sekcija za Downov sindrom.
- Kavkler, M. (2008). Uresničevanje inkluzivne vzgoje in izobraževanja v šolski praksi. V M. Kavkler, A. Clement Morrison, M. Košak Babuder, S. Pulec Lah, & S. Viola, *Razvoj inkluzivne vzgoje in izobraževanja: izbrana poglavja v pomoč šolskim timom* (str. 57-93). Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Kavkler, M., Clement Morrison, A., Košak Babuder, M., Pulec Lah, S., & Viola, S. (2008) *Razvoj inkluzivne vzgoje in izobraževanja – izbrana poglavja v pomoč šolskim timom*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Kesič Dimić, K. (2010). *Vsi učenci so lahko uspešni. Napotki za delo z učenci s posebnimi potrebami*. Ljubljana: Rokus Klett.

- Kohli-Lynch, M., Tann, C. J., & Ellis, M. E. (2019). Early Intervention for Children at High Risk of Developmental Disability in Low- and Middle-Income Countries: A Narrative Review. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 16(22). Pridobljeno 5. 11. 2024 s <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC6888619/pdf/ijerph-16-04449.pdf>.
- Košir, S., Bužan, V., Hafnar, M., Lipec Stopar, M., Macedoni Lukšič, M., Magajna, L., & Rovšek, M. (2011). Vzgoja in izobraževanje otrok s posebnimi potrebami. V J. Krek, & M. Metljak (ur.), *Bela knjiga o vzgoji in izobraževanju v Republiki Sloveniji* (str. 275-327). Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.
- Krapše, Š. (2004). *Otroci s posebnimi potrebami*. Nova Gorica: Educa, Melior.
- Lesar, I. (2020). Katera vzgojna paradigma najbolje podpira uresničevanje inkluzivnosti? V R. Kroflič, T. Vidmar, K. Skubic Ermenc (ur.), *Živa pedagoška misel Zdenka Medveša* (str. 145-164). Ljubljana: Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani.
- Lesar, I. (2022). Kako doseči pravično in vključujoče izobraževanje? V A. Lenc (ur.), *Vključujoče in pravično izobraževanje* (str. 6–11). Ljubljana: CMEPIUS, Center RS za mobilnost in evropske programe izobraževanja in usposabljanja. Pridobljeno 20. 7. 2024 s https://www.cmepius.si/wp-content/uploads/2022/04/NOVICNIK_2022_ZA_SPLET.pdf.
- Malešević, T. (2022). Časi sprememb za svetovalno delo v vrtcih. *Šolsko svetovalno delo*, 26(1). Pridobljeno 6. 11. 2024 s https://www.zrss.si/wpcontent/uploads/2023/10/SSD_st1_2022_NR.pdf.
- Mesec, B. (2009). *Metodologija raziskovanja v socialnem delu 1: Načrtovanje raziskave: študijsko gradivo za interno uporabo*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Mestna občina Ljubljana. (2023). Pridobljeno 27. 7. 2024 s <https://www.ljubljana.si/sl/aktualno/vrtci-in-sole-so-pripravljeni-na-novo-solsko-leto/>.
- Mlinarič, M. (2017). Svetovalno delo v vrtcu: (ne)vidna povezava med otroki, starši in strokovnimi delavci. *Socialno delo*, 56(1), 41-50.
- Močnik, B. (2016). *Pogledi staršev in strokovnih delavcev na proces zgodnje obravnave otrok s posebnimi potrebami* (Magistrsko delo). Pedagoška fakulteta, Ljubljana. Pridobljeno 21. 7. 2024 s <http://pefprints.pef.uni-lj.si/4294/>.
- Murgel, J. (2006). *Vodnik po pravicah otrok s posebnimi potrebami*. Ljubljana: GV Založba.

- Murgel, J. (2014). Socialno varstvo otrok s posebnimi potrebami v Sloveniji. *Socialno delo*, 53(1), 15-23. Pridobljeno 12. 6. 2024 s <https://dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-3KNCGSO9/?euapi=1&query=%27keywords%3dmurgel+jasna%27&sortDir=ASC&sort=date&pageSize=25>.
- Murgel, J. (2019). Zgodnja obravnava otrok s posebnimi potrebami v Sloveniji. *Socialno delo*, 58(1), 50 – 70. Pridobljeno 12. 6. 2024 s <https://dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-SQNQB3VP/?euapi=1&query=%27keywords%3dmurgel+jasna%27&sortDir=ASC&sort=date&pageSize=25>.
- Nikodem, K., Kudek Mirošević, J., & Nikodem Bunjevac, S. (2014). Internet i svakodnevne obaveze djece. *Socijalna ekologija: časopis za ekološku misao i sociologijska istraživanja okoline*, 23(3), 211–236.
- Oliver, M. (1990). *Politics Of Disablement*. London: Macmillan.
- Opara, B. (2005). *Otroci s posebnimi potrebami v vrtcih in šolah: vloga in naloga vrtcev in šol pri vzgoji in izobraževanju otrok s posebnimi potrebami*. Ljubljana: Centerkontura.
- Opara, B. (2013). Zgodnja intervencija pri razvojno ogroženih otrocih. V M. Strle (ur.), *Zgodnje odkrivanje in obravnavanje otrok s posebnimi potrebami* (str. 10). Pridobljeno 5. 11. 2024 s http://pefprints.pef.uni-lj.si/1420/1/Zgodnje_odkrivanje.pdf.
- Opara, B. (2015). *Dodatna strokovna pomoč in prilagoditve: pri vzgoji in izobraževanju otrok s posebnimi potrebami*. Ljubljana: Centerkontura.
- Opara, B., Barle Lakota A., Globačnik, B., Kobal Grum, D., Košir, S., Macedoni Lukšič, M., idr. (2010). *Analiza vzgoje in izobraževanja otrok s posebnimi potrebami v Sloveniji*. Ljubljana: JRZ Pedagoški Inštitut.
- Qvortrup, A., & Qvortrup, L. (2018). Inclusion: Dimensions of inclusion in education. *International Journal of Inclusive Education*, 22(7), 803–817.
- Pečjak, S., & Košir, K. (2012). *Šolsko psihološko svetovanje*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- Plešec, N. (2021). Sodelovanje šolske svetovalne službe s starši otrok s posebnimi potrebami. *Socialno delo*, 60(4), 347-358.
- Portal GOV.SI (2021). *Predšolska vzgoja za otroke s posebnimi potrebami*. Pridobljeno 22. 7. 2024 s <https://www.gov.si teme/predsolska-vzgoja-za-otroke-s-posebnimi-potrebami/>.

Resman, M. (2003). Integracija/inkluzija med zamislijo in uresničevanjem. *Sodobna pedagogika*, 54(posebna številka), 64–83.

Resolucija o nacionalnem planu zdravstvenega varstva 2016–2025 »Skupaj za družbo zdravja« (ReNPZV16–25). (2016). Ur. l. RS 25/16.

Rupar, B., Gazvoda, Z., Gregorič Mrvar, P., Hacin Beyazoglu, K., Jenko, N., Kodele, T., idr. (2024). *Programske smernice svetovalnega dela v programih s področja vzgoje in izobraževanja*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.

Samec, B. (2010). Svetovalno delavec in njegova vloga pri integraciji/inkluziji otrok s posebnimi potrebami. V P. Peček (ur.), *Izzivi vodenja za raznolikost: zbornik 14. strokovnega posveta Vodenje v vzgoji in izobraževanju, Portorož, 29.-31. marec 2010* (str. 21–34). Kranj: Šola za ravnatelje. Pridobljeno 25. 7. 2024 s <https://solazaravnatelje.si/ISBN/978-961-6637-26-8.pdf>.

Sapiets, S. J., Totsika, V., & Hastings, R. P. (2020). Factors influencing access to early intervention for families of children with developmental disabilities: A narrative review. *J Appl Intellect Disabil*, 2021(34), 695–711. Pridobljeno 21. 7. 2024 s <file:///C:/Users/Uporabnik/Downloads/Sapiets%20et%20al.,%202020,%20Factors%20influencing%20access%20to%20early%20intervention%20for%20fam.%20of%20ch.%20with%20dewel-%20disabilities.%20A%20narrative%20review.pdf>.

Satler, N., & Tkalec, L. (2016). Vključenost otrok s posebnimi potrebami v programe za predšolske otroke v obdobju 2000 do 2015. *Vzgoja in izobraževanje*, 47(5/6), 21-26. Pridobljeno 5. 11. 2024 s <https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:doc-JDN6UCQ6>.

Schindler, J. (2008). Integracija v Avstriji. V M. Rovšek (ur.), *Otroci s posebnimi potrebami. Izobraževanje in vzgoja otrok z motnjami v duševnem razvoju* (str. 10–22). Nova Gorica: Melior, Educa.

Schmidt, M. (2001). *Socialna integracija otrok s posebnimi potrebami v osnovno šolo*. Maribor: Univerza v Mariboru, Pedagoška fakulteta.

Slovar slovenskega knjižnega jezika (2000). Pridobljeno 20. 7. 2024 s <http://bos.zrc-sazu.si/sskj.html>.

Svetovalnica za avtizem (2016). *Kaj je avtizem*. Pridobljeno 29. 6. 2024 s <https://www.avtizem.net/kaj-je-avtizem>.

Swap, S. (1993). *Developing Home-School Partnerships; From Concepts to Practice*. New York: Teachers College Press.

Šoln Vrbinc, P., Jakič Brezočnik, M., & Arnuš Tabaković, J. (2014). Novosti Zakona o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami (ZUOPP-1). *Šolsko svetovalno delo*, 18(1–2), 4–12.

Šoln Vrbinc, P., Jakič Brezočnik, M., & Švalj, K. (2016). *Zgodnja obravnava: Izhodišča za sistemsko ureditev*. Ljubljana: Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport.

The Salamanca Statement and Framework for Action on Special Needs Education (1994). *World Conference on Special Needs Education: Access and Quality*. Spain: Ministerio de 60 Educación y Ciencia. Pridobljeno 22. 7. 2024 s

<https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000098427>.

Ule, H. (2010). Otroci in starši s posebnimi potrebami. V M. Željeznov Seničar, & E. Šelih (ur.), *Otroci s posebnimi potrebami v vrtcu: zbornik. III. Mednarodna strokovna konferenca vzgojiteljev v vrtcih 2010* (str. 66-77). Ljubljana: MiB d.o.o.

Van Herwegen, J. (2021). *Why has there been a rise in number of SEN children, especially in the early years?* Pridobljeno 6. 11. 2024 s <https://www.educationalneuroscience.org.uk/2022/04/01/why-has-there-been-a-rise-in-number-of-sen-children-especially-in-the-early-years/>.

Vovk Ornik, N. (2014). Kriteriji za opredelitev vrste in stopnje primanjkljajev, ovir oz. motenj otrok s posebnimi potrebami. *Šolsko svetovalno delo*, 18(3/4), 4-8. Pridobljeno 13. 6. 2024 s <https://dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-TZJ1ZAN2/?euapi=1&query=%27keywords%3dopredelitev+otrok+s+posebnimi+potrebami%27&sortDir=ASC&sort=date&pageSize=25>.

Vovk-Ornik, N. (ur.) (2015). *Kriteriji za opredelitev vrste in stopnje primanjkljajev, ovir oz. motenj otrok s posebnimi potrebami*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.

Vovk Ornik, N., & Poglajen Ručigaj, K. (2022). Nekateri vidiki in dileme uvajanja celostne zgodnje obravnave predšolskih otrok s posebnimi potrebami in otrok z rizičnimi dejavniki v javnih vrtcih. *Šolsko svetovalno delo*, 26(1). Pridobljeno 6. 11. 2024 s https://www.zrss.si/wp-content/uploads/2023/10/SSD_st1_2022_NR.pdf.

Vršnik Perše, T. (2022). Šolski svetovalni delavci in delo z učenci s posebnimi potrebami. V P. Gregorič Mrvar, & J. Kalin (ur.), *Sodobni pogledi in izzivi v vzgojno-izobraževalnem in*

svetovalnem delu: prispevki ob jubileju Metoda Resmana (str. 123-138). Ljubljana: Založba Univerze v Ljubljani.

Warnock, M. (1978). *Special educational needs: Report of the Committee of Enquiry into the Education of Handicapped Children and Young People*. London: Her Majesty's Stationery Office. Pridobljeno 2.12.2024 s <https://www.education-uk.org/documents/warnock/warnock1978.html>.

Zakon o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja (ZOFVI-UPB5). (2007). Ur. l. RS 16/07.

Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami (ZOUPPI). (2011). Ur. l. RS 58/11.

Zaviršek, D. (2005a). Položaj otrok z ovirami: Od formalne enakosti do resnične vključenosti. V Črnak Meglič, A. (ur.), *Otroci in mladina v prehodni družbi* (str. 221–238). Maribor: Ministrstvo za šolstvo in šport-Urad Republike Slovenije za mladino.

Žagar, D. (2012). *Drugačni otroci*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.

Žerovnik, A. (2004). *Otroci s posebnimi potrebami*. Ljubljana: Družina d. o. o.

9. PRILOGE

9.1 Smernice za intervju

1. Kako prepoznate otroke s posebnimi potrebami?
 - Kateri koraki sledijo temu, ko pri otroku opazite določene rizične dejavnike?
 - Koga o tem obvestite, s kom se posvetujete?
2. Kako poteka vaše delo z otroki s posebnimi potrebami?
 - Kako sodelujete z vzgojiteljicami in starši?
 - Kakšen je proces dela?
 - Se je vaše delo na tem področju v zadnjih letih kaj spremenilo, in če ja, kako?
3. Kako svetovalne delavke ocenjujete današnjo pojavnost posebnih potreb otrok v vrtcu in kaj to pomeni za vaše delo?
 - Kakšne so konkretne spremembe, ki jih opazate? Zakaj menite, da je tako?
 - Kakšni so po vašem mnenju razlogi za naraščanje števila otrok s posebnimi potrebami?
4. S kakšnimi izzivi se srečujete v vrtcu pri delu z otroki s posebnimi potrebami?
 - Kako se s tem spoprijemate?
 - Kdo vam je pri tem v pomoč, kakšni so vaši viri pomoči?
 - Na kakšen način vas vodstvo vrtca pri tem že podpira in kaj bi še potrebovali?
 - Kako je vrtec kot ustanova usmerjena v delo na tem področju? So kakšni vzvodi za dodatno delo?

9.2 Določitev enot kodiranja

INTERVJU A

JAZ: Za začetek me zanima, kako vi, kot svetovalna delavka sploh prepoznate otroke s posebnimi potrebami?

SD1: V tem vrtcu je poleg mene zaposlena še ena svetovalna delavka, ona kot cela, jaz kot polovička. Jaz sem stacionirana tukaj, ona pa v drugi enoti in si tako poskuša razdeliti otroke po vseh enotah. Včasih sva imeli več možnosti in priložnosti, da sva lahko šle namensko v skupine opazovati otroke, se z njimi igrati, zdaj pa je trenutno tak porast teh otrok s posebnimi potrebami, da se odzivava samo na to, kdo naju pokliče (A1). Preprosto nimam več časa, da bi jaz lahko šla malo na obisk v eno skupino pa tam preživela dopoldne. Zdaj se v bistvu samo odzivam na te potrebe, ko me vzgojiteljice pokličejo v oddelek in prosijo naj pridem pogledat določenega otroka ali pa celo skupino (A2). Tudi takšni primeri so, da moram hkrati opazovati več otrok v oddelku. Tako, da večinoma so vzgojiteljice tiste, ki opazijo odstopanja in se nato obrnejo name (A3), včasih pa tudi, čeprav redko, me pa pokličejo tudi starši. To so običajno zelo ozaveščeni starši, ki me pokličejo, povejo kaj so opazili pri otroku ali se pridejo osebno posvetovati (A4). Bi si pa tukaj želela več sodelovanja z zdravstvenim domom, da bi tudi z njihove strani prišla kdaj kakšna pobuda, če so na kakšnem sistematskem pregledu kaj opazili, odkrili kakšna tveganja pa bi si mogoče želeli stopiti v kontakt z nami. Večinoma je vse na nas (A5). Tega je žal zelo malo oz. premalo.

JAZ: Torej so običajno vzgojiteljice tiste, ki opazijo določene rizične dejavnike?

SD1: Tako je, vzgojiteljice so običajno tiste, ki pri otrocih prve opazijo določene težave in se potem obrnejo name.

JAZ: Kateri koraki pa sledijo temu, ko se opozorjeni oz. ko dobite poziv od vzgojiteljic za določenega otroka? Ga mogoče opazujete dlje časa?

SD1: Ja, včasih je bilo tako, zdaj pa žal ne gre več, da bi ga opazovala več časa. Včasih mi je uspelo iti npr. petkrat v skupino, da sem videla otroka v različnih situacijah, zdaj pa grem enkrat, dvakrat (A6), mogoče trikrat v skupino. Takrat opazujem otroka pri igri, pri dejavnostih in pri interakcijah z drugimi (A7). Ostale informacije pa dobim od vzgojiteljic (A8). Če greš enkrat tja, seveda ne moreš vsega videt, zato dam sama veliko na to, kar opazijo vzgojiteljice, ki pa so z otrokom vsak dan. V našem vrtcu imamo že nekaj let postavljene opazovalne lestvice, na katerih je po starostni stopnji določeno, kaj naj bi otrok pri določenih starosti znal. To je vzgojiteljicam v veliko pomoč pri opazovanju otrok v skupini (A9), saj lažje zaznajo kje stvari šepajo, kje ima otrok določen primanjkljaj.

JAZ: Aha, in potem one tudi lažje vam predajo informacije.

SD1: Ja res je, to je oporo njim, hkrati pa v pomoč tudi meni. Tega se seveda ne smemo držati kot pijanec plota, je treba gledati širše ampak vsaj neko sliko pa nam da, na kateri točki je otrok trenutno kar se razvoja tiče.

JAZ: Seveda, manjša odstopanja in razlike so seveda povsem normalne. Kako pa potem poteka vaše delo z otrokom s posebnimi potrebami, ko so že odrile določene težave?

SD1: Večina otrok, pri katerih so odkrite težave, potem dobi dodatno strokovno pomoč in dela z njimi potem vzgojitelj za zgodnjo obravnavo (A10). To je zdaj novejši naziv, po starem so rekli specialni pedagog, defektolog, vzgojitelj za DSP. Tako da samo nato predam delo ena na ena z otrok izvajalki zgodnje obravnave, sama pa po potrebi ostanem vključena v sestanke s starši, sodelujem z vzgojiteljicami otroka, pri načrtovanju dela, sploh ko

gre za kakšne težje primere (A11). Drugače pa ne uspem slediti čisto vsem otrokom, saj imamo trenutno 65 otrok s posebnimi potrebami, pa še novi so v odkrivanju. Včasih, ko smo jih imeli pa od 10 do 20, sem pa lahko res vsakega dobro spremljala (A12) tako sama kot tudi v timu. Zdaj pa to žal ne gre več.

JAZ: Glede na to kar pravijo številke, povsem verjamem, da se je vaše delo na tem področju precej spremenilo. Kaj pa vaše sodelovanje z vzgojiteljicami in starši?

SD1: V primerih, ko otroka v celoti prevzame vzgojiteljica za zgodnjo obravnavo, se jaz običajno umaknem (A13). Seveda sem na voljo za določene nasvete, ampak načeloma one vodijo tudi to sodelovanje in komunikacijo s starši. Če pa ostanem vključena, kot rečeno pri težjih primerih ali ko otrok še nima dodatne pomoči, takrat pa grem večkrat v skupino, sem stalno v kontaktu z vzgojiteljico, se pridružim tudi na srečanjih s starši ipd. (A14) Z vzgojiteljico se na začetku sodelovanju sestaneva, napiševa načrt dela z določenim otrokom, izpostaviva, katere stvari naj pri delu prilagaja, kako naj poteka komunikacija s starši,... (A15) predvsem veliko se pogovarjava, saj to ni podpora le za otroka, ampak tudi za vzgojiteljico (A16). Določene situacije so zelo težke in tudi kader rabi podporo, da lahko uspešno dela in pomaga otrokom (A17). Pomembno je, da vzgojiteljice vidijo da smo svetovalne delavke na njihovi strani, da jih razumemo, da jih spodbujamo, vidijo da niso same v tem.

JAZ: Sem prepričana, da takšna podpora ogromno šteje. Prej sva že omenjali številke, ki kažejo na porast števila otrok s posebnimi potrebami, me pa zanima, kako konkretno to vpliva na vaše delo oz. kako se je le to v zadnjih letih spremenilo?

SD1: Absolutno sem veliko bolj obremenjena (A18). Nimam več časa za preventivne dejavnosti in za druge stvari, ker je skoraj ves moj fokus na delu z otroki s posebnimi potrebami (A19). Toliko več je sodelovanja z vzgojiteljicami, toliko več je dela s starši, toliko več je dokumentacije, tudi povezovanja z zdravstvenim domom in drugimi ustanovami. Sama lahko rečem, da kvaliteta dela pada, ker preprosto nimaš časa, da bi se enemu otroku toliko posvetila (A20). Se mi zdi, da včasih prav na hitro skličemo en sestanek, speljemo neke postopke, ko bi pa moral iti malo v globino, preizkusiti različne metoda, takrat pa žal zmanjka časa (A21). Ali pa preprosto pregoriš.

JAZ: Povsem razumljivo. S kakšnimi izzivi pa se še srečujete pri vašem delu z otroki s posebnimi potrebami, poleg pomanjkanja časa?

SD1: Poleg porasta števila teh otrok, se mi zdi, da je vedno več nekih kompleksnih, kombiniranih motenj (A22). Včasih so bile npr. težave z grafomotoriko ali pa težave z govorom, zdaj pa se mi da je vse to vedno bolj povezano. V tej enoti je tudi ogromno tujcev, zato včasih težko presodimo zakaj otrok ne govori oz. zakaj ne razume (A23) določenih navodil. Običajno, če v enem letu ne usvojijo osnov jezika, to pomeni, da je zraven še nekaj, da gre za določene motnje. Je pa težje ugotoviti za kaj gre. Potem na vsake toliko časa tudi kakšni starši predstavljajo velik izziv, ker preprosto otrokovih težav ne želijo sprejeti (A24). Ampak tu se res trudim z veliko empatije in razumevanja, da nam sčasoma uspe dobro sodelovanje. Kot izziv sem že prej omenila pomanjkanje sodelovanja z zdravstvenim domom, saj imam včasih občutek, da moram do vseh ugotovitev priti sama. Želeli bi si več opravljenih psiholoških testov pa tudi več logopedskih obravnav (A25). Mi imamo sicer srečo, da k nam prihaja logopedinja iz Zavoda za gluhe in naglušne, ki dela z nekaj otroki, toda potrebe so seveda še večje. Naš tim svetovalne službe pa bi si najbolj želel, da bi imeli v vrtcu razvojni oddelek, zato ker imamo kar nekaj otrok, ki bi tam najbrž super funkcionirali ampak žal tega pri nas ni, zato jih moramo napotiti v druge vrtce ali pa ostajajo pri nas z manjšo podporo (A26), kot bi jo lahko dobili tam.

JAZ: Kako pa se s temi izzivi spoprijemate? Kaj bi rekli, da so vaši viri pomoči?

SD1: Tukaj v vrtcu so moji viri pomoči zagotovo dobre sodelavke, dobri odnosi in ta medsebojna podpora in pomoč (A27). Kot rečeno, imam še eno kolegico v svetovalni službi, s katero se pogosto slišiva. Meni je veliko dalo tudi izobraževanje o čustveni inteligenci (A28), ki smo ga imeli v prejšnjem letu. Dalo mi je predvsem razumevanje o tem kaj je človek, koliko so pomembna ta prva leta in kako pomembna je usmerjenost v odnose in čutenje. Zdelo se mi je nekaj novega, predvsem ker poudarek ni bil na določenih motnjah ampak o človeku kot celoti (A29). V to teorijo sem se res še sama kasneje bolj poglobila. Pa seveda tudi kakšna druga izobraževanja, izmenjave znanja, ipd.

JAZ: Na kakšen način pa bi rekli, da vas vodstvo vrtca pri tem podpira in kaj bi mogoče še potrebovali?

SD1: Moram reči, da smo v našem vrtcu zelo samostojne in avtonomne, kar bi lahko rekla, da je znak, da nam vodstvo zaupa in ceni naše kompetence (A30). Nimamo nekega vodenja, usmerjanja iz njihove strani. Mogoče bi si včasih sicer želela malo več zanimanja za to področje s strani vodstva (A31). Je pa res, da dokler so stvari urejene, dokler jih imamo pod kontrolo, se temu ne posveča preveč pozornosti (A32).

JAZ: Kaj pa bi rekli, kako je vrtec kot ustanova oz. kot sistem usmerjen v delo na tem področju? So kakšni vzvodi za dodatno delo? Ali ostajajo stvari bolj ali manj prepuščene vam, svetovalnim delavkam?

SD1: Sigurno je to tematika, na kateri se dela že leta, in to je povečanje števila svetovalnih delavcev (A33). Žal pa trenutno zadeva spet malo stoji. Zakon in pravilnik sta bila že zunaj pa so ju ponovno ustavili. Zdaj smo sistematizirane ena svetovalna delavka na trideset oddelkov, kar za naš vrtec pomeni ena in pol. V novem predlogu pa naj bi bila ena na dvajset oddelkov, kar bi pri nas pomenilo dve in pol svetovalni delavki, to pa bi nam bilo v veliko pomoč. Žal pa je zaradi financ in pomanjkanja kadrov spet ustavljeno, tako da se nismo premaknili nikamor. Če bi se to uredilo, bi bil to že velik korak naprej.

JAZ: A res? Nisem vedela, da so se postopki ustavili.

SD1: Ja, to je bilo zdaj v zadnjem mesecu, je prišel ven predlog pravilnika, da se to ustavi. Res škoda. Potem pa še ena stvar, ki po mojih izkušnjah ni najboljša je ta, da bi naj zdaj bili prav vsi otroci s posebnimi potrebami integrirani v redne oddelke. Seveda sem tudi jaz zagovornik inkluzije ampak le, če so za to ustrezni pogoji. Če pa imaš ti v skupini npr. pet otrok s posebnimi potrebami pa sta še vedno dve vzgojiteljici za vse premalo. Iz prakse lahko rečem, da preprosto ne zmoreta (A34). Če bi imeli na voljo več spremljevalcev in drugo pogoje, bi to šlo, v realni situaciji pa je to zelo težko. Pa se lahko zelo idilično sliši »inkluzija, vsi skupaj, vsi vključeni« ampak, če je otrok tam samo fizično in nima v bistvu nič od programa, potem ne moremo govoriti o pravi inkluziji (A35). To na zunaj mogoče izgleda idealno, v resnici gre pa samo za fizično prisotnost otroka v skupini. Tak otrok bi bil absolutno bolj vključen v delo v razvojnem oddelku. In seveda naj omenim še, da bi bili tudi nižji normativi za oddelke zelo zaželeni, ker se pri trenutnih številkah vzgojiteljica preprosto ne more posvetiti vsem otrokom v takšni meri, kot bi otroci potrebovali (A36).

JAZ: Se mi zdi, da ljudje tega ne morejo razumeti, dokler enkrat ne prideš sam v vrtec. Šele ko si ti sam fizično prisoten v enem prostoru s štiriindvajsetimi otroci, vidiš kako je to. Sama sem delala v vrtcu in vas zato popolnoma razumem.

SD1: Točno tako je. Sploh zato, ker te vsi otroci v oddelku potrebujejo, tudi če nimajo nobenih težav, diagnoz oz. motenj. Vsak želi biti opažen in viden. Dogaja se tudi to, da imamo otroke, ki so vedenjsko naporni pa so recimo kognitivno čisto v redu. Zaradi njih pa so lahko spregledani tihi, mirni otroci, ki ne zahtevajo nič pozornosti, pa imajo lahko v ozadju mnogo hujše težave (A37). Ampak ker niso moteči, niso opaženi.

JAZ: Tako se najbrž najbolj skrijejo zaostanki v govoru, ker otrok ki ne govori, ni glasen in ni moteč. Se motim?

SD1: Seveda, imaš prav. Tak otrok je lahko priden in tih ampak v resnici to ne pomeni da nima težav. Delo v vrtcu se včasih sliši zelo idilično, delaš z majhnimi otroci, se igraš, crkljaš,...ampak v bistvu res ni tako. Tukaj moraš biti vsak dan popolnoma prisoten, spremljati vsak korak otrok, delati res na polno. In vedno bolj zahtevno postaja (A38).

JAZ: No, pa da zaključiva malo bolj pozitivno, me zanima, če imate mogoče za konec kak primer dobre prakse dela z otrokom s posebnimi potrebami ali mogoče kakšno lepo misel za na konec?

SD1: Ja imam kar nekaj takšnih primerov in zgodb. Pa da ne bom zdaj samo ene izpostavljala, bi jaz raje za na konec povedala, da pri nas ni vse samo slabo, čeprav je zdaj skozi intervju mogoče tako izpadlo. Moje delo z otroki s posebnimi potrebami zna biti, kljub številnim izzivom, tudi zelo lepo. Jaz imam kar nekaj otrok in družin, ki se še po koncu vrtca obrnejo name, me obiščejo, mi narišejo risbice, obveščajo o napredku, ipd. Najbolj od vsega pa mene napolni feedback otrok, znajo biti tako luštni. Letos imam sicer kar nekaj otrok, ki ne govorijo ampak že to, da vidim, da res radi pridejo k meni, da imamo skupaj nek napredek, to ogromno šteje (A39).

JAZ: Najlepša hvala za ta krasen zaključek. Iz moje strani je to vse, bi mogoče še vi želeli kaj dodati?

SD1: Mogoče samo to, da vse kar sem zdaj jaz govorila je samo konkretno o delu z otroki. Potem pa imam jaz za opraviti še vso dokumentacijo, čez imam izobraževanja, šolo za starše, koordinacijo aktivov, spletno stran,...ni da ni. Toliko drugih stvari je še, tako da bi si res želela še kakšno okrepitev (A40). Ampak zaenkrat je tako kot je in se trudimo, da iz tega izpeljemo najboljše kar gre.

JAZ: Seveda, povsem razumljivo. Najlepša hvala še enkrat.

INTERVJU B

JAZ: Za začetek bi vprašala, kako vi, kot svetovalna delavka sploh prepoznate otroke s posebnimi potrebami v vrtcu?

SD2: Določene stvari se lahko kar hitro opazi. V tisti najzgodnejši fazi, pri letu, dveh, se lahko pokažejo kakšni zaostanki pri hoji, da otrok zelo pozno shodi (B1). Tudi to, da zelo pozno začne govoriti, da ne razume naših navodil, npr. prinesi barvice (B2), pojdi si umiti roke, to so takšni pogosti pokazatelji, da nekaj ni v redu.

JAZ: Kateri koraki pa potem sledijo temu, ko pri otroku opazite, da nekaj ni v redu? Kdo o tem obvesti vas in koga vi potem obvestite?

SD2: Koraki so pa takšni, da te pokazatelje seveda naprej opazi vzgojiteljica otroka, nato pa me o tem obvesti (B3). Jaz grem potem, na nevsiljiv način, parkrat v skupino in otroka na daleč opazujem (B4). Vzgojiteljice ob

tem, običajno še ne delajo panike, niti še ne obveščajo staršev, gre zgolj za moje opazovanje. Tukaj bi lahko prišlo hitro do kakšne nepravilne komunikacije, starši bi lahko kaj narobe razumeli, narobe napovedovali, bi jih zmedlo, prestrašilo, itd. Šele ko imam jaz določena opažanja zavedena, ko jih skupaj z vzgojiteljicami analiziramo, šele nato jaz o tem obvestim starše (B5). Tukaj je zelo pomembna pravilna, previdna in nežna komunikacija s starši (B6). Saj vemo, da vsak starš vidi svojega otroka drugače, kot ga vidijo drugi, to je dejstvo. Zato je res pomembno, da ne narediš panike ampak da se pravilno lotiš komunikacije s straši. Včasih je ključno že samo zaporedje besed. Pa seveda pristop do staršev, tako kot ga narekuje socialno delo. Mi nismo nad starši, smo enakovredni sogovorniki, skupaj sedemo, poskrbimo tudi za prijetno vzdušje v prostoru (B7). Ne glede na to, kako je neka stvar lahko boleča, jo lahko z načinom, kako to povemo, nekoliko umilimo oz. vsaj umirimo situacijo. To se mi zdi najbolj pomembno pri komunikaciji s starši.

JAZ: Seveda, se popolnoma strinjam. Kako pa potem poteka vaše delo z otroki s posebnimi potrebami?

SD2: Najprej naj povem, da jaz nisem izvajalka dodatne strokovne pomoči, sem bolj koordinatorka. Dodatno strokovno pomoč pri nas jo izvajajo kolegice defektologinje, socialne pedagoginje in specialne pedagoginje (B8). Smo pa pri tem izvajanju žal okrnjeni, saj nimamo nobenega logopeda, ki pa bi ga nujno potrebovali (B9). Največ težav, ki se pojavljajo pri nas so govorno jezikovne motnje (B10). Do logopeda pa je trenutno zelo težko prit, skoraj misija nemogoče. Tako da trenutno ostale strokovnjakinje kombinirajo izvajanje te dodatne strokovne pomoči. Izvajajo jo načeloma individualno, ena na ena. Vsakemu otroku pa pripada maksimalno 2 uri tedensko. Žal se seveda kdaj zgodi, da katera izvajalka zboli, ima druge nujne obveznosti ipd., potem to odpade in je otrok že prikrajšan (B11).

JAZ: Torej bi bilo zaželeno, da se število teh ur poveča?

SD2: Ja, iz moje strani bi bilo zelo zaželeno, da se število ur dsp poveča, res pa je, da se trenutno srečujemo s pomanjkanjem kadra, tako da je včasih že te dve uri dsp težko pokriti (B12).

JAZ: Nekaj sva prej že omenili o vašem sodelovanju s starši, pa me zanima še, kako pa poteka vaše sodelovanje z vzgojiteljicami?

SD2: Jaz moram reči, da imam zelo lepe izkušnje s sodelovanjem z vzgojiteljicami (B13). Vzgojiteljice so tiste, ki so z otrokom vsak dan in posledično tudi one prve opazijo določene zaostanke, motnje. Lahko rečem, da so zelo dobre opazovalke, si vestno beležijo svoja opažanja, spremljajo otroka, hkrati pa tudi ne navalijo takoj na vrat na nos, če niso stvari dobro premislile in analizirale (B14). Šele ko opazijo, da se določene stvari ponavljajo in da ni napredka pri otroku, se obrnejo name. Vedno podajo svoja opažanja, nikoli mi ne polagajo diagnoz (B15) ali česa podobnega. Jaz grem potem na njihovo prošnjo v skupino pogledat ampak kot že rečeno, to naredimo tako, da tisti otrok, ki ga opazujem, tega ne začuti. To je pomembno sploh pri starejših otrocih. Starejši otroci že točno vedo, kdaj jih pride kdo opazovati, zato je treba biti tukaj previden. Izredno pomembno je tudi, da se z vzgojiteljico ne pogovarjava pred otroki, ker oni vse slišijo, vse posrkajo in si lahko stvari hitro po svoje razlagajo (B16). Seveda pa to povedo tudi doma in potem se napačne informacije širijo. Še enkrat poudarjam, da je previdnost pri tej temi izredno pomembna.

JAZ: Tako majhni, pa tako srkajo vse okoli njih.

SD2: To pa ja. Vse vejo ti naši otroci. Kaj si imela oblečeno, kakšne lase imaš, kakšne oči imaš, predvsem pa kaj si govorila. To sicer vzgojiteljice tudi včasih malo pozabijo ali pa se ne zavedajo, da otroci vse slišijo. Potem pa jih čustva malo zanesejo in kar začnejo govoriti. Pri tem jih jaz potem vstavim in povabim v kabinet na pogovor med počitkom otrok. Sem malo starejša in v vseh teh letih se mi nabralo že kar nekaj izkušenj, tudi takšne, da so otroci doma kaj povedali, kar naj ne bi vedeli. Tako da sem zdaj iz izkušenj bolj previdna.

JAZ: To pa je dober nasvet tudi zame za naprej. Kaj pa sledi potem, ko imate vi zavedena določena opažanja in o tem obvestite starše.

SD2: Potem pa se vključi zdravstvena stroka. Staršem na tem prvem razgovoru sama ne govorim toliko o motnjah (B17). Raje jim razložim, da bi otrok v vrtcu lahko dobil dodatno pomoč, ki mu jo nudi država, je zanje brezplačna, bo pa vplivala na otrokov celostni razvoj. Torej od govora, do obnašanja, do čustvovanja, socializacije (B18). Jaz nikoli ne rečem »vaš otrok je problematičen in zato rabi pomoč«. Tega noben starš ne želi slišati (B19). In na podlagi tega našega pogovora jaz starše nato napotim do otrokovega osebnega zdravnika, pediatra, ki nato izda napotnico za razvojno ambulanto. Tam je potem en širok tim strokovnjakov, ki otroka pregledajo in izdelajo poročilo o otroku. Tudi socialni delavci so tam zaposleni. Poročilo pregled komisija v razvojni ambulanti ter na podlagi tega zapišejo, kje so kakšni primanjkljaji in kakšne prilagoditve bi otrok potreboval. In tako dobi otrok v vrtcu dve uri dodatne strokovne pomoči (B20). Tukaj v svetovalni službi vodimo tudi mape teh otrok, kjer so vsa poročila, zapisniki multidisciplinarnega tima in drugi dokumenti. Ti bom kasneje eno mapo pokazala, da boš dobila občutek kako to izgleda. Če pa že govoriva o porastu otrok s posebnimi potrebami, pa moram omeniti, da je razvojna ambulanta trenutno zelo preobremenjena. Veliko je otrok, njihovo delo je zamudno in zato se na preglede in potem na njihove odločbe tudi kar dolgo čaka. Pa tudi pri njih je okrnjena kadrovska slika (B21), bolniške, porodniške itd.

JAZ: Razvojne ambulante torej pokajo po šivih. Kaj pa vaše delo, bi rekli, da se je vaše delo v zadnjih letih kaj spremenilo? Če govoriva zdaj samo o delu z otroki s posebnimi potrebami.

SD2: Ja, se je zelo spremenilo. Spremenila se je cela dinamika. Zahtevnejše je postalo delo z otroki, še zahtevnejše s starši (B22). Predvsem pa absolutno opažamo, da so otroci s posebnimi potrebami v porastu, to dokazujejo tudi številke odločb, usmerjanj in potreb po dodatni pomoči (B23).

JAZ: Zakaj pa menite, da so v porastu? Kake konkretne spremembe opažate?

SD2: Zakaj je tako, ne vem točno. Teorij je zagotovo več. Po mojem mnenju gre za številne dejavnike, kot je gensko spremenjena hrana, bolj onesnažen zrak, več stresa,... (B24) Omenila sem že, da je veliko več govorno jezikovnih motenj. V porastu pa so tudi avtistične motnje. Res pa je tudi, da se avtizem pri nas v Sloveniji še postopoma odkriva oz. strokovnjakov za avtizem je dokaj malo (B25). Pri nas imamo npr. enega dečka, ki ima motnje avtističnega spektra, nima pa spremljevalke, ker starša tega nista želela. Ima pa dodatno strokovno pomoč, kjer dela ena na ena in tam tudi dobro funkcioniра. V skupini pa mu je zelo težko, nima obstanka na mestu, nima koncentracije, ne zaigra se z vrstniki, itd. Kot zanimivost, ima pa ta deček eno temo, o kateri bi se pogovarjal cele dneve in jo obvlada veliko bolj kot marsikateri odrasli, in to so letala. Letala pa obvlada. Zato tudi starši ne želijo priznati, da ima njihov otrok kakšne težave, saj je tako brihten. Čeprav na drugih področjih pa močno zaostaja, npr. likovno je pri šestih letih še na stopnji glavonožca, niti ne pozna barv, ne zna štet, ni zmožen komunikacije, ipd.

JAZ: Ampak v maminih očeh je to najbrž drugače.

SD2: Ja, ona pravi da je zelo brihten fant in ko bo velik bo pilot. Pa seveda ji tega ne moremo zameriti. Seveda so ljudje z avtizmom lahko kasneje v življenju zelo uspešni, če le dobijo v otroštvu ustrezno pomoč. Tudi v šoli imamo učenca z avtizmom, ki je živa enciklopedija. Pozna vse države, glavna mesta, koliko ima katera država prebivalcev, vse letnice, ni da ni. Šibek je pa pri socialnih veščinah.

No, da nadaljujem z odgovorom na vprašanje, ne bi pa rekla, da so v porastu bolezni, kot je cerebralna paraliza ali določeni zaostanki, ki se pojavijo že ob rojstvu. To se po mojih opažanjih v zadnjih desetih letih ni nič spremenilo oz. delež ni narasel (B26). Mi imamo v vrtcu trenutno eno deklico s cerebralno paralizo, ki ima poškodovano desno stran telesa, torej desno roko in nogo. Ta deklica ima tudi spremljevalca. Pa spremljevalca ima tudi deček z downovim sindromom (B27). Za downov sindrom bi prav tako rekla, da ga ni nič kaj več kot pred desetimi leti. Da ti povem še to, spremljevalca dobijo otroci v primerih kakšnih hujših avtističnih motenj ter primerih gibalne oviranosti. Včasih pa tudi v hujših primerih čustveno vedenjskih motenj (B28). Tudi tak primer smo imeli v vrtcu, zdaj je fant v drugem razredu osnovne šole. Je bil in je še vedno izredno agresiven, tako do otrok kot do odraslih. Ko on pade v ta svoj afekt, takrat lahko leti po zraku vse. Zato je spremljevalka za tega otroka nujna.

JAZ: Malo sva to zdaj že načeli, pa me zanima, s kakšnimi izzivi konkretno se vi srečujete pri delu z otroki s posebnimi potrebami?

SD2: Meni osebno je največji izziv komunikacija s starši. Po naravi sem zelo empatična oseba, ne podajam rada slabih novic, ne želim nikogar prizadeti in zato je moj osebni izziv predvsem ta začetna komunikacija s starši, ko jim je treba povedati, da z njihovim otrokom ni vse v redu (B29). Res pa je, da se starši absolutno spreminjajo, ampak spreminja se tudi družba, zato se mora tudi naše delo temu prilagajati.

JAZ: Se strinjam, ker če jim nasprotujemo, ne dosežemo ničesar.

SD2: Ne, potem si vrata čisto zapreš in te več ne bodo spustili blizu. Zato sem prej govorila o tej spoštljivi, potrpežljivi in previdni komunikaciji. Tudi če pridejo kdaj slabe volje, so nesramni, nemirni, tudi takrat je pomembno, da se jim poskušaš pridružiti in jih pomiriti. Pogosto potem vzamejo nazaj kakšne neprimerne besede in se opravičijo. Tega ni veliko, se pa dogaja.

JAZ: Kdo pa bi rekli, da vam je pomoč pri tem vašem soočanju s starši, kakšni so vaši viri pomoči?

SD2: Moj največji vir pomoči je moj strokovni tim. Smo dobra ekipa, dobro sodelujemo, si pomagamo med seboj (B30). Poleg mene je še psihologinja, specialna pedagoginja ter izvajalke dodatne strokovne pomoči. Pa tudi naše vodstvo nas pri tem podpira. To je zelo pomembno, da je vodstvo empatično, hkrati pa odločno in da znajo pristopiti k problemom (B31).

JAZ: Bi torej rekli, da vodstvo tudi aktivno dela na tem področju in vas podpira?

SD2: Ja, bi rekla da zelo. Nimam se kaj za pritoževati. Naše vodstvo je aktivno, hkrati pa se odzivajo tudi na potrebe našega tima (B32).

JAZ: Kaj pa vrtec kot ustanova? So kakšni vzvodi za dodatno delo?

SD2: Ja. Pomočnica ravnatelja v vrtcu je ena krasna ženska, krasna oseba, ki se zelo zavzema tako za otroke kot za nas zaposlene. Je iskrena, zanesljiva, upošteva naše želje in predloge, jih predaja višjim instancam in tako lahko rečem, da dobro delujemo na vseh področjih, tudi pri delu z otroki s posebnimi potrebami (B33). To ogromno šteje.

JAZ: Zagotovo. Za na konec pa predlagam, da zaključiva s kakšnim vašim primerom dobre prakse z delom z otroki s posebnimi potrebami. Verjamem, da se vam jih je skozi leta nabralo kar nekaj.

SD2: Pred leti sem imela v vrtcu dečka, ki je imel hude čustveno vedenjske težave. Sicer tudi on izjemno inteligenčen ampak socialno pa zelo šibek. Takrat sem še jaz izvajala dodatno strokovno pomoč in sem ugotovila, da če midva delava ena na ena, to zelo dobro funkcioniira. Zato se mi je zdelo bolj pomembno, da on več dela v skupini. Najina srečanja sem nato organizirala tako, da je poleg njega prišlo še nekaj sošolcev, trije, štirje in kot takšna skupinica smo potem nekaj časa delali. Ostali otroci so seveda prihajali prostovoljno, mi smo rekli, da na igralne urice. In spomnim se, da je bil napredek izjemen. Skupina fantov se je kasneje družila še v šoli, deček je postal zelo komunikativen, vodil je šolske prireditve, učitelji so ga imeli radi, najpomembnejše pa, da o nasilju, agresiji in nasilni komunikaciji ni bilo več ne duha ne sluha. To si tudi sama malo štejem v čast, mislim da smo zelo dobro delali. Deček je bil tudi sam zelo hvaležen in spoštljiv, me je kasneje še večkrat obiskal (B34). In to zame največ šteje.

JAZ: Super, najlepša hvala!

INTERVJU C

JAZ: Za začetek, kako vi, kot svetovalna delavka, prepoznate otroke s posebnimi potrebami? Kako te informacije pridejo do vas in kateri koraki potem temu sledijo?

SD3: Mi imamo v našem vrtcu 35 oddelkov, tako da v začetku šolskega leta vedno naredimo plan. Preverimo kdo že ima določene prilagoditve, kdo je še v procesu usmerjanja in kdo bi mogoče še potreboval malo več naše pozornosti. Te otroke najprej vzgojiteljice načrtno opazujejo v oddelku, potem pa grem po skupinah pogledat še jaz (C1). Letos je z novo sistematizacijo prišlo tudi do manjše spremembe, saj sem do zdaj delala sama, od letos pa imam še eno sodelavko za polovični delovni čas. Ona je tudi bolj izobražena s področja inkluzije, tako da bi lahko rekla, da smo letos malo močnejši na tem področju (C2). No, do letošnjega leta pa je to potekalo tako, da jaz na začetku leta opravi preventivne obiske po skupinah. Vedno grem po letih navzdol, torej začnem s predšolskimi skupinami, kjer so najstarejši otroci (C3). Se mi zdi, da je tukaj še zadnja priložnost, da pred vstopom v šolo odkrijemo določene zadeve in jim ponudimo pomoč. Potem pa postopoma še k mlajšim otrokom. Jaslične skupine običajno obiščem v drugi polovici leta, ko se otroci že uvedejo, navadijo na vrtec, naredijo prve korake, prve besede. Takrat se v bistvu sploh začnejo kazati določena odstopanja. Na teh preventivnih obiskih me običajno vzgojiteljice same že opozorijo na določene otroke, ter na njihova opažanja. To je v bistvu potem tudi moje vodilo na teh preventivnih obiskih (C4), torej koga opazovati, kaj opazovati, na kaj biti pozorna. Izhajam iz njihovih predpostavk, to je tudi en način našega sodelovanja. Ko opazim oz. ko z vzgojiteljicami skupaj opazimo, da določen otrok res kaže določena odstopanja, se dogovorimo za še kakšen obisk, kjer pridem jaz namerno v skupino in se posvetim točno določenemu otroku v določenih segmentih dnevne rutine (C5). Pri tem spremljam

različne stvari, npr. kako otrok sprejema navodila, kako je samostojen, kako razume določene stvari, kako se govorno izraža, kako se vedenjsko odziva, kako je socialno vpet med vrstniki, ipd. Pri tem si vsa opažanja skrbno zapisujem, nato pa glede na potrebe, na pogovor povabim otrokove starše, kjer jim svoja opažanja tudi predstavim (C6). Na teh pogovorih staršem seveda ponudim tudi podporo, podam določene smernice za naprej ter napišem kratko poročilo za osebnega zdravnika, na podlagi katerega jih lahko pediater napoti v razvojno ambulanto (C7). Še lahko nadaljujem s procesom v razvojni ambulanti?

JAZ: Ja seveda, vsaka informacija je dobrodošla.

SD3: V razvojni ambulanti nato otroka pregleda razvojna pediatrija in glede na svoje ugotovitve otroka napoti na nadaljnje preglede (C8). Običajno otroka pregleda še psiholog, specialni pedagog, delovni terapevt, fizioterapevt in pogosto tudi logoped. Načeloma morajo otroka pregledati najmanj trije strokovnjaki. Po opravljenih pregledih napišejo zapisnik multidisciplinarnega tima, v katerem skupaj izoblikujejo mnenje, kakšno in koliko pomoči bi otrok potreboval. V vrtcu lahko otrok največ dve uri dodatne strokovne pomoči tedensko. Če gre za določene specifične, bodisi vedenjske, bodisi bolezenske, lahko otroku dodelijo tudi stalnega spremljevalca (C9), torej 40 ur na teden. Poleg tega pa lahko predpišejo še nadaljnje obravnave otroka pri logopedu, psihologu, oz. odvisno od potreb. V določenih primerih lahko otroku priporočijo tudi drugi vrtec z razvojnim oddelkom. Seveda pa vse to poteka ob soglasju staršev.

JAZ: Ko ste ravno omenili starše, kako sodelujete z njimi? Ste vi tisti, ki jih prvi obvestite o določenih opažanjih ali je to običajno vzgojiteljica?

SD3: Načeloma so to precej težke stvari za starše, saj so čustveno zelo navezani na svoje otroke in so takšne informacije lahko za njih zelo boleče. Običajno se odločimo, da skličemo timski sestanek, ki ga vodi vzgojiteljica, jaz pa sem zraven kot svetovalna delavka in podam staršem svoje strokovno mnenje in opažanja. Vzgojiteljica pa nato doda še svoja opažanja na konkretnih primerih. Obe jim nudiva pomoč in podporo (C10). Starši včasih lažje sprejmejo mnenja vzgojiteljice, ki je z njihovim otrokom vsak dan, kot pa moje, ki le občasno prihajam v skupino. Zato imamo to prasko, da v takih primerih sodelujeva in ena drugo dopolnjujeva. Moram pa reči, da kljub pogostim začetnim zadržkom do mojega mnenja, kasneje naše sodelovanje s starši skoraj vedno preraste v dober, zaupen, pozitiven sodelovalni odnos. Tudi ta napredek pri starših je zelo pomemben (C11). Za njih je najtežje premostiti to fazo zanikanja, da z njihovim otrokom pa res ni nič narobe. Bojijo se, da bo njihov otrok zaradi tega stigmatiziran. Ampak ko nam tu uspe, sledijo krasni rezultati. Večkrat se kasneje kakšni starši obrnejo name in se mi zahvalijo, da sem opazil otroke težave in tudi takoj odreagirala, kljub njihovim začetnim zadržkom. Je pa tukaj ključna komunikacija. Pomembno je, kako staršem predstavim to situacijo. Jaz jim vedno povem, da gre tukaj le za dobro otroka in da je vredno poskusiti (C12). Otroci sploh ne gledajo na to kot nekaj drugačnega, recimo »ti imaš dsp, ti si zato nekaj manj od nas«. Običajno so to prijetna druženja, včasih lahko zraven vzamejo še prijateljske ali pa pride vzgojiteljice za dsp v skupino in se v bistvu skupaj igrajo, skupaj delajo vaje in jim je to zabavno. Tudi ko otrok dobi spremljevalca, so straši na začetku malo skeptični, kako bo pa to zdaj zgledalo. Ampak spremljevalec običajno res hitro naveže stik z otrokom, s starši pa tudi z drugimi otroki v skupini. Tako da to spet ni nekaj, kar bi otroka zaznamovalo.

JAZ: Kako pa ste trenutno s spremljevalci, jih imate?

SD3: Imamo, vsako leto jih je več. Lansko šolsko leto smo zaključili s štirinajstimi spremljevalci, kar je zelo velika številka. Letos začnemo z desetimi, pričakujemo pa še tri do štiri, saj se dokumentacije za nekatere otroke še urejajo (C13).

JAZ: Res velike številke. Pa če se vrneva k otrokom, kako poteka vaše delo z otroki s posebnimi potrebami? Imate kakšna srečanja z otroki, izvajate dsp?

SD3: Pri nas dsp izvajajo vzgojiteljice za dodatno strokovno pomoč, tako da one si zdaj v začetku šolskega leta razdelijo enote in naredijo urnik (C14). Po tem urniku potem skozi celo šolsko leto izvajajo dodatno strokovno pomoč. Običajno imajo mlajše otroke na urniku bolj zgodaj, ko so najbolj pri močeh in zmožni sodelovati. Starejše pa včasih vzamejo še za kakšno uro po kosilu, če drugače ne gre. Če kak otrok prihaja v vrtec bolj zgodaj, recimo ob sedmih, začnejo tudi že pred zajtrkom. Res se trudijo ujeti čim bolj optimalne termine, ampak pri takšnem številu otrok to žal ne gre skozi. Jaz in sodelavka v svetovalni službi pa izvajava igralne urice za otroke, ki kažejo kakšne rizične dejavnike, pa še niso dobili odločb oz. so še v postopku prepoznavanja (C15). Včasih res opaziva, da so določene težave bolj premostitvene. Recimo, otrok je začel na novo hoditi v vrtec in mora določene stvari še usvojiti, potrebuje malo več časa kot ostali. Če takšne težave skozi nekaj naših srečanj na igralnih uricah izzvenijo, potem ni potrebno nadaljnje usmerjanje. Igralne urice so koristne tudi za graditev socialne mreže, tudi s tem imajo nekateri otroci težave, sploh v tem obdobju, ko otroci spoznavajo svoja čustva in se jih učijo regulirati (C16). Opažam, da je danes tudi več edincev, kot kdaj prej, in le tem včasih primanjkuje stikov z vrstniki. Tudi to potem v manjši skupini lažje reguliramo. Delamo torej na komunikaciji, na osvajanju pravil, sodelovanju, delimo igrače, itd.

JAZ: Potrebujete tudi za igralne urice kakšno soglasje staršev?

SD3: Ja, za vse kar se izvaja izven oddelke, je potrebno soglasje staršev. Bom rekla kar za večino stvari, ki jih izvaja svetovalna služba.

JAZ: Bi rekli, da se je vaše delo na področju dela z otroki s posebnimi potrebami v zadnjih letih kaj spremenilo?

SD3: Ja, zagotovo. Jaz sem prej, preden sem prišla v svetovalno službo, delala v oddelku kot vzgojiteljica in to mi zdaj zelo prav pride, saj imam veliko izkušenj iz prakse. Svetovalna delavka, ki je delala pred mano je rekla, da ko je ona začela, je bil v vrtcu en otrok s posebnimi potrebami. Lansko šolsko leto, trinajst let kasneje, smo imeli evidentiranih petdeset otrok s posebnimi potrebami (C17). Tako da lahko rečem, da so se številke drastično povečale. Za naš vrtec lahko rečem, da imajo prav vse predšolske skupine, v vseh enotah vključene otroke s posebnimi potrebami, včasih tudi nad normativom. Normativ je namreč do dva otroka, mi imamo tudi tri, ker jih enostavno nimamo dati kam drugam (C18). Tudi v skupinah, kjer so otroci stari tri do štiri leta so tudi že večinoma odkriti in diagnosticirani otroci s posebnimi potrebami. Pri mlajših je potem tega malo manj ampak ne moremo reči, da jih ni. Za naš vrtec lahko rečem, da so najbolj v porastu in najpogostejše predvsem govorno jezikovne motnje (C19), tega je ogromno in seveda niso niti vsi še vodeni. Specifika pri nas je ta, da imamo dve enoti, kjer je skoraj več kot polovica otrok priseljencev. Pri njih je to še malo težje, ker so družine dvo, tro-jezične in to otrokom povzroča še dodatne težave (C20). Druga stvari, ki je v porastu so avtistične motnje. Avtizem se običajno diagnosticira nekje do šestega, sedmega leta, zato ne radi postavljajo diagnoz prehitro. Po navadi navedejo opis vedenja, ki kaže na motnje avtističnega spektra, npr. da otrok ne vzpostavlja očesnega stika, da se ne odziva na ime, da nima skupne vezane pozornosti, da ne vzpostavi verbalne komunikacije, da nima obstanka na mestu, ima

burne čustvene odzive, ipd. Taki tipični znaki so v porastu (C21). Potem pa so pri nas pogoste še čustveno-vedenjske motnje. Izvor le-teh je zagotovo različen. Kot sem že prej omenila, imamo v vrtcu kar nekaj priseljenih otrok, tudi iz Rusije in Ukrajine. Nekateri od teh otrok so tam videli in doživeli težke stvari, tudi straši doma so v stiski in to zagotovo ne more imeti dobrega vpliva otrokov razvoj (C22). Veliko je v zadnjem času tudi razvez, kar lahko pri otroku povzroča hude čustvene stiske, sploh v prvem letu, ko se stvari še rešujejo. Tudi starši so čustveno prizadeti in preprosto ne zmorejo nuditi otroku potrebne podpore, v bistvu nanj še dodatno čustveno pritiskajo (C23). Za otroka je to pogosto lahko preveč in posledice se potem poznajo na njegovem vedenju.

JAZ: Bi torej rekli, da je tudi okolje doma tisto, ki zadnje čase vpliva na porast čustveno vedenjskih motenj?

SD3: Ja zagotovo vpliva. To je sicer zelo široko področje. Ne moremo reči, da gre za posledico ene stvari temveč za mnoge dejavnike. Vse to pa seveda izhaja iz družbe kot celote (C24). Mogoče, da izpostavimo še naše zaslone, tehnologijo in posledične motnje pozornosti. Tudi to je zelo v porastu pri odraslih ter tudi pri otrocih (C25). Že zelo majhni otroci preživijo ogromno časa za zasloni. Taki otroci so zmožni več ur dnevno preživeti na telefonu ali televiziji. Hkrati pa se niso zmožni zamotiti z igračami ali se zaigrati z vrstniki. Problem je predvsem, ker so otroci bombardirani z močnimi dražljaji iz zaslonov, igrice, posnetkov, zato jim vse ostalo postane nezanimivo. In to potem vodi v odvisnost, ne znajo se več drugače zaposeliti, igrati, ne znajo komunicirati,...preprosto so ujeti v virtualnem svetu. Spet pa ta problem izhaja iz nas odraslih in naše družbe.

JAZ: Obe se torej strinjava, da število otrok s posebnimi potrebami narašča. Pa me zanima, kaj bi vi opazili kot konkretne spremembe pri vašem delu, ki so nastale kot posledica tega naraščanja. Vam je mogoče vaša predhodnica podala kakšna opažanja?

SD3: Jaz lahko rečem, da je bila v prejšnjem letu večina mojega svetovalnega dela usmerjena prav na delo z otroki s posebnimi potrebami (C26). Problem je predvsem, ker se ukvarjam večinoma samo z urgentnimi stvarmi, torej vodim dokumentacijo, urejam soglasja, opravljam timske sestanke, pripravljam usmeritve za prvi razred ter za odloke šolanja, pripravljam poročila za razvojno ambulanto,...v glavnem bi rekla, da se 80% mojega dela trenutno nanaša na otroke s posebnimi potrebami (C27). Zelo malo časa mi ostane za preventivo in za druga področja (C28). Sama se trudim čas posvečati še socialno-ekonomskim tiskam, za ostalo pa potem res zmanjka časa. Včasih se je več delalo na preventivnih delavnicah, izobraževanjih vzgojiteljev, delu s kolektivom, delu z drugimi otroki, itd.. Tudi ta izobraževanja, ki jih izvedemo, se večinoma nanašajo na posebne potrebe, saj to vzgojiteljice zdaj najbolj potrebujejo.

JAZ: Če pogledava še malo širše, s kakšnimi izzivi se v vrtcu kot celoti srečujete pri delu z otroki s posebnimi potrebami? Torej tudi izven svetovalen službe.

SD3: Največkrat se vzgojiteljice potožijo, da nimajo dovolj znanja. Vzgojiteljice, ki so pri nas že recimo 30 let, povejo, da ko so se one izobraževale, takrat še ni bilo integracije, ni bilo inkluzije, ni bilo usmerjanja. Zato jim zdaj to znanje manjka. Pa tudi mlajše, ki so v času študija o tem že slišale, še vedno pravijo, da se ne čutijo dovolj kompetentne za vse oblike posebnih potreb, ki jih imajo v oddelkih (C29). Nikjer pa ne dobijo prave pomoči. Razvojni zavodi imajo cele spektre strokovnjakov, imajo prilagojene igrače, prilagojene igralnice, pri nas pa smo glede tega zelo okrnjeni (C30). Že prostori za dsp so majhni, bolj za silo, da se lahko malo umaknejo. Nimamo pa prave igralnice, ki bi bila temu prilagojena (C31). Tudi igralnice za oddelke so premajhne, da bi omogočale mirne koticke, kamor se otrok ob stiski lahko v miru umakne (C32). Pa seveda kadrovske pogoji niso idealni. Omenila

sem že, da normative včasih moramo preseči, število vzgojiteljev pa ostaja enako (C33). Ne le za otroke s posebnimi potrebami, tudi otroci priseljenci potrebujejo več pozornosti. Pa konec koncev tudi ostali otroci, vsak kdaj potrebuje malo več pozornosti vzgojitelja, delo ena na ena, pogovor, itd. Nisem še omenila, da vrtec nima prevajalca, tako da imamo izziv tudi pri komunikaciji s starši priseljenci, ki ne govorijo niti slovensko niti angleško. Naše sporočanje opažanj pri otrocih je tako oteženo, ker starši ne razumejo niti da je kaj narobe niti kako poiskati pomoč (C34). Straši bi si morali prevajalca urediti in plačati sami, kar je seveda zelo redko.

JAZ: Kako pa se s temi izzivi spoprijemate? Kaj so vaši viri pomoči?

SD3: Pri tistih otrocih, ki imajo dsp, se ob težavah ali izzivih pogosto najprej vedno obrnem na vzgojiteljico za dodatno strokovno pomoč. Ona je tista, ki individualno dela z otrokom, ki ga pozna, ki je strokovnjakinja na tem področju (C35) in je v prvi vrsti tudi pomoč vzgojiteljici določenega otroka. Tudi pri komunikaciji s straši se ona vključuje. S svetovalno službo pa sodelujemo preko timskih sestankov. Tam tudi skupaj rešujemo določene izzive (C36). Občasno se po pomoč obračamo tudi na razvojno ambulanto, so pa tudi oni zadnja leta zelo preobremenjeni, zato nam pač pridejo naproti kolikor zmorejo (C37). Se pa jaz tudi trudim, da se sama izobražujem, da sama preberem kakšne knjige, pogledam predavanja, ipd., da lahko potem to znanje predajam vzgojiteljicam (C38). One same običajno nimajo toliko časa za branje literature, zato se jaz po potrebi angažiram, predelam določeno temo in jim izoblikujem neke izročke oz. smernice za delo. Imamo pa po posameznih enotah tudi supervizije, kjer lahko določene teme predelamo in si na tak način pomagamo (C39). Kot že omenjeno, imamo tudi veliko spremljevalcev, ki po zakonodaji ne potrebujejo posebne izobrazbe s področja posebnih potreb, zato pri nas svetovalna služba poskrbi, da jih izobražujemo, da jim nudimo pomoč (C40), da med seboj izmenjujejo izkušnje, ipd.

JAZ: Kako pa bi rekli, da vas vodstvo vrtca pri tem podpira?

SD3: Glede tega lahko rečem, da imamo pri nas srečo. Naša ravnateljica je po izobrazbi pedagoginja in je pred tem tudi sama delala v svetovalni službi. Zadevo torej zelo dobro pozna in mi nudi podporo in pomoč, ko jo potrebujem (C41). Upošteva tudi naša mnenja, naše predloge, je odzivna in skrbno sodeluje z nami (C42). Midve predvsem sodelujeva pri razporejanju otrok v oddelke, da ni recimo v enem oddelku preveč težjih primerov. Pa tudi pri razporejanju spremljevalcev, razporejanju kadra, itd. Aktivno se vključi tudi pri težjih primerih, ko nam recimo straši niso pripravljeni prisluhniti in sodelovati z nami (C43). Zdaj nazadnje smo imeli primer hujših vedenjskih težav, ko vzgojiteljica sama več ni zmogla. Pri tem se je ravnateljica zelo angažirala.

JAZ: Super, to pa je lepo slišati. Za na konec pa bi vas prosila, če bi bili pripravljeni z mano podeliti kak vaš primer dobre prakse ali pa nekaj, kar vam je morda ostalo v lepem spominu.

SD3: Ja, lahko rečem da imamo nasploh kar veliko uspešnih primerov. Jaz osebno sem najbolj zadovoljna, ko vidim, da so starši zadovoljni. Ko lahko skupaj spremljamo napredek njihovega otroka (C44). Je pa ena stvar, ki je mogoče tekom najinega pogovora še nisem omenila pa ni čisto vezano na to vprašanje. Starši otrok s posebnimi potrebami imajo izredno težko nalogo, da se s tem soočijo. Tako kot sem prej omenila, da mi pedagoški delavci nimamo dovolj podpore na tem področju, tako je tudi straši nimajo. Pa ne govorim v vrtcu, ampak na sploh (C45). Recimo znanja o avtizmu je pri nas zelo malo in starši se nimajo na nikogar za obrnit po pomoč. Omenila sem že, da je tudi strokovnega kadra premalo, npr. logopedov izredno primanjkuje. Samoplačniške stvari pa so zelo drage in si jih težko privoščijo. Naš vrtec je letos dobil samo dve uri logopeda na teden za vse otroke (C46). Več preprosto ne dobimo. In tako se morejo straši znajti sami. Pogosto se tako znajdejo v stiski, so nemočni. Tudi razvojni oddelki

so polni, imajo vedno težje primere, zaposleni so preobremenjeni. Posledično je tudi meni tukaj težko napotiti starše tja, ker ne vem v kak oddelek bodo prišli, če sploh bodo prišli, kako bodo odreagirali na tiste vzgojitelje, ki so absolutno preobremenjeni, kako bo zanje poskrbljeno, itd. In to je meni tudi velik izziv, ker ne vem kaj potem staršem svetovati, da bo za njihovega otroka najboljše.

No, pa če se vrneva k pozitivnemu zaključku. Lahko rečem, da sem zelo vesela, ko vidim, da se spletejo tako lepe vezi med otroci in spremljevalci. Sama redno delam s spremljevalci, saj so otroci, ki jih potrebujejo res najbolj rizična skupina. To so otroci, ki potrebujejo stalno podporo in pomoč. In potem vidim, da je tudi staršem lažje pustiti otroka v vrtcu, ko vidijo da imajo njihovi otroci ob sebi osebo, na katero se lahko zanesejo (C47). Enako bom rekla, da me zelo razveseli, ko na timskih sestankih spremljamo napredek posameznega otroka. Pomemben del je, ko se starši zavejo, da gre za individualne napredke, da se otroci razlikujejo in da je zanje pomembno le to, koliko napreduje njihov otrok, tudi če drugi mogoče hitreje. Ko pridemo do te faze, je meni zelo prijetno, saj starši večkrat rečejo, da so zelo hvaležni za svojega otroka. Včasih ugotovijo, da jim ta otrok da več in se z njim več naučijo, kot bi se, če bi bil popolnoma zdrav. Rečejo tudi, da so hvaležni, da so zaradi tega otroka postali boljši ljudje (C48). In to je zame v svetovalnem delu velika proti-utež. Kljub temu, da delamo večinoma s težavami na vseh področjih, pa je na drugi strani ogromno hvaležnosti in to odtehta (C49).

INTERVJU D

JAZ: Kako vi, kot svetovalna delavka prepoznate otroke s posebnimi potrebami? Kako pridejo te informacije do vas in kateri koraki temu sledijo?

SD4: Greva čisto od začetka. Pri nas je tako, da svetovalne delavke na začetku šolskega leta povemo vsem vzgojiteljem, naj čim bolj individualno opazujejo vse otroke ter naj bodo pozorni na določene razvojne mejnike in odstopanja. Potem vzgojitelji hitro opazijo, če kateri otrok odstopa oz. če so pri otroku kakšni rizični dejavniki (D1). O tem obvesti mene, kot svetovalno službo, in me povabi v skupino na opazovanje določenega otroka. Jaz načeloma opravi od tri do pet opazovanj enega otroka, sproti opažanja zapisujem in na koncu izdelam poročilo svojih opažanj (D2). Običajno se najprej pogovorim z vzgojiteljico in poskuša skupaj oblikovati določene prilagoditve za otroka v oddelku (D3). Prisotna sem tudi pa pogovornih minutkah oz. govorilnih urah, kamor povabimo starše in kjer jim predstavim svoja opažanja ter dogovorjene prilagoditve (D4). Potem pa je odvisno od primanjkljaja. Če samo prilagoditve v oddelku niso dovolj ali če ne opazimo napredka pri otroku, potem starše prosimo za soglasje, da pride otroka v oddelek pogledat še naša specialna pedagoginja. Ona prav tako opravi opazovanja, napiše poročilo in običajno starše z otrokom napoti v razvojno ambulanto (D5). Tam otroka pregledajo strokovnjaki in izdelajo zapisnik multidisciplinarnega tima, ki je naša podlaga za nudenje dodatne strokovne pomoči (D6). Ker pa je na razvojne ambulante velik naval in ker posledično postopki trajajo dlje časa, mi pa izgubljam dragocene mesece, včasih tudi celo leto, ko bi otroku že lahko nudili pomoč, so pred parimi leti pri nas oblikovali še malo hitrejši način. Pri nas lahko strokovna skupina vrtca, ki jo sestavljamo jaz, kot svetovalna delavka, vzgojiteljica, specialna pedagoginja in ravnateljica, odločimo, da otrok kaže rizične dejavnike ter mu napišemo načrt pomoči. To je potem podlaga, da mu lahko nudimo dodatno strokovno pomoč do pol leta, lahko pa se tudi podaljša do enega leta, če se stvari v tem času še niso uredile v razvojni ambulanti (D7). No, in otroku je potem v vrtcu lahko nudena dodatna strokovna pomoč. Lahko to traja do vstopa v šolo, lahko pa se tudi prej

zaključi (D8), če ugotovimo, da je napredek dovolj velik in otrok dodatne strokovne pomoči ne potrebuje več. Imamo pa tudi primere, ko k nam pridejo otroci, ki že imajo odločbo (D9) ali pa samo menjajo skupino. Tukaj pa gre malo hitreje, saj je otrokom že zagotovljena dodatna strokovna pomoč. Tukaj jaz v bistvu samo skomuniciram zadeve z vzgojiteljico, če potrebuje kakšno pomoč.

JAZ: Aha, če sem prav razumela, dodatno strokovno pomoč prevzame specialna pedagoginja. Kako pa ste vi, kot svetovalna delavka vključeni v delo z otrokom s posebnimi potrebami?

SD4: Torej jaz sem vključena v opazovanje otroka. Individualnih ur strokovne pomoči jaz ne nudim (D10). Po nekaterih vrtcih pa vem, da imajo tako, da tudi to opravlja svetovalna služba. Pri nas nimamo takšnega števila otrok, da specialna pedagoginja tega sama ne bi mogla pokrit. Še vseeno pa sem jaz koordinator. To pomeni, da sodelujem s starši in vzgojitelji; oblikujem individualiziran program na podlagi zapisov vzgojitelja, specialne pedagoginje in predlogov staršev; skličem strokovne skupine,... (D11) Strokovne skupine se pri nas srečajo trikrat letno. Na začetku leta predstavimo naša opažanja, starši svoja in naredimo načrt. Potem nekje v mesecu Februarju delamo polletno evalvacijo, uvedemo potrebne spremembe in koncu šolskega leta imamo končno evalvacijo.

JAZ: Se vzgojiteljice pogosto obračajo na vas za pomoč? Recimo ob vsakdanjih situacijah, čeprav ima otrok že odločbo in dsp?

SD: Ja, absolutno. Še posebej, ko gre za nemirnejše otroke s čustveno vedenjskimi motnjami. Takrat potrebujejo največ podpore, saj se ne čutijo dovolj kompetentne, da bi same vpeljevale nove metode. Raje pridejo do mene, skupaj predebatiramo, jaz jim dam nekaj predlogov, kako in kaj, potem pa one to poskušajo uvesti v praksi (D12). Mi namreč v individualiziranem načrtu napišemo tudi načrt pomoči družini (D13). To bi sicer naj spisala razvoja ambulanta, pa ga običajno ne. Zato ga mi tukaj in po tem načrtu lahko potem naše delo tudi spremljamo in evalviramo. Tako da ja, pogosto pomagam vzgojiteljicam.

JAZ: Kaj pa vaše sodelovanje s starši? Se pogosteje obračajo na vzgojiteljice ali tudi direktno na vas?

SD4: Če pride do kakšne stiske starša ali večje problematike, potem se obrnejo name. Če gre pa bolj za redno spremljanje in izmenjavo informacij pa kar na vzgojiteljico (D14), bodisi ob prihodu otroka v vrtec bodisi na pogovornih minutkah.

JAZ: Pred začetkom intervjuja ste mi omenili, da ste v tem vrtcu zaposleni eno leto. Pa me vseeno zanima vaš pogled ali pa če ste dobili kakšne informacije od vaših predhodnic. Bi rekli, da se je delo svetovalne službe na tem področju v zadnjih letih kaj spremenilo?

SD4: Zagotovo vem, glede na evidence, da imamo vsako leto višje število otrok s posebnimi potrebami. V letošnjem šolskem letu imamo evidentiranih dvajset otrok s posebnimi potrebami, v lanskem letu jih je bilo petnajst, v predlanskem letu pa enajst (D15). To so zdaj številke, ki jih imam v glavi iz zadnjih let. Zelo razvidno je torej, da naraščajo, skoraj za enkrat v treh letih. Ne morem pa reči koliko je še tistih otrok, ki še niso evidentiranih. Smo pa mi drugače vrtec, kjer imamo tudi kar nekaj priseljencev iz Rusije in Ukrajine, pri katerih je ovira jezik. Njim je zagotovo težje sodelovati pri dnevni rutini, aktivnosti, poslušati pravljico, ipd., če je ne razumejo. So zagotovo bolj nemirni, kažejo kakšne vedenjske težave ampak jih mi ne želimo prehitro usmeriti kot otroke s posebnimi potrebami (D16). Tukaj se res trudimo in spodbujamo slovenski jezik ter izražanje. So pa med

njimi tudi primeri, ko ni kriv samo jezik ampak je problem še nekje drugje. Tako da tudi pri tem moramo biti zelo pazljivi. Eden od razlogov za višje število otrok s posebnimi potrebami je gotovo ta, da ne rabimo čakati na podlago razvojne ambulante ampak da lahko že sami prej usmerimo otroka (D17). Sigurno pa delamo z več nemirni otroki, z več vedenjskimi težavami kot prej, medtem ko ne opažam takšne razlike pri razvojnih zaostankih (D18). Vsaj v našem vrtcu je tako. V svetovalni službi imamo torej večji obseg dela, več je koordiniranja otrok s posebnimi potrebami, sodelovanja s starši, načrtovanja dela s posameznim otrokom, dokumentacije, itd. (D19)

JAZ: S kakšnimi izzivi pa se vi, kot svetovalna delavka srečujete pri delu z otroki s posebnimi potrebami?

SD4: Meni osebno je najtežji ta prvi stik s starši, ta prva komunikacija (D20). Seveda je odvisno od starša. Nekateri so zelo ozaveščeni, informirani, željni da se otroku nudi pomoč, tudi sami iščejo različne rešitve, ipd. Nekateri straši pa imajo večje težave s sprejemanjem tega. Tako, da je meni izziv kako staršem predstaviti, da nudenje dodatne strokovne pomoči otroku ni nekaj slabega, ni nek tabu, ni označevanje otroka (D21). Predvsem jim želim dati vedeti, da je naša prioriteta delati dobro za otroka, mu pomagati in čim prej nadoknaditi določene zaostanke. Dejstvo je, da čim več naredimo do šole, lažje bo kasneje otroku. Je pa na koncu koncev vedno odločitev staršev tista, ki bo dokončna. Mi lahko stopimo za otroka, naredimo kar je v naši moči, ga podpremo kolikor lahko, potrebujemo pa starše, ki nam pridejo naproti.

JAZ: Prej sva omenili jezik, predvidevam, da imajo tudi straši lahko težave z jezikom in je zato še težje?

SD4: Ja, sigurno. Če zna starš angleško, kar sicer moram reči, da večina naših staršev zna, potem komuniciramo angleško. Vsi pa seveda ne in tudi to zna biti izziv (D22). Se pa jaz potem trudim, da tudi vsa vabila, poročila, soglasja in drugo dokumentacijo prevedem v angleščino in grem te stvari z njimi skozi, da vem, da res razumejo. Glede tega se jaz prilagam, mi pa to vzame veliko časa (D23). Pa če omenim še en izziv, sigurno bi nam bilo lažje, če bi postopki v razvojnih ambulantah stekli hitreje. Njihovo mnenje je nam zelo dragoceno, saj imajo oni multidisciplinarni tim, veliko specialistov, tudi socialne delavce, in to nam da zagotovo neko širšo sliko o otroku (D24).

JAZ: Kaj pa bi rekli, da vam je pri tem v pomoč? Kaj so vaši viri pomoči?

SD4: Jaz imamo srečo, da dobro sodelujem z našo specialno pedagoginjo. Res se vedno lotiva diskusije o vsakem otroku posebej in sva stalno na vezi (D25). Potem meni je v veliko pomoč tudi naša pomočnica ravnateljice, ki je pred mano delala na tem delovnem mestu in ima veliko izkušenj iz svetovalne službe. Zame je dober vir informacij, nasvetov, je dobra podpora in pomoč (D26). Potem imamo tudi aktiv svetovalnih delavk, s katerimi se srečujemo enkrat na mesec in kjer tudi lahko vedno predebatiram svoje izzive (D27). Sigurno je tu tudi strokovna literatura tista na katero se sama večkrat obrnem (D28). Pa razna izobraževanja, ki se jih poslužujemo, tudi teh je kar nekaj na voljo na to tematiko (D29). Jaz pogosto iščem še brezplačne vsebine tudi za starše, da jim lahko predlagam kaj uporabnega (D30).

JAZ: Kaj pa za vzgojitelje, ali dodatno izobražujete tudi njih?

SD4: Zdaj, če ni nekega zanimanja oz. samoiniciative, potem sem jaz običajno tista, ki jim predajam strokovne informacije in znanje (D31). Saj vemo, če ni notranje motivacije, potem izobraževanja nimajo smisla.

JAZ: Na kakšen način pa bi rekli, da vas vodstvo vrtca podpira pri delu z otroki s posebnimi potrebami? In kaj bi še mogoče potrebovali?

SD4: Menim, da z vodstvom zelo dobro sodelujemo, tako s pomočnico ravnateljice kot tudi z ravnateljico. Obe me strokovno podpirata, imata neke zakonske podlage, pravilnike, sta izobraženi, podpirata zunanja izobraževanja, da lahko gradim znanje na tem področju,...tako da sigurno sta angažirani in zaznavata problematiko (D32). Kaj bi pa še potrebovala...jah, to pa težko rečem.

JAZ: Ali je po vašem vrtcu vrtec kot ustanova usmerjen v delo na tem področju? So kakšni vzvodi za dodatno delo?

SD4: Ja, jaz bi rekla, da je. Vidi se, da se pomočnica ravnateljice prej, kot svetovalna delavka zelo ukvarjala s to problematiko in da zadevo pozna. Posledično jo to tudi zanima, je nek interes in zato se lahko razvijamo, lahko se obrnemo nanjo in nas vedno podpira. Če pa v vrtcu ne bi bilo nikogar, ki bi se poleg mene na to spoznal, pa bi bilo sigurno težje. Tako pa vzvodi za dodatno delo izhajajo znotraj kolektiva, kar je spodbudno (D33). Nimamo pa supervizij ali intervizij, ki bi bile tudi koristne.

JAZ: Za na konec pa bi vas samo še prosila, če lahko z mano podelite kak primer dobre prakse, mogoče iz prejšnjega leta.

SD4: Specifično z otroki s posebnimi potrebami?

JAZ: Tako je.

SD4: Kot že rečeno, jaz nisem nikoli delala z otrokom ena na ena kot izvajalka dodate strokovne pomoči, tako da nimam ravno primera neke aktivnosti. Opazim pa eno stvar, pri moji sodelavki, ki se mi pa zdi fajn. Ko se sama spomnim na svoje šolanje pa tudi potem prakso, ki se jo opravljala v šoli in vrtcu, se spomnim, da je dodatna strokovna pomoč vedno potekala izven razreda oz. igralnice. Pri naši specialni pedagoginji pa vidim, da se res trudi vključiti skupino in večkrat delati z otrokom znotraj skupine, ne samo na samem, individualno. Podpre ga tudi pri aktivnostih, ki se dogajajo v oddelku, tako da ni vedno izločen. Sigurno je individualno delo tudi kdaj pomembno in ima svoje prednosti ampak, če se da stvari izvesti v skupini, bolj inkluzivno, pa je to še boljše. Otrok tako ni izključen, spremlja se ga znotraj skupine, drugi otroci mu lahko pomagajo, če to potrebuje pa še vzgojiteljica dobi primer dobre prakse, kako delati z njim (D34). Tako da je poučno za vse. Težava se v bistvu ne odstrani ampak jo skušajo skupaj rešiti.

JAZ: Super, to pa je dober primer inkluzivne prakse.

SD4: Ja, tudi drugim otrokom je zelo fajn, ko pride ona v skupino in lahko zraven sodelujejo pri aktivnostih in igri. Se mi zdi, da je to zelo lepo sprejeto in vsi imajo nekaj od tega.

JAZ: Krasno, najlepša hvala!

INTERVJU E

JAZ: Za začetek bi vas vprašala kako vi, kot svetovalna delavka, prepoznate otroke s posebnimi potrebami v vrtcu? Kako pridejo te informacije do vas in kateri koraki potem temu sledijo?

SD5: Več načinov je. V prvi vrsti se name obrnejo vzgojiteljice ali pomočnice, skratka vzgojni tandem, ko opazijo, da kakšen otrok ne sledi drugim vrstnikom, ne zmore sodelovati, ima kakšne fizične primanjkljaje, govorne, ne razume navodil, ipd. (E1) Tako da, v tem primeru, ko me kontaktirajo one, se dogovorimo, da pridem jaz v skupino opazovat otroka. Najprej se vedno pozanimam, če so vzgojiteljice že govorile s straši, če imajo straši že kakšne informacije, če so one dobile kakšne informacije, npr. da je otrok že voden v razvojni ambulanti ali da hodi na fizioterapijo ali kaj podobnega. Skratka pridobiti želim čim več informacij. Potem pa jaz opazujem nekajkrat opazujem otroka (E2). To je najpogostejši način. Drugi je, da lahko dobimo zaprosilo iz centra za zgodnjo obravnavo ali od kakšne psihologinje, specialne pedagoginje, ki družino že obravnavajo v okviru zdravstvenega doma. Pri tem otroku torej že vemo, da se že nekaj dogaja, da je otrok že nekje v obravnavi in da bo nadalje potreboval še dodatno strokovno pomoč v vrtcu (E3). Še en način pa je, da starši sami opazijo določena odstopanja in se potem obrnejo na nas. Je pa ta zadnji način, da straši sami pridejo, zelo redek (E4).

JAZ: Kaj pa sledi potem, ko imate vi zavedena neka opažanja?

SD5: Mi imamo zaposleno tudi vzgojiteljico za zgodnjo obravnavo, ki z mano sodeluje. Tudi ona opravi opazovanje v oddelku in potem se skupaj posvetujeva (E5). Potem pa običajno pokličemo starše na pogovor. Staršem na razgovoru nato povemo kaj smo opazili in jim svetujemo za naprej. Običajno predlagamo, da se sproži postopek, da otrok dobi zapisnik razvojne ambulante, na podlagi katerega potem mi otroku v vrtcu lahko nudimo dodatno strokovno pomoč (E6). Staršem tudi razložim kako to poteka, zakaj je to dobro in kako lahko to otroku pomaga, da do šole svoje primanjkljaje že v veliki meri odpravi oz. kompenzira (E7).

JAZ: Ali tudi vi izvajate dodatno strokovno pomoč tukaj v vrtcu ali zgolj vzgojiteljica za zgodnjo obravnavo?

SD5: Ne, jaz je ne izvajam. Do lani smo imeli eno, letos pa imamo dve vzgojiteljici za zgodnjo obravnavo. Ena je po profilu inkluzivna pedagoginja, druga pa pedagoginja in oni dve izvajata dodatno strokovno pomoč. Tako da jaz same dodatne strokovne pomoči ne izvajam (E8). Drugače pa je moja naloga, da kot svetovalna delavka koordiniram delo teh strokovnih skupin ter sodelovanje z zunanjimi institucijami. Vsako leto moram urediti zapisnike strokovnih skupin, zapisati kdo jih sestavlja in organizirati najmanj dva sestanka za vsakega otroka (E9).

JAZ: Kaj pa če ima vzgojiteljica v skupini kakšne težave z določenim otrokom, se potem naprej obrne na vas po pomoč?

SD5: Ja, se tudi name obračajo, lahko pa tudi na vzgojiteljico za zgodnjo obravnavo. V takih primerih dajem vzgojiteljicam predvsem nasvete, kako ravnati s posameznim otrokom v določenih situacijah. Ko z določenim otrokom nekaj časa delam in ga opazujem, poznam že določene metode dela, ki mu ustrezajo (E10). Npr. določeni otroci potrebujejo umik iz skupine ali pa spremembo dejavnosti, če kakšne ne zmore oz. ne zdrži. Tudi pri umirjanju in pri počitku me kdaj prosijo za nasvete. Tako da ja, nudim tudi strokovno podporo vzgojiteljicam. Včasih po potrebi poiščem tudi kakšna izobraževanja, ki bi vzgojiteljicam lahko pomagala in jih tja napotim. Sem že iskala tudi določenega strokovnjaka, ki je potem prišel v skupino in dal vzgojiteljicam kak nasvet in podporo (E11). Zlasti zdaj, ko opažamo veliko znakov avtizma, se mi zdi, da vzgojiteljice kar potrebujejo to stalno pomoč in podporo (E12). Večkrat sem se že vključila pri kakšnem otroku s hujšimi čustveno vedenjskimi motnjami.

Včasih pa se v skupino vključim tudi samo kot tretja oseba ali spremstvo, če se gre kam izven vrtca pa je v skupini kak otrok, ki bi potreboval dodatno osebo (E13). Tako da ja, imamo različne načine pomoči.

JAZ: Kaj pa menite, ali se je vaše delo na področju del z otroki s posebnimi potrebami v zadnjih letih kaj spremenilo?

SD5: Otrok s posebnimi potrebami je vedno več. Ko sem jaz, leta 2018 začela delati v vrtcu, je bilo v vrtcu sedemnajst otrok s posebnimi potrebami na vse skupaj petsto trideset otrok. Letos imamo štiriinštirideset otrok s posebnimi potrebami (E14). Vsi se sprašujemo zakaj je temu tako pa nimamo odgovorov. Zagotovo je ta mreža bolj razširjena, bolj smo pozorni, prej se stvari opazi in hitro urgira (E15). Jaz recimo vsak september spremljam uvajanje novincev. Letos jih imamo okrog sto trideset. Prvi mesec hodim po skupinah in spremljam kako se uvajajo. Letos sem skoraj v vsaki skupini novincev opazila kakšnega otroka, ki izstopa. Seveda ne morem zdaj še nič reči, to je še čisto uvajalno ampak na prvi vtis pa se opazijo odstopanja. In zelo verjetno je, da bomo kasneje te otroke opazovali še naprej in mogoče obravnavali (E16). Za nekatere pa imamo tudi že podatek, da so že vodeni v razvojni ambulanti. Tako da menim, da bo to število otrok s posebnimi potrebami še naraščalo. Opažamo predvsem porast govornih težav. Vsako leto z logopedinjo pred vstopom v šolo narediva analize predšolskih otrok. In dve leti nazaj je kar dve tretjini predšolskih otrok potrebovalo logopeda (E17). Tako da potrebe po logopedskih obravnavah strmo naraščajo, logopedov pa zelo primanjkuje. Potem pa tudi motnje pozornosti, koncentracije so zelo opazne pri današnjih otrocih, kar je najbrž posledica tega, da so otroci že zelo zgodaj »priklenjeni« na ekrane (E18). Pa tudi gibalnih primanjkljajev opažam vedno več, otroci niso vajeni niti hoje, kaj šele kakšnih iger z žogo ipd. (E19) Omenila sem tudi že spekter avtističnih motenj, ki je precej v porastu. Včasih prej je bil mogoče ena celo generacijo, zdaj jih imamo že za dva oddelka (E20).

JAZ: Imate v vašem vrtcu tudi razvojni oddelk?

SD5: Ja, imamo. Imamo vključenih šest otrok, kar je tudi normativ, z zelo hudimi motnjami, tako da je kar zahteven oddelk. Razvojni oddelk imam jaz pod okriljem. Redno spremljam otroke, sodelujem s starši, vodim vse strokovne skupine, sodelujem z zunanjimi strokovnjaki, itd. (E21) Zaposleni imamo pa še dve strokovni delavki, eno surdopedagoginjo in eno vzgojiteljico pomočnico. V ta oddelk tedensko prihajata tudi fizioterapevtka in delovna terapevtka, tako da tudi z njima sodelujem. In pa tudi s socialno delavko iz zdravstvenega doma sva redno na vezi in skupaj spremljava te otroke. Je pa, kot rečeno, razvojni oddelk poln in tudi čakalna vrsta je vedno daljša. Zato si zdaj prizadevamo, da bi tudi v vrtcu v sosednji občini odprli razvojni oddelk, saj jih trenutno pokrivamo mi. Otrok, ki čakajo je ogromno (E22). Naj pa omenim, da smo na ta oddelk zelo ponosni. Nahaja se v enoti, kjer so trije klasični oddelki, ter en ta razvojni. In jaz grem vedno tako rada tja, tam otroci res tako lepo delujejo, prav v sožitju so. Imajo skupne aktivnosti, se skupaj igrajo. Se mi zdi to odlično za otroke, da že zgodaj začnejo razvijati empatijo, skrb drug za drugega in sprejemanje drugačnosti (E23).

JAZ: S kakšnimi izzivi pa se vi srečujete pri delu z otroki s posebnimi potrebami?

SD5: Do lanskega šolskega leta smo bili brez vzgojiteljice za zgodnjo obravnavo in zato je bil do lani moj največji izziv je dobiti izvajalce dodatne strokovne pomoči. Na leto sem včasih sodelovala tudi z desetimi zunanjimi strokovnjaki in to je bilo zelo naporno (E24). Lani smo dobili eno vzgojiteljico za zgodnjo obravnavo, letos še drugo. Oni dve sta torej naši notranji sodelavki, vsaka dobi polovico otrok in tudi jaz potem točno vem, s katero govoriti o katerem otroku. Jaz v bistvu zdaj nadzorujem delo, urejam dokumentacijo in jo pošiljam naprej. Pa

seveda vodim razvojni oddelek, kot že rečeno. No, se pa še vedno srečujemo s pomankanjem strokovnjakov, recimo logopedov sploh ne dobimo. Zavedamo se da bi otroci potrebovali logopeda, saj naši vzgojiteljici za zgodnjo obravnavo lahko data otrokom kakšne vaje za razvijanje besednega zaklada, logopeda pa v celoti ne moreta nadomestiti (E25). Logoped v vsak vrtcu bi bil po mojem mnenju nuja. Tako da to je kar izziv. Potem izziv je včasih tudi delo s starši otrok s posebnimi potrebami. Načeloma se kar odzivajo, prihajajo na sestanke, ne upoštevajo pa vsi naših usmeritev. Če jim damo recimo kakšna navodila, vaje, igre, kaj bi lahko oni doma počeli z otroki, se tega pogosto ne držijo. Pa ne gre to za domače naloge ampak gre za aktivnosti, ki bi zelo pripomogle pri otrokovem napredku. Tako pa se mi v vrtcu trudimo, oni doma pa tega ne nadaljujejo (E26). Tako da usmerjanje staršev zna biti še en izziv. Seveda pa ne govorim o vseh starših. Kar nekaj je tudi takih, ki so zelo aktivni, zelo sodelujemo, z veseljem sprejmejo našo pomoč in so hvaležni za naše usmeritve. Kar je dober znak tudi za naprej.

JAZ: Se vam kakšni izzivi pojavljajo tudi pri teh prvih stikih s starši, ko je potrebno predati informacije o vaših opažanjih? To vseeno niso ravno vesele novice.

SD5: Ja, tudi to je včasih izziv. Starši znajo reagirati zelo burno, v smislu, če mislim, da je njegov otrok neumen. Pogosto je prisoten tudi strah pred stigmatom, da bo njegov otrok zdaj označen in izločen (E27). V teh primerih moramo res dobro razložiti, da mu mi ne dajemo nobene diagnoze in da otrok ne bo zaznamovan.

JAZ: Seveda, razumljivo. Kdo pa je vam pri spoprijemanju s temi izzivi v pomoč? Kaj so vaši viri pomoči?

SD5: Jaz moram reči, da je naša ravnateljica tista, na katero se lahko vedno obrnem. Je zelo razumevajoča. To se mi zdi zelo pomembno, da te ravnatelj ceni, podpira in ti je vedno na voljo za pomoč in podporo (E28). Ona včasih pri svojih ravnateljskih virih potem poišče pomoč za nas, do teh mi vedno nimamo dostopa (E29). Potem tudi moji dve kolegici, vzgojiteljici za zgodnjo obravnavo. Smo dober tim, z njimi se lahko posvetujem, če imam kakšne strokovne dileme in izzive. Tako da z njimi mi je bistveno lažje (E30). Dobro sodelujem tudi z zdravstvenim domom, s centrom za zgodnjo obravnavo. Smo tedensko na vezi, včasih gremo tudi skupaj opazovati določenega otroka, si izmenjujemo mnenja,... (E31)

JAZ: Super, vodstvo ste torej rekli, da je podporno. Kako pa bi rekli, da je vrtec kot ustanova usmerjena v delo na tem področju? So kakšni vzvodi za dodatno delo?

SD5: Ja, zelo veliko damo na izobraževanje strokovnih delavcev. Vsako leto predebatiramo primerne tematike in poiščemo takšna izobraževanja (E32). Lani smo imeli gospo Damjano Šmid, ki nas je izobrazila o delu z zahtevnejšimi primeri otrok s posebnimi potrebami. Zdaj v kratkem imamo načrtovano izobraževanje na temo ADHD. Tako da tu je vrtec kar aktiven. Sproti se večkrat povežemo tudi z raznimi strokovnjaki. Naš strokovni kader se zaveda pomena dodatnih izobraževanj, saj je pomembno da smo stalno odzivni in se prilagajamo na spremembe.

JAZ: Odlično. Za na konec pa me zanima, če bi lahko z mano podelili en vaš primer dobre prakse. Ali mogoče kakšno misel, nekaj lepega kar vam je ostalo v spominu.

SD5: En primer imam, ki ga rada vsakemu povem. Imeli smo dvojčka, zdaj sta že v osnovni šoli. Oba sta se borila s hudo motnjo, en še bolj kot drugi, sploh pri hoji je bil drugi bolj oviran. Oba smo vključili v redni oddelek, ker v razvojnem oddelku nismo imeli prostora. Sta pa bila oba vodena še na Soči zaradi invalidnosti. Sploh ta drugi se nikakor ni vključeval med vrstnike, imel je stalnega spremljevalca, fizično smo ga morali omejiti. Prvi pa je bil

tako obremenjen s pomočjo svojemu šibkejšemu bratcu, da se sam sploh ni želel zaigrati, ves čas mu je želel pomagati. Nato pa smo ju ločili, vsakega v svoj oddelek. Še vedno smo intenzivno delali z njima, se povezovali z zunanjimi institucijami, delali timsko, jima odložili tudi šolanje in v tem času sta oba izjemno napredovala. Prvi je v zadnjem letu vrtca že bral, pisal, računal, postal je zelo empatičen do drugih, družaben. Ta, ki je imel hujšo motnjo, pa je zelo napredoval pri hoji in vedenju. Ni bil več agresiven, začel je uporabljati besede, zelo je bil navezan na strokovne delavce, skratka izreden napredek pri obeh. Po vrtcu je šel en v redno osnovno šolo, drugi pa v oddelek s prilagojenim programom. Moram reči, da sta bila tudi oba starša prava borca, intenzivno smo sodelovali in na koncu lahko rečemo, da smo bili uspešni. Tudi na Soči so rekli, da ne morejo verjeti kakšen napredek sta naredila otroka (E33).

JAZ: To pa je res krasna in uspešna zgodba.

SD5: Je! Pa tudi drugih lepih zgodb je polno. Se spomnim še enega fantka, ki smo mu pri treh letih omogočili dodatno strokovno pomoč in takrat je vse kazalo, da bo šel kasneje fant v šolo s prilagojenim programom. Pa je na koncu v treh letih tako napredoval, da je šel v redno šolo in jo zdaj izdeluje uspešno. Verjamem, da če dobijo otroci pravočasno pomoč v vrtcu, lahko do šole ogromno naredijo (E34).

JAZ: Super, najlepša hvala za vse informacije in čudovit zaključek.

INTERVJU F

JAZ: Kako vi, kot svetovalna delavka v vrtcu, sploh prepoznate otroke s posebnimi potrebami? Kako opazite določena odstopanja, kako pridejo te informacije do vas?

SD6: Pri nas poskušamo imeti sistem dokaj odprto zastavljen. Ne vem koliko poznate zakonodajno področje, zdaj imamo Zakon o celostni zgodnji obravnavi predšolskih otrok s posebnimi potrebami. Namen tega zakona je bil oz. je, da se naredi podpora, odzivanje in obravnavo v vrtcih fleksibilnejšo in dostopnejšo. Prej je bilo to kar problem, saj so bili postopki zelo formalni, zgolj preko odločb, kot trenutno še vedno velja za šole, in potrebna je bila opredelitev posebnih potreb oz. določena diagnoza. Zdaj je bolj namen, da se otrokom zagotovi pomoč in podpora v vrtcu, bolj na podlagi otrokovega funkcioniranja, kot pa da se oblikuje diagnostika in stroga opredelitev (F1). Tudi v zdravstvu so bolj naklonjeni tej fleksibilnosti. Tako da tudi pojem »posebne potrebe« je že malo negativno obtežen, sploh kratica »opp«. To ni prijetna oznaka in noben starš je ne želi za svojega otroka. Izraz se je vpeljal že pred leti, ko pa je seveda nadomestil še bolj težke in stigmatizirajoče izraze. Tako da mi poskušamo delovati čim bolj odprto, redko uporabljamo izraz »opp«, govorimo bolj o težavah v razvoju ali o izzivih (F2). Sicer nam tudi izraz »zgodnja obravnava« ni najbolj blizu, ker je bolj medicinsko obtežen, sploh beseda »obrnava«. Poudarek pri nas je bolj na inkluziji (F3). Mogoče sem sicer zdaj malo zašla ampak želela sem samo predstaviti kako kompleksno je to področje. Če se vrneva na prepoznavanje, to v vrtcu niti ni tako zahtevno. Razvoj je med otroki zelo različen, seveda pa smo pozorni na določeno toleranco. Pogosto vzgojiteljice predlagajo določene otroke (F4). Mi jih zelo podpiramo, da tukaj ni prav ali narobe ampak samo pomembno je, na kakšen način se te stvari predstavi in skomunicira. Staršem je potrebno povedati, da so te stvari vezane samo na vrtec in da se potem s prehodom v šolo oni neodvisno lahko odločajo ali želijo v šoli nadaljevati s pomočjo ali ne (F5). Nekateri starši so pri sprejemanju naših informacij seveda bolj odprti, drugi manj. Smo pa s to našo odprtostjo in

fleksibilnostjo dosegli, da je vključenih več otrok in je posledično tudi lažje tistim staršem, pri katerih otroci se zaznavajo večje težave. S tem želimo doseči, da ni neke stigme, nekega težkega kriterija, ker potem se starši prestrašijo (F6). Razen če gre seveda za kakšne večje primanjkljaje že od rojstva. Lahko pa starši otroka tudi sami predlagajo in dobijo napotnico v zdravstvu. Naloga nas svetovalnih delavcev je predvsem odzivanje in podpora (F7).

JAZ: Kako pa vi postopate po tem, ko se vzgojiteljji obrnejo na vas?

SD6: Če pridejo do mene po kakšne osnovne informacije ali željo po podpori, jim jaz skušam le to podati ter predstavim jim kakšne možnosti so znotraj sistema in kako je do teh možno priti. Pri kakšnih primerih se tudi bolj aktivno vključim (F8) ampak, ker imamo svetovalni delavci še toliko drugega dela, to ni vedno mogoče. Mi imamo znotraj vrtca zaposlene tri inkluzivne pedagoginje za dodatno strokovno pomoč. Z njimi redno sodelujem, so pa one potem bolj vključene v nadaljnje delo s temi konkretnimi otroki (F9).

JAZ: Kakšna pa je torej vaša vloga oz. delo z otroki s posebnimi potrebami?

SD6: Jaz imam bolj koordinacijsko vlogo. Imam v bistvu pregled za cel vrtec (F10). Je pa teh otrok tako veliko, da vseh niti ne poznam najbolje. Se pa pri določenih težjih primerih tudi kdaj aktivno vključim, sploh, ko je potrebna moja strokovna pomoč (F11). Skrbim tudi za zagotavljanje spremljevalcev otrokom, ki jih potrebujejo. Imamo kar nekaj spremljevalcev in znižanih normativov v oddelkih, tako da tudi jaz koordiniram (F12). Pa seveda potem spremljam, da je ta dodatna pomoč vedno zagotovljena. Poleg treh inkluzivnih pedagoginj, v naš vrtec prihaja še socialna pedagoginja iz drugega vrtca. Vseeno pa trenutno skupaj razmišljamo in iščemo, kako bi delali v prihodnje, saj se spreminja tako moja, kot tudi narava dela teh strokovnih kolegic. Včasih je bilo manj otrok, imeli so večji obseg pomoči in bolj ali manj je bilo za celo leto fiksirano katera kolegica za dsp dela s katerim otrokom. Zdaj pa se stvari spreminjajo tudi tekom šolskega leta (F13). Včasih se kateremu otroku določi manj pomoči, če ugotovimo, da je ne potrebuje več v največjem obsegu, da se lahko vmes določi pomoč še drugemu. Tako da imamo tudi iz tega vidika bolj fleksibilen pristop, kar pa spreminja naravo delo kolegic za strokovno pomoč. To pa zahteva večjo potrebo po prilagajanju.

JAZ: Kako pa potek vaše sodelovanje s kolegicami za dodatno strokovno pomoč, pa tudi kako z drugimi vzgojiteljicami? Imate kakšna redna srečanja ali se na vas obračajo po potrebi?

SD6: S kolegicami za dodatno strokovno pomoč smo aktiv oz. tim za zgodnjo obravnavo. Me se dobivamo vsaj enkrat na mesec, včasih tudi večkrat po potrebi (F14). Z ostalimi vzgojiteljicami pa običajno bolj sproti iščemo možnosti za sodelovanje. Predvsem zato, ker je organizacijsko težko, da bi imeli stalna srečanja (F15). Tako da se prilagajamo situaciji.

JAZ: Kaj pa sodelovanje s starši? Kako vi in vaš aktiv sodelujete s starši?

Me seveda sodelujemo pri pripravi vzgojiteljic, na pogovor s starši ampak načeloma je fajn, da začnejo vzgojiteljice same s starši, da nas ni zraven, če ni to potrebno. Da ni takoj obteženo, da je to nek sestanek, na katerem moramo biti vsi prisotni. Tako je tudi staršem običajno lažje in se ne prestrašijo že na začetku (F16). Vzgojiteljice so tudi tiste, ki otroke najbolj poznajo in jim starši tudi najbolj zaupajo. V našem aktivu za zgodnjo obravnavo smo oblikovale tudi naš interni obrazec, ki ni nujen, je pa lahko v pomoč pri vključevanju v zgodnjo obravnavo. Ta obrazec lahko vzgojiteljica in straši na pogovoru pogledajo ter izpolnijo. Je kratek in razumljiv.

Vsebuje predlog o dodatni strokovni pomoči v vrtcu. Straši ga lahko tudi dopolnijo, kasneje pa gredo z njim v zdravstvo (F17). Tako da jim je neko izhodišče, nek dokument, na podlagi katerega lahko postopajo naprej.

JAZ: Super, zanimiva praksa. Ali bi rekli, da se je vaše delo na tem področju, pri delu z otroki s posebnimi potrebami v zadnjih letih kaj spremenilo? Poleg tega kar ste omenili, da je otrok več.

SD6: Ja, spreminja se sistem v celoti, kar je nam pozitivno, saj nam omogoča večjo fleksibilnost (F18). Omenila sem recimo spremembo zakonodaje. To je seveda potrebno spremljati in se prilagajati. In pa seveda večje so potrebe, zaradi vedno večjega števila izzivov, razvojnih težav, posebnosti idr. Le-te so prisotne skoraj v vsakem oddelku (F19). Opazamo, da so spremembe prisotne na vseh področjih otrokovega razvoja, recimo na gibalnem, groba motorika (F20), potem spremembe in zaostanki pri komunikaciji in odzivanju, tudi na govornem področju je porast (F21), pa motnje pozornosti, znižanje frustracijske tolerance...je kar velik spekter teh težav oz. razvojnih posebnosti, ki jih je vedno več (F22).

JAZ: Kakšni pa so po vašem mnenju razlogi, da se tako povečuje to število raznoraznih težav?

SD6: O tem se tudi pogovarjamo znotraj vrtca, razmišljamo skupaj z vzgojiteljicami. Težko je čisto razumeti ta pojav ampak sigurno gre za nekaj širšega v družbi, kar vpliva na splošen porast stresa, duševnih težav, čustvenih stisk, tako pri odraslih kot pri otrocih. Posledično otroci v najzgodnejšem razvoju mogoče ne dobijo to, kar bi potrebovali in posledice se potem kažejo na vedenju, čustvovanju, odzivanju. Tako da jaz mislim, da to izvira iz družbenih sprememb (F23). Prav zato se mi zdi, da moramo zelo zavestno pristopati k temu pojavu, razmišljati o prioritetah pri našem delu in se tako vsaj delno zoperstaviti tem trendom. Otroci potrebujejo mir, prosto igro, tople odnose, tople stik,...Preveč dodatnega dogajanja jim povzroča stres na katerega se potem po svoje odzivajo (F24).

JAZ: S kakšnimi izzivi pa se srečujete v vrtcu pri delu z otroki, ki imajo določene težave, zaostanke, posebnosti?

SD6: Na splošno se mi zdi, da imamo dokaj neugodne normative za število otrok v oddelkih in hkrati premajhne igralnice. Zato je v bistvu izziv zagotavljati primerne pogoje že za skupine, kjer ni večjih posebnosti, kaj šele za tiste, kjer so (F25). To znižanje normativov pa je izredno težko uveljaviti, pa še to je minimalno. Tako da bi rekla, da v vrtcu niso najboljši pogoji za delo in bivanje otrok, glede na vse njihove posebnosti. Potem izziv je tudi čas. Običajno moraš za vsakega otroka delati nekaj drugače, vsak primer je individualen, ni nekih splošnih receptov, tako da si je potrebo vzeti kar nekaj časa in skupaj iskati najboljše pristope. Pri tem pa tudi vzgojiteljice potrebujejo podporo (F26). Tako da smo včasih kar precej obremenjeni.

JAZ: Kdo pa vam je pri teh izzivih v pomoč, kakšni so vaši viri pomoči v vrtcu?

SD6: Ta medsebojna pomoč in podpora sta meni glavni vir pomoči. Predvsem povezovanje znotraj vrtca (F27), večkrat pa se ob izzivih povezujem tudi s svetovalnimi delavkami iz drugih vrtcev (F28). Potem pa tudi stalno iskanje novih znanj in virov za širjenje obzorij s tega področja. To pogosto poteka tudi izven službenega časa (F29). V vrtcu imamo tudi kdaj organizirana izobraževanja na to tematiko, je pa seveda še veliko drugih tem. Je pa to področje trenutno določeno kot naše prednostno (F30). V naslednjem mesecu recimo planiramo izobraževanje s strani Matica Novaka, ki ima sam ADHD in potem predava iz lastnih izkušenj. Tako da imamo in bomo imeli dodatna izobraževanja še v naprej, saj so potrebe velike. Sama pa mislim, da bi poleg izobraževanj s strani strokovnjakov potrebovali še več časa, za interno učenje, učenje en od drugega, izmenjavo izkušenj, skupno iskanje rešitev. Za to pa nam pogosto zmanjka časa, pa tudi organizacijsko je zelo težko (F31).

JAZ: Na kakšen način pa bi rekli, da vas vodstvo vrtca pri tem podpira, so kakšni vzvodi za dodatno delo in kaj bi mogoče še potrebovali?

SD6: Z vodstvom sodelujemo predvsem pri zagotavljanju pogojev v smislu spremljevalcev in dodatne strokovne pomoči. Vodstvo skrbi za dogovarjanje s financerjem, torej občino. To je sicer tudi zelo pomemben vidik (F32), je pa drugače včasih malo težko, ker imamo različne poglede na zadeve in je mogoče zato manj zanimanja za to področje. Svetovalne delavke smo včasih kar nemočne, ker imamo neka svoja stališča, poglede in strokovna mnenja, ki pa ne dobijo podpore drugod. Tako da bi si tu kdaj želela malo več podpore (F33).

JAZ: Za na konec pa me zanima, če bi lahko z mano podelili mogoče še kakšno misel, mnenje, kak primer dobre prakse, kakšno vašo izkušnjo oziroma karkoli, kar vam pride na misel za malo lepši zaključek.

SD6: Če potegnem črto, lahko rečem, da je poleg izzivov tudi veliko pozitivnega. Skupaj lahko dosegamo krasne napredke pri otrocih, včasih težave tudi izzvenijo. Veliko preventive lahko naredimo v vrtcu, če se stvari pravočasno odkrijejo (F34). Zdaj sicer nimam v glavi nobene konkretne zgodbe, da bi jo izpostavila. Lahko rečem, da sem vesela, da se stvari na tem področju razvijajo. Vesela sem tudi, da vas mlade te stvari zanimajo in da jih raziskujete in zato vam želim predvsem uspešno zaključen študij in dobro opravljeno zaključno nalogo. To je tudi pomembno za razvoj stroke.

JAZ: Najlepša hvala vam za vse informacije, za vaš čas in za lep zaključek.

INTERVJU G

JAZ: Za začetek bi vas vprašala kako vi, kot svetovalna delavka sploh prepoznate otroke s posebnimi potrebami? Kako to opazite oz. kako te informacije pridejo do vas?

SD7: Mi v vrtcu zelo veliko časa posvetimo izobraževanju strokovnega kadra, torej vzgojiteljev in pomočnikov. Imamo veliko različnih aktivov, kjer jaz in moje kolegice - specialne pedagoginje izvajamo izobraževalne delavnice na temo prepoznavanja otrok s posebnimi potrebami in pomena zgodnje obravnave (G1). Tako da vzgojitelji so pri nas dobro opremljeni, imajo potrebna znanja in tako je velik del, recimo 90% otrok prepoznanih v vrtcu, s strani vzgojiteljev (G2). Redko se zgodi, ampak vseeno kdaj pa kdaj dobimo tudi otroka, ki je že v obravnavi, v tem primeru jo sprožijo starši (G3).

JAZ: Kateri koraki pa potem temu sledijo?

SD7: Torej pri nas smo v zadnjih dveh, treh letih vzgojitelje usmerili tako, da je ta prvi korak pri prepoznavi njihov. Potem naslednji korak je, da se obrnejo name, da jaz prepoznam posebnosti. Grem v oddelek in posameznega otroka opazujem (G4). Nato skupaj naredimo načrt, kaj bi še lahko v oddelku spremenili, kako lahko vzgojitelj še drugače deluje, kakšne so posebnosti itd. To vse naredimo sami, preden se obrnemo po pomoč na zunanje institucije (G5). Če je težava večja in otrok potrebuje dodatno pomoč, je običajno naslednji korak, da jaz povabim starše na pogovor in jim predstavim situacijo ter jih usmerim naprej (G6). Sledi pregled otroka v centru za zgodnjo obravnavo, na podlagi katerega mu izdajo zapisnik, kjer je opredeljena dodatna strokovna pomoč (G7). Dodatno strokovno pomoči pri nas izvajajo naše specialne pedagoginje (G8).

JAZ: Vi dodatne strokovne pomoči torej ne izvajate. Kakšna pa je vaša vloga v tem procesu?

SD7: Jaz sem bolj vključena v tem procesu prepoznave, kot sem prej navedla. Potem pa sem bolj kot koordinatorka, skrbim z podporo pri usmeritvah, načrtovanje dela v oddelku, kako naj vzgojitelji prilagodijo delo, ipd. Potem pa informacije predam izvajalkam dodatne strokovne pomoči in nisem več v naprej toliko vključena (G9). Izjeme so primeri, ki so bolj zahtevni. Recimo situacije, ko so v družini večje težave, pa je pomembno, da sem tudi jaz vključena (G10). Mi imamo v vrtcu trenutno 54 otrok, ki imajo zapisnike. Vsako leto jih je več (G11). Poleg tega imamo še otroke, ki so v prepoznavi in njihove družine, s katerimi družinami delam. Tako da preprosto ne morem biti aktivno vključena v vse družine in jih stalno spremljati.

JAZ: Rekli sva torej za otroke, kako pa poteka vaše sodelovanje s starši?

SD7: Starši se name večkrat obrnejo, sicer redkeje kar se tiče zgodnje obravnave, potrebujejo pa mojo podporo in pomoč na drugih področjih. Meni se zdi zelo pomembno v času uvajanja, ko družine na novo pridejo k nam, da s straši vzpostavim stik. Jaz se takrat vsaki skupini priključim na roditeljskem sestanku, kjer imam krajšo delavnico za starše na temo uvajanja otrok v vrtec. To se mi zdi pomemben korak, da me starši spoznajo in da jih povabim sodelovanju, oz. da jim ponudim, da se lahko name obrnejo za kakršnokoli strokovno pomoč (G12). Potem pa, kot rečeno, z njimi opravljam pogovore v postopkih prepoznavanja otrok s posebnimi potrebami in svetovanja, kako postopati naprej, pri čemer je zelo pomembno tudi, na kakšen način jim to sporočim (G13).

JAZ: Imate v vašem vrtcu, poleg dodatnega kadra za strokovno pomoč, tudi kaj spremljevalcev?

SD7: Trenutno imamo šest spremljevalcev, v lanskem letu smo jih imeli deset. To je zelo velika številka (G14). Jaz mislim, da je trenutno res vedno več otrok, ki imajo motnje pozornosti, slabši fokus oz. skupno vezano pozornost, kar zelo otežuje delo v skupini. Težava ta trenutek so normativi, ki v tem sodobnem načinu življenja in delovanja, ne ustrezajo več. Jaz mislim, da določene težave, ki jih imajo otroci izvirajo tudi iz tega, ker so v premajhnem prostoru, okoli njih je preveč dražljajev, dobijo preveč zahtev, otrok pa se ne zmore odzivati na vse to (G15). Pa seveda tudi zasloni in mediji spodbujajo motnje pozornosti, ki jih je v zadnjih letih vedno več, to pa zelo otežuje delo v skupini (G16). Tako da gre za ogromen skupek družbenih in drugih dejavnikov, ki vplivajo na to, da so generacije drugačne (G17). Bi rekla, da te generacije zahtevajo več. Mi pa na neki točki ostajamo na istem, kar se tiče prostorskih, kadrovskih, številčnih normativov. Zato je spremljevalcev oz. ljudi, ki imajo dodatne vloge v vrtcu več, kot jih je bilo nekoč (G18).

JAZ: Opažate da so v porastu še kakšne težave, poleg motenj pozornosti?

SD7: Ja, v porastu so tudi motnje avtističnega spektra. Ravno včeraj gledala oddajo, kjer je Branke Jurišič, ki je strokovnjakinja za motnje avtističnega spektra, predstavljala te motnje in kjer je tudi potrdila njihov porast. To v vrtcu seveda opažamo (G19).

JAZ: Omenili sva že, da se je vaše delo na področju dela z otroki s posebnimi potrebami v zadnjih letih spremenila pa me zanima, kakšne konkretne spremembe opažate pri vašem delu?

SD7: V zadnjih dveh, treh letih je porast otrok s posebnimi potrebami res velik, zato smo tudi dobili več vzgojiteljic za dodatno strokovno pomoč otrokom. Na ta način pa se tudi zelo spreminja naše področje dela. Nam, v svetovalni službi se je v zadnjih letih, zaradi porasta otrok s posebnimi potrebami, zgodilo, da je to postal naš fokus (G20).

To sicer ni naše bistveno področje, me bi se morale bolj posvečati preventivnim dejavnostim, pa to žal več ne gre, ker nam zmanjka časa (G21). Zato se zelo spreminja vse skupaj. Se pa jaz vseeno trudim, da bi to spet postala naša primarna naloga, tako da sem za to šolsko leto načrtovala nekaj več preventivnih aktivnosti, kot v prejšnjih letih. To mi je pa letos omogočeno, ker imamo zdaj tri izvajalke dodatne strokovne pomoči, ne vemo pa kako dolgo bo to zadostovalo.

JAZ: Kaj pa bi rekli, s kakšnimi izzivi se vi, kot svetovalna delavka srečujete pri delu z otroki s posebnimi potrebami?

SD7: Jaz mislim, da je izziv to, da je obseg dela zame prevelik. Zato se jaz časovno težko poglabim v določene situacije. Meni se zdi ta doktrina zelo pomembna, da sem jaz kot svetovalna delavka na voljo za vse otroke in starše v našem vrtcu. To pa težko vse pokrijem in zato stvari opravljam na hitro, ker se nimam časa poglabiti (G22). Zato se mi zdi škoda. Sicer se tudi na našem področju spreminjajo normativi in zaenkrat kaže, da bi lahko v našem vrtcu zaposlili še eno svetovalno delavko. Ampak v tem trenutku občine še niso dale potrditve, tako da jaz na nek način pokrivam dve delovni mesti (G23). Področje zgodnje obravnave pa je v izjemnem porastu. Prej sem imela čas, da sem se poglabila, da smo imeli večkratna srečanja, da sem šla večkrat v oddelke, da sem spremljala otroke v različnih situacijah,...danes je tega manj (G24). Res je sicer, da imam jaz z leti več izkušenj in hitro prepoznam zadeve ampak to ne more biti merilo. Tako, da to je po moje daleč največji izziv, da smo preveč stisnjeni v kot in preobremenjeni. Ne moremo dati znanja, ki ga imamo, v takšni meri in tako kvalitetno, kot bi ga lahko (G25). Po drugi strani pa vem, kako zelo pomemben je ta zgodnji razvoj v prvih petih letih za oblikovanje otroka. In zato je zgodnja obravnava ena najpomembnejših področij v vrtcu. Če mi otroka pustimo do šole, brez da bi ga usmerjali na primeren način, kjer bi krepil svoje šibkosti, bodo zagotovo težave v šoli, lahko tudi kasneje v življenju. Zato je škoda, da nam pri vsem znanju, ki ga imamo, zmanjka časa, da ga realiziramo v praksi (G26).

JAZ: Kdo pa bi rekli, da vam je v vrtcu pri spoprijemanju z izzivi v pomoč? Kakšni so vaši viri pomoči?

SD7: Meni se zdi zelo pomembno, da smo mi sodelavci povezani in si med seboj pomagamo (G27). Ravno danes popoldan imamo sestanek z izvajalkami dodate strokovne pomoči. Me štiri smo tim, dobivamo se na tri tedne in predelamo vse aktualne teme, recimo kako bomo otrokom nudile pomoč, na kakšen način, kakšne metode dela kdo potrebuje, ipd. Vedno pa imamo en del tudi bolj intervizijskega procesa, kjer lahko vsaka izpostavi kakšno situacijo, kak zastoj oz. karkoli kar želi predebatirati z nami (G28). Zelo pomembna je tudi podpora vodstva, ki jo imam. Če vodstvo ne vidi tega področja, kot pomembnega, potem je vso naše delovanje mnogo težje. Sama lahko grem do vodstva, kjer lahko izpostavim določen problem, skrb, ki jo imam (G29). Običajno je tako, da do neke mere lahko situacijo rešujem sama, potem pa pride kakšna točka, ko potrebujem sodelovanje vodstva, predvsem glede sodelovanja s straši. Velikokrat se srečujemo s temi izzivi, da otrok ni v ustreznem programu, ker starši ne morejo sprejeti dejstva, da bi otrok veliko lažje napredoval v razvojnem oddelku. Starši kljub vsem strokovnim odzivom nas v vrtcu, centra za zgodnjo obravnavo, različnih strokovnjakov, lahko še vedno stvari zanikajo in vztrajajo pri svojem. Kar pa lahko kasneje poleg težav, ki jih otrok že ima, vodi še v čustvene stiske (G30).

JAZ: Z vodstvom torej dobro sodelujete na tem področju, kako pa bi rekli, da je vrtec kot ustanova usmerjen v delo na tem področju? So kakšni vzvodi za dodatno delo?

SD7: Iz strani vrtca seveda prihajajo razna izobraževanja, kot sem že omenila. Jih pa potem skupaj izberemo, katerih se bomo udeležili, glede na potrebe (G31).

JAZ: Za konec pa me zanima samo še, če se spomnite kakšnega primera dobre prakse, kakšne zgodbe, kakšnega sodelovanja, ali karkoli lepega, kar vas spomni na otroke s posebnimi potrebami in vaše delo z njimi?

SD7: Vrtec je tako polje, kjer dobiš veliko odzivov. Meni daje največ energije in veselja, ko lahko vidim, da otroci napredujejo, rastejo in se razvijajo v želeni smeri. Čeprav se v osnovi mi, v svetovalni službi, večinoma srečujemo s težavami. Zato se mi dogaja, da še toliko rajši opazujem te naše otroke, jim pomagam, se igram z njimi in skupaj z njimi pravzaprav rastem (G32). Če otrokom prisluhneš, se z njimi zaigraš, se nanje odzoveš, vidiš, da imajo vsi otroci neke potenciale, ki so v vsakodnevni rutini mogoče skriti. Bi pa povedala še en primer enega otroka, pri katerem je šlo za selektivni mutizem. Ta otrok v vrtcu pravzaprav z nikomer ni komuniciral. Doma s starši pa je, povedal jim je celo kaj so kdaj v vrtcu delali. No, da povem kako smo se potem tega lotili skupaj. Takoj sem poiskala literaturo za to področje, da sem ga bolje spoznala in izobrazila še vzgojiteljice. Povezali smo se tudi s starši. Starši so bili zelo sodelovalni, želeli so si da otrok napreduje v vrtcu in tako smo skupaj naredili načrt po korakih. In začelo se je tako, da je otrok naprej uporabljal samo neverbalno komunikacijo. V naslednjem koraku smo prišli, da je rekel »ja« in »ne«. Zdaj pa smo že tako daleč, da otrok vzgojiteljicama kaj zašepeta na uho. Jaz se grem z njim tudi večkrat igrat v oddelek, se me zelo razveseli, so odziva name in tako nam res uspeva, da postopoma širimo ta otrokov krog ljudi, s katerimi komunicira (G33). Tako da naslednji korak bo, da počasi preidemo iz neverbalne tudi na verbalno komunikacijo. Razmišljamo, da bomo v vrtcu našli en prostor, kjer se bosta otrok in mama lahko pogovarjala, tako kot se pogovarjata doma. Potem pa bo počasi v prostor vstopala tudi vzgojiteljica, se postopoma približevala, poslušala in upamo, da enkrat tudi spregovorila z dečkom. To se mi zdi ena taka res lepa zgodba napredka, najbolj aktualna. Gre za timsko delo in odlično sodelovanje s starši. To pogosto za starše ni problem, ker otrok doma govori. Zato tega ne prepoznajo kot težavo. Tukaj pa so zelo aktivno vključeni. Naj za konec povem še to, da kadar so straši pripravljeni sodelovati, so rezultati bistveno boljši, kot takrat ko niso. Konec koncev otrok čuti to zaupanje med starši in nami.

JAZ: Krasno, hvala za vse informacije in tako spodbudno, lepo zgodbo za na konec.

INTERVJU H

JAZ: Z začetek me zanima, kako vi, v vrtcu prepoznate otroke s posebnimi potrebami? Kako pridejo te informacije do vas ter kateri koraki temu sledijo?

SD8: Mi temu rečemo detekcija, torej, da prepoznamo otroka, ki odstopa v razvoja. Pri nas vsako leto v oktobru naredimo redno letno detekcijo, to pomeni, da gredo vse vzgojiteljice za zgodnjo obravnavo po oddelkih. Tam naredijo pogovor z vzgojiteljico in opazujejo otroke. Za tiste otroke, pri katerih opazijo odstopanja ali jih na njih opozorijo vzgojiteljice, napišejo en kratek zapis (H1). Potem te zapise predajo meni, jaz pa grem vsakega od teh otrok še enkrat pogledat v oddelek (H2). Če otroka v tem času redne letne detekcije ni v vrtcu, če se še uvaža ali če vzgojiteljica kasneje med letom opazi težave, lahko izpolni naš interni obrazec in se med letom z njim obrne direktno name. Potem pa je postopek enak. Ko jaz vidim, da otrok res razvojno odstopa in da potrebuje pomoč, o tem obvestim starše. Običajno naredimo en sestanek s starši, kjer jih seznanim o kaj mi opažamo, vprašamo kaj oni opažajo, ali jih kaj skrbi, ali je otrok že kje voden...skratka probamo dobiti čim več informacij. Če otrok še nima pomoči, starše seznanim o možnosti dodatne pomoči v vrtcu (H3). Včasih je to seveda težko, starši potrebujejo čas, da sprejmejo, da ima njihov otrok težave. Če je potrebno, naredimo tudi dva, tri sestanke, staršem svetujem

tudi, kaj lahko oni doma naredijo, kako lahko otroku doma pomagajo (H4). Na koncu pa jim dam jaz še obrazec oz. obvestilo za otrokovega pediatra, kjer zapišem kaj opažamo. Tako smo tudi dogovorjeni z našim zdravstvenim domom. Ta obrazec starši nesejo pediatru, mi nič ne posredujemo. Potem pa jih pediater na podlagi tega napoti ali v razvojno ambulanto ali v center za duševno zdravje otrok in mladostnikov (H5). Medtem ko straši to urejajo, pa mi že začnemo delati z otrokom. Sploh, če gre za večja odstopanja, je treba začeti takoj, ne čakamo. Mi rečemo, da damo otroku začasno odločbo. Sestane se strokovna skupina vrtca, kjer se dogovorimo koliko in kakšno dodatno pomoč otrok potrebuje (H6). Tako da, to je ena pot, mi temu rečemo redna letna detekcija. Naj pa omenim še, da vseh otrok takoj ne usmerjamo v razvojno ambulanto. Če so odstopanja manjša oz. če menimo, da potrebuje otrok samo nekaj prilagoditev v oddelku, potem za njih ne speljemo vseh teh postopkov. V tem primeru dam jaz vzgojiteljici nekaj priporočil, kako naj z otrokom dela, kakšne prilagoditve lahko uporabi, jaz pa ga grem potem med letom večkrat pogledat (H7). Ga torej spremljamo in če po približno pol leta ugotovimo, da ni napredka in da otrok potrebuje nekaj več, potem pa speljemo postopke po katerih otrok dobi dodatno strokovno pomoč.

JAZ: Kako pa potem poteka ta dodatna strokovna pomoč? Jo izvajate tudi vi? Ali če ne, kakšna je pa vaša vloga v tem procesu?

SD8: Mi imamo zaposlenih šest vzgojiteljic za zgodnjo obravnavo, ki so izvajalke dodatne strokovne pomoči. Toliko nam jih pripada glede na normative (H8). Jaz dodatne strokovne pomoči ne izvajam, sem bolj koordinatorka vseh skupaj (H9). Vsaka izvajalka pokriva dve ali tri enote. Urnik naredimo že v avgustu, med letom pa ure običajno še dodajamo. Kako pa samo njihovo delo poteka, pa je čisto odvisno od otroka. Najprej gre izvajalka vedno v oddelok, da otroka spozna, da se jo navadi in da jo spoznajo tudi drugi otroci. Potem pa sprva običajno delata individualno, občasno tudi v paru, kasneje pa vedno bolj redno v paru ali celo manjši skupinici. Sploh pri otrocih, ki imajo težave s socializacijo, z igro, tam nam zelo prav pridejo te integrirane igralne skupine, kjer je otrok s posebnimi potrebami pa sta zraven recimo še dva otroka brez težav. V tej manjši skupinici se ga potem uči raznih veščin, npr. kako pristopiti do vrstnika, kako se z njim zaigrati, kako komunicirati, ipd. (H10) Da lahko vzgojiteljica za zgodnjo obravnavo vzame iz oddelka katerega koli otroka, pa starši na začetku leta, na prvem roditeljskem sestanku, podpišejo obrazec, temu se pa reče medvrstniška pomoč. Tudi otroci s posebnimi potrebami imajo zelo radi, da je še kak prijateljček z njimi (H11). Ta naša praksa se kar dobro obnese. Tako da dela se zelo različno, vedno pa se sledi temu, kar otrok potrebuje. Včasih je na dodatni strokovni pomoči prisotna tudi vzgojiteljica otroka, zato da vidi, kako delati z otrokom, na kakšen način spodbujati otroka in predvsem da vidi, kaj lahko prenese potem v igralnico (H12). Mi res skrbimo, da otrok ni samo fizično prisoten v oddelku ampak da je aktivno vključen vanj. Za to pa mora poskrbeti vzgojiteljica, naša naloga pa je, da ji pri tem pomagamo in jo ustrezno opremimo (H13).

JAZ: Super, številni načini vključevanja torej. Kako pa pri vas poteka sodelovanje s starši?

SD8: Sodelovanje s starši je ključno. Mi težimo k temu, da je obravnava res timska, da smo vsi vključeni, seveda tudi starši. Vzgojiteljica za zgodnjo obravnavo in jaz tako redno komunicirava s starši. Starši vedno vedo, kaj vzgojiteljica dela z otrokom, kaj bosta delala v bodoče, kaj delajo v skupini in kaj naj delajo doma (H14).

JAZ: Ali bi rekli, da se je vaše delo na tem področju v zadnjih letih kaj spremenilo? In če ja, kako?

SD8: Ja, seveda. Dejstvo je, da imamo mi res veliko otrok s posebnimi potrebami, vsako leto več. Lani konec leta smo jih imeli več kot 90. Ti otroci so v rednih oddelkih, včasih jih je tudi po štiri, pet v enem oddelku (H15). Delo

je zahtevno, bolj kot je bilo včasih, in večja je moja obremenjenost, ter obremenjenost vzgojiteljic (H16). Jaz sem začela v vrtcu delati pred desetimi leti, kot vzgojiteljica za zgodnjo obravnavo, takrat se nam je sicer drugače reklo ampak delo je bolj ali manj enako. Do danes lahko rečem, da je ena velika sprememba in hkrati velik korak naprej prav pri prepoznavanju otrok s posebnimi potrebami in delu z njimi. Ne le pri nas strokovnjakih ampak tudi pri vzgojiteljicah. Napredovali smo pri pristopih, metodah dela (H17). Pred leti motnje niso bile tako hude, kot so danes, in bilo jih je bistveno manj, pa so se recimo vzgojiteljice bolj bale teh otrok, bile so v stiski, niso vedle kako delati z njimi. Danes lahko rečem, da večina vzgojiteljic nima s tem težav, so bolj kompetentne za delo z njimi (H18). Drugače mi res skrbimo, da imamo v vrtcu veliko izobraževanj na temo posebnih potreb, recimo na temo avtizma smo imeli zdaj nazadnje, pa na temo grafomotorike, na temo čustveno-vedenjskih motenj, idr. Za ta izobraževanja skrbimo in jih organiziramo me, kot tim za zgodnjo obravnavo. Veliko jih tudi izvajamo same (H19). Nikoli pa nimamo samo predavanj, vedno vključimo tudi delavnice, kjer stvari preizkusimo tudi na praktičnih primerih. Vemo namreč, da teorija ni dovolj, pomembno je, da jo znaš kasneje v praksi uporabiti. Vzgojiteljica mora vedeti praktično, kaj narediti v skupini v tistem trenutku, ko otrok pade ven, ko kriči, ko nobena klasična strategija ne pomaga (H20). Prav zato jih raje izvajamo sami, saj imajo tuji izvajalci običajno poudarek na teoriji.

JAZ: Torej ste zelo aktivni. Kaj pa bi vi rekli, kakšni so po vašem mnenju razlogi za takšen porast otrok s posebnimi potrebami v zadnjih letih?

SD8: Jaz bi naprej povedala, da se je zelo spremenila struktura otrok s posebnimi potrebami. Včasih so bili to v glavnem otroci s cerebralno paralizo, downovim sindromom, motnjami v duševnem razvoju, ipd. Danes pa je večina otrok, ki imajo motnje avtističnega spektra, to je zelo porastlo (H21), potem veliko je otrok, ki ne govorijo, ki imajo težave z razumevanjem, torej razni govorno-jezikovni primanjkljaji (H22), pa tudi razne kombinirane motnje, tega prej ni bilo in taki otroci so predvsem v razvojnih oddelkih (H23). Na to zagotovo vplivajo različni dejavniki, ki izhajajo iz okolja, v katerem danes živimo. Je več stresa, tempo življenja je drugačen, narava je drugačna, starši so drugačni,... (H24) Bi pa izpostavila še en velik problem in to so zaslone. Tega je ogromno in kot posledico mi opažamo, da otroci ne govorijo, ker jim to ni potrebno, ko imajo tablico pred seboj celo popoldne (H25). Tudi pri hranjenju imajo težave, ne poznajo kulture prehranjevanja, ves čas bi potrebovali neko animacijo pred sabo in zato tudi nimajo obstoja na mestu, nimajo fokusa. Starši iskreno povedo, da jim dajo risanko ali tablico na mizo, da so pri miru in da jedo. Otrok pa tako sploh ne dobi občutka, da je jedel (H26). O tem večkrat govorim tudi z razvojno ambulantno, s katero zelo dobro sodelujem in pravijo, da je prvi nasvet, ki ga dajo vsem staršem, da naj dajo zaslone povsem v stran. Pa seveda, kot sem že omenila, bolj smo izobraženi na tem področju, medicina je napredovala, manj je tudi naravne selekcije in zato se otroke s posebnimi potrebami lažje in prej prepozna (H27).

JAZ: S kakšnimi izzivi pa bi rekli, da se v vrtcu srečujete pri delu z otroki s posebnimi potrebami?

SD8: Srečujemo se z vedno zahtevnejšimi in kompleksnejšimi motnjami in izziv je, kako se z njimi spoprijeti. Gre za vedno novejše oblike, ki jih še ne poznamo. Tako da včasih se res znajdemo v stiski, kako pomagati otroku (H28). Kot izziv sem tudi že omenila preobremenjenost, tako svetovalne službe, kot tudi vzgojiteljic. Poznati moramo cel nabor motenj, metod dela, prijemov, prilagoditev,... To pa seveda ni naše edino delo oz. področje dela (H29). Izziv zame zna biti tudi delo s starši. Mi se res trudimo in vlagamo v sodelovanje s starši, je pa res da nekaterim je to pomembno in nam to tudi vračajo, drugim pa ni. Nekateri imajo res težave sprejeti to, da ima njihov otrok težave in potrebuje pomoč. Pogosto takšni starši vztrajajo pri svojem in ne želijo slišati našega mnenja (H30). Se pa potem žal, če ne prej, pojavijo težave v šoli, ko programu preprosto ne zmorejo več slediti.

JAZ: Kakšni pa so vaši viri pomoči pri spoprijemanju s temi izzivi? Je mogoče vodstvo tisto, ki vam pri tem kako pomaga?

SD8: Mi imamo zelo močno specialno pedagoško in logopedsko službo, tako da si med seboj pomagamo in skupaj rešujemo težave. Med seboj res veliko sodelujemo. Je pa naša prednost ta, da smo veliki in imamo veliko strokovnega kadra. En manjši vrtec, kje nimajo mogoče enega izvajalca dodatne strokovne pomoči nima takšne možnosti sodelovanja s timom (H31). Tako da to je super in mi to dobro izkoriščamo. Enkrat do dvakrat na mesec se dobimo tudi na intervizijskem srečanju, kjer predebatiramo posamezne primere in skupaj iščemo rešitve (H32). Trudimo se tudi, da smo me in cel naš kader dobro izobraženi in se na tak način opolnomočimo. Imamo tudi zelo podporno vodstvo. Naša pomočnica ravnateljice je tudi specialna pedagoginja, kar je velik plus za nas. Ima ogromno znanja na tem področju, zato nam je v veliko pomoč in podporo (H33). Dobro in aktivno sodelujem tudi z razvojno ambulanto. Se redno dobivamo, izmenjujemo informacije in po potrebi tudi rešujemo kakšne izzive. Jaz sem z njimi na vezi tudi po parkrat na teden, če je potrebno. Tudi s Sočo smo že sodelovali (H34). Da bi pa se lahko obrnila še na kakšne zunanje institucije, pa niti ne.

JAZ: Za na konec pa me zanima, če imate mogoče še kak primer dobre prakse, kakšno misel, kaj pozitivnega za zaključek?

SD8: Jaz bom rekla, da je pri našem delu tudi veliko pozitivnega, čeprav na prvi pogled mogoče ne izgleda tako. Meni je recimo izrednega pomena to timsko sodelovanje, tako med nami, kot vzgojiteljicami, starši, vzgojiteljicami za zgodnjo obravnavo, gre za en skupen projekt. In ko stopimo skupaj, poslušamo drug drugega, smo empatični in delamo za skupen cilj, potem so tudi rezultati lahko zelo pozitivni (H35). Vesela sem, ko se starši še večkrat po koncu vrtca obrnejo name, mi poročajo kako gre otroku v šoli, pišejo kartice za novo leto,... To pomeni, da so se oni dobro počutili v vrtcu in da smo dobro sodelovali.

JAZ: Super, to pa je res lepo slišati. Najlepša hvala!

9.3 Odprto kodiranje

Tabela 9.1 Odprto kodiranje A

OZNAKA	IZJAVA/ENOTA	POJEM	KATEGORIJA	TEMA
A1	Včasih sva imeli več možnosti in priložnosti, da sva lahko šle namensko v skupine opazovati otroke, se z njimi igrati, zdaj pa je trenutno tak porast teh otrok s posebnimi potrebami, da se odzivava samo na to, kdo naju pokliče.	Ni časa za preventivno opazovanje otrok	Vrtci opažajo porast	Opažanje porasta števila otrok s posebnimi potrebami
A2	Zdaj se v bistvu samo odzivam na te potrebe, ko me vzgojiteljice pokličejo v oddelek in prosijo naj pridem pogledat določenega otroka ali pa celo skupino.	Svetovalna delavka opravi opazovanja	Opazovanje znotraj oddelka	Prepoznavanje otrok s posebnimi potrebami
A3	...večinoma so vzgojiteljice tiste, ki opazijo odstopanja in se nato obrnejo name...	Vzgojiteljice v oddelku opazijo težave	Opažanja vzgojiteljev	Prepoznavanje otrok s posebnimi potrebami
A4	...včasih pa tudi, čeprav redko, me pa pokličejo tudi starši. To so običajno zelo ozaveščeni starši, ki me pokličejo, povejo kaj so opazili pri otroku ali se pridejo osebno posvetovati.	Starši opozorijo na težave	Opažanja staršev	Prepoznavanje otrok s posebnimi potrebami
A5	Bi si pa tukaj želela več sodelovanja z zdravstvenim domom, da bi tudi z njihove strani prišla kdaj kakšna pobuda, če so na kakšnem sistematskem pregledu kaj opazili, odkrili kakšna tveganja pa bi si mogoče želeli stopiti v kontakt z nami. Večinoma je vse na nas.	Premalo pomoči zdravstva pri odpravljanju primanjkljajev	Preobremenjenost	Izzivi svetovalnih delavk
A6	Včasih mi je uspelo iti npr. petkrat v skupino, da sem videla otroka v različnih situacijah, zdaj pa grem enkrat, dvakrat...	Manj časa za opazovanje posameznega otroka	Vrtci opažajo porast	Opažanje porasta števila otrok s posebnimi potrebami
A7	...opazujem otroka pri igri, pri dejavnostih in pri interakcijah z drugimi...	Svetovalna delavka opravi opazovanja	Opazovanje znotraj oddelka	Prepoznavanje otrok s posebnimi potrebami
A8	Ostale informacije pa dobim od vzgojiteljic...	Pridobivanje informacij od vzgojiteljic	Opazovanje znotraj oddelka	Prepoznavanje otrok s posebnimi potrebami
A9	...imamo že nekaj let postavljene opazovalne lestvice, na katerih je po starostni stopnji določeno, kaj naj bi otrok pri določeni starosti znal. To je vzgojiteljicam v veliko pomoč pri opazovanju otrok v skupini.	Opazovanje po opazovalnih lestvicah	Opažanja vzgojiteljev	Prepoznavanje otrok s posebnimi potrebami
A10	Večina otrok, pri katerih so odkrite težave, potem dobi dodatno strokovno pomoč in dela z njimi potem vzgojitelj za zgodnjo obravnavo.	Vloga vzgojiteljice za zgodnjo obravnavo	Dodatna strokovna pomoč	Potek dela z otroki s posebnimi potrebami

A11	...sama pa po potrebi ostanem vključena v sestanke s starši, sodelujem z vzgojiteljicami otroka, pri načrtovanju dela, sploh ko gre za kakšne težje primere...	Koordinacija dela	Vloga svetovalne delavke	Potek dela z otroki s posebnimi potrebami
A12	...ne uspem slediti čisto vsem otrokom, saj imamo trenutno 65 otrok s posebnimi potrebami, pa še novi so v odkrivanju. Včasih, ko smo jih imeli pa od 10 do 20, sem pa lahko res vsakega dobro spremljala...	Porast v evidencah	Vrtci opažajo porast	Opažanje porasta števila otrok s posebnimi potrebami
A13	...ko otroka v celoti prevzame vzgojiteljica za zgodnjo obravnavo, se jaz običajno umaknem.	Vloga vzgojiteljice za zgodnjo obravnavo	Dodatna strokovna pomoč	Potek dela z otroki s posebnimi potrebami
A14	...pri težjih primerih ali ko otrok še nima dodatne pomoči, takrat pa grem večkrat v skupino, sem stalno v kontaktu z vzgojiteljico, se pridružim tudi na srečanjih s starši ipd.	Pomoč pri težjih primerih Delo z otroki, ki so še v postopkih prepoznavanja	Vloga svetovalne delavke	Potek dela z otroki s posebnimi potrebami
A15	Z vzgojiteljico se na začetku sodelovanja sestaneva, napiševa načrt dela z določenim otrokom, izpostaviva, katere stvari naj pri delu prilagaja, kako naj poteka komunikacija s starši,...	Vodilo vzgojiteljici za delo z otrokom	Individualiziran načrt	Potek dela z otroki s posebnimi potrebami
A16	...veliko se pogovarjava, saj to ni podpora le za otroka, ampak tudi za vzgojiteljico.	Redni pogovori	Strokovna podpora vzgojiteljicam	Sodelovanje svetovalne službe s pedagoškimi delavci
A17	...situacije so zelo težke in tudi kader rabi podporo, da lahko uspešno dela in pomaga otrokom.	Stalna pripravljenost za pomoč	Strokovna podpora vzgojiteljicam	Sodelovanje svetovalne službe s pedagoškimi delavci
A18	...sem veliko bolj obremenjena.	Vedno bolj obremenjena	Preobremenjenost	Izzivi svetovalnih delavk
A19	Nimam več časa za preventivne dejavnosti in za druge stvari, ker je skoraj ves moj fokus na delu z otroki s posebnimi potrebami.	Pomanjkanje časa za preventivne dejavnosti	Preobremenjenost	Izzivi svetovalnih delavk
A20	...kvaliteta dela pada, ker preprosto nimaš časa, da bi se enemu otroku toliko posvetila.	Upada kvaliteta dela	Preobremenjenost	Izzivi svetovalnih delavk
A21	...na hitro skličemo en sestanek, speljemo neke postopke, ko bi pa moral iti malo v globino, preizkusiti različne metode, takrat pa žal zmanjka časa.	Upada kvaliteta dela	Preobremenjenost	Izzivi svetovalnih delavk
A22	...se mi zdi, da je vedno več nekih kompleksnih, kombiniranih motenj.	Vedno več kompleksnih težav	Porast kombiniranih motenj	Opažanje porasta števila otrok s posebnimi potrebami
A23	...ogromno tujcev, zato včasih težko presodimo zakaj otrok ne govori oz. zakaj ne razume...	Težave zaradi nerazumevanja jezika	Delo z otroki priseljenci	Izzivi svetovalnih delavk

A24	...kakšni starši predstavljajo velik izziv, ker preprosto otrokovih težav ne želijo sprejeti.	Ne zmorejo sprejeti otrokovih težav	Sodelovanje s starši	Izzivi svetovalnih delavk
A25	Želeli bi si več opravljenih psiholoških testov pa tudi več logopedskih obravnav.	Pomanjkanje logopedov	Pomanjkanje strokovnega kadra	Izzivi svetovalnih delavk
A26	...želela, da bi imeli v vrtcu razvojni oddelek, zato ker imamo kar nekaj otrok, ki bi tam najbrž super funkcionirali ampak žal tega pri nas ni, zato jih moramo napotiti v druge vrtce ali pa ostajajo pri nas z manjšo podporo...	Premalo razvojnih oddelkov	Neugodni delovni pogoji	Izzivi svetovalnih delavk
A27	...so moji viri pomoči zagotovo dobre sodelavke, dobri odnosi in ta medsebojna podpora in pomoč.	Dobro sodelovanje s sodelavkami	Pomoč in podpora znotraj kolektiva	Viri pomoči svetovalnih delavk
A28	Meni je veliko dalo tudi izobraževanje o čustveni inteligenci...	Izobraževanje o čustveni inteligenci	Izobraževanja	Viri pomoči svetovalnih delavk
A29	...poudarek ni bil na določenih motnjah ampak o človeku kot celoti.	Izobraževanja, kjer je ospredju človek, ne motnje	Izobraževanja	Viri pomoči svetovalnih delavk
A30	...smo v našem vrtcu zelo samostojne in avtonomne, kar bi lahko rekla, da je znak, da nam vodstvo zaupa in ceni naše kompetence.	Zaupanje v svetovalno službo	Pomoč in podpora vodstva	Viri pomoči svetovalnih delavk
A31	...bi si včasih sicer želela malo več zanimanja za to področje s strani vodstva.	Malo zanimanja za področje posebnih potreb	Manj podporno vodstva	Izzivi svetovalnih delavk
A32	...dokler so stvari urejene, dokler jih imamo pod kontrolo, se temu ne posveča preveč pozornosti.	Malo zanimanja za področje posebnih potreb	Manj podporno vodstva	Izzivi svetovalnih delavk
A33	...tematika, na kateri se dela že leta, in to je povečanje števila svetovalnih delavcev.	Nova sistematizacija	Nova zakonodaja	Spremembe v svetovalni službi
A34	Seveda sem tudi jaz zagovornik inkluzije ampak le, če so za to ustrezni pogoji. Če pa imaš ti v skupini npr. pet otrok s posebnimi potrebami pa sta še vedno dve vzgojiteljici za vse premalo. Iz prakse lahko rečem, da preprosto ne zmoreta.	Neustrezni kadrovske normativi	Pomanjkanje strokovnega kadra	Izzivi svetovalnih delavk
A35	...se lahko zelo idilično sliši »inkluzija, vsi skupaj, vsi vključeni« ampak, če je otrok tam samo fizično in nima v bistvu nič od programa, potem ne moremo govoriti o pravi inkluziji	Neustrezni pogoji za vključevanje otrok s posebnimi potrebami	Neugodni delovni pogoji	Izzivi svetovalnih delavk
A36	...nižji normativi za oddelke zelo zaželeni, ker se pri trenutnih številkah vzgojiteljica preprosto ne more posvetiti vsem otrokom v takšni meri, kot bi otroci potrebovali.	Zmanjkuje časa za ostale otroke	Preobremenjenost	Izzivi svetovalnih delavk

A37	...imamo otroke, ki so vedenjsko naporni pa so recimo kognitivno čisto v redu. Zaradi njih pa so lahko spregledani tihi, mirni otroci, ki ne zahtevajo nič pozornosti, pa imajo lahko v ozadju mnogo hujše težave.	Neprilagojeni normativi v vrtcu	Kombinacija številnih dejavnikov	Razlogi za porast
A38	Delo v vrtcu se včasih sliši zelo idilično, delaš z majhnimi otroci, se igraš, crkljaš,...ampak v bistvu res ni tako. Tukaj moraš biti vsak dan popolnoma prisoten, spremljati vsak korak otrok, delati res na polno. In vedno bolj zahtevno postaja.	Zahtevnejše delo z otroki in s starši	Drugačna dinamika	Spremembe v svetovalni službi
A39	Najbolj od vsega pa mene napolni feedback otrok, znajo biti tako luštni. Letos imam sicer kar nekaj otrok, ki ne govorijo ampak že to, da vidim, da res radi pridejo k meni, da imamo skupaj nek napredek, to ogromno šteje.	Otroci radi prihajajo v svetovalno službo	Protiutež težavam v svetovalnem delu	Primeri dobrih praks
A40	Potem pa imam jaz za opraviti še vso dokumentacijo, čez imam izobraževanja, šolo za starše, koordinacijo aktivov, spletno stran,...ni da ni. Toliko drugih stvari je še, tako da bi si res želela še kakšno okrepitev.	Vedno bolj obremenjena	Preobremenjenost	Izzivi svetovalnih delavk

Tabela 9.2 Odprto kodiranje B

OZNAKA	IZJAVA/ENOTA	POJEM	KATEGORIJA	TEMA
B1	V tisti najzgodnejši fazi, pri letu, dveh, se lahko pokažejo kakšni zaostanki pri hoji, da otrok zelo pozno shodi.	Gibalni zaostanki	Opažanja vzgojiteljev	Prepoznavanje otrok s posebnimi potrebami
B2	...zelo pozno začne govoriti, da ne razume naših navodil, npr. prinesi barvice...	Govorni zaostanki	Opažanja vzgojiteljev	Prepoznavanje otrok s posebnimi potrebami
B3	...pokazatelje seveda naprej opazi vzgojiteljica otroka, nato pa me o tem obvesti.	Vzgojiteljice v oddelku opazijo težave	Opažanja vzgojiteljev	Prepoznavanje otrok s posebnimi potrebami
B4	Jaz grem potem, na nevsiljiv način, parkrat v skupino in otroka na daleč opazujem.	Svetovalna delavka opravi opazovanja	Opazovanje otroka znotraj oddelka	Prepoznavanje otrok s posebnimi potrebami
B5	Šele ko imam jaz določena opažanja zavedena, ko jih skupaj z vzgojiteljicami analiziramo, šele nato jaz o tem obvestim starše.	Predstavitev opaženih težav staršem	Pogovor s starši	Potek dela z otroki s posebnimi potrebami
B6	...zelo pomembna pravilna, previdna in nežna komunikacija s starši.	Pomembna pravilna komunikacija	Pomoč in podpora staršem	Sodelovanje s starši
B7	...pristop do staršev, tako kot ga narekuje socialno delo. Mi nismo nad starši, smo enakovredni sogovorniki, skupaj sedemo,	Socialno-delovni pristop	Pomoč in podpora staršem	Sodelovanje s starši

	poskrbimo tudi za prijetno vzdušje v prostoru.			
B8	Dodatno strokovno pomoč pri nas jo izvajajo kolegice defektologinje, socialne pedagoginje in specialne pedagoginje.	Vloga vzgojiteljice za zgodnjo obravnavo	Dodatna strokovna pomoč	Potek dela z otroki s posebnimi potrebami
B9	Smo pa pri tem izvajanju žal okrnjeni, saj nimamo nobenega logopeda, ki pa bi ga nujno potrebovali.	Pomanjkanje logopedov	Pomanjkanje strokovnega kadra	Izzivi svetovalnih delavk
B10	Največ težav, ki se pojavljajo pri nas so govorno jezikovne motnje.	Najpogostejša oblika motenj	Porast govorno jezikovnih težav	Opažanje porasta števila otrok s posebnimi potrebami
B11	Vsakemu otroku pa pripada maksimalno 2 uri tedensko. Žal se seveda kdaj zgodi, da katera izvajalka zboli, ima druge nujne obveznosti ipd., potem to odpade in je otrok že prikrajšan.	Maksimalno dve uri tedensko	Dodatna strokovna pomoč	Potek dela z otroki s posebnimi potrebami
B12	...iz moje strani bi bilo zelo zaželeno, da se število ur dsp poveča, res pa je, da se trenutno srečujemo s pomanjkanjem kadra, tako da je včasih že te dve uri dsp težko pokriti...	Težave s pokrivanjem vseh ur dodatne strokovne pomoči	Pomanjkanje strokovnega kadra	Izzivi svetovalnih delavk
B13	...imam zelo lepe izkušnje s sodelovanjem z vzgojiteljicami.	Dobro sodelovanje s sodelavkami	Pomoč in podpora znotraj kolektiva	Viri pomoči svetovalnih delavk
B14	Vzgojiteljice so tiste, ki so z otrokom vsak dan in posledično tudi one prve opazijo določene zaostanke, motnje. Lahko rečem, da so zelo dobre opazovalke, si vestno beležijo svoja opažanja, spremljajo otroka, hkrati pa tudi ne navalijo takoj na vrat na nos, če niso stvari dobro premislile in analizirale.	Vzgojiteljice predajo vsakodnevna opažanja	Izmenjava informacij o otroku	Sodelovanje svetovalne službe s pedagoškimi delavci
B15	...podajo svoja opažanja, nikoli mi ne polagajo diagnoz...	Opažanja, ne diagnoze	Izmenjava informacij o otroku	Sodelovanje svetovalne službe s pedagoškimi delavci
B16	...pomembno je tudi, da se z vzgojiteljico ne pogovarjava pred otroki, ker oni vse slišijo, vse posrkajo in si lahko stvari hitro po svoje razlagajo.	Diskretni pogovori	Izmenjava informacij o otroku	Sodelovanje svetovalne službe s pedagoškimi delavci
B17	Staršem na tem prvem razgovoru sama ne govorim toliko o motnjah.	Ne postavljamo diagnoz	Pogovor s starši	Potek dela z otrokom s posebnimi potrebami
B18	...jim razložim, da bi otrok v vrtcu lahko dobil dodatno pomoč, ki mu jo nudi država, je zanje brezplačna, bo pa vplivala na otrokov celostni razvoj. Torej od govora, do obnašanja, do čustvovanja, socializacije.	Predstavitve opaženih težav staršem	Pogovor s starši	Potek dela z otrokom s posebnimi potrebami

B19	...nikoli ne rečem »vaš otrok je problematičen in zato rabi pomoč«. Tega noben starš ne želi slišati.	Pomembna pravilna komunikacija	Pomoč in podpora staršem	Sodelovanje s starši
B20	...na podlagi tega našega pogovora jaz starše nato napotim do otrokovega osebnega zdravnika, pediatra, ki nato izda napotnico za razvojno ambulanto. Tam je potem en širok tim strokovnjakov, ki otroka pregledajo in izdelajo poročilo o otroku. Tudi socialni delavci so tam zaposleni. Poročilo pregleda komisija v razvojni ambulanti ter na podlagi tega zapišejo, kje so kakšni primanjkljaji in kakšne prilagoditve bi otrok potreboval. In tako dobi otrok v vrtcu dve uri dodatne strokovne pomoči.	Pogovoru s starši sledi pregled v razvojni ambulanti	Pregled zdravniške stroke	Potek dela z otrokom s posebnimi potrebami
B21	...moram omeniti, da je razvojna ambulanta trenutno zelo preobremenjena. Veliko je otrok, njihovo delo je zamudno in zato se na preglede in potem na njihove odločbe tudi kar dolgo čaka. Pa tudi pri njih je okrnjena kadrovska slika	Preobremenjenost razvojne ambulante	Dolge čakalne vrste	Opažanje porasta števila otrok s posebnimi potrebami
B22	Spremenila se je cela dinamika. Bolj zahtevno je postalo delo z otroki, še bolj zahtevno s starši.	Zahtevnejše delo z otroki in s starši	Drugačna dinamika	Spremembe v svetovalni službi
B23	...absolutno opažamo, da so otroci s posebnimi potrebami v porastu, to dokazujejo tudi številke odločb, usmerjanj in potreb po dodatni pomoči	Porast v evidencah	Vrtci opažajo porast	Opažanje porasta števila otrok s posebnimi potrebami
B24	Po mojem mnenju gre za številne dejavnike, kot je gensko spremenjena hrana, bolj onesnažen zrak, več stresa,...	Naravne in družbene spremembe	Kombinacija številnih dejavnikov	Razlogi za porast
B25	V porastu pa so tudi avtistične motnje. Res pa je tudi, da se avtizem pri nas v Sloveniji še postopoma odkriva oz. strokovnjakov za avtizem je dokaj malo	Veliko bolj pogoste motnje avtističnega spektra	Porast avtističnih motenj	Opažanje porasta števila otrok s posebnimi potrebami
B26	...ne bi pa rekla, da so v porastu bolezni, kot je cerebralna paraliza ali določeni zaostanki, ki se pojavijo že ob rojstvu. To se po mojih opažanjih v zadnjih desetih letih ni nič spremenilo oz. delež ni narasel.	Dolgotrajne bolezni	Ne opažajo porasta	Opažanje porasta števila otrok s posebnimi potrebami
B27	Mi imamo v vrtcu trenutno eno deklico s cerebralno paralizo, ki ima poškodovano desno stran telesa, torej desno roko in nogo. Ta deklica ima tudi spremljevalca. Pa spremljevalca ima tudi deček z downovim sindromom.	Cerebralna paraliza Downov sindrom	Otrok dobi spremljevalca	Potek dela z otrokom s posebnimi potrebami

B28	...spremljevalca dobijo otroci v primerih kakšnih hujših avtističnih motenj ter primerih gibalne oviranosti. Včasih pa tudi v hujših primerih čustveno vedenjskih motenj.	Hujše oblike motenj	Otrok dobi spremljevalca	Potek dela z otrokom s posebnimi potrebami
B29	Meni osebno je največji izziv komunikacija s starši. Po naravi sem zelo empatična oseba, ne podajam rada slabih novic, ne želim nikogar prizadeti in zato je moj osebni izziv predvsem ta začetna komunikacija s starši, ko jim je treba povedati, da z njihovim otrokom ni vse v redu.	Začetna komunikacija s starši	Sodelovanje s starši	Izzivi svetovalnih delavk
B30	Moj največji vir pomoči je moj strokovni tim. Smo dobra ekipa, dobro sodelujemo, si pomagamo med seboj.	Dobro sodelovanje s strokovnim timom	Pomoč in podpora znotraj kolektiva	Viri pomoči svetovalnih delavk
B31	...naše vodstvo nas pri tem podpira. To je zelo pomembno, da je vodstvo empatično, hkrati pa odločno in da znajo pristopiti k problemom.	Empatično in podporno vodstvo	Pomoč in podpora vodstva	Viri pomoči svetovalnih delavk
B32	Naše vodstvo je aktivno, hkrati pa se odzivajo tudi na potrebe našega tima.	Angažiranost za delo na področju posebnih potreb	Pomoč in podpora vodstva	Viri pomoči svetovalnih delavk
B33	Pomočnica ravnatelja v vrtcu je ena krasna ženska, krasna oseba, ki se zelo zavzema tako za otroke kot za nas zaposlene. Je iskrena, zanesljiva, upošteva naše želje in predloge, jih predaja višjim instancam in tako lahko rečem, da dobro delujemo na vseh področjih, tudi pri delu z otroki s posebnimi potrebami.	Empatično in podporno vodstvo	Pomoč in podpora vodstva	Viri pomoči svetovalnih delavk
B34	Pred leti sem imela v vrtcu dečka, ki je imel hude čustveno vedenjske težave. Sicer tudi on izjemno inteligenčen ampak socialno pa zelo šibek. Takrat sem še jaz izvajala dodatno strokovno pomoč in sem ugotovila, da če midva delava ena na ena, to zelo dobro funkcioniira. Zato se mi je zdelo bolj pomembno, da on več dela v skupini. Najina srečanja sem nato organizirala tako, da je poleg njega prišlo še nekaj sošolcev, trije, štirje in kot takšna skupinica smo potem nekaj časa delali. Ostali otroci so seveda prihajali prostovoljno, mi smo rekli, da na igralne urice. In spomnim se, da je bil napredek izjemen. Skupina fantov se je kasneje družila še v šoli, deček je postal zelo komunikativen, vodil je šolske prireditve, učitelji so ga	Delo v manjši skupini	Inkluzivne prakse	Primeri dobrih praks

	imeli radi, najpomembneje pa, da o nasilju, agresiji in nasilni komunikaciji ni bilo več ne duha ne sluha. To si tudi sama malo štejem v čast, mislim da smo zelo dobro delali. Deček je bil tudi sam zelo hvaležen in spoštljiv, me je kasneje še večkrat obiskal.			
--	---	--	--	--

Tabela 9.3 Odprto kodiranje C

OZNAKA	IZJAVA/ENOTA	POJEM	KATEGORIJA	TEMA
C1	... v začetku šolskega leta vedno naredimo plan. Preverimo kdo že ima določene prilagoditve, kdo je še v procesu usmerjanja in kdo bi mogoče še potreboval malo več naše pozornosti. Te otroke najprej vzgojiteljice načrtno opazujejo v oddelku, potem pa grem po skupinah pogledat še jaz.	Načrtno opazovanje v začetku šolskega leta	Opažanja vzgojiteljev	Prepoznavanje otrok s posebnimi potrebami
C2	...z novo sistematizacijo prišlo tudi do manjše spremembe, saj sem do zdaj delala sama, od letos pa imam še eno sodelavko za polovični delovni čas. Ona je tudi bolj izobražena s področja inkluzije, tako da bi lahko rekla, da smo letos malo močnejši na tem področju.	Nova sistematizacija	Nova zakonodaja	Spremembe v svetovalni službi
C3	...jaz na začetku leta opravi preventivne obiske po skupinah. Vedno grem po letih navzdol, torej začnem s predšolskimi skupinami, kjer so najstarejši otroci.	Preventivni obiski svetovalne delavke po oddelkih	Opazovanje otroka znotraj oddelka	Prepoznavanje otrok s posebnimi potrebami
C4	Na teh preventivnih obiskih me običajno vzgojiteljice same že opozorijo na določene otroke, ter na njihova opažanja. To je v bistvu potem tudi moje vodilo na teh preventivnih obiskih...	Pridobivanje informacij od vzgojiteljic	Opazovanje otroka znotraj oddelka	Prepoznavanje otrok s posebnimi potrebami
C5	Ko opazim oz. ko z vzgojiteljicami skupaj opazimo, da določen otrok res kaže določena odstopanja, se dogovorimo za še kakšnem obisk, kjer pridem jaz namerno v skupino in se posvetim točno določenemu otroku v določenih segmentih dnevne rutine.	Svetovalna delavka opravi opazovanja	Opazovanje otroka znotraj oddelka	Prepoznavanje otrok s posebnimi potrebami
C6	...glede na potrebe, na pogovor povabim otrokove starše, kjer jim svoja opažanja tudi predstavim.	Predstavitev opaženih težav staršem	Pogovor s starši	Potek dela z otrokom s posebnimi potrebami

C7	...staršem seveda ponudim tudi podporo, podam določene smernice za naprej ter napišem kratko poročilo za osebnega zdravnika, na podlagi katerega jih lahko pediater napoti v razvojno ambulanto.	Opazovanje in poročilo svetovalne delavke	Napotitev otroka v razvojno ambulanto	Potek dela z otrokom s posebnimi potrebami
C8	...otroka pregleda razvojna pediatrija in glede na svoje ugotovitve otroka napoti na nadaljnje preglede.	Pogovoru s starši sledi pregled v razvojni ambulanti	Pregled zdravniške stroke	Potek dela z otrokom s posebnimi potrebami
C9	Po opravljenih pregledih napišejo zapisnik multidisciplinarnega tima, v katerem skupaj izoblikujejo mnenje, kakšno in koliko pomoči bi otrok potreboval. V vrtcu lahko otrok največ dve uri dodatne strokovne pomoči tedensko. Če gre za določene specifične, bodisi vedenjske, bodisi bolezenske, lahko otroku dodelijo tudi stalnega spremljevalca...	Izdelava zapisnika multidisciplinarnega tima	Pregled zdravniške stroke	Potek dela z otrokom s posebnimi potrebami
C10	Običajno se odločimo, da skličemo timski sestanek, ki ga vodi vzgojiteljica, jaz pa sem zraven kot svetovalna delavka in podam staršem svoje strokovno mnenje in opažanja. Vzgojiteljica pa nato doda še svoja opažanja na konkretnih primerih. Obe jim nudiva pomoč in podporo.	Pomoč in podpora staršem	Pogovor s starši	Potek dela z otrokom s posebnimi potrebami
C11	...kljub pogostim začetnim zadržkom do mojega mnenja, kasneje naše sodelovanje s starši skoraj vedno preraste v dober, zaupen, pozitiven sodelovalni odnos. Tudi ta napredek pri starših je zelo pomemben.	Spremljanje napredka pri starših	Pomoč in podpora staršem	Sodelovanje svetovalne službe s starši
C12	Večkrat se kasneje kakšni starši obrnejo name in se mi zahvalijo, da sem opazil otroke težave in tudi takoj odreagirala, kljub njihovim začetnim zadržkom. Je pa tukaj ključna komunikacija. Pomembno je, kako staršem predstavim to situacijo. Jaz jim vedno povem, da gre tukaj le za dobro otroka in da je vredno poskusiti.	Pomembna pravilna komunikacija	Pomoč in podpora staršem	Sodelovanje svetovalne službe s starši
C13	Lansko šolsko leto smo zaključili s štirinajstimi spremljevalci, kar je zelo velika številka. Letos začnemo z desetimi, pričakujemo pa še tri do štiri, saj se dokumentacije za nekatere otroke še urejajo.	Porast v evidencah	Vrtci opažajo porast	Opažanje porasta števila otrok s posebnimi potrebami

C14	...dsp izvajajo vzgojiteljice za dodatno strokovno pomoč, tako da one si zdaj v začetku šolskega leta razdelijo enote in naredijo urnik	Vloga vzgojiteljice za zgodnjo obravnavo	Dodatna strokovna pomoč	Potek dela z otrokom s posebnimi potrebami
C15	Jaz in sodelavka v svetovalni službi pa izvajava igralne urice za otroke, ki kažejo kakšne rizične dejavnike, pa še niso dobili odločb oz. so še v postopku prepoznavanja.	Delo z otroki, ki so še v postopkih prepoznavanja	Vloga svetovalne delavke	Potek dela z otrokom s posebnimi potrebami
C16	Igralne urice so koristne tudi za graditev socialne mreže, tudi s tem imajo nekateri otroci težave, sploh v tem obdobju, ko otroci spoznavajo svoja čustva in se jih učijo regulirati.	Delo v manjši skupini	Inkluzivne prakse	Primeri dobrih praks
C17	Svetovalna delavka, ki je delala pred mano je rekla, da ko je ona začela, je bil v vrtcu en otrok s posebnimi potrebami. Lansko šolsko leto, trinajst let kasneje, smo imeli evidentiranih petdeset otrok s posebnimi potrebami.	Porast v evidencah	Vrtci opažajo porast	Opažanje porasta števila otrok s posebnimi potrebami
C18	...imajo prav vse predšolske skupine, v vseh enotah vključene otroke s posebnimi potrebami, včasih tudi nad normativom. Normativ je namreč do dva otroka, mi imamo tudi tri, ker jih enostavno nimamo dati kam drugam.	Otroci z odstopanji v vsaki skupini	Vrtci opažajo porast	Opažanje porasta števila otrok s posebnimi potrebami
C19	Za naš vrtec lahko rečem, da so najbolj v porastu in najbolj pogoste predvsem govorno jezikovne motnje...	Najpogostejša oblika motenj	Porast govorno jezikovnih težav	Opažanje porasta števila otrok s posebnimi potrebami
C20	Specifika pri nas je ta, da imamo dve enoti, kjer je skoraj več kot polovica otrok priseljencev. Pri njih je to še malo težje, ker so družine dvo,tro-jezične in to otrokom povzroča še dodatne težave.	Večjezične družine	Porast govorno jezikovnih težav	Opažanje porasta števila otrok s posebnimi potrebami
C21	...v porastu so avtistične motnje. Avtizem se običajno diagnosticira nekje do šestega, sedmega leta, zato ne radi postavljajo diagnoz prehitro. Po navadi navedejo opis vedenja, ki kaže na motnje avtističnega spektra, npr. da otrok ne vzpostavlja očesnega stika, da se ne odziva na ime, da nima skupne vezane pozornosti, da ne vzpostavi verbalne komunikacije, da nima obstanka na mestu, ima burne	Veliko bolj pogoste motnje avtističnega spektra	Porast avtističnih motenj	Opažanje porasta števila otrok s posebnimi potrebami

	čustvene odzive, ipd. Taki tipični znaki so v porastu.			
C22	...so pri nas pogoste še čustveno-vedenjske motnje. Izvor le-teh je zagotovo različen. Kot sem že prej omenila, imamo v vrtcu kar nekaj priseljenih otrok, tudi iz Rusije in Ukrajine. Nekateri od teh otrok so tam videli in doživeli težke stvari, tudi straši doma so v stiski in to zagotovo ne more imeti dobrega vpliva otrokov razvoj.	Izkušnja vojne	Čustvene stiske otrok	Razlogi za porast
C23	Veliko je v zadnjem času tudi razvez, kar lahko pri otroku povzroča hude čustvene stiske, sploh v prvem letu, ko se stvari še rešujejo. Tudi starši so čustveno prizadeti in preprosto ne zmorejo nuditi otroku potrebne podpore, v bistvu nanj še dodatno čustveno pritiskajo.	Razveze staršev	Čustvene stiske otrok	Razlogi za porast
C24	Ne moremo reči, da gre za posledico ene stvari temveč za mnoge dejavnike. Vse to pa seveda izhaja iz družbe kot celote...	Naravne in družbene spremembe	Kombinacija številnih dejavnikov	Razlogi za porast
C25	...izpostavlja še naše zaslone, tehnologijo in posledične motnje pozornosti. Tudi to je zelo v porastu pri odraslih ter tudi pri otrocih.	Motnje pozornosti zaradi zaslonske odvisnosti	Digitalna zasvojenost	Razlogi za porast
C26	Jaz lahko rečem, da je bila v prejšnjem letu večina mojega svetovalnega dela usmerjena prav na delo z otroki s posebnimi potrebami.	Več dela na področju posebnih potreb	Povečanje obsega dela	Spremembe v svetovalni službi
C27	Problem je predvsem, ker se ukvarjam večinoma samo z urgentnimi stvarmi, torej vodim dokumentacijo, urejam soglasja, opravljam timske sestanke, pripravljam usmeritve za prvi razred ter za odloke šolanja, pripravljam poročila za razvojno ambulanto,...v glavnem bi rekla, da se 80% mojega dela trenutno nanaša na otroke s posebnimi potrebami.	Vedno bolj obremenjena	Preobremenjenost	Izzivi svetovalnih delavk
C28	Zelo malo časa mi ostane za preventivo in za druga področja.	Pomanjkanje časa za preventivne dejavnosti	Preobremenjenost	Izzivi svetovalnih delavk
C29	Največkrat se vzgojiteljice potožijo, da nimajo dovolj znanja. Vzgojiteljice, ki so pri nas že recimo 30 let povejo, da ko so se one izobraževale, takrat se ni bilo integracije, ni bilo inkluzije, ni bilo usmerjanja.	Vzgojiteljice same nimajo dovolj znanja	Pomanjkanje strokovnega kadra	Izzivi svetovalnih delavk

	Zato jim zdaj to znanje manjka. Pa tudi mlajše, ki so v času študija o tem že slišale, še vedno pravijo, da se ne čutijo dovolj kompetentne za vse oblike posebnih potreb, ki jih imajo v oddelkih.			
C30	Razvojni zavodi imajo cele spektre strokovnjakov, imajo prilagojene igrače, prilagojene igralnice, pri nas pa smo glede tega zelo okrnjeni.	Nimajo prilagojenih igrač in igralnic	Neugodni delovni pogoji	Izzivi svetovalnih delavk
C31	Že prostori za dsp so majhni, bolj za silo, da se lahko malo umaknejo. Nimamo pa prave igralnice, ki bi bila temu prilagojena.	Neustrezni prostori za izvajanje dodatne strokovne pomoči	Neugodni delovni pogoji	Izzivi svetovalnih delavk
C32	...igralnice za oddelke so premajhne, da bi omogočale mirne koticke, kamor se otrok ob stiski lahko v miru umakne.	Nimajo prilagojenih igrač in igralnic	Neugodni delovni pogoji	Izzivi svetovalnih delavk
C33	...kadrovske pogoje niso idealni. Omenila sem že, da normative včasih moramo preseči, število vzgojiteljev pa ostaja enako.	Neustrezni kadrovske normative	Pomanjkanje strokovnega kadra	Izzivi svetovalnih delavk
C34	...vrtec nima prevajalca, tako da imamo izziv tudi pri komunikaciji s starši priseljenci, ki ne govorijo niti slovensko niti angleško. Naše sporočanje opažanj pri otrocih je tako oteženo, ker starši ne razumejo niti da je kaj narobe niti kako poiskati pomoč.	Težave zaradi nerazumevanja jezika	Delo z otroki priseljenci	Izzivi svetovalnih delavk
C35	Pri tistih otrocih, ki imajo dsp, se ob težavah ali izzivih pogosto najprej vedno obrnem na vzgojiteljico za dodatno strokovno pomoč. Ona je tista, ki individualno dela z otrokom, ki ga pozna, ki je strokovnjakinja na tem področju...	Dobro sodelovanje s strokovnim timom	Pomoč in podpora znotraj kolektiva	Viri pomoči svetovalnih delavk
C36	S svetovalno službo pa sodelujemo preko timskih sestankov. Tam tudi skupaj rešujemo določene izzive.	Dobro sodelovanje s sodelavkami	Pomoč in podpora znotraj kolektiva	Viri pomoči svetovalnih delavk
C37	Občasno se po pomoč obračamo tudi na razvojno ambulantno, so pa tudi oni zadnja leta zelo preobremenjeni, zato nam pač pridejo naproti kolikor zmorejo.	Dobro sodelovanje z zdravstvenimi ustanovami	Sodelovanje z zunanjimi institucijami	Viri pomoči svetovalnih delavk
C38	Se pa jaz tudi trudim, da se sama izobražujem, da sama preberem kakšne knjige, pogledam predavanja, ipd., da lahko potem to znanje predajam vzgojiteljicam.	Iskanje znanja v strokovni literaturi	Samoiniciativnost	Viri pomoči svetovalnih delavk

C39	Imamo pa po posameznih enotah tudi supervizije, kjer lahko določene teme predelamo in si na tak način pomagamo.	Intervizije in supervizije	Pomoč in podpora znotraj kolektiva	Viri pomoči svetovalnih delavk
C40	...imamo tudi veliko spremljevalcev, ki po zakonodaji ne potrebujejo posebne izobrazbe s področja posebnih potreb, zato pri nas svetovalna služba poskrbi, da jih izobražujemo, da jim nudimo pomoč...	Delo s spremljevalci	Vloga svetovalne delavke	Potek dela z otroki s posebnimi potrebami
C41	Naša ravnateljica je po izobrazbi pedagoginja in je pred tem tudi sama delala v svetovalni službi. Zadevo torej zelo dobro pozna in mi nudi podporo in pomoč, ko jo potrebujem.	Izkušnje vodstva z delom v svetovalni službi	Pomoč in podpora vodstva	Viri pomoči svetovalnih delavk
C42	Upošteva tudi naša mnenja, naše predloge, je odzivna in skrbno sodeluje z nami.	Empatično in podporno vodstvo	Pomoč in podpora vodstva	Viri pomoči svetovalnih delavk
C43	Aktivno se vključi tudi pri težjih primerih, ko nam recimo straši niso pripravljeni prisluhniti in sodelovati z nami.	Angažiranost za delo na področju posebnih potreb	Pomoč in podpora vodstva	Viri pomoči svetovalnih delavk
C44	Jaz osebno sem najbolj zadovoljna, ko vidim, da so starši zadovoljni. Ko lahko skupaj spremljamo napredek njihovega otroka.	Skupno spremljanje napredka	Pomoč in podpora staršem	Sodelovanje svetovalne službe s starši
C45	Starši otrok s posebnimi potrebami imajo izredno težko nalogo, da se s tem soočijo. Tako kot sem prej omenila, da mi pedagoški delavci nimamo dovolj podpore na tem področju, tako je tudi straši nimajo. Pa ne govorim v vrtcu, ampak na sploh.	Malo zunanje podpore	Sodelovanje s starši	Izzivi svetovalnih delavk
C46	Omenila sem že, da je tudi strokovnega kadra premalo, npr. logopedov izredno primanjkuje. Samoplačniške stvari pa so zelo drage in si jih težko privoščijo. Naš vrtec je letos dobil samo dve uri logopeda na teden za vse otroke.	Pomanjkanje logopedov	Pomanjkanje strokovnega kadra	Izzivi svetovalnih delavk
C47	...sem zelo vesela, ko vidim, da se spletejo tako lepe vezi med otroci in spremljevalci. Sama redno delam s spremljevalci, saj so otroci, ki jih potrebujejo res najbolj rizična skupina. To so otroci, ki potrebujejo stalno podporo in pomoč. In potem vidim, da je tudi staršem lažje pustiti otroka v vrtcu, ko vidijo da imajo njihovi otroci ob sebi	Stalna podpora in pomoč otroku	Močne vezi med otrokom in spremljevalcem	Primeri dobrih praks

	osebo, na katero se lahko zanesejo.			
C48	Pomemben del je, ko se starši zavejo, da gre za individualne napredke, da se otroci razlikujejo in da je zanje pomembno le to, koliko napreduje njihov otrok, tudi če drugi mogoče hitreje. Ko pridemo do te faze, je meni zelo prijetno, saj starši večkrat rečejo, da so zelo hvaležni za svojega otroka. Včasih ugotovijo, da jim ta otrok da več in se z njim več naučijo, kot bi se, če bi bil popolnoma zdrav. Rečejo tudi, da so hvaležni, da so zaradi tega otroka postali boljši ljudje.	Sprejemanje otrokovih težav s strani staršev	Protiutež težavam v svetovalnem delu	Primeri dobrih praks
C49	...to je zame v svetovalnem delu velika proti-utež. Kljub temu, da delamo večinoma s težavami na vseh področjih, pa je na drugi strani ogromno hvaležnosti in to odtehta.	Hvaležnost	Protiutež težavam v svetovalnem delu	Primeri dobrih praks

Tabela 9.4 Odprto kodiranje D

OZNAKA	IZJAVA/ENOTA	POJEM	KATEGORIJA	TEMA
D1	...svetovalne delavke na začetku šolskega leta povemo vsem vzgojiteljem, naj čim bolj individualno opazujejo vse otroke ter naj bodo pozorni na določene razvojne mejnike in odstopanja. Potem vzgojitelji hitro opazijo, če kateri otrok odstopa oz. če so pri otroku kakšni rizični dejavniki.	Načrtno opazovanje v začetku šolskega leta	Opažanja vzgojiteljev	Prepoznavanje otrok s posebnimi potrebami
D2	...obvesti mene, kot svetovalno službo, in me povabi v skupino na opazovanje določenega otroka. Jaz načeloma opravi od tri do pet opazovanj enega otroka, sproti opažanja zapisujem in na koncu izdelam poročilo svojih opažanj.	Svetovalna delavka opravi opazovanja	Opazovanje otroka znotraj oddelka	Prepoznavanje otrok s posebnimi potrebami
D3	Običajno se najprej pogovorim z vzgojiteljico in poskušava skupaj oblikovati določene prilagoditve za otroka v oddelku.	Prilagoditve znotraj oddelka	Vloga svetovalne delavke	Potek dela z otroki s posebnimi potrebami
D4	Prisotna sem tudi pa pogovornih minutkah oz. govorilnih urah, kamor povabimo starše in kjer jim predstavim svoja opažanja ter dogovorjene prilagoditve.	Predstavitev opaženih težav staršem	Pogovor s starši	Potek dela z otroki s posebnimi potrebami

D5	Če samo prilagoditve v oddelku niso dovolj ali če ne opazimo napredka pri otroku, potem starše prosimo za soglasje, da pride otroka v oddelk pogledat še naša specialna pedagoginja. Ona prav tako opravi opazovanja, napiše poročilo in običajno starše z otrokom napoti v razvojno ambulanto.	Opazovanje in poročilo vzgojiteljice za zgodnjo obravnavo	Napotitev otroka v razvojno ambulanto	Potek dela z otroki s posebnimi potrebami
D6	...otroka pregledajo strokovnjaki in izdelajo zapisnik multidisciplinarnega tima, ki je naša podlaga za nudenje dodatne strokovne pomoči.	Izdelava zapisnika multidisciplinarnega tima	Pregled zdravniške stroke	Potek dela z otroki s posebnimi potrebami
D7	Pri nas lahko strokovna skupina vrtca, ki jo sestavljamo jaz, kot svetovalna delavka, vzgojiteljica, specialna pedagoginja in ravnateljica, odločimo, da otrok kaže rizične dejavnike ter mu napišemo načrt pomoči. To je potem podlaga, da mu lahko nudimo dodatno strokovno pomoč do pol leta, lahko pa se tudi podaljša do enega leta, če se stvari v tem času še niso uredile v razvojni ambulanti.	Pomoč otroku in družini	Individualiziran načrt	Potek dela z otroki s posebnimi potrebami
D8	...otroku je potem v vrtcu lahko nudena dodatna strokovna pomoč. Lahko to traja do vstopa v šolo, lahko pa se tudi prej zaključi...	Pomoč določena s strani razvojne ambulante	Dodatna strokovna pomoč	Potek dela z otroki s posebnimi potrebami
D9	Imamo pa tudi primere, ko k nam pridejo otroci, ki že imajo odločbo	Otroci s predhodno odločbo	Otrok je že v zunanji obravnavi	Prepoznavanje otrok s posebnimi potrebami
D10	...jaz sem vključena v opazovanje otroka. Individualnih ur strokovne pomoči jaz ne nudim.	Vloga vzgojiteljice za zgodnjo obravnavo	Dodatna strokovna pomoč	Potek dela z otroki s posebnimi potrebami
D11	Še vseeno pa sem jaz koordinator. To pomeni, da sodelujem s starši in vzgojitelji; oblikujem individualiziran program na podlagi zapisov vzgojitelja, specialne pedagoginje in predlogov staršev; skličem strokovne skupine,...	Koordinacija dela	Vloga svetovalne delavke	Potek dela z otroki s posebnimi potrebami
D12	...ko gre za nemirnejše otroke s čustveno vedenjskimi motnjami. Takrat potrebujejo največ podpore, saj se ne čutijo dovolj kompetentne, da bi same vpeljevale nove metode. Raje pridejo do mene, skupaj predebateramo, jaz jim dam	Vpeljevanje novih metod dela	Strokovna podpora vzgojiteljicam	Sodelovanje svetovalne službe s pedagoškimi delavci

	nekaj predlogov, kako in kaj, potem pa one to poskušajo uvesti v praksi.			
D13	...v individualiziranem načrtu napišemo tudi načrt pomoči družini.	Pomoč otroku in družini	Individualiziran načrt	Potek dela z otroki s posebnimi potrebami
D14	Če pride do kakšne stiske starša ali večje problematike, potem se obrnejo name. Če gre pa bolj za redno spremljanje in izmenjavo informacij pa kar na vzgojiteljico...	Reševanje stisk	Pomoč in podpora staršem	Sodelovanje s starši
D15	...vem, glede na evidence, da imamo vsako leto višje število otrok s posebnimi potrebami. V letošnjem šolskem letu imamo evidentiranih dvajset otrok s posebnimi potrebami, v lanskem letu jih je bilo petnajst, v predlanskem letu pa enajst.	Porast v evidencah	Vrtci opažajo porast	Opažanje porasta števila otrok s posebnimi potrebami
D16	...imamo tudi kar nekaj priseljencev iz Rusije in Ukrajine, pri katerih je ovira jezik. Njim je zagotovo težje sodelovati pri dnevni rutini, aktivnosti, poslušati pravljico, ipd., če je ne razumejo. So zagotovo bolj nemirni, kažejo kakšne vedenjske težave ampak jih mi ne želimo prehitro usmeriti kot otroke s posebnimi potrebami.	Težave zaradi nerazumevanja jezika	Delo z otroki priseljenci	Izzivi svetovalnih delavk
D17	Eden od razlogov za višje število otrok s posebnimi potrebami je gotovo ta, da ne rabimo čakati na podlago razvojne ambulante ampak da lahko že sami prej usmerimo otroka.	Zakonodajne spremembe	Boljša prepoznava in klasifikacija	Razlogi za porast
D18	Sigurno pa delamo z več nemirni otroki, z več vedenjskimi težavami kot prej, medtem ko ne opažam takšne razlike pri razvojnih zaostankih.	Več nemirnih otrok	Porast vedenjskih težav	Opažanje porasta števila otrok s posebnimi potrebami
D19	V svetovalni službi imamo torej večji obseg dela, več je koordiniranja otrok s posebnimi potrebami, sodelovanja s starši, načrtovanja dela s posameznim otrokom, dokumentacije, itd.	Več dela na področju posebnih potreb	Povečanje obsega dela	Spremembe v svetovalni službi
D20	Meni osebno je najtežji ta prvi stik s starši, ta prva komunikacija.	Začetna komunikacija s starši	Sodelovanje s starši	Izzivi svetovalnih delavk
D21	...je meni izziv kako staršem predstaviti, da nudenje dodatne strokovne pomoči otroku ni nekaj slabega, ni nek tabu, ni označevanje otroka.	Nerazumevanje pomena dodatne strokovne pomoči	Sodelovanje s starši	Izzivi svetovalnih delavk

D22	Če zna starš angleško, kar sicer moram reči, da večina naših staršev zna, potem komuniciramo angleško. Vsi pa seveda ne in tudi to zna biti izziv.	Težave zaradi nerazumevanja jezika	Delo z otroki priseljenci	Izzivi svetovalnih delavk
D23	Se pa jaz potem trudim, da tudi vsa vabila, poročila, soglasja in drugo dokumentacijo prevedem v angleščino in grem te stvari z njimi skozi, da vem, da res razumejo. Glede tega se jaz prilagajam, mi pa to vzame veliko časa.	Težave zaradi nerazumevanja jezika	Delo z otroki priseljenci	Izzivi svetovalnih delavk
D24	...še en izziv, sigurno bi nam bilo lažje, če bi postopki v razvojnih ambulantah stekli hitreje. Njihovo mnenje je nam zelo dragoceno, saj imajo oni multidisciplinarni tim, veliko specialistov, tudi socialne delavce, in to nam da zagotovo neko širšo sliko o otroku.	Preobremenjenost razvojnih ambulant	Dolgotrajni postopki	Izzivi svetovalnih delavk
D25	...dobro sodelujem z našo specialno pedagoginjo. Res se vedno lotiva diskusije o vsakem otroku posebej in sva stalno na vezi.	Dobro sodelovanje s strokovnim timom	Pomoč in podpora znotraj kolektiva	Viri pomoči svetovalnih delavk
D26	...meni je v veliko pomoč tudi naša pomočnica ravnateljice, ki je pred mano delala na tem delovnem mestu in ima veliko izkušenj iz svetovalne službe. Zame je dober vir informacij, nasvetov, je dobra podpora in pomoč.	Izkušnje vodstva z delom v svetovalni službi	Pomoč in podpora vodstva	Viri pomoči svetovalnih delavk
D27	...imamo tudi aktiv svetovalnih delavk, s katerimi se srečujemo enkrat na mesec in kjer tudi lahko vedno predebatiram svoje izzive.	Povezovanje z drugimi vrtni	Sodelovanje z zunanjimi institucijami	Viri pomoči svetovalnih delavk
D28	...je tu tudi strokovna literatura tista na katero se sama večkrat obrnem.	Iskanje znanja v strokovni literaturi	Samoiniciativnost	Viri pomoči svetovalnih delavk
D29	...razna izobraževanja, ki se jih poslužujemo, tudi teh je kar nekaj na voljo na to tematiko.	Pridobivanje dodatnega znanja o posebnih potrebah	Izobraževanja	Viri pomoči svetovalnih delavk
D30	Jaz pogosto iščem še brezplačne vsebine tudi za starše, da jim lahko predlagam kaj uporabnega.	Predlogi brezplačnih izobraževalnih vsebin	Pomoč in podpora staršem	Sodelovanje s starši
D31	...sem jaz običajno tista, ki jim predajam strokovne informacije in znanje.	Predajanje informacij in znanj	Izobraževanje kolektiva	Sodelovanje svetovalne službe s pedagoškimi delavci
D32	...z vodstvom zelo dobro sodelujemo, tako s pomočnico ravnateljice kot tudi z ravnateljico. Obe me strokovno podpirata, imata neke zakonske	Angažiranost za delo na področju posebnih potreb	Pomoč in podpora vodstva	Viri pomoči svetovalnih delavk

	podlage, pravilnike, sta izobraženi, podpirata zunanja izobraževanja, da lahko gradim znanje na tem področju,...tako da sigurno sta angažirani in zaznavata problematiko.			
D33	...vzvodi za dodatno delo izhajajo znotraj kolektiva, kar je spodbudno.	Dobro sodelovanje s sodelavkami	Pomoč in podpora znotraj kolektiva	Viri pomoči svetovalnih delavk
D34	Pri naši specialni pedagoginji pa vidim, da se res trudi vključiti skupino in večkrat delati z otrokom znotraj skupine, ne samo na samem, individualno. Podpre ga tudi pri aktivnostih, ki se dogajajo v oddelku, tako da ni vedno izločen. Sigurno je individualno delo tudi kdaj pomembno in ima svoje prednosti ampak, če se da stvari izvesti v skupini, bolj inkluzivno, pa je to še boljše. Otrok tako ni izključen, spremlja se ga znotraj skupine, drugi otroci mu lahko pomagajo, če to potrebuje pa še vzgojiteljica dobi primer dobre prakse, kako delati z njim.	Vključevanje skupine, delo znotraj oddelka	Inkluzivne prakse	Primeri dobrih praks

Tabela 9.5 Odprto kodiranje E

OZNAKA	IZJAVA/ENOTA	POJEM	KATEGORIJA	TEMA
E1	V prvi vrsti se name obrnejo vzgojiteljice ali pomočnice, skratka vzgojni tandem, ko opazijo, da kakšen otrok ne sledi drugim vrstnikom, ne zmore sodelovati, ima kakšne fizične primanjkljaje, govorne, ne razume navodil, ipd.	Vzgojiteljice v oddelku opazijo težave	Opažanja vzgojiteljev	Prepoznavanje otrok s posebnimi potrebami
E2	Najprej se vedno pozanimam, če so vzgojiteljice že govorile s straši, če imajo straši že kakšne informacije, če so one dobile kakšne informacije, npr. da je otrok že voden v razvojni ambulanti ali da hodi na fizioterapijo ali kaj podobnega. Skratka pridobiti želim čim več informacij. Potem pa jaz opazujem nekaj krat opazujem otroka.	Svetovalna delavka opravi opazovanja	Opazovanje otroka znotraj oddelka	Prepoznavanje otrok s posebnimi potrebami
E3	...lahko dobimo zaprosilo iz centra za zgodnjo obravnavo ali od kakšne psihologinje, specialne pedagoginje, ki družino že obravnavajo v okviru zdravstvenega doma. Pri tem	Zaprosilo centra za zgodnjo obravnavo	Otrok je že v zunanji obravnavi	Prepoznavanje otrok s posebnimi potrebami

	otroku torej že vemo, da se že nekaj dogaja, da je otrok že nekje v obravnavi in da bo nadalje potreboval še dodatno strokovno pomoč v vrtcu.			
E4	Še en način pa je, da starši sami opazijo določena odstopanja in se potem obrnejo na nas. Je pa ta zadnji način, da straši sami pridejo, zelo redek.	Starši opozorijo na težave	Opažanja staršev	Prepoznavanje otrok s posebnimi potrebami
E5	Mi imamo zaposleno tudi vzgojiteljico za zgodnjo obravnavo, ki z mano sodeluje. Tudi ona opravi opazovanje v oddelku in potem se skupaj posvetujeva.	Vzgojiteljica za zgodnjo obravnavno opravi opazovanje	Opazovanje otroka znotraj oddelka	Prepoznavanje otrok s posebnimi potrebami
E6	...pokličemo starše na pogovor. Staršem na razgovoru nato povemo kaj smo opazili in jim svetujemo za naprej. Običajno predlagamo, da se sproži postopek, da otrok dobi zapisnik razvojne ambulante, na podlagi katerega potem mi otroku v vrtcu lahko nudimo dodatno strokovno pomoč.	Predstavitev opaženih težav	Pogovor s starši	Potek dela z otroki s posebnimi potrebami
E7	Staršem tudi razložim kako to poteka, zakaj je to dobro in kako lahko to otroku pomaga, da do šole svoje primanjkljaje že v veliki meri odpravi oz. kompenzira.	Pomoč in podpora staršem	Pogovor s starši	Potek dela z otroki s posebnimi potrebami
E8	...imamo dve vzgojiteljici za zgodnjo obravnavo. Ena je po profilu inkluzivna pedagoginja, druga pa pedagoginja in oni dve izvajata dodatno strokovno pomoč. Tako da jaz same dodatne strokovne pomoči ne izvajam.	Vloga vzgojiteljice za zgodnjo obravnavo	Dodatna strokovna pomoč	Potek dela z otroki s posebnimi potrebami
E9	...je moja naloga, da kot svetovalna delavka koordiniram delo teh strokovnih skupin ter sodelovanje z zunanjimi institucijami. Vsako leto moram urediti zapisnike strokovnih skupin, zapisati kdo jih sestavlja in organizirati najmanj dva sestanka za vsakega otroka.	Koordinacija dela	Vloga svetovalne delavke	Potek dela z otroki s posebnimi potrebami
E10	...dajem vzgojiteljicam predvsem nasvete, kako ravnati s posameznim otrokom v določenih situacijah. Ko z določenim otrokom nekaj časa delam in ga opazujem, poznam že določene metode dela, ki mu ustrezajo.	Nasveti za delo z otrokom s posebnimi potrebami	Strokovna podpora vzgojiteljicam	Sodelovanje svetovalne službe s pedagoškimi delavci
E11	...po potrebi poiščem tudi kakšna izobraževanja, ki bi vzgojiteljicam lahko pomagala in jih tja napotim. Sem že iskala tudi določenega strokovnjaka, ki je	Iskanje primernih izobraževanj za vzgojitelje	Izobraževanje kolektiva	Sodelovanje svetovalne službe s pedagoškimi delavci

	potem prišel v skupino in dal vzgojiteljicam kak nasvet in podporo.			
E12	...zdaj, ko opažamo veliko znakov avtizma, se mi zdi, da vzgojiteljice kar potrebujejo to stalno pomoč in podporo.	Stalna pripravljenost za pomoč	Strokovna podpora vzgojiteljicam	Sodelovanje svetovalne službe s pedagoškimi delavci
E13	Včasih pa se v skupino vključim tudi samo kot tretja oseba ali spremstvo, če se gre kam izven vrtca pa je v skupini kak otrok, ki bi potreboval dodatno osebo.	Spremlstvo otroku	Pomoč v oddelku	Sodelovanje svetovalne službe s pedagoškimi delavci
E14	Otrok s posebnimi potrebami je vedno več. Ko sem jaz, leta 2018 začela delati v vrtcu, je bilo v vrtcu sedemnajst otrok s posebnimi potrebami na vse skupaj petsto trideset otrok. Letos imamo štiriinštirideset otrok s posebnimi potrebami.	Porast v evidencah	Vrtci opažajo porast	Opažanje porasta števila otrok s posebnimi potrebami
E15	Zagotovo je ta mreža bolj razširjena, bolj smo pozorni, prej se stvari opazi in hitro urgira.	Večja pozornost in hitrejša urgiranje	Boljša prepoznava in klasifikacija	Razlogi za porast
E16	Letos sem skoraj v vsaki skupini novincev opazila kakšnega otroka, ki izstopa. Seveda ne morem zdaj še nič reči, to je še čisto uvajalno ampak na prvi vtis pa se opazijo odstopanja. In zelo verjetno je, da bomo kasneje te otroke opazovali še naprej in mogoče obravnavali.	Otroci z odstopanji v vsaki skupini	Vrtci opažajo porast	Opažanje porasta števila otrok s posebnimi potrebami
E17	Opažamo predvsem porast govornih težav. Vsako leto z logopedinjo pred vstopom v šolo narediva analize predšolskih otrok. In dve leti nazaj je kar dve tretjini predšolskih otrok potrebovalo logopeda.	Vedno večja potreba po logopedskih obravnavah	Porast govorno jezikovnih težav	Opažanje porasta števila otrok s posebnimi potrebami
E18	...pa tudi motnje pozornosti, koncentracije so zelo opazne pri današnjih otrocih, kar je najbrž posledica tega, da so otroci že zelo zgodaj »priklenjeni« na ekrane.	Motnje pozornosti zaradi zaslonske odvisnosti	Digitalna zasvojenost	Razlogi za porast
E19	...tudi gibalnih primanjkljajev opažam vedno več, otroci niso vajeni niti hoje, kaj šele kakšnih iger z žogo ipd.	Premalo gibanja	Porast gibalnih težav	Opažanje porasta števila otrok s posebnimi potrebami
E20	...spekter avtističnih motenj, ki je precej v porastu. Včasih prej je bil mogoče en na celo generacijo, zdaj jih imamo že za dva oddelka.	Veliko bolj pogoste motnje avtističnega spektra	Porast avtističnih motenj	Opažanje porasta števila otrok s posebnimi potrebami
E21	Razvojni oddelk imam jaz pod okriljem. Redno spremljam otroke, sodelujem s starši, vodim vse strokovne skupine, sodelujem z zunanjimi strokovnjaki, itd.	Vodenje razvojnega oddelka	Vloga svetovalne delavke	Potek dela z otroki s posebnimi potrebami
E22	Je pa, kot rečeno, razvojni oddelk poln in tudi čakalna vrsta je vedno daljša. Zato si zdaj	Polni razvojni oddelki	Dolge čakalne vrste	Opažanje porasta števila otrok s

	prizadevamo, da bi tudi v vrtcu v sosednji občini odprli razvojni oddelk, saj jih trenutno pokrivamo mi. Otrok, ki čakajo je ogromno.			posebnimi potrebami
E23	Nahaja se v enoti, kjer so trije klasični oddelki, ter en ta razvojni. In jaz grem vedno tako rada tja, tam otroci res tako lepo delujejo, prav v sožitju so. Imajo skupne aktivnosti, se skupaj igrajo. Se mi zdi to odlično za otroke, da že zgodaj začnejo razvijati empatijo, skrb drug za drugega in sprejemanje drugačnosti.	Sodelovanje in povezovanje razvojnega oddelka z ostalimi	Razvijanje empatije in sprejemanje drugačnosti	Primeri dobrih praks
E24	...moj največji izziv je dobiti izvajalce dodatne strokovne pomoči. Na leto sem včasih sodelovala tudi z desetimi zunanjimi strokovnjaki in to je bilo zelo naporno.	Težave s pokrivanjem vseh ur dodatne strokovne pomoči	Pomanjkanje strokovnega kadra	Izzivi svetovalnih delavk
E25	...se pa še vedno srečujemo s pomankanjem strokovnjakov, recimo logopedov sploh ne dobimo. Zavedamo se da bi otroci potrebovali logopeda, saj naši vzgojiteljici za zgodnjo obravnavo lahko data otrokom kakšne vaje za razvijanje besednega zaklada, logopeda pa v celoti ne moreta nadomestiti.	Pomanjkanje logopedov	Pomanjkanje strokovnega kadra	Izzivi svetovalnih delavk
E26	...izziv je včasih tudi delo s starši otrok s posebnimi potrebami. Načeloma se kar odzivajo, prihajajo na sestanke, ne upoštevajo pa vsi naših usmeritev. Če jim damo recimo kakšna navodila, vaje, igre, kaj bi lahko oni doma počeli z otroki, se tega pogosto ne držijo. Pa ne gre to za domače naloge ampak gre za aktivnosti, ki bi zelo pripomogle pri otrokovem napredku. Tako pa se mi v vrtcu trudimo, oni doma pa tega ne nadaljujejo.	Neupoštevanje usmeritev vrtca	Sodelovanje s starši	Izzivi svetovalnih delavk
E27	...tudi to je včasih izziv. Starši znajo reagirati zelo burno, v smislu, če mislim, da je njegov otrok neumen. Pogosto je prisoten tudi strah pred stigmo, da bo njegov otrok zdaj označen in izločen.	Nerazumevanje pomena dodatne strokovne pomoči	Sodelovanje s starši	Izzivi svetovalnih delavk
E28	...je naša ravnateljica tista, na katero se lahko vedno obrnem. Je zelo razumevajoča. To se mi zdi zelo pomembno, da te ravnatelj ceni, podpira in ti je vedno na voljo za pomoč in podporo.	Empatično in podporno vodstvo	Pomoč in podpora vodstva	Viri pomoči svetovalnih delavk

E29	Ona včasih pri svojih ravnateljskih virih potem poišče pomoč za nas, do teh mi vedno nimamo dostopa.	Iskanje dodatnih virov pomoči	Pomoč in podpora vodstva	Viri pomoči svetovalnih delavk
E30	tudi moji dve kolegici, vzgojiteljici za zgodnjo obravnavo. Smo dober tim, z njimi se lahko posvetujem, če imam kakšne strokovne dileme in izzive. Tako da z njimi mi je bistveno lažje.	Dobro sodelovanje s strokovnim timom	Pomoč in podpora znotraj kolektiva	Viri pomoči svetovalnih delavk
E31	Dobro sodelujem tudi z zdravstvenim domom, s centrom za zgodnjo obravnavo. Smo tedensko na vezi, včasih gremo tudi skupaj opazovati določenega otroka, si izmenjujemo mnenja,...	Dobro sodelovanje z zdravstvenimi ustanovami	Sodelovanje z zunanjimi institucijami	Viri pomoči svetovalnih delavk
E32	...zelo veliko damo na izobraževanje strokovnih delavcev. Vsako leto predebatiramo primerne tematike in poiščemo takšna izobraževanja.	Pridobivanje dodatnega znanja o posebnih potrebah	Izobraževanja	Viri pomoči svetovalnih delavk
E33	En primer imam, ki ga rada vsakemu povem. Imeli smo dvojčka, zdaj sta že v osnovni šoli. Oba sta se borila s hudo motnjo, en še bolj kot drugi, sploh pri hoji je bil drugi bolj oviran. Oba smo vključili v redni oddelek, ker v razvojnem oddelku nismo imeli prostora. Sta pa bila oba vodena še na Soči zaradi invalidnosti. Sploh ta drugi se nikakor ni vključeval med vrstnike, imel je stalnega spremljevalca, fizično smo ga morali omejiti. Prvi pa je bil tako obremenjen s pomočjo svojemu šibkejšemu bratcu, da se sam sploh ni želel zaigrati, ves čas mu je želel pomagati. Nato pa smo ju ločili, vsakega v svoj oddelek. Še vedno smo intenzivno delali z njima, se povezovali z zunanjimi institucijami, delali timsko, jima odložili tudi šolanje in v tem času sta oba izjemno napredovala. Prvi je v zadnjem letu vrtca že bral, pisal, računal, postal je zelo empatičen do drugih, družaben. Ta, ki je imel hujšo motnjo, pa je zelo napredoval pri hoji in vedenju. Ni bil več agresiven, začel je uporabljati besede, zelo je bil navezan na strokovne delavce, skratka izreden napredek pri obeh. Po vrtcu je šel en v redno osnovno šolo, drugi pa v oddelek s prilagojenim programom. Moram reči, da sta bila tudi oba starša prava borca, intenzivno smo	Sodelovanje strokovnjakov pri težjih primerih	Timsko delo	Primeri dobrih praks

	sodelovali in na koncu lahko rečemo, da smo bili uspešni. Tudi na Soči so rekli, da ne morejo verjeti kakšen napredek sta naredila otroka.			
E34	Se spomnim še enega fantka, ki smo mu pri treh letih omogočili dodatno strokovno pomoč in takrat je vse kazalo, da bo šel kasneje fant v šolo s prilagojenim programom. Pa je na koncu v treh letih tako napredoval, da je šel v redno šolo in jo zdaj izdeluje uspešno. Verjamem, da če dobijo otroci pravočasno pomoč v vrtcu, lahko do šole ogromno naredijo.	Pravočasna pomoč	Pomen zgodnje obravnave	Primeri dobrih praks

Tabela 9.6 Odprto kodiranje F

OZNAKA	IZJAVA/ENOTA	POJEM	KATEGORIJA	TEMA
F1	...zdaj imamo Zakon o celostni zgodnji obravnavi predšolskih otrok s posebnimi potrebami. Namen tega zakona je bil oz. je, da se naredi podpora, odzivanje in obravnavo v vrtcih bolj fleksibilnejšo in dostopnejšo. Prej je bilo to kar problem, saj so bili postopki zelo formalni, zgolj preko odločb, kot trenutno še vedno velja za šole, in potrebna je bila opredelitev posebnih potreb oz. določena diagnoza. Zdaj je bolj namen, da se otrokom zagotovi pomoč in podporo v vrtcu, bolj na podlagi otrokovega funkcioniranja, kot pa da se oblikuje diagnostika in stroga opredelitev.	Bolj fleksibilni in dostopni postopki v vrtcih	Nova zakonodaja	Spremembe v svetovalni službi
F2	...pojem »posebne potrebe« je že malo negativno obtežen, sploh kratica »opp«. To ni prijetna oznaka in noben starš je ne želi za svojega otroka. Izraz se je vpeljal že pred leti, ko pa je seveda nadomestil še bolj težke in stigmatizirajoče izraze. Tako da mi poskušamo delovati čim bolj odprto, redko uporabljamo izraz »opp«, govorimo bolj o težavah v razvoju ali o izzivih.	Uporaba ne stigmatizirajočih izrazov	Inkluzivne prakse	Primeri dobrih praks
F3	Sicer nam tudi izraz »zgodnja obravnav« ni najbolj blizu, ker je bolj medicinsko obtežen, sploh beseda »obravnav«. Poudarek pri nas je bolj na inkluziji.	Poudarek na inkluziji	Inkluzivne prakse	Primeri dobrih praks

F4	Razvoj je med otroki zelo različen, seveda pa smo pozorni na določeno toleranco. Pogosto vzgojiteljice predlagajo določene otroke.	Vzgojiteljice v oddelku opazijo težave	Opažanja vzgojiteljev	Prepoznavanje otrok s posebnimi potrebami
F5	...pomembno je, na kakšen način se te stvari predstavi in skomunicira. Staršem je potrebno povedati, da so te stvari vezane samo na vrtec in da se potem s prehodom v šolo oni neodvisno lahko odločajo ali želijo v šoli nadaljevati s pomočjo ali ne.	Pomembna pravilna komunikacija	Pomoč in podpora staršem	Sodelovanje svetovalne službe s starši
F6	Smo pa s to našo odprtostjo in fleksibilnostjo dosegli, da je vključenih več otrok in je posledično tudi lažje tistim staršem, pri katerih otroci se zaznavajo večje težave. S tem želimo doseči, da ni neke stigme, nekega težkega kriterija, ker potem se starši prestrašijo.	Odprtost in fleksibilnost	Inkluzivne prakse	Primeri dobrih praks
F7	Lahko pa starši otroka tudi sami predlagajo in dobijo napotnico v zdravstvu. Naloga nas svetovalnih delavcev je predvsem odzivanje in podpora.	Starši opozorijo na težave	Opažanja staršev	Prepoznavanje otrok s posebnimi potrebami
F8	Če pridejo do mene po kakšne osnovne informacije ali željo po podpori, jim jaz skušam le to podati ter predstavim jim kakšne možnosti so znotraj sistema in kako je do teh možno priti. Pri kakšnih primerih se tudi bolj aktivno vključim	Nasveti za delo z otrokom s posebnimi potrebami	Strokovna podpora vzgojiteljicam	Sodelovanje svetovalne službe s pedagoškimi delavci
F9	Mi imamo znotraj vrtca zaposlene tri inkluzivne pedagoginje za dodatno strokovno pomoč. Z njimi redno sodelujem, so pa one potem bolj vključene v nadaljnje delo s temi konkretnimi otroki.	Vloga vzgojiteljice za zgodnjo obravnavo	Dodatna strokovna pomoč	Potek dela z otroki s posebnimi potrebami
F10	Jaz imam bolj koordinacijsko vlogo. Imam v bistvu pregled za cel vrtec.	Koordinacija dela	Vloga svetovalne delavke	Potek dela z otroki s posebnimi potrebami
F11	Se pa pri določenih težjih primerih tudi kdaj aktivno vključim, sploh, ko je potrebna moja strokovna pomoč.	Pomoč pri težjih primerih	Vloga svetovalne delavke	Potek dela z otroki s posebnimi potrebami
F12	Skrbim tudi za zagotavljanje spremljevalcev otrokom, ki jih potrebujejo. Imamo kar nekaj spremljevalcev in znižanih normativov v oddelkih, tako da tudi jaz koordiniram.	Delo s spremljevalci	Vloga svetovalne delavke	Potek dela z otroki s posebnimi potrebami
F13	...trenutno skupaj razmišljamo in iščemo, kako bi delali v prihodnje, saj se spreminja tako moja, kot tudi narava dela teh strokovnih kolegic. Včasih je bilo manj otrok,	Večja spremenljivost in potreba po prilagodljivosti	Drugačna dinamika	Spremembe v svetovalni službi

	imeli so večji obseg pomoči in bolj ali manj je bilo za celo leto fiksirano katera kolegica za dsp dela s katerim otrokom. Zdaj pa se stvari spreminjajo tudi tekom šolskega leta.			
F14	S kolegicami za dodatno strokovno pomoč smo aktiv oz. tim za zgodnjo obravnavo. Me se dobivamo vsaj enkrat na mesec, včasih tudi večkrat po potrebi.	Srečanja aktiva za zgodnjo obravnavo	Izmenjava informacij o otroku	Sodelovanje svetovalne službe s pedagoškimi delavci
F15	Z ostalimi vzgojiteljicami pa običajno bolj sproti iščemo možnosti za sodelovanje. Predvsem zato, ker je organizacijsko težko, da bi imeli stalna srečanja.	Srečanja po potrebi	Strokovna podpora vzgojiteljicam	Sodelovanje svetovalne službe s pedagoškimi delavci
F16	...sodelujemo pri pripravi vzgojiteljic, na pogovor s starši ampak načeloma je fajn, da začnejo vzgojiteljice same s starši, da nas ni zraven, če ni to potrebno. Da ni takoj obteženo, da je to nek sestanek, na katerem moramo biti vsi prisotni. Tako je tudi staršem običajno lažje in se ne prestrašijo že na začetku.	Priprava na pogovor s starši	Strokovna podpora vzgojiteljicam	Sodelovanje svetovalne službe s pedagoškimi delavci
F17	V našem aktivu za zgodnjo obravnavo smo oblikovale tudi naš interni obrazec, ki ni nujen, je pa lahko v pomoč pri vključevanju v zgodnjo obravnavo. Ta obrazec lahko vzgojiteljica in starši na pogovoru pogledajo ter izpolnijo. Je kratek in razumljiv. Vsebuje predlog o dodatni strokovni pomoči v vrtcu. Starši ga lahko tudi dopolnijo, kasneje pa gredo z njim v zdravstvo.	Interni obrazec za pomoč pri vključevanju v zgodnjo obravnavo	Pogovor s starši	Potek dela z otroki s posebnimi potrebami
F18	...spreminja se sistem v celoti, kar je nam pozitivno, saj nam omogoča večjo fleksibilnost.	Omogočanje večje fleksibilnosti	Spreminjanje celotnega sistema	Spremembe v svetovalni službi
F19	...seveda večje so potrebe, zaradi vedno večjega števila izzivov, razvojnih težav, posebnosti idr. Le-te so prisotne skoraj v vsakem oddelku.	Otroci z odstopanji v vsaki skupini	Vrtci opažajo porast	Opažanje porasta števila otrok s posebnimi potrebami
F20	Opažamo, da so spremembe prisotne na vseh področjih otrokovega razvoja, recimo na gibalnem, groba motorika,...	Slabša groba motorika	Porast gibalnih težav	Opažanje porasta števila otrok s posebnimi potrebami
F21	...potem spremembe in zaostanki pri komunikaciji in odzivanju, tudi na govornem področju je porast...	Težave pri komunikaciji in odzivanju	Porast govorno jezikovnih težav	Opažanje porasta števila otrok s posebnimi potrebami
F22	...motnje pozornosti, znižanje frustracijske tolerance...je kar velik spekter teh težav oz.	Nižja frustracijska toleranca	Porast vedenjskih težav	Opažanje porasta števila otrok s posebnimi potrebami

	razvojnih posebnosti, ki jih je vedno več.			
F23	Težko je čisto razumeti ta pojav ampak sigurno gre za nekaj širšega v družbi, kar vpliva na splošen porast stresa, duševnih težav, čustvenih stisk, tako pri odraslih kot pri otrocih. Posledično otroci v najzgodnejšem razvoju mogoče ne dobijo to, kar bi potrebovali in posledice se potem kažejo na vedenju, čustvovanju, odzivanju. Tako da jaz mislim, da to izvira iz družbenih sprememb.	Naravne in družbene spremembe	Kombinacija številnih dejavnikov	Razlogi za porast
F24	...se mi zdi, da moramo zelo zavestno pristopati k temu pojavu, razmišljati o prioritetah pri našem delu in se tako vsaj delno zoperstaviti tem trendom. Otroci potrebujejo mir, prosto igro, tople odnose, topel stik,...Preveč dodatnega dogajanja jim povzroča stres na katerega se potem po svoje odzivajo.	Preveč dogajanja in dražljajev v otrokovem vsakdanu	Kombinacija številnih dejavnikov	Razlogi za porast
F25	...se mi zdi, da imamo dokaj neugodne normative za število otrok v oddelkih in hkrati premajhne igralnice. Zato je v bistvu izziv zagotavljati primerne pogoje že za skupine, kjer ni večjih posebnosti, kaj šele za tiste, kjer so.	Nimajo prilagojenih igrac in igralnic	Neugodni delovni pogoji	Izzivi svetovalnih delavk
F26	izziv je tudi čas. Običajno moraš za vsakega otroka delati nekaj drugače, vsak primer je individualen, ni nekih splošnih receptov, tako da si je potrebo vzeti kar nekaj časa in skupaj iskati najboljše pristope. Pri tem pa tudi vzgojiteljice potrebujejo podporo.	Pomanjkanje časa za iskanje najboljših pristopov	Preobremenjenost	Izzivi svetovalnih delavk
F27	Ta medsebojna pomoč in podpora sta meni glavni vir pomoči. Predvsem povezovanje znotraj vrta...	Dobro sodelovanje s sodelavkami	Pomoč in podpora znotraj kolektiva	Viri pomoči svetovalnih delavk
F28	...večkrat pa se ob izzivih povezujem tudi s svetovalnimi delavkami iz drugih vrtcev.	Povezovanje z drugimi vrtci	Sodelovanje z zunanjimi institucijami	Viri pomoči svetovalnih delavk
F29	...tudi stalno iskanje novih znanj in virov za širjenje obzorij s tega področja. To pogosto poteka tudi izven službenega časa.	Iskanje znanja v strokovni literaturi	Samoiniciativnost	Viri pomoči svetovalnih delavk
F30	V vrtcu imamo tudi kdaj organizirana izobraževanja na to tematiko, je pa seveda še veliko drugih tem. Je pa to področje trenutno določeno kot naše prednostno.	Pridobivanje dodatnega znanja o posebnih potrebah	Izobraževanja	Viri pomoči svetovalnih delavk

F31	Sama pa mislim, da bi poleg izobraževanj s strani strokovnjakov potrebovali še več časa, za interno učenje, učenje en od drugega, izmenjavo izkušenj, skupno iskanje rešitev. Za to pa nam pogosto zmanjka časa, pa tudi organizacijsko je zelo težko.	Pomankanje časa za interno učenje znotraj kolektiva	Preobremenjenost	Izzivi svetovalnih delavk
F32	Z vodstvom sodelujemo predvsem pri zagotavljanju pogojev v smislu spremljevalcev in dodatne strokovne pomoči. Vodstvo skrbi za dogovarjanje s financerjem, torej občino. To je sicer tudi zelo pomemben vidik...	Iskanje dodatnih virov pomoči	Pomoč in podpora vodstva	Viri pomoči svetovalnih delavk
F33	...je pa drugače včasih malo težko, ker imamo različne poglede na zadeve in je mogoče zato manj zanimanja za to področje. Svetovalne delavke smo včasih kar nemočne, ker imamo neka svoja stališča, poglede in strokovna mnenja, ki pa ne dobijo podpore drugod. Tako da bi si tu kdaj želela malo več podpore.	Različna stališča in strokovna mnenja	Manj podporno vodstva	Izzivi svetovalnih delavk
F34	Če potegnem črto, lahko rečem, da je poleg izzivov tudi veliko pozitivnega. Skupaj lahko dosegamo krasne napredke pri otrocih, včasih težave tudi izzvenijo. Veliko preventive lahko naredimo v vrtcu, če se stvari pravočasno odkrijejo.	Pravočasna pomoč	Pomen zgodnje obravnave	Primeri dobrih praks

Tabela 9.7 Odprto kodiranje G

OZNAKA	IZJAVA/ENOTA	POJEM	KATEGORIJA	TEMA
G1	Mi v vrtcu zelo veliko časa posvetimo izobraževanju strokovnega kadra, torej vzgojiteljev in pomočnikov. Imamo veliko različnih aktivov, kjer jaz in moje kolegice - specialne pedagoginje izvajamo izobraževalne delavnice na temo prepoznavanja otrok s posebnimi potrebami in pomena zgodnje obravnave.	Izobraževanja vzgojiteljev na temo prepoznavanja otrok s posebnimi potrebami	Opažanja vzgojiteljev	Prepoznavanje otrok s posebnimi potrebami
G2	Tako da vzgojitelji so pri nas dobro opremljeni, imajo potrebna znanja in tako je velik del, recimo 90% otrok prepoznanih v vrtcu, s strani vzgojiteljev.	Vzgojiteljice v oddelku opazijo težave	Opažanja vzgojiteljev	Prepoznavanje otrok s posebnimi potrebami
G3	Redko se zgodi, ampak vseeno kdaj pa kdaj dobimo tudi otroka, ki je že v obravnavi, v tem primeru jo sprožijo starši.	Otroci s predhodno odločbo	Otrok je že v zunanji obravnavi	Prepoznavanje otrok s posebnimi potrebami

G4	Potem naslednji korak je, da se obrnejo name, da jaz prepoznam posebnosti. Grem v oddelk in posameznega otroka opazujem.	Svetovalna delavka opravi opazovanja	Opazovanje otroka znotraj oddelka	Prepoznavanje otrok s posebnimi potrebami
G5	Nato skupaj naredimo načrt, kaj bi še lahko v oddelku spremenili, kako lahko vzgojitelj še drugače deluje, kakšne so posebnosti itd. To vse naredimo sami, preden se obrnemo po pomoč na zunanje institucije.	Prilagoditve znotraj oddelka	Vloga svetovalne delavke	Potek dela z otroki s posebnimi potrebami
G6	Če je težava večja in otrok potrebuje dodatno pomoč, je običajno naslednji korak, da jaz povabim starše na pogovor in jim predstavim situacijo ter jih usmerim naprej.	Predstavitve opaženih težav staršem	Pogovor s starši	Potek dela z otroki s posebnimi potrebami
G7	Sledi pregled otroka v centru za zgodnjo obravnavo, na podlagi katerega mu izdajo zapisnik, kjer je opredeljena dodatna strokovna pomoč.	Pogovoru s starši sledi pregled v razvojni ambulanti	Pregled zdravniške stroke	Potek dela z otroki s posebnimi potrebami
G8	Dodatno strokovno pomoči pri nas izvajajo naše specialne pedagoginje.	Vloga vzgojiteljice za zgodnjo obravnavo	Dodatna strokovna pomoč	Potek dela z otroki s posebnimi potrebami
G9	...sem bolj kot koordinatorka, skrbim z podporo pri usmeritvah, načrtovanje dela v oddelku, kako naj vzgojitelji prilagodijo delo, ipd. Potem pa informacije predam izvajalkam dodatne strokovne pomoči in nisem več v naprej toliko vključena.	Koordinacija dela	Vloga svetovalne delavke	Potek dela z otroki s posebnimi potrebami
G10	Izjeme so primeri, ki so bolj zahtevni. Recimo situacije, ko so v družini večje težave, pa je pomembno, da sem tudi jaz vključena.	Pomoč pri težjih primerih	Vloga svetovalne delavke	Potek dela z otroki s posebnimi potrebami
G11	Mi imamo v vrtcu trenutno 54 otrok, ki imajo zapisnike. Vsako leto jih je več.	Porast v evidencah	Vrtci opažajo porast	Opažanje porasta števila otrok s posebnimi potrebami
G12	Meni se zdi zelo pomembno v času uvajanja, ko družine na novo pridejo k nam, da s starši vzpostavim stik. Jaz se takrat vsaki skupini priključim na roditeljskem sestanku, kjer imam krajšo delavnico za starše na temo uvajanja otrok v vrtec. To se mi zdi pomemben korak, da me starši spoznajo in da jih povabim sodelovanju, oz. da jim ponudim, da se lahko name obrnejo za kakršnokoli strokovno pomoč.	Povabilo k sodelovanju že v času uvajanja	Pomoč in podpora staršem	Sodelovanje svetovalne službe s starši
G13	...kot rečeno, z njimi opravljam pogovore v postopkih prepoznavanja otrok s posebnimi potrebami in svetovanja, kako	Pomembna pravilna komunikacija	Pomoč in podpora staršem	Sodelovanje svetovalne službe s starši

	postopati naprej, pri čemer je zelo pomembno tudi, na kakšen način jim to sporočim			
G14	Trenutno imamo šest spremljevalcev, v lanskem letu smo jih imeli deset. To je zelo velika številka.	Porast v evidencah	Vrtci opažajo porast	Opažanje porasta števila otrok s posebnimi potrebami
G15	Težava ta trenutek so normativi, ki v tem sodobnem načinu življenja in delovanja, ne ustrezajo več. Jaz mislim, da določene težave, ki jih imajo otroci izvirajo tudi iz tega, ker so v premajhnem prostoru, okoli njih je preveč dražljajev, dobijo preveč zahtev, otrok pa se ne zmore odzivati na vse to.	Preveč dogajanja in dražljajev v otrokovem vsakdanu	Kombinacija številnih dejavnikov	Razlogi za porast
G16	Pa seveda tudi zasloni in mediji spodbujajo motnje pozornosti, ki jih je v zadnjih letih vedno več, to pa zelo otežuje delo v skupini.	Motnje pozornosti zaradi zaslonske odvisnosti	Digitalna zasvojenost	Razlogi za porast
G17	...gre za ogromen skupek družbenih in drugih dejavnikov, ki vplivajo na to, da so generacije drugačne.	Naravne in družbene spremembe	Kombinacija številnih dejavnikov	Razlogi za porast
G18	Bi rekla, da te generacije zahtevajo več. Mi pa na neki točki ostajamo na istem, kar se tiče prostorskih, kadrovskih, številčnih normativov. Zato je spremljevalcev oz. ljudi, ki imajo dodatne vloge v vrtcu več, kot jih je bilo nekoč.	Neprilagajeni normativi v vrtcu	Kombinacija številnih dejavnikov	Razlogi za porast
G19	v porastu so tudi motnje avtističnega spektra. Ravno včeraj gledala oddajo, kjer je Branke Jurišič, ki je strokovnjakinja za motnje avtističnega spektra, predstavljala te motnje in kjer je tudi potrdila njihov porast. To v vrtcu seveda opažamo.	Veliko bolj pogoste motnje avtističnega spektra	Porast avtističnih motenj	Opažanje porasta števila otrok s posebnimi potrebami
G20	V zadnjih dveh, treh letih je porast otrok s posebnimi potrebami res velik, zato smo tudi dobili več vzgojiteljic za dodatno strokovno pomoč otrokom. Na ta način pa se tudi zelo spreminja naše področje dela. Nam, v svetovalni službi se je v zadnjih letih, zaradi porasta otrok s posebnimi potrebami, zgodilo, da je to postal naš fokus.	Več dela na področju posebnih potreb	Povečanje obsega dela	Spremembe v svetovalni službi
G21	To sicer ni naše bistveno področje, me bi se morale bolj posvečati preventivnim dejavnostim, pa to žal več ne gre, ker nam zmanjka časa.	Pomanjkanje časa za preventivne dejavnosti	Preobremenjenost	Izzivi svetovalnih delavk
G22	... mislim, da je izziv to, da je obseg dela zame prevelik. Zato se jaz časovno težko poglabim v določene situacije. Meni se zdi ta doktrina zelo pomembna, da sem	Zmanjkuje časa za ostale otroke	Preobremenjenost	Izzivi svetovalnih delavk

	jaz kot svetovalna delavka na voljo za vse otroke in starše v našem vrtcu. To pa težko vse pokrijem in zato stvari opravljam na hitro, ker se nimam časa poglobiti.			
G23	Sicer se tudi na našem področju spreminjajo normativi in zaenkrat kaže, da bi lahko v našem vrtcu zaposlili še eno svetovalno delavko. Ampak v tem trenutku občine še niso dale potrditve, tako da jaz na nek način pokrivam dve delovni mesti.	Nova sistematizacija	Nova zakonodaja	Spremembe v svetovalni službi
G24	Področje zgodnje obravnave pa je v izjemnem porastu. Prej sem imela čas, da sem se poglobila, da smo imeli večkratna srečanja, da sem šla večkrat v oddelke, da sem spremljala otroke v različnih situacijah,...danes je tega manj.	Manj časa za opazovanje posameznega otroka	Vrtci opažajo porast	Opažanje porasta števila otrok s posebnimi potrebami
G25	Tako, da to je po moje daleč največji izziv, da smo preveč stisnjeni v kot in preobremenjeni. Ne moremo dati znanja, ki ga imamo, v takšni meri in tako kvalitetno kot bi ga lahko.	Upada kvaliteta dela	Preobremenjenost	Izzivi svetovalnih delavk
G26	...vem, kako zelo pomemben je ta zgodnji razvoj v prvih petih letih za oblikovanje otroka. In zato je zgodnja obravnava ena najpomembnejših področij v vrtcu. Če mi otroka pustimo do šole, brez da bi ga usmerjali na primeren način, kjer bi krepil svoje šibkosti, bodo zagotovo težave v šoli, lahko tudi kasneje v življenju. Zato je škoda, da nam pri vsem znanju, ki ga imamo, zmanjka časa, da ga realiziramo v praksi.	Pomanjkanje časa za realizacijo vsega znanja v praksi	Preobremenjenost	Izzivi svetovalnih delavk
G27	Meni se zdi zelo pomembno, da smo mi sodelavci povezani in si med seboj pomagamo.	Dobro sodelovanje s sodelavkami	Pomoč in podpora znotraj kolektiva	Viri pomoči svetovalnih delavk
G28	...danes popoldan imamo sestanek z izvajalkami dodate strokovne pomoči. Me štiri smo tim, dobivamo se na tri tedne in predelamo vse aktualne teme, recimo kako bomo otrokom nudile pomoč, na kakšen način, kakšne metode dela kdo potrebuje, ipd. Vedno pa imamo en del tudi bolj intervizijskega procesa, kjer lahko vsaka izpostavi kakšno situacijo, kak zastoj oz. karkoli kar želi predebatirati z nami.	Intervizije in supervizije	Pomoč in podpora znotraj kolektiva	Viri pomoči svetovalnih delavk

G29	Zelo pomembna je tudi podpora vodstva, ki jo imam. Če vodstvo ne vidi tega področja, kot pomembnega, potem je vso naše delovanje mnogo težje. Sama lahko grem do vodstva, kjer lahko izpostavim določen problem, skrb, ki jo imam.	Empatično in podporno vodstvo	Pomoč in podpora vodstva	Viri pomoči svetovalnih delavk
G30	Velikokrat se srečujemo s temi izzivi, da otrok ni v ustreznem programu, ker starši ne morejo sprejeti dejstva, da bi otrok veliko lažje napredoval v razvojnem oddelku. Starši kljub vsem strokovnim odzivom nas v vrtcu, centra za zgodnjo obravnavo, različnih strokovnjakov, lahko še vedno stvari zanikajo in vztrajajo pri svojem. Kar pa lahko kasneje poleg težav, ki jih otrok že ima, vodi še v čustvene stiske.	Ne zmorejo sprejeti otrokovih težav	Sodelovanje s starši	Izzivi svetovalnih delavk
G31	Iz strani vrtca seveda prihajajo razna izobraževanja, kot sem že omenila. Jih pa potem skupaj izberemo, katerih se bomo udeležili, glede na potrebe.	Pridobivanje dodatnega znanja o posebnih potrebah	Izobraževanja	Viri pomoči svetovalnih delavk
G32	Meni daje največ energije in veselja, ko lahko vidim, da otroci napredujejo, rastejo in se razvijajo v želeni smeri. Čeprav se v osnovi mi, v svetovalni službi, večinoma srečujemo s težavami. Zato se mi dogaja, da še toliko rajši opazujem te naše otroke, jim pomagam, se igram z njimi in skupaj z njimi pravzaprav rastem.	Vesetje ob otrokovem napredku	Protiutež težavam v svetovalnem delu	Primer dobre prakse
G33	en primer enega otroka, pri katerem je šlo za selektivni mutizem. Ta otrok v vrtcu pravzaprav z nikomer ni komuniciral. Doma s starši pa je, povedal jim je celo kaj so kdaj v vrtcu delali. No, da povem kako smo se potem tega lotili skupaj. Takoj sem poiskala literaturo za to področje, da sem ga bolje spoznala in izobrazila še vzgojiteljice. Povezali smo se tudi s starši. Starši so bili zelo sodelovalni, želeli so si da otrok napreduje v vrtcu in tako smo skupaj naredili načrt po korakih. In začelo se je tako, da je otrok naprej uporabljal samo neverbalno komunikacijo. V naslednjem koraku smo prišli, da je rekel »ja« in »ne«. Zdaj pa smo že tako daleč, da otrok vzgojiteljicama kaj zašepeta na uho. Jaz se grem z njim tudi	Sodelovanje strokovnjakov in staršev	Timsko delo	Primer dobre prakse

	večkrat igrat v oddelek, se me zelo razveseli, so odziva name in tako nam res uspeva, da postopoma širimo ta otrokov krog ljudi, s katerimi komunicira.			
--	---	--	--	--

Tabela 9.8 Odprto kodiranje H

OZNAKA	IZJAVA/ENOTA	POJEM	KATEGORIJA	TEMA
H1	Pri nas vsako leto v oktobru naredimo redno letno detekcijo, to pomeni, da gredo vse vzgojiteljice za zgodnjo obravnavo po oddelkih. Tam naredijo pogovor z vzgojiteljico in opazujejo otroke. Za tiste otroke, pri katerih opazijo odstopanja ali jih na njih opozorijo vzgojiteljice, napišejo en kratek zapis.	Preventivni obiski vzgojiteljic za zgodnjo obravnavo	Opazovanje otroka znotraj oddelka	Prepoznavanje otrok s posebnimi potrebami
H2	Potem te zapise predajo meni, jaz pa grem vsakega od teh otrok še enkrat pogledat v oddelek.	Svetovalna delavka opravi opazovanja	Opazovanje otroka znotraj oddelka	Prepoznavanje otrok s posebnimi potrebami
H3	Ko jaz vidim, da otrok res razvojno odstopa in da potrebuje pomoč, o tem obvestim starše. Običajno naredimo en sestanek s starši, kjer jih seznanimo kaj mi opažamo, vprašamo kaj oni opažajo, ali jih kaj skrbi, ali je otrok že kje voden...skratka probamo dobiti čim več informacij. Če otrok še nima pomoči, starše seznanim z možnostjo dodatne pomoči v vrtcu.	Predstavitve opaženih težav staršem	Pogovor s starši	Potek dela z otroki s posebnimi potrebami
H4	Včasih je to seveda težko, starši potrebujejo čas, da sprejmejo, da ima njihov otrok težave. Če je potrebno, naredimo tudi dva, tri sestanke, staršem svetujem tudi, kaj lahko oni doma naredijo, kako lahko otroku doma pomagajo.	Pomoč in podpora staršem	Pogovor s starši	Potek dela z otroki s posebnimi potrebami
H5	Na koncu pa jim dam jaz še obrazec oz. obvestilo za otrokovega pediatra, kjer zapišem kaj opažamo. Tako smo tudi dogovorjeni z našim zdravstvenim domom. Ta obrazec starši nesejo pediatru, mi nič ne posredujemo. Potem pa jih pediater na podlagi tega napoti ali v razvojno ambulanto ali v center za duševno zdravje otrok in mladostnikov.	Opazovanje in poročilo svetovalne delavke	Napotitev otroka v razvojno ambulanto	Potek dela z otroki s posebnimi potrebami
H6	Medtem ko straži to urejajo, pa mi že začnemo delati z otrokom. Sploh, če gre za večja odstopanja, je treba začeti takoj, ne čakamo.	Takojšnja pomoč vrtca, v času čakanja na	Dodatna strokovna pomoč	Potek dela z otroki s posebnimi potrebami

	Mi rečemo, da damo otroku začasno odločbo. Sestane se strokovna skupina vrtca, kjer se dogovorimo koliko in kakšno dodatno pomoč otrok potrebuje.	razvojno ambulantno		
H7	...vseh otrok takoj ne usmerjamo v razvojno ambulantno. Če so odstopanja manjša oz. če menimo, da potrebuje otrok samo nekaj prilagoditev v oddelku, potem za njih ne speljemo vseh teh postopkov. V tem primeru dam jaz vzgojiteljici nekaj priporočil, kako naj z otrokom dela, kakšne prilagoditve lahko uporabi, jaz pa ga grem potem med letom večkrat pogledat.	Prilagoditve znotraj oddelka	Vloga svetovalne delavke	Potek dela z otroki s posebnimi potrebami
H8	Mi imamo zaposlenih šest vzgojiteljic za zgodnjo obravnavo, ki so izvajalke dodatne strokovne pomoči. Toliko nam jih pripada glede na normative.	Vloga vzgojiteljice za zgodnjo obravnavo	Dodatna strokovna pomoč	Potek dela z otroki s posebnimi potrebami
H9	Jaz dodatne strokovne pomoči ne izvajam, sem bolj koordinatorka vseh skupaj.	Koordinacija dela	Vloga svetovalne delavke	Potek dela z otroki s posebnimi potrebami
H10	pri otrocih, ki imajo težave s socializacijo, z igro, tam nam zelo prav pridejo te integrirane igralne skupine, kjer je otrok s posebnimi potrebami pa sta zraven recimo še dva otroka brez težav. V tej manjši skupinici se ga potem uči raznih veščin, npr. kako pristopiti do vrstnika, kako se z njim zaigrati, kako komunicirati, ipd.	Delo v manjši skupini	Inkluzivne prakse	Primer dobre prakse
H11	Da lahko vzgojiteljica za zgodnjo obravnavo vzame iz oddelka katerega koli otroka, pa starši na začetku leta, na prvem roditeljskem sestanku, podpišejo obrazec, temu se pa reče medvrstniška pomoč. Tudi otroci s posebnimi potrebami imajo zelo radi, da je še kak prijateljček z njimi.	Medvrstniška pomoč	Inkluzivne prakse	Primer dobre prakse
H12	Včasih je na dodatni strokovni pomoči prisotna tudi vzgojiteljica otroka, zato da vidi, kako delati z otrokom, na kakšen način spodbujati otroka in predvsem da vidi, kaj lahko prenese potem v igralnico.	Vpeljevanje novih metod dela	Strokovna podpora vzgojiteljicam	Sodelovanje svetovalne službe s pedagoškimi delavci
H13	Mi res skrbimo, da otrok ni samo fizično prisoten v oddelku ampak da je aktivno vključen vanj. Za to pa mora poskrbeti vzgojiteljica, naša naloga pa je, da ji pri tem	Vključevanje skupine, delo znotraj oddelka	Inkluzivne prakse	Primeri dobrih praks

	pomagamo in jo ustrezno opremimo.			
H14	Vzgojiteljica za zgodnjo obravnavo in jaz tako redno komunicirava s starši. Starši vedno vedo, kaj vzgojiteljica dela z otrokom, kaj bosta delala v bodoče, kaj delajo v skupini in kaj naj delajo doma.	Redna komunikacija in izmenjava informacij	Pomoč in podpora staršem	Sodelovanje s starši
H15	Dejstvo je, da imamo mi res veliko otrok s posebnimi potrebami, vsako leto več. Lani konec leta smo jih imeli več kot 90. Ti otroci so v rednih oddelkih, včasih jih je tudi po štiri, pet v enem oddelku.	Porast v evidencah	Vrtci opažajo porast	Opažanje porasta števila otrok s posebnimi potrebami
H16	Delo je zahtevno, bolj kot je bilo včasih, in večja je moja obremenjenost, ter obremenjenost vzgojiteljic.	Zahtevnejše delo z otroki in s starši	Drugačna dinamika	Spremembe v svetovalni službi
H17	Do danes lahko rečem, da je ena velika sprememba in hkrati velik korak naprej prav pri prepoznavanju otrok s posebnimi potrebami in delu z njimi. Ne le pri nas strokovnjakih ampak tudi pri vzgojiteljicah. Napredovali smo pri pristopih, metodah dela.	Napredek v prepoznavanju otrok s posebnimi potrebami in delu z njimi	Spreminjanje celotnega sistema	Spremembe v svetovalni službi
H18	Pred leti motnje niso bile tako hude, kot so danes, in bilo jih je bistveno manj, pa so se recimo vzgojiteljice bolj bale teh otrok, bile so v stiski, niso vedle kako delati z njimi. Danes lahko rečem, da večina vzgojiteljic nima s tem težav, so bolj kompetentne za delo z njimi.	Večja kompetentnost za delo s posebnimi potrebami	Drugačna dinamika	Spremembe v svetovalni službi
H19	Drugače mi res skrbimo, da imamo v vrtcu veliko izobraževanj na temo posebnih potreb, recimo na temo avtizma smo imeli zdaj nazadnje, pa na temo grafomotorike, na temo čustveno-vedenjskih motenj, idr. Za ta izobraževanja skrbimo in jih organiziramo me, kot tim za zgodnjo obravnavo. Veliko jih tudi izvajamo same.	Pridobivanje dodatnega znanja o posebnih potrebah	Izobraževanja	Viri pomoči svetovalnih delavk
H20	Nikoli pa nimamo samo predavanj, vedno vključimo tudi delavnice, kjer stvari preizkusimo tudi na praktičnih primerih. Vemo namreč, da teorija ni dovolj, pomembno je, da jo znaš kasneje v praksi uporabiti. Vzgojiteljica mora vedeti praktično, kaj narediti v skupini v tistem trenutku, ko otrok pade ven, ko kriči, ko nobena klasična strategija ne pomaga.	Praktične delavnice	Izobraževanja	Viri pomoči svetovalnih delavk

H21	Danes pa je večina otrok, ki imajo motnje avtističnega spektra, to je zelo porastlo...	Veliko bolj pogoste motnje avtističnega spektra	Porast avtističnih motenj	Opažanje porasta števila otrok s posebnimi potrebami
H22	...potem veliko je otrok, ki ne govorijo, ki imajo težave z razumevanjem, torej razni govorno-jezikovni primanjkljaji...	Težave pri komunikaciji in odzivanju	Porast govorno jezikovnih težav	Opažanje porasta števila otrok s posebnimi potrebami
H23	...tudi razne kombinirane motnje, tega prej ni bilo in taki otroci so predvsem v razvojnih oddelkih.	Vedno več kompleksnih težav	Porast kombiniranih motenj	Opažanje porasta števila otrok s posebnimi potrebami
H24	Na to zagotovo vplivajo različni dejavniki, ki izhajajo iz okolja, v katerem danes živimo. Je več stresa, tempo življenja je drugačen, narava je drugačna, starši so drugačni,...	Naravne in družbene spremembe	Kombinacija številnih dejavnikov	Razlogi za porast
H25	Bi pa izpostavila še en velik problem in to so zasloni. Tega je ogromno in kot posledico mi opažamo, da otroci ne govorijo, ker jim to ni potrebno, ko imajo tablico pred seboj celo popoldne.	Slabši razvoj govora	Digitalna zasvojenost	Razlogi za porast
H26	Tudi pri hranjenju imajo težave, ne poznajo kulture prehranjevanja, ves čas bi potrebovali neko animacijo pred sabo in zato tudi nimajo obstoja na mestu, nimajo fokusa. Starši iskreno povedo, da jim dajo risanko ali tablico na mizo, da so pri miru in da jedo. Otrok pa tako sploh ne dobi občutka, da je jedel.	Težave pri hranjenju brez animacije	Digitalna zasvojenost	Razlogi za porast
H27	...bolj smo izobraženi na tem področju, medicina je napredovala, manj je tudi naravne selekcije in zato se otroke s posebnimi potrebami lažje in prej prepozna.	Napredek znanosti	Boljša prepoznava in klasifikacija	Razlogi za porast
H28	Srečujemo se z vedno zahtevnejšimi in kompleksnejšimi motnjami in izziv je, kako se z njimi spoprijeti. Gre za vedno novejša oblike, ki jih še ne poznamo. Tako da včasih se res znajdemo v stiski, kako pomagati otroku.	Nepoznane oblike motenj	Vedno bolj zahtevne in kompleksne motnje	Izzivi svetovalnih delavk
H29	Kot izziv sem tudi že omenila preobremenjenost, tako svetovalne službe, kot tudi vzgojiteljic. Poznati moramo cel nabor motenj, metod dela, prijemov, prilagoditev,...To pa seveda ni naše edino delo oz. področje dela.	Vedno bolj obremenjena	Preobremenjenost	Izzivi svetovalnih delavk
H30	Izziv zame zna biti tudi delo s starši. Mi se res trudimo in vlagamo v sodelovanje s starši, je	Ne zmorejo sprejeti otrokovih težav	Sodelovanje s starši	Izzivi svetovalnih delavk

	pa res da nekaterim je to pomembno in nam to tudi vračajo, drugim pa ni. Nekateri imajo res težave sprejeti to, da ima njihov otrok težave in potrebuje pomoč. Pogosto takšni starši vztrajajo pri svojem in ne želijo slišati našega mnenja.			
H31	Mi imamo zelo močno specialno pedagoško in logopedsko službo, tako da si med seboj pomagamo in skupaj rešujemo težave. Med seboj res veliko sodelujemo. Je pa naša prednost ta, da smo veliki in imamo veliko strokovnega kadra. En manjši vrtec, kje nimajo mogoče enega izvajalca dodatne strokovne pomoči nima takšne možnosti sodelovanja s timom.	Dobro sodelovanje s strokovnim timom	Pomoč in podpora znotraj kolektiva	Viri pomoči svetovalnih delavk
H32	Enkrat do dvakrat na mesec se dobimo tudi na intervizijskem srečanju, kjer predebatiramo posamezne primere in skupaj iščemo rešitve.	Intervizije in supervizije	Pomoč in podpora znotraj kolektiva	Viri pomoči svetovalnih delavk
H33	Naša pomočnica ravnateljice je tudi specialna pedagoginja, kar je velik plus za nas. Ima ogromno znanja na tem področju, zato nam je v veliko pomoč in podporo.	Izkušnje vodstva z delom v svetovalni službi	Pomoč in podpora vodstva	Viri pomoči svetovalnih delavk
H34	Dobro in aktivno sodelujem tudi z razvojno ambulanto. Se redno dobivamo, izmenjujemo informacije in po potrebi tudi rešujemo kakšne izzive. Jaz sem z njimi na vezi tudi po parkrat na teden, če je potrebno. Tudi s Sočo smo že sodelovali.	Dobro sodelovanje z zdravstvenimi ustanovami	Sodelovanje z zunanjimi institucijami	Viri pomoči svetovalnih delavk
H35	Jaz bom rekla, da je pri našem delu tudi veliko pozitivnega, čeprav na prvi pogled mogoče ne izgleda tako. Meni je recimo izrednega pomena to timsko sodelovanje, tako med nami, kot vzgojiteljicami, starši, vzgojiteljicami za zgodnjo obravnavo, gre za en skupen projekt. In ko stopimo skupaj, poslušamo drug drugega, smo empatični in delamo za skupen cilj, potem so tudi rezultati lahko zelo pozitivni.	Sodelovanje strokovnjakov in staršev	Timsko delo	Primeri dobrih praks

9.4 Oso kodiranje

PREPOZNAVANJE OTROK S POSEBNIMI POTREBAMI

- Opazanja vzgojiteljev

- Vzgojiteljice v oddelku opazijo težave (A3, B3, E1, F4, G2)
- Opazovanje po opazovalnih lestvicah (A9)
- Gibalni zaostanki (B1)
- Govorni zaostanki (B2)
- Načrtno opazovanje v začetku šolskega leta (C1, D1)
- Izobraževanja vzgojiteljev na temo prepoznavanja otrok s posebnimi potrebami (G1)
- **Opažanja staršev**
 - Starši opozorijo na težave (A4, E4, F7)
- **Opazovanje otroka znotraj oddelka**
 - Svetovalna delavka opravi opazovanja (A2, A7, B4, C5, D2, E2, G4, H2)
 - Pridobivanje informacij od vzgojiteljic (A8, C4)
 - Preventivni obiski svetovalne delavke po oddelkih (C3)
 - Vzgojiteljica za zgodnjo obravnavo opravi opazovanje (E5)
 - Preventivni obiski vzgojiteljic za zgodnjo obravnavo (H1)
- **Otrok je že v zunanji obravnavi**
 - Otroci s predhodno odločbo (D9, G3)
 - Zaprosilo centra za zgodnjo obravnavo (E3)

POTEK DELA Z OTROKI S POSEBNIMI POTREBAMI

- **Pogovor s starši**
 - Predstavitev opaženih težav staršem (B5, B18, C6, D4, E6, G6, H3)
 - Ne postavljamo diagnoz (B17)
 - Pomoč in podpora staršem (C10, E7, H4)
 - Interni obrazec za pomoč pri vključevanju v zgodnjo obravnavo (F17)
- **Vloga svetovalne delavke**
 - Pomoč pri težjih primerih (A14, F11, G10)
 - Koordinacija dela (A11, D11, E9, F10, G9, H9)
 - Delo z otroki, ki so še v postopkih prepoznavanja (A14, C15)
 - Delo s spremljevalci (C40, F12)
 - Prilagoditve znotraj oddelka (D3, G5, H7)
 - Vodenje razvojnega oddelka (E21)
- **Individualiziran načrt**
 - Vodilo vzgojiteljici za delo z otrokom (A15)
 - Pomoč otroku in družini (D7, D13)

- **Napotitev otroka v razvojno ambulanto**
Opazovanje in poročilo svetovalne delavke (C7, H5)
Opazovanje in poročilo vzgojiteljice za zgodnjo obravnavo (D5)
- **Pregled zdravniške stroke**
Pogovoru s starši sledi pregled v razvojni ambulanti (B20, C8, G7)
Izdelava zapisnika multidisciplinarnega tima (C9, D6)
- **Dodatna strokovna pomoč**
Maksimalno dve uri tedensko (B11)
Pomoč določena s strani razvojne ambulante (D8)
Vloga vzgojiteljice za zgodnjo obravnavo (A10, A13, C14, D10, E8, F9, G8, H8)
Takošnja pomoč vrtca, v času čakanja na razvojno ambulanto (H6)
- **Otrok dobi spremljevalca**
Cerebralna paraliza (B27)
Downov sindrom (B27)
Hujše oblike motenj (B28)

SODELOVANJE SVETOVALNE SLUŽBE S PEDAGOŠKIMI DELAVCI

- **Strokovna podpora vzgojiteljicam**
Redni pogovori (A16)
Vpeljevanje novih metod dela (D12, H12)
Nasveti za delo z otrokom s posebnimi potrebami (E10, F8)
Stalna pripravljenost za pomoč (E12, A17)
Srečanja po potrebi (F15)
Priprava na pogovor s starši (F16)
- **Izmenjava informacij o otroku**
Vzgojiteljice predajo vsakodnevna opažanja (B14)
Opažanja, ne diagnoze (B15)
Diskretni pogovori (B16)
Srečanja aktiva za zgodnjo obravnavo (F14)
- **Izobraževanje kolektiva**
Predajanje informacij in znanj (D31)
Iskanje primernih izobraževanj za vzgojitelje (E11)
- **Pomoč v oddelku**

Spremstvo otroku (E13)

SODELOVANJE SVETOVALNE SLUŽBE S STARŠI

- **Pomoč in podpora staršem**

Pomembna pravilna komunikacija (B6, B19, C12, F5, G13)

Socialno-delovni pristop (B7)

Zaupen in sodelovalen odnos (C11)

Spremljanje napredka pri starših (C44)

Reševanje stisk (D14)

Predlogi brezplačnih izobraževalnih vsebin (D30)

Povabilo k sodelovanju že v času uvajanja (G12)

Redna komunikacija in izmenjava informacij (H14)

OPAŽANJE PORASTA ŠTEVILA OTROK S POSEBNIMI POTREBAMI

- **Vrtci opažajo porast**

Ni časa za preventivno opazovanje otrok (A1)

Manj časa za opazovanje posameznega otroka (A6, G24)

Porast v evidencah (A12, B23, C13, C17, D15, E14, G11, G14, H15)

Otroci z odstopanji v vsaki skupini (C18, E16, F19)

- **Porast kombiniranih motenj**

Vedno več kompleksnih težav (A22, H23)

- **Dolge čakalne vrste**

Preobremenjenost razvojne ambulante (B21)

Polni razvojni oddelki (E22)

- **Porast govorno jezikovnih težav**

Najpogostejša oblika motenj (B10, C19)

Večjezične družine (C20)

Vedno večja potreba po logopedskih obravnavah (E17)

Težave pri komunikaciji in odzivanju (F21, H22)

- **Porast vedenjskih težav**

Več nemirnih otrok (D18)

Nižja frustracijska toleranca (F22)

- **Porast avtističnih motenj**

Veliko bolj pogoste motnje avtističnega spektra (B25, C21, E20, G19, H21)

- **Porast gibalnih težav**
Premalo gibanja (E19)
Slabša groba motorika (F20)
- **Ne opažajo porasta**
Dolgotrajne bolezni (B26)

RAZLOGI ZA PORAST

- **Čustvene stiske otrok**
Izkušnja vojne (C22)
Razveze staršev (C23)
- **Digitalna zasvojenost**
Motnje pozornosti zaradi zaslonske odvisnosti (C25, E18, G16)
Slabši razvoj govora (H25)
Težave pri hranjenju brez animacije (H26)
- **Boljša prepoznavna in klasifikacija**
Zakonodajne spremembe (D17)
Večja pozornost in hitrejša urgiranje (E15)
Napredek znanosti (H27)
- **Kombinacija številnih dejavnikov**
Naravne in družbene spremembe (B24, C24, F23, G17, H24)
Preveč dogajanja in dražljajev v otrokovem vsakdanu (F24, G15)
Neprilagojeni normativi v vrtcu (A37, G18)

SPREMEMBE V SVETOVALNI SLUŽBI

- **Drugačna dinamika**
Zahtevnejše delo z otroki in s starši (A38, B22, H16)
Večja spremenljivost in potreba po prilagodljivosti (F13)
Večja kompetentnost za delo s posebnimi potrebami (H18)
- **Povečanje obsega dela**
Več dela na področju posebnih potreb (C26, D19, G20)
- **Nova zakonodaja**
Nova sistematizacija (A33, C2, G23)
Bolj fleksibilni in dostopni postopki v vrtcih (F1)
- **Spreminjanje celotnega sistema**

Omogočanje večje fleksibilnosti (F18)

Napredek v prepoznavanju otrok s posebnimi potrebami in delu z njimi (H17)

IZZIVI SVETOVALNIH DELAVK

- **Preobremenjenost**

Vedno bolj obremenjena (A18, A40, C27, H29)

Upada kvaliteta dela (A20, A21, G25)

Premalo pomoči zdravstva pri odpiranju primanjkljajev (A5)

Pomanjkanje časa za preventivne dejavnosti (A19, C28, G21)

Pomankanje časa za interno učenje znotraj kolektiva (F31)

Pomanjkanje časa za iskanje najboljših pristopov (F26)

Zmanjkuje časa za ostale otroke (A36, G22)

Pomanjkanje časa za realizacijo vsega znanja v praksi (G26)

- **Manj podporno vodstva**

Malo zanimanja za področje posebnih potreb (A31, A32)

Različna stališča in strokovna mnenja (F33)

- **Pomanjkanje strokovnega kadra**

Pomanjkanje logopedov (A25, B9, C46, E25)

Težave s pokrivanjem vseh ur dodatne strokovne pomoči (B12, E24)

Vzgojiteljice same nimajo dovolj znanja (C29)

Neustrezni kadrovski normativi (A34, C33)

- **Sodelovanje s starši**

Ne zmorejo sprejeti otrokovih težav (A24, G30, H30)

Začetna komunikacija s starši (B29, D20)

Malo zunanje podpore (C45)

Nerazumevanje pomena dodatne strokovne pomoči (D21, E27)

Neupoštevanje usmeritev vrtca (E26)

- **Delo z otroki priseljenci**

Težave zaradi nerazumevanja jezika (A23, C34, D16, D22, D23)

- **Neugodni delovni pogoji**

Premalo razvojnih oddelkov (A26)

Neustrezni pogoji za vključevanje otrok s posebnimi potrebami (A35)

Nimajo prilagojenih igrac in igralnic (C30, C32, F25)

- Neustrezni prostori za izvajanje dodatne strokovne pomoči (C31)
- **Dolgotrajni postopki**
Preobremenjenost razvojnih ambulant (D24)
- **Vedno bolj zahtevne in kompleksne motnje**
Nepoznane oblike motenj (H28)

VIRI POMOČI SVETOVALNIH DELAVK

- **Pomoč in podpora znotraj kolektiva**
Dobro sodelovanje s sodelavkami (A27, B13, C36, D33, F27, G27)
Dobro sodelovanje s strokovnim timom (B30, C35, D25, E30, H31)
Intervizije in supervizije (C39, G28, H32)
- **Izobraževanja**
Izobraževanje o čustveni inteligenci (A28)
Izobraževanja, kjer je ospredju človek, ne motnje (A29)
Pridobivanje dodatnega znanja o posebnih potrebah (D29, E32, F30, G31, H19)
Praktične delavnice (H20)
- **Samoiniciativnost**
Iskanje znanja v strokovni literaturi (C38, D28, F29)
- **Pomoč in podpora vodstva**
Zaupanje v svetovalno službo (A30)
Angažiranost za delo na področju posebnih potreb (B32, C43, D32)
Izkušnje vodstva z delom v svetovalni službi (C41, D26, H33)
Empatično in podporno vodstvo (E28, B31, B33, C42, G29)
Iskanje dodatnih virov pomoči (E29, F32)
- **Sodelovanje z zunanjimi institucijami**
Dobro sodelovanje z zdravstvenimi ustanovami (C37, E31, H34)
Povezovanje z drugimi vrtci (D27, F28)

PRIMERI DOBRIH PRAKS

- **Razvijanje socialnih veščin**
Delo v manjši skupini (B34, C16, H10)
- **Protiutež težavam v svetovalnem delu**
Otroci radi prihajajo v svetovalno službo (A39)

- Sprejemanje otrokovih težav s strani staršev (C48)
- Hvaležnost (C49)
- Veselje ob otrokovem napredku (G32)
- **Močne vezi med otrokom in spremljevalcem**
 - Stalna podpora in pomoč otroku (C47)
- **Inkluzivne prakse**
 - Delo v manjši skupini (B34, C16, H10)
 - Vključevanje skupine, delo znotraj oddelka (D34, H13)
 - Uporaba ne stigmatizirajočih izrazov (F2)
 - Poudarek na inkluziji (F3)
 - Odprtost in fleksibilnost (F6)
 - Medvrstniška pomoč (H11)
- **Razvijanje empatije in sprejemanje drugačnosti**
 - Sodelovanje in povezovanje razvojnega oddelka z ostalimi (E23)
- **Timsko delo**
 - Sodelovanje strokovnjakov pri težjih primerih (E33)
 - Sodelovanje strokovnjakov in staršev (G33, H35)
- **Pomen zgodnje obravnave**
 - Pravočasna pomoč (E34, F34)